Dono Ser.mi Principis Venetiar. D.ni Jo. Cornelij
Venetijs

ANDREÆ MAVROCENI
VENETI SENATORIS
Opuſculorum
CVM EIVSDEM EPISTOLIS.
PARS PRIMA.

Diui Thomæ Aquinatis Vita.
De Sacris Lipſanis in D. Marci Templo inuentis.

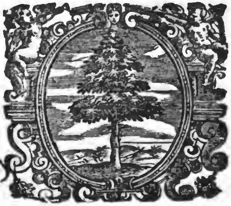
Meditationes:
- Chriſtus abluens pedes Diſcipulorum.
- Chriſtus Crucifixus.
- Chriſtus Reſurgens.
- Beatiſſimæ Virginis Encomium.

De Zoophagia, & Anthropophagia.

Elogia:
- De Ioanne Bembo Principe.
- De Aloyſio Georgio D. Marci Procuratore.
- De Chriſtophoro Valerio.

De Arrogantia Libellus.

Superiorum permiſſu, & Priuilegio.

VENETIIS, MDCXXV.

Apud Antonium Pinellum Typographum Ducalem.

SERENISSIMO VENETIARVM PRINCIPI IOANNI CORNELIO.

PAVLVS MAVROCENVS.

CVm summam illam, & singularem obseruantiam, qua te, Princeps Serenissime, Andreas Maurocenus frater meus semper veneratus est, probè nouerim: cognosco pariter optime, nihil tantæ Venerationi conuenientius, nihil accommodatius à me præstari posse, quàm Opuscula quædam, ab eo, dum à publicis muneribus vacabat, medijsque in laboribus Venetæ conscribendæ historiæ lucubrata, nunc à me in vulgus edita amplissimo nomini, atque auctoritati tuę commendare: Non ignarus abs te eadem humanitate, ac benignitate accipienda, qua exi-

eximiam ipſam Fratris mei erga te reuerentiam reminiſci, & recordari ſolitus es. Ille fortaſſe tecum, dum in Reipublicę Magiſtratibus obeundis inſudauit, aut in priuatis congreſſibus aliquid ex hiſce libellis haud rarò contulerit. Hos enim vera pietate, atque religione refertos, quam in omni vita coluit, ac pręſetulit, non ignorabat guſtui, atque adeo mentis tuæ ſenſui mirificè conuenire: Cum ex iſto ſublimi, & excelſo ſolio non modò propria pietatis luce eximiè ſplendens, ſed Reipublicæ totius religionem, & ſanctitatem ad viuum expreſſam, glorioſo, & pręclariſſimo exemplo repręſentes. Tenue, quæſo, & perexiguum munus æqui, bonique conſule, quod ego reuerentia, quam maximam debitorum meorum magnitudinem intelligens animus capere poteſt, lubens tibi conſecro, Deum precatus vt omnia tibi fauſtè, feliciter, proſperèq; ſemper eueniant.

DE

DE B. THOMÆ AQVINATIS VITA, OBITV, GESTIS, MORIBVS, Doctrina, Scriptis.

COMMENTARIVS ANDREÆ MAVROCENI Veneti Senatoris.

HVmana vita assidua pugna, perpetua militia, nunquam intermissus labor; cum externo hoste dimicandum, cum interno colluctandum; quorum nescias vter potentior, vter infestior; an is, qui corpus, an is, qui animum oppugnat. Frigus, estus, fames, sitis, inopia, contemptus aut propelli, aut tolerari queunt. At quis inter sauissimas, quas in nobismet ipsis experimur, pugnas aliquando non langueat, non contabescat? Quota in nobis pars à dimicatione immunis? Elementa contrarijs qualitatibus certant, pugnant frigida calidis, humentia siccis; humores ex his exorti in mutuum exitium laborant. Quid animæ facultates? ira cum cupiditate, vtraque cum ratione contendunt, alternis prælijs, alternis victorijs opprimuntur, exultant; vt meritò vita continens pugna, ac labor, mors pax, ac requies dici posse videatur. Hinc Platonicus quidam non inferioris notæ dum Hominem contemplaretur, dum vitam, mores, actiones dispiceret, non punctis quibusdam, vt Peripatetici, qui in apicibus tantum rerum versantur, sed vt mos Diuini illius prçceptoris fuit, in tabella veluti quadam eam, quam diximus, di-

uersitatem, labores, turbas, certamina oculis subiecit.
„ *Homines (inquit) ratione plaudentes, oratione pollentes,*
„ *immortalibus animis, moribundis membris, leuibus, &*
„ *anxijs mentibus, brutis, & obnoxijs corporibus, dissi-*
„ *millimis moribus, simillimis erroribus, peruicaci auda-*
„ *cia, pertinaci spe, casso labore, fortuna caduca, singu-*
„ *latim mortales; cuncti tamen vniuerso genere perpetui,*
„ *vicissim sufficienda prole mutabiles, volucri tempore,*
„ *tarda sapientia, cita morte, querula vita, terras inco-*
„ *lunt.* Sed quid plura? cum in sacris literis nil fre-
quentius sit, quàm pugnæ, colluctationes, certamina,
quibus mortales discruciantur, torquentur, laniantur.
Inde interior, ac exterior Homo: leges Dei, ac carnis:
mentis, ac peccati: inde cursus, meta, brauium, coro-
na, armatura, galea, scutum, lorica, gladius. *In cur-*
su, atque agone (inquit electionis Diuinum vas) *specta-*
culum facti sumus Mundo, & Angelis, & hominibus.
Summa felicitas, brauium proponitur; non aurea, non
argentea, non graminea, non rostrata, non querna co-
rona; sed corona immortalitatis athletæ coronandi sunt
immarcessibili, atque incorrupta, scutum fidei, lorica
iustitiæ, gladium verbi Dei, galea salutis sumenda
sunt. Iuuat collegisse felicem puluerem, attigisse bea-
tam metam, accepisse coronam, *qua non coronabitur, ni-*
si quicunque legitimè certauerit. Egregiè Diuinus Do-
ctor. *Qui in stadio (inquit) currunt, ab omnibus se ab-*
stinent, assuefaciunt corpora, durant membra, vires ex-
periuntur, potu, ciboque minime se ingurgitant, Her-
culeo labori, non Veneris delitijs indulgent; & tot, tan-
taque faciunt, vt corruptibilem coronam accipiant, quę

breui

breui exarescit, cito consumitur, momento in puluerem redigitur. Quid nobis faciendum? à quibus non abstinendum? quos tam egregia manet corona? Pugna acriter conserenda, aduersus sæuissimos hostes fortiter certandum, qui modo insidias tendunt, modo aperto Marte aggrediuntur, modo obsidione cingunt, modo cuniculos agunt, vineas ducunt, tormentis quatiunt, per ruinas ascensum moliuntur: acriter obsistendum, artes artibus illudendæ, custodijs, vigilijs assiduè vacandum. Vt hæc præstare possimus, sanctissimorum virorum exempla, contentiones, victoriæ, parta laboribus, vigilijsque trophęa nos admonent, hortantur, excitant, quibus ad veram pietatem, ac virtutem formamur, ac dirigimur: ibi mille eludendi, mille vincendi astus addiscimus, eisq; artibus imbuimur, quæ recto ad immortalitatem, ac securo tramite perducunt. Seligatur itaque aliquis ex propemodum infinito illustrium virorum numero, quem imitemur, cuius gesta assiduè versentur animo, dicta menti hæreant; vita quasi speculum ante oculos sit. Vincendi namque præsens ratio est,

——— si cominus omnes
Virtutum species, & colluctantia contra
Viribus aduersis valeas portenta notare.

Ex latissimo hoc campo vnum potissimum Thomam Aquinatem delegi, cuius sanctitatem, mores, scientiam, rerum omnigenam cognitionem, labores susceptos, prælia, laureas admirer, contempler, enarrem, nō quò eius vel laudibus, uel nomini quidquam exili hoc stilo addi posse existimem, sed vt nonnunquam habeam, in quo oculos mentis defigam, cuius præclara merita intuear, cuius vestigijs, à lon-

longe licet, insistam. Sed cum illius vitam, resq; gestas literis mandare constituissem, non ignorabam plerosq; superuacaneum opus me aggressum dicturos: inclyti, sanctissimiq; viri famam per terrarum orbem iamdiu peruagatā potius meis obscurari, quàm illustrari scriptis posse: multos insuper fuisse, qui ingenij, atq; eloquentiæ neruos in eo extollendo insumpserint: frustra igitur inde me vel industriç, vel ingenij laudem aucupari. Quibus facillimè respondebo. Si homines ab earum rerum sermonibus, ac disceptationibus abstinerēt, quæ vel sui prestantia humanas vires excellerent, vel fulgore oculos ipsos vel corporis, vel mentis perstringerent, in arcto nimium mortalium conatus hæsuros: quis porrò est (si modo is hominem se esse, atq; ad Dei imaginem conditum non ignorat) quem Diuinitatis aliquis sensus non pertingat, qui non sæpius animæ humanæ, rerumq; à materia secretarum cognitionis desiderio se rapi non animaduertat? neq; profectò priscorū studia reliquos à rerum sublimium indagatione deterruere, immo quò plura inuenta fuere, eò ad maiora vestiganda se ingenia exacuere, vnde tot monumenta veterum, scripta, ac immensa prope volumina prodiere. Atheniensium gesta, Romanas res quot scribere sunt aggressi? recenseam ne quos nec clades Italiæ, neq; incendia, neq; vastitates, neque Barbararum gentium illuuiones abolere, aut extinguere potuerunt. Cęsarem, Salustium, Liuium, Tacitum, Suetonium, Polybium, Herodotum, Halicarnasseum, Appianum, Paterculum, atq; alios permultos, qui in eodem nonnunquam, ac plerumq; in simili scribendi genere laborarunt, singuliq; propria virtutis laude excelluere? Quid nostros commemorem diuersis regionibus dissitos, qui idē

argu-

argumentum adſcribendum ſuſcepere? Quot vſq; ad B. Hieronymi tempora Eſaiam Prophetã interpretati ſunt? Quot commentaria in Euangelia ediderunt? Quot acriter aduerſus Hęreſes dimicauerant? non.n.aridus eſt veritatis fons, ſed perenni fluxu manans aquam viuam in æternitatem producit. Cur igitur verear de Thoma Aquinate verba facturus? an deerit mihi fandi copia? cum egregij Doctoris virtus, ſanctitas, religio, pietas, tot ingenia defatigauerit, tot calamos attriuerit? An aliorum ſcriptionibus deterrear, cum ad ſcribendum materia ſuppetat? de qua neque ſatis ſcribi, neq; ſatis vnquam dici poſſit, ab eo præſertim, quem nulla oſtentatio, nullus fauor, ſed veritatis tantum amor, atq; in ſanctiſſimum virum veneratio ad ſcribendum impellit? Metu igitur omni depoſito, alacer accedo, atq; animo veluti mihi præſagire videor, ſanctiſſimum Patrem, qui modo in cælis duplici corona Virginitatis, Doctrinæq; refulget, meis votis adfuturũ, quemq; calamum in eius honorem nunc ſuſcipio, ſuo ductu moturum.

Initio igitur, qua patria, quibus maioribus, quibus parentibus ortus Thomas fuerit, breuibus dicendũ eſt. Aquinatem Patria fuiſſe B. Thomam conſtat; quod ſanè oppidũ olim vrbem ſatis amplam fuiſſe adhuc veſtigia patefaciunt: id nonnulli in Campania, alij in Samnio ſitum putant, recentiores Samnio attribuunt, parum à Fregellis, atq; Arpino diſſitum, Lyri Fluuio propinquum: Plinius in prima Italię regione, Ptolemæus in Latio ſtatuit: Aquinatis coloniæ, xvij. lib. Tacitus mentionem facit, quã Peſcenij Nigri Imperium, Iuuenalis Satyricorum Principis ingenium Victorini Geometræ, Paſchatis celebrandi ad Lu-

næ

næ calculum inuenta ratio nobilitarunt: hi enim omnes ex ea colonia ortum duxere. Sed B. Thomas illius soli germen longè illustriorem, ac clariorem reddidit. Patrem Landulphum Aquini, ac circumiectorum oppidorum Regulum, Matrem Theodoram Ludouici Siciliæ, Petri Arragoniæ clarissimorum Regum materteram, habuit, ambos generis nobilitate, virtute, religione insignes: pueri natiuitatem Vatum prędictiones (vti in magnis viris accidere solet) præcessere: in Rocchæ, siue monte anachoreticam vitã, humanis spretis voluptatibus, sanctissimi aliquot viri ducebant, inter quos Bonus nomine censebatur, is Diuino impulsu Theodoræ pręgnanti obuiam factus, Gaude (inquit) mulier, cito filium paries, cui Thomę nomen impones, hũc Deus elegit, qui in Prędicatorum familiam nomine dato, ita sanctitate, ac scientia emineat, vt ea totum Christianũ orbem sit repleturus; neq; vaticinio veritas defuit; millesimo namq; ac ducentissimo vigesimo quarto in lucem edito, iam tum vagienti Diuina prouidentia affulsit: cum.n. infans in Rocchæ, siue oppidi arce nutriretur, arce noctu de cœlo tacta cum ictu fulminis soror extincta, equi absumpti, tota quassata arx fuisset, exanimis mater tanto in discrimine accurrit, illęsumq; infantem cum nutrice inuenit, quod sanè pro miraculo habitum est. Illud quoq; à fide dignis memoriæ proditum, Theodoram ad aquas calidas valetudinis causa Neapolim vnà cum infantulo concessisse, ibi à nutrice, donec mater lauaretur, semoti in eius manu schedam (incertum vnde nam habuerit) inuentam, quam dum ei extorquere nutrix nititur, ingenti à puero emisso eiulatu, matrem accurrisse, Salutationemq; Angelicam in scheda scriptam reperisse, quod futuræ in eo san-

cti-

ctitatis argumentum procul dubio credendum est. Pręclara hęc initia saluberrimis institutis promouere, atq; alere optimi parentes adnixi, vix quinq; annos natum in Monachorum Casinensium educationem, ac disciplinam tradidere. Inualuerat ea ętate mos, vt pręstantissimi quiq; viri, ac nobilitate clari adolescentes filios cęnobijs includerent, vbi sanctissimorum, doctissimorumq; virorum pręceptis imbuti disciplinarum rudimenta, morumq; sanctitatem, & elegantiam haurirent. Iam tū vberiora in Thoma virtutis, ac pietatis, indicia eluxere, in puero senilis quædam grauitas inerat, à ludis, quibus tenera ętas plerunq; oblectatur, alienus, animo semper maius aliquid, ac supra tenellam ętatem agitare videbatur, cogitabundus, taciturnus, solitudinis amans, æqualium cōgressus deuitare, studijs, atq; oratione imprimis assiduè exerceri. cumq; & egregijs moribus, & literarum rudimentis iam satis formatus puer videretur, illius præclaram indolem, excellens ingenium admiratus cęnobij Casinensis Abbas ad Landulphum adit, ingentem, quam ipse de Thoma animo spem conceperit, significat; futurum, si scientiarum studijs operam nauet, vt nemo illo vel sanctitate, vel doctrina eminentior ea ætate reperiatur; itaq; optimis præceptoribus in Neapolitano Gymnasio quam primū erudiēdum tradat, hortatur: percelebres antiquitus Academias Neapoli fuisse, vel magnæ illius quondam Græcię lumina patefaciunt, quæ licet edaci tempore consumptæ fuissent, non deerant tamen ea tempestate insignes viri, qui ἐγκυκλοπαιδίαν aliasq; scientias publicè profitebantur. Itaq; Thomas in humanioribus literis Martino cuidam, in Dialecticis Petro, qui ex Hibernia in Italiam profectus Logi-

cam

cam interpretabatur, excolendus traditur, breuiq; eos profectus edidit, vt in ore omnium illius virtutis fama versaretur; cumq; iam firmioribus corporis, animiq; viribus adolesceret, ac Diuino quodam impulsu excitus in dies maiori pietatis, ac religionis desiderio accenderetur, Secum ipse de ratione vitæ immutanda attentius cogitare cępit, quàm fluxa humana bona essent, quā breui momēto amitterētur, quàm sæpe honoribus, ac dignitatibus mortales in altum euecti lapsu grauiore ruerent; ea insuper ante oculos temporum turbulentorum, morum conditio sese obijciebat, qua ob internecina inter Pontifices, atq; Imperatores odia tum ea regio conflagrabat, dum Fridericus animo exęstuans eò insaniæ peruenisset, vt Saracenis Christianorum infensissimis, atq; acerrimis hostibus in Regni penè vmbilico oppidum inhabitandum traderet. Hæc itaq; secum reputans, an Imperatorum (aiebat) arma sequar, ad quæ me Patriæ ratio, & maiorum splēdor vocat? Dexteram itaq; in Summum Pontificem obarmabo, atq; animā eo facinore polluam? An ad Pontificis partes transeundo exilium voluntarium subibo, domus, fortunas euertam? Sed in quamcunque partem, tempestate veluti actus, deferar, Philosophiæ Vale dicendum, otium negotio, tranquillitas tumultu, commutanda sunt, in ancipiti adeo consultatione, atq; animi cęcis ambagibus diu versatus, tandem se in portum recipere, cunctisque terrenis proculcatis bonis, religiosum institutum suscipere statuit. Erant tunc in Christiano orbe inter cętera duo illi Religiosorum virorum celeberrimi ordines, quorum alter à Beato Francisco, alter à Dominico initia sumpserant; prior ille vitæ austeritate, institutorum seueritate vigebat, totusque

ad

ad contemplationem factus videbatur; posterior quamuis & rudiori vestitu, & arcta viuendi forma vteretur; tamen ita contemplationi operam nauabat, vt magnam quoque partem in actione consumeret; frequentibusque concionibus populum religionis amore incendere; ab humanæ vitæ lubrico ad veram, perennemque felicitatem traducere niteretur. Ex horum familia à Summo Pontifice delecti fuerant, qui in Galliam proficiscerentur, atque in Narbonensi Prouincia Molosates turpissimarum hæresum infectos erroribus ad Catholicam veritatem perducere contenderent, qui tantùm studio, labore, pręcipuèque publicis concionibus potuere, vt toto cęlo à veritate aberrantes saluberrimis monitis ad rectas semitas reuocarent: indeque Pręedicatorum nomen sortirentur. Huic ordini se adscribere Thomas statuit; Ioanni cuidam è Sancti Geminiani oppido orto, in Pręedicatorum Neapolitano cęnobio sanctitate, ac religione pręcipuo mentem aperit suam, à quo cum in sententia adhortationibus, veluti adhibitis calcaribus, mirum in modum fuisset confirmatus, nulla interposita mora à Thoma Lentino cęnobij illius Antistite, qui mox Archiepiscopus Consentinus fuit, inde Hierosolymarum Patriarcha, sacrum Dominici amictum suscepit. Re per ciuitatem vulgata, mirari omnes, obstupescere, adolescētem illustri familia, diuitijs, honoribus florentissima ortum, tot neglectis commodis, honorum, ac dignitatum spe, abiecta, seuerum adeo, laboriosum, demissumque vitæ genus delegisse, agebat tunc Thomas ætatis annum decimum septimum. Eius rei nuncius Aquinum ad matrem allatus haud parum mulieris animum perculit, quæ statim Neapolim venit; id cum Patres cognouissent, veriti ne materno affe-

ctu,

ctu, ac muliebri ingenio adolescentis constantia labefacta-retur, occultò Tarracinam, inde Anagniam, tandem Romam in Diuæ Sabinæ Monasterium Thomam transmiserunt. Mater properè Romam contendit, ibique vt ad filij conspectum admitteretur, cum impensè cęnobitas rogasset, impetrare non potuit: immo statim quatuor ex cęnobio spectatæ virtutis, ac fidei delectis, clam Lutetiam Parisiorũ perducendum tradidere. Id vbi mater resciuit, iniuriæ sibi illatæ impatiens, filij amore audens illico de euentu filios, qui in Hetruria Friderico militabant, certiores facit, rogat, mouet, obtestatur, ne tantam familiæ notam inuri patiantur, itinera obseruent, adolescentem intercipiant. Thomæ fratres rei nouitate commoti è familia pręclarũ adeo germen auulsum ægrè ferentes, simul vt matri gratificentur, ad conquirẽdum dilapsi, haud longè ab Aquula (hodie Pendentem Aquam vocant) fonti cum suis assidentem itineris labore fessum adolescentem offendunt, factoque impetu, sacratis exuere vestibus adnituntur, mirum iñ modum reluctantem, quem disciso, ac semilacero amictu capiunt, custodibusque adhibitis, flentem, ac ferè exanimem ad matrem mittunt, statimque tuta in Rocca, siue arce reponi iussit. Patres ad Innocentium IV. Pontif. Maximũ adeunt, expostulant, ne sacro ordini illatam contumeliam inultam patiatur, efflagitant, pessimi rem exempli esse, si eò mortalium euehatur audacia, vt impunè in Religiosos viros grassentur, seuerius agendum, atque ad Thomam, quem Christum Deum Opt. Max. Cęlitesque obtestantem, sacras vestes ne sibi eriperent, contendentem per vim abstraxissent, restituendum eius fratres cogi oportere. Pontifex facinoris indignitate permotus cum Friderico conqueritur,

queritur, auctores meritis pęnis afficiat, petit, Cęnobitasq; lege agere iubet, nulla in re illis defuturũ pollicitus. At ij, ne quid grauius Thomæ fratribus accideret, veriti iudicium omisere. In Rocca, siue arce detentus Thomas biennio fuit, quo in loco quot impetitus insidijs, quot lacessitus artibus, quot illecebris illectus fuerit, vt ab instituto vitæ semel arrepto deflecteret, haud facile dictu est. Ille verò veluti firmissima rupes vndiq; circumfusa, ac diuerberata fluctibus, immobilis stetit. Erat in carcere Diuinus adolescens corpore, mente per æthereas sedes vagabatur; sensuum insolescentes motus ieiunijs reprimebat, oratione animum ad Dei contemplationem extollebat, atq; vt vniuerso Christiano orbi addisceret, ea fundamenta iaciebat, quibus nixa egregij ædificij moles tãdẽ ad summũ assurgeret. Itaque Biblia accuratè perlegit, librum sententiarum summo studio edidicit, ex illis Diuino edoctus spiritu tantùm sapientiæ hausit, quantùm postea mirabiliter effudit: in his ingenium ad præclara quæq; cum in Philosophicis, tum in Theologicis excogitanda, inuenienda, explicãda exercuit: inde cum animi vim, ac facultates optimè expendisset, humanam scientiam, nisi Diuinæ sapientiæ inniteretur, lubricam, ancipitem, incertam ratus de fallacijs librum composuit, in quo humanos errores, ambagesq; detexit: hunc sanè primum suarum lucubrationum fructum extitisse perhibent. Cęterum has mentis delicias, hos vberes ingenij fructus, adhibitis machinis, intercipere, ac corrumpere domestici conabantur. Soror primùm aggreditur irrito conatu, feliciori successu: nam, quæ fratrem ad se attrahere, atq; de sententia dimouere sibi petulanti spe persuaserat, victa discessit, terrenisq; abdicatis rebus, Thomæ dicendi

vi

vi ſuaue Chriſti iugum ſuſcepit, atq; Capuę in Sanctæ Mariæ cęnobio incluſa, Antiſtes effecta ſanctiſſimè vitam traduxit. Proluſionem hanc maiora fratrum certamina excepere, qui cum infractum, atq; inflexibilem adoleſcentem cernerent, minis, iurgijs, contumelijs abripere, ac terrere adnituntur; ſed quomodo minis, ac iniurijs flecteretur is, qui ſuauiſſimo ſapientiæ nectare delibutus cuncta humana ſpreuiſſet? qui ſæpius ſecum illud mente, voceq; repeteret.
„ *Quid mihi eſt in cęlo, & à te quid volui ſuper terram?*
„ *Defecit caro mea, & cor meum Deus cordis mei, & pars*
„ *mea Deus in æternum. At cum ſæpe vſu euenire cogitarēt, vt qui aperto Marte Hoſtes vinci non poſſunt, ij ſæpe technis, dolis, inſidijs in naſſam protrahātur, nouo pugnæ genere Thomæ animū pertentare ſtatuūt. Pulcherrimā, ac impudicā adoleſcentē ad cubiculū, in quo Thomas detinebatur, mittere ſtatuunt, eamq; pollicitationibus onerant, vt quacunque arte caſtiſſimum iuuenis pectus permollire contendat. Illa ingenito decori, formęque elegantiæ, quidquid ab arte vel venuſtatis, vel pulchritudinis accedere poteſt, ſuperaddito, cubiculum ingreſſa omni telorum genere innocentiſſimum florem caſtitatis decerpere conatur; impugnatur foris iuuenis, at non minori intus pugna commouetur, ſubſultantem ſenſum, rationique obſiſtentem perſentit, reluctantem, ſeſſoremque excutere nitentem frænis acriùs coercere adnititur, viuidus animi impetus, inſtituti ſuſcepti ratio, Dei præſens auxilium præſto eſt; in petulantem, impudicamque mulierem torre ardenti arrepto inuehitur, veſano ore libidinis notas effundentem è cubiculo eijcit, trophæum glorioſi certaminis reportat, atque illico graui diſcrimine liberatus*

liberatus

liberatus titione, quo victor euaserat, in pariete saluberrimum Crucis signum effingit, humique cum lachrymis procumbens, suspirijs ex imis petitis sensibus, supplex Deum exorat, vt vsque ad eam diem animi corporisque illibatam integritatem nullo vnquam tempore labefactari, ac corrumpi sinat: in ea oratione altus illum sopor inuasit, Angeli duo adstitere, qui suis orationibus, precibusque annuisse Deum Opt. Max. significant, Diuinaque illum Zona arctè adeo constringunt, vt præ nimio dolore excitato, atque inclamanti domestici accurrerent, quos ille, quæ sibi acciderant, celauit, neque vlli vnquam, nisi eius totius vitæ socio Reginaldo Letho propinquus patefecit. Exinde carnis, sensuumque titillatione solutus puriori, ac liberiori haustu Diuinæ sapientiæ fluenta potare cæpit; biennioque exacto, cum de domesticis triumphasset, terroribus, insidijs, minis, illecebris superior factus, vel annuente, vel non repugnante Matre, Dominicæ familiæ fratres aliquot per fenestram noctu se demittentem excepere; Neapolim, inde Romam, vbi tunc totius Dominicanæ Religionis comitia habebantur perduxere. Ioannes vero Theutonicus summus illius ordinis Magister adolescentis cura suscepta, secum Lutetiam Parisiorum duxit, quo tempore annus humanæ reparationis quadragesimus quartus supra millesimum, ac ducentesimum agebatur, ab Diui Dominici obitu vigesimus secundus; Thomæ vero ętatis vigesimus, cum iam triennio ante sacras vestes induisset. Lutetiæ parum moratus Coloniam Agrippinam petijt, in qua Albertus, Magnus cognomine, scientias publicè profitebatur, in eius disciplinam Thomas

traditus eos profectus breui fecit, vt summam doctrinæ, atque eruditionis opinionem apud omnes nancisceretur; nam licet discipulorum plerique, quod procera statura, pleno corporis habitu, ossium grandiori compage extaret, silentioque oblectaretur, tardioris, hebetiorisque ingenij esse arbitrarentur, ideoque mutum illum bouem vocare consueuissent; attamen diu sublimis mentis illius vis latere non potuit; nam quadam die difficillima quæstione proposita, cum acutè admodum, ac subtiliter disseruisset, Albertum, omnesque auditores stupore quodam defixisset admirabundum, ac Diuino veluti afflatum spiritu Albertum in hac verba erupisse fertur. Hunc nos mutum vocamus bouem, at ego vobis futurum prædico, vt totus orbis illius mugitum aliquando præsentiat. Primum interpretandi onus Lutetiæ subijt; nam cum Ioanni Theutonico Humbertus suffectus esset, atque ad Parisiense Gymnasium, qui Theologiam interpretaretur, mittendus esset, Thomas inter cæteros Alberto occurrit, quem eo munere præcipuè dignum animaduerteret; itaque Humberto suadet, vt interpretandi sententiarum libros Thomæ prouinciā demandet, Hugonis S. R. E. Cardinalis iudicio accedente, Humbertus Thomam modestè renuentem compellit, Lutetiam proficiscatur. Extat in amplissima illa totius Galliæ ciuitate vel antiquitate, vel nominis fama, vel illustrium in qualibet disciplina virorum numero excellens toto orbe gymnasium à Carolo Magno Alcuini præceptoris sui Magni Bedæ discipuli suasu institutum, ad quod, tanquam ad literarum emporium, ex omnibus Europæ partibus concursus fiebant, ab eoque potissimum sacrarum literarum,

Theo-

Theologiæque scientissimi homines prodibant. Sed Ludouici IX. Regis, qui ob insignem pietatem, ac religionem in Sanctorum numerum referri meruit, tempestate (vt pleraque humana diutius non consistunt) cum malè studiosi haberi, ijsque priuilegia, atque immunitates adimi cæpta fuissent, eius splendor rubigine quadam, ac situ suffundi videbatur; Anglis ex Parisiensis gymnasij ruinis, ex Oriente multis illuc confluentibus, augere studiosos præmijs, ad se attrahere nitentibus. Id cum sanctissimus Rex animaduerteret, ad instaurandam Parisiensem Academiam animum adiecit, nihilque prætermisit, vt partam à suis maioribus scientiarum gloriam non modo recuperaret, sed etiam quam longissimè diffunderet. Huius Beati Regis tempore Diuus Thomas sententiarum libros interpretari cæpit, vixque in amplissimo veluti theatro fax illa Diuini ingenij eluxit, cum vndique ad illum miri studiosorum concursus fieri cæpere; vt non tanquam ex mortali homine, sed cælesti oraculo difficillimarum rerum cognitionem consequerentur. Erat in eo inexhaustus cum humanarum, tum Diuinarum literarum fons ita placidè, leniterque decurrens, vt suauissima quadam dulcedine animos, sensusque perfunderet; abditarum rerum arcana cum mira explicandi facilitate certabant, vt nihil retrusum adeo, atque inuolutum foret, quod illo interpretante in auditorum mentes facilè non illaberetur. Est illud sanè doctrinæ sancti viri proprium, vt non per verborum sinuosos anfractus, sed per patentes veritatis semitas ad scientiarum cacumina perducat. Composuit ea tempestate in quatuor sententiarum libros doctissima commentaria, cumque

eò existimationis peruenisset, vt omnium consensu Magisterij, qui in studiosorum militia summus honos est, apice dignus haberetur: vltro ab Academiæ Cancellario accersitus, cum modestè aliquantisper renuisset, tandem assentiri coactus est; antequam vero in literariam arenam descenderet, in preces effusus à Deo Opt. Max. vt mentem dirigeret, suumque os moueret enixè petijt. Venerabili aspectu, ac grauitate senem ei tunc apparuisse perhibent, qui illum ambiguum confirmauit, nutantem erexit illudque ex Psalmo C I I I. initium sumere iussit.
,, Rigans montes de superioribus suis, de fructu operum
,, tuorum satiabitur terra. Inde Beatus Vir materiam disserendi arripiens omnium mentes incredibli stupore, ac veluti ecstasi defixit. Magisterium anno ætatis vigesimo quinto adeptus, eo tanquam acri quodam aculeo ad maiora perscrutanda, interpretanda, docenda incitabatur; atque vti fortissimus athleta lorica veritatis indutus ad vetustas, nouasque hæreses profligãdas, atque euertendas omnes industriæ, ingenij, vigiliarumque neruos contulit. Inualuerat ea tempestate in multorum mentibus pestiferum Auerrois dogma, qui in Peripatetica schola dum immortalitatem animæ tueri vellet, vnitatis intellectus opinionem à nemine antea excogitatam inuexerat; dumque æternitatem tueri sibi videretur, omnem prorsus animæ οὐσίαν, idest substantiam sustulerat; atque hæc, vt plerumque fit, sententia cum in vulgus manare cæpisset, plebeios quoque homines infecerat; vt militem Lutetiæ comprehensum in vitæ exitu constitutum, an expiare se suis criminibus vellet, interrogatum, respondisse ferant. Quid hoc opus est, si Petri Apostoli anima

salua

*salua est, ego quoque absque dubio saluus ero, nam si vno omnes intellectu cognoscimus, omnes quoque idem vitæ, animæque exitus, ac locus manet. Errorem hunc voce, ac scriptis felix illud ingenium exagitauit, ac Aristotelis auctoritatibus, quas perperam Arabs intellexerat, nedum naturalibus, ac Diuinis rationibus funditus sustulit. Irrepserat quoque sub id tempus Lutetiæ Gulielmi de Santo Amore cognomine, ac Sigerij error, qui Mendicantes (quos vocant) religiosos viros, nisi contemplationi manuum labore quæsitum victum adiungerent, minime saluari posse contendebant, multaque in paupertatem sectantium ordines, vt eos in plebis inuidiam adducerent, ac paupertatis statum conuellerent, probra, contumeliasque iaciebant, librumque peruersis dogmatibus refertum Clementi IV. Pontifici Maximo obtulerunt, quem vt ille legit, Ioanni Vercellensi, qui Lutetiæ tunc erat, munus respondendi detulit; ea de re cum cœnobij fratribus consultanti perlegendum sibi permitti librum Thomas petit, perlecto, quam inanibus, falsisque inniteretur fundamentis detegit, seque si permittatur, solidis rationibus responsurum affirmat; Pontifice annuente, onus suscepit, breui absoluit, Clementi offert; ab Diuini sanctissimi Vatis, Regisque verbis initio sumpto, detonuit. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui ”
oderunt te, extulerunt caput. super populum tuum ma- ”
lignauerunt consilium; & cogitauerunt aduersus sanctos ”
tuos. Lectum Pontifex probauit, contrarium damna- ”
uit, auctores teterrima affectos nota Magisterij dignitate priuauit, Parisiensi Academia expulit. In illos quoque tela acerrime Beatus Vir intorsit, qui binas Ecclesias*

Christo Opt. Max. militantes comminiſcebantur, carnalem vnam Romano Pontifici ſubiectam, ſpiritalem alteram, in qua ſummam ſpiritus libertatem, vel potius effrænem licentiam profitebantur; Fraticelli hi nuncupabantur, in quos adeo fortiter Thomas eſt inuectus, vt ſuis ſcriptis ſtrauerit, vicerit, de proſtratis, victis palmam reportarit. In Græcorum quoque errores, qui nondum Florentino concelebrato concilio, apertè ab Eccleſia diſſidebant. ſtilum adeo acutè, atque acriter ſtrinxit, vt ſi Lugdunenſi concilio per mortem intereſſe licuiſſet, ad ſarciendam Eccleſiaſticam pacem, concordeſq; nectendos animos incredibili adiumento futurus crederetur. Iudæos quinetiam peruicaci, ac proterua obſtinatione ſiliceam gentem ita ex Diuinis litteris petitis argumentis, atque auctoritatibus obtudit, fregit, vt ex ijs aliquot, qui apud Richardum quendam Cardinalem ſuorum negotiorum cauſa diuerterant, ſe victos confeſſi in Chriſtianam militiam nomina darent. Cum vero omni cum Diuinarum, tum Humanarum ſcientiarum genere ſacrum viri pectus repletum eſſet, illiuſque virtutis, ſanctitatis, ac doctrinæ fama per omnem Chriſtianum orbem vagaretur: nulla vnquam illum inflantis ſcientiæ laudis titillatio attigit; quod ſanè duobus potiſſimum, oratione inquam, atque animi demiſſione eſt conſequutus, illa ad Deum efferebatur, hac, ne humani affectus aduerſus ſpiritum inſoleſcerent, nitebatur; nunquã enim ſtudio incubuit, quin antea ſummis ſe Deo, B. Virgini, cælitibuſque precibus commendaret, vt non tam ab humano ingenio profecta, quam Diuinitus accepta, atque hauſta eius dictata, ſcriptaque viderentur. Sui vero contemptũ ita in

omni

omni vita retinuit, vt Christianæ humilitatis humanis sapientibus, ignotæ virtutis exemplar haberetur: nihil illius consuetudine suauius, nil colloquio dulcius, nil cælesti illa demissione sublimius. Ferunt enim Bononiæ intra cœnobij septa deambulantem illum, atque grande nescio quid, vt solebat, meditantem, à peregrino fratre vocatum subsequi iussum, nihil abnuentem per fora, perque vicos ferè omnes ciuitatis abstractum fuisse, neque ægro incessu (iam pridem enim cruris dolore laborabat) antea insequi desijsse, quam ab ijs, qui Thomam agnouerant, peregrinus frater admonitus dolore, ac rubore suffunderetur. Hinc mirum non est, si ambitione omni remotus Religionis ministeria, dignitates, ac Præfecturas attingere noluerit; atque à Clemente IV. ad Neapolitanum Archiepiscopatum vocatus, eminentissimæ dignitatis splendore mentis clarissimæ acies perstringi nequiuerit. Totus in rerum altissimarum, Diuinarumque præsertim contemplatione ita defixus erat, vt nunquam meditando, scribendo, docendo, interpretando fatigaretur, immo ecstasi correptus corporis vinculis quodammodo exsolueretur: id vero illi ita perfamiliare fuit, vt nonnunquam ingẽti speculationis vi, ministerio sensuum destitutus animus in omnium conspectu absorberetur; quod ei à Ludouico Galliarum Rege ad cœnam inuitato accidisse compertissimum est; nam cum conuiuæ reliqui varijs de rebus, vt fieri assolet, sermocinarentur, Thomas contemplationi insistens, immobili, atque attonito similis, mensa pugno percussa, altius inclamauit. Iam contra Manichæos conclusum est. Ingens enim illud opus tunc mente voluebat, quod aduersus gentes inscriptum omnibus humanæ sapientiæ,

pientiæ, vel potius inſcitiæ tenebris depulſis, puriſſimum veritatis Solem ſpectandum mortalibus exhibuit. Idem coram Carolo Neapolitano Cardinali Legato ei contigiſſe exploratum; repente enim extra ſe raptus, cum paulo poſt, quod quæſiuerat, inueniſſet altiori uoce enuntiauit, atque ab Archiepiſcopo Campano eius auditore excitus ingenua verecundia erubuit. Cæterum præteriri ſilentio non poſſunt, quæ illi auguſtiſſimum Euchariſtiæ ſacrificium Deo offerenti obtingebant; uehementi enim imaginationis ui, mentiſque affectu, cum ſibi dira, ac crudelia pro humani generis ſalute paſſum Seruatorem in tremendo illo myſterio ſibi ueluti ante oculos poneret, in lachrymas reſolutus penè in aquæ perennem fontem conuerti uidebatur. Itaque cum Neapoli quadam die ſublatus animus hærens in ſacrificatione moraretur, à cœnobita, ueluti è ſomno, cunctis, qui adſtabant, obſtupeſcentibus, expergefactus eſt. Haud abſimilia ſunt, quæ à pleriſque locupletibus oculatis teſtibus narrantur, ſpeculationis vi ita extra ſenſuum omnium conditionem elatum, vt quandoque corpore in aera libratus conſiſteret. Quod ſanè mirum ijs, ac incredibile videri poſſit, qui præcelſa, Diuinaque humano modulo metiuntur, apud eos certè argumentis, atque ſummorum ſcriptorum auctoritate non indiguerit, qui paululum ſenſus ſupergreſſi obtutum mentis in æternarum rerum imagines defixerint. Quis enim miretur idem B. Thomæ contigiſſe, quod alijs ſanctiſſimis viris accidiſſe compertum eſt. Auguſtinum ne commemorem, qui eccſtaſi correptus obtutui Angelico imperuium, nedum humanæ menti imperſcrutabile Sacratiſſimæ Triados myſterium eſt contemplatus? Hieronymum ne,

qui frequenter ad cælestes Angelorum concentus est sublatus? An quisquam Petri Apostolorum Principis, Ioannis Apostoli, atque Euangelistæ raptus in dubium reuocauerit? quorum ille Diuino elatus numine delineatam in demissa cælo omni animalium genere referta sindone gentium vocationem agnouit, ac prænuntiauit? Hic vero in Pathmo insula sublatus infinitam Diuinorum mysteriorum, ac futurorum notitiam hausit? Quid vero de Paulo gentium Magistro dicemus, quem Dominus mortales fastus superante titulo Vas electionis appellauit, nonne narrat ipse raptum se ad tertium cælum siue in corpore, siue extra corpus prorsus inscium, ibique arcana verba, quæ proloqui homini non liceret, audiuisse? Valeant igitur, qui ecstasim melancholiæ attribuunt, qui ægritudinem mentis vocant, qui motam mentem appellant; fateor ecstasis nomine in vniuersum accepto, vocari omnes ecstaticos posse, qui sensuum ministerio careant, atque ita in stupidos, epilepticos, ebrios quoque nomen conuenire, at ecstasin, de qua modo loquimur, melancholico humori tribuere impium, ac nefarium est. Quod neque Aristoteli ipsi ignotum omnino fuit, qui in Eudemiorum libris ecstaticos huiusmodi θεολήπτους, idest numine afflatos vocat, excessumque Diuinitati ascribit; sed iam à proposito me nimium abreptum fuisse sentio; iam enim hac de re seorsum extabit commentarius. Ad pensum itaque, Diuinique viri raptus redeo. In Salernitano quippe cænobio ante aram templi maximam post nocturnas Ecclesiæ preces duobus à terra sublatum cubitis Reginaldus socius, ac Iacobus cænobita attoniti conspexere; Dominicus Casertanus, vir doctrina, ac sanctitate

in

in Neapolitano cænobio insignis, iureiurando testatus est Thomam, dum Neapoli esset, ante nocturnas preces in templum descendere, orare, mox signo campano ære ad fratres excitandos edito, clam, ne ab alijs cerneretur, in suum cubiculum secedere solitum, se vero, quid tunc temporis in Ecclesia B. Vir. ageret, sedulo obseruantem, haud procul à Diui Nicolai ara, vbi orare Thomas solebat, delituisse, ibique illum ante sacram Seruatoris effigiem orantem bipedali spatio suspensum humo, intuitum, Christique de cruce vocem audiuisse. Benè scripsisti de me Thoma, quam ergo mercedem recipies? Respondisse illum: Non aliam Domine, nisi te ipsum. Cuius sanè rei certissimum monumentum adhuc seruatur, summaque religione, pietate sanctissima imago visitur, ac colitur. De augustissimo Eucharistiæ Sacramento, & sacrificio Lutetiæ inter sublimia illa Parisiensis Academiæ ingenia multa subtilissimè disceptabantur; atque vt sæpe euenit, ut in altissimarum, proculque à sensibus amotarum rerum cognitione cæcutiant, densissimisque tenebris obruantur humanæ mentes, eò se extulerat audax hominum curiositas, atque indagandi libido, ut in ingentes sese implicaret difficultates, atque exinde diuersis subortis opinionibus in uarias partes scinderent. Cum totam rem perspicacissimæ B. Thomæ menti communi consensu examinandam, expendendamque committant: ille uero alacriter negotio suscepto, lachrymis, ieiunijs, orationibus munitus, atque egregiè armatus cum humana curiositate in aciem descendit, mortalesque terminos transgressus abstrusa, arduaque in re opus composuit, in Ecclesiam protulit, delatum coram cænobij Præfecto, atque alijs fra-

trib

tribus, super aram statuit, ibique à Deo Opt. Max. supplex petijt, ut, si, quæ de ineffabili mysterio sensisset, scripsissetve, recta essent, argumento aliquo patefaceret; uehementi correpto ecstasi, ac, uti assueuerat, sublato, adfuit Christus Opt. Max. omnibusque, qui aderant, audientibus, respondit. Benè de hoc Sacramento scripsisti Thoma, quantum adhuc in mortali corpore constitutus quispiam possit. Hisque dictis, euanuit. Itaque mira approbatione receptus liber, & subortas tempestates sedauit, incredibilemque immortalium mentibus de Thomæ sanctitate, & doctrina opinionem excitauit. Quæ quidem ab eius postea obitu mirificè adeo excreuit, ut ab eo, ueluti purissimo, ac nitidissimo fonte cum Humanarum, tum Diuinarum rerum doctrina fluxisse uideretur. Vnus porrò hoc loco totius sanctissimi uiri uitæ, mortisque conscius, ac probatus testis Reginaldus non est prætermittendus; is cum, Thoma in Fossæ nouæ monasterio, ut infra dicemus, defuncto, in eius locum ad Theologiæ interpretandæ munus suffectus Neapolim accessisset, atque ubi Sanctus uir desierat, suas prælectiones auspicaturus esset, præ nimio dolore in lachrymas resolutum, diù cogitabundum hæsisse, ac tandem in hanc sententiam loquutum ferunt. Ingens arcanum, nulli præceptoris mei iussu, dum uiueret, patefieri concessum, uobis aperiam, Auditores, quæcunque Thomas docuit, scripsit, dictauit, cuncta Diuinitus edoctum docuisse, scripsisse, dictasse; antequam enim ad aliquid eiusmodi peragendum accederet, oratione mentem ad Deum tollere mos illi fuit; atque inde toto pectore Diuinitus manantem doctrinam haurire. Quare si quid uel legenti, uel meditanti occurrisset,

ſet, quòd proprijs aſſequi viribus non poſſe ſibi videretur, ad ſupernam opem, atque auxilium confugiebat. Exponebat eximius Doctor abdita Eſaiæ Prophetæ myſteria, cumque in difficillimum quendam incidiſſet locum, in quo ob ſenſuum profunditatem non ſatis ſibi ſatisfaceret, ſummo afficiebatur dolore, nec animo conquieſcere poterat; cum demum feruentius orationi, ac ieiunio inſtandum ratus eſſet, vt puriori mente Diuinos hauſtus percipere mereretur, voti demum compos euaſit: noctu enim (mirum dictu) ad eum Apoſtoli Petrus, ac Paulus acceſſere; loquentes cum eo audiebam, quinam eſſent, quidve loquerentur, percipere non poteram. Ab eorum diſceſſu, eia (inquit) Reginalde ſurge, lumen accende, paginas ſume, in quibus ſuperioribus diebus ex meo ore ſuper Eſaiam Prophetam ſcribebas, quæque enuntiabo, diligenter excipe. Cæpi ego ſtatim ſcribere, illo, non ſecus ac ſi legeret, dictante; quo facto, te quieti dato, ait, multum enim adhuc noctis ſupereſt: tunc ego, qui incredibili ſciendi, qui cum eo collocuti fuiſſent, tenebar deſiderio, ad genua eius prouolutus rogare, obſecrare, precibus lachrymas miſcere, obteſtari, ne me cælaret, ne ſocio, filioque tabeſcenti id pernegaret, non ante me, quam voti compotem faceret, à ſuis pedibus diſceſſurum: renuit diù, tandem victus, quando (inquit) adeo obfirmato te eſſe animo intelligo, faciam, quod tantopere cupis, ea tamen lege, ne cui ante vitæ exceſſum meæ alicui, quæ tibi aperiam, patefacias: Vidiſti me Reginalde, hiſce diebus in Eſaiæ Prophetæ loco, quem modo præ manibus habeo, hærentem, atque anxium, eius loci cum ſenſum percipere non poſſem, precibus, ac lachrymis à Deo Opt. Max.

obtinui,

obtinui, vt laboranti ingenio, atque difficillimo æstu iactato succurreret; itaque mei misertus clemens, ac pius Dominus Beatos ad me Apostolos Petrum, & Paulum nocte hac misit, qui mihi, vt vides, animi suspensi, atque hæsitantis ambiguitates, loco patefacto, explicuere. Hæc, fratres carissimi, pro Dei omnipotentis laude, tantique Doctoris gloria occulta vobis esse nolui, vt hinc cognoscere possitis, qualis eximij huius præceptoris doctrina, quàm vera, quàm fide digna habenda sit, quam cælestes illi Doctores edocuere. Hæc Reginaldus. Non ignoro, qui hæc, vt eiusmodi lectitarint, nisi vero pietatis sensu agantur, hærere, hæsitare, neque ita facilè ijs fidem obstringere; alios somniorum imaginibus hęc tribuere, quibus in communi sensu delitescentibus Phantasia percellatur. Verum vt non quibuslibet rerum simulachris, ac φάσμασι, idest spectris assentiendum facilè concedam, ita ea negare, quæ sanctissimis viris acciderint, supernasque illustrationes conuellere à Religione, quam toto animo amplectimur, ac profitemur, valde alienum est. Quis enim vel parum in sacris literis exercitatus non sexcenta exempla expresserit, quæ nisi longè à scopo orationem excursuram arbitrarer, referre possem? Vnum mihi pro multis, atque infinitis sit, quod de Daniele legimus, qui cum sacco indutus, in cinere sedens, ieiunijs, precibus, alijsque pietatis officijs, enixè à Deo Opt. Max. petijsset, vt Diuinum illud mysterium de septuaginta annis Hierosolymorum desolationis, de quo Hieremias in suis sermonibus mentionem fecerat, aperire sibi dignaretur, atque ita orationem inchoasset. Obsecro Domine Deus Magne, & terribilis, custodiens pactum,

ctum, & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua; peccauimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus, & recessimus, & declinauimus à mandatis tuis, ac iudicijs. ò mira, ò tremenda; adhuc (inquit) me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificij vespertini, & docuit me, & locutus est mihi, dixitque &c. Quid clarius, quid illustrius? An vero Deus ille, qui olim Patribus in Prophetis, nouissimè locutus est nobis in Filio, quemadmodum ad eorum mentes Diuino radiorum splendore illustrandas Angelis ipsis, quos spiritus, atque ignem vrentem facit, vti voluit; modo & Angelis, & sanctissimis viris, quemadmodum infinita illius sapientia videbitur, vti non poterit? Absint hæc à piorum, fideliumque mentibus, facessatque admiratio, si heroica virtute præditis viris quædam, quæ communem naturæ cursum supergrediuntur, acciderint, in quorum cætu nemo non Beatissimum Thomam adnumerauerit; sed qui à perenni Diuinitatis fonte purissimam sapientiæ aquam plenis faucibus hausit. non defuere quoque à Natura ipsa Dei Opt. Max. administra, quamplura, eaque præclara, & egregia adiumenta; ingenium ad omnia percipienda accommodatum, in perscrutandis, atque indagandis rebus acer, methodus ad ea explicanda perfacilis, vt non minus ad contemplandum, quàm ad docendum effictus, ac formatus videretur; memoria, quam scientiarum thesaurum iure merito vocare possumus, inexhausta, siue ad comprehendenda, siue ad retinenda simulacra præcellens; quod vel eo vno maxime innotuit, cum enim Vrbani Pontificis Maximi iussu ea,

quæ

quæ à ſanctis Viris varijs in locis ſcripta reperiebantur, coegiſſet, enarrationes in Euangelia, quam poſteri cathenam vocarunt, luculentiſsimè conſcripſit, in quibus memoria tantum fretus ea literis mandaſſe fertur, quæ pluribus in cænobijs bibliothecas inuiſens, ac voluens perlegerat. Hinc fiebat, vt tribus, ac ſæpe quatuor amanuenſibus ad perſcribendum eodem tempore vteretur, qui articulorum velocitate non ita nitebantur, vt ipſe torrentis in morem non magis rueret, atque de altiſsimis myſterijs verba deuolueret. Id profectò, quod vſque ad ſtuporem excitare queat, conſtanter tradunt, cum aliquando ſpiritibus contemplando feſsis quietem caperet, inter dormiendum incidentibus in animo rerum imaginibus, eundem curſum diſputationis tenuiſſe, ſcriptiſque excepta ijs, quæ vigilanti exciderant, apprimè apta, ac cohærentia fuiſſe. Hęc egregia mentis decora aurei mores ſequebantur, manſuetudo, comitas, benignitas, vitiorum acerrimum odium, in errantes ſeueritas, ſed ita, vt potius in crimina, quàm in homines, quos imbecilles, ac pronos ad peccata nouerat, inſurgeret. Eius ſermones perpetua ad ſtudia literarum hortamenta, ocia de leuioribus diſciplinis, ſanctiſsimorumque virorum vitis, moribus colloquia. Suarum laudum impatiens erat auditor, aliarum liberalis ęſtimator, à reprehenſione alienus, non procax, non dicax; ſummę modeſtię, moderationis, pietatis exemplar. Dum vero in Diuinis exercitationibus totus eſſet, à Gregorio X. Pont. Max. Lugduni generali Concilio indicto, Thomas eò proficiſci, atque librum aduerſus Gręcorum errores, Vrbano IV. eius prędeceſſore iubente, compoſitum afferre iuſſus eſt. Neapoli itaque diſcedens,

discedens, ac per Campaniam iter faciens ad Magentiam Franciscę ex fratre neptis oppidum in morbum incidit, à quo paulisper recreatus Romam contendit; cumque haud procul à Tarracina ad Fossæ Nouæ Cistercienʃis ordinis cęnobium diuertiſſet, ab Antiſtite, ac fratribus obuiam euntibus perhonorificè exceptus, ſeptum monaſterij ingreſſus, inſtans obitus ſui tempus ad comites conuerſus vaticinatus eſt. Hęc (dicens) requies mea in ſęculum ſęculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Ab ea die laborare ſtomacho cępit, genere ſibi ægritudinis familiari, quo vt plurimum qui ſtudijs incumbunt, torqueri ſolent, quod ſanè ex ieiuniorum, vigiliarum, diſputationum labore, mentiſque aſſidua agitatione contraxiſſe credibile eſt; inde cibos faſtidire, nauſea tentari, aſſumpta cibaria repellere, atque eijcere: rem miraculo adſcribendam tradunt; Medico, vt languentem ſtomachum erigeret, ecquidnam appetere ſibi videretur, ſciſcitanti Beatum reſpondiſſe virum, Alecia (id piſcis genus Gallia fert) ſi reperirentur, per quam iucunda ſibi fore; inde digreſſum obuium piſcatorem interrogaſſe, quos piſces haberet, ſardas (quę ſanè ab Alecibus parum diſſimiles ſunt) reſpondiſſe, verſantem Medicum, ac perquirentem magnum Alecium numerum reperiſſe, quas cum ad Thomam lætus detuliſſet, ex ijs vt comederet, adduci non potuiſſe, ne qua in parte inflexus animus gulæ lenocinio, atque irritamento percelleretur. Per plures dies lectulo decumbens omnia Antiſtitis, ac cęnobitarum in ſe humanitatis, ac liberalitatis officia eſt expertus, rogatuſque vt aliquod ſuę illius beneuolentię pignus, doctrinęque monumentum relinqueret, Cantica Canticorum eſt interpre-

terpretatus. Ingrauescente vero morbo, ac totis corporis viribus attritis, ac ferè consumptis, cum sibi iam imminere mortem intelligeret, Augustissimam Eucharistiam humi prostratus, ac quatenus per infirmitatem virium licebat, obuiam progressus, summa cum reuerentia, ac pietate sumpsit; verba adnectam suauissima illa quidem, ac melle omni dulciora, quæ in ea admiranda actione enuntiauisse ferunt.

Sitio te pretium redemptionis meæ,
Sumo te viaticum peregrinationis animæ meæ,
Pro cuius amore studui, vigilaui,
Laboraui, docui, prædicaui.

Inde vero sacro oleo supremo Ecclesiæ Sacramento delibutus est, sorori que in extremo illo vitæ actu, nunquid aliquid optaret, interroganti, omnia sibi paulo post adfutura respondit; ac parumper moratus vigens spiritu, vultu sereno, felix anima Nonis Martij ad cælestes sedes migrauit; vitæ quinquagesimum vix annum inierat, triginta duo in Religiosorum cætu vixerat, à Diui Dominici obitu quinquagesimus secundus, à Christo nato quartus, ac septuagesimus, supra millesimum, ac ducentesimum agebatur. Non desunt, qui veneni potione Thomam extinctum tradant, à Carolo Siciliæ, Neapolisque Rege exhibita, quippe qui vereretur, ne Regni, suarumque rerum valde instructus in Lugdunensi Concilio in se durius aliquid statui curaret. Cæterum, neque quam firmis argumentis ea nitatur opinio, satis constat, ac genus familiare morbi, quo sanctus vir diuturno tempore est conflictatus

ctatus omnem ferè eius rei suspicionem eximere videtur. Triduo antequam vita fungeretur, lucere supra cænobij tecta stella visa, neque prius quam corporeis vinculis Diuina anima exolueretur, apparere desijt. statura corporis procera, ac penè vasta Thomas fuit, grandiori ossium compage, quæ vix tenui, exilique carne conuestiebantur; colore subflauo, oblonga facie, depressa fronte, verecundis oculis, rotundo, magno, ac caluo parumper capite; arguta quædam, ac sale plena nonnulla illius dicta referuntur; obeso quod nimium corpore esset, sugillatus: cucurbita vero (ait) absque cibo quoque augetur. Carpendi studio dicenti cuidam non tam doctum esse, quam existimaretur, respondit, ideo studeo, ne homines decipiantur. cur tandiu Alberto præceptore siluisset, rogatus, quoniam (inquit) nondum Alberto dignum enuntiare sciebam. Quid iucundissimum accidere ei posset, interrogatus, ait, si quæcunque legero, intelligam. Ab ignoto sibi fæneratore salutatus Diuina quadam hominis præsensione excitus, pecuniæ tuæ, respondit sterilescent. Oleas salsas nimium comedentem cum sodalis admonuisset, obesum (inquit) corpus, ne putrescat benè saliendum est. Matronæ exprobranti, quod fæmina ortus adeo fœminas deuitaret; immo ea causa est, ait, cur fæminas deuito, quia ex fæmina natus sum. Sanctum Bonauenturam inquisiturus, cum in Sancti Francisci vita scribenda occupatum offendisset, sinamus (inquit) Sanctum pro Sancto laborare. Hæc, & alia huiusmodi illius dicta lepida, ac grauia narrantur. Ingens virtutis, sanctitatis, ac doctrinæ fama multos Thomæ amicos peperit, plerosque Magnorum Principum conciliauit. Tres Summi Pontifices

fices eum vnicè dilexerunt, Clemens. IV. Vrbanus. IV. Gregorius. X. Clemens ad Archiepiscopatum Neapolitanum euexit, quem ille, vt antea diximus, constanter renuit. Vrbano perquam charus, ac familiaris fuit, auctorque illi extitit, vt diurnas, nocturnasque laudes singulis annis statutis diebus in Ecclesia recitandis, in Diuinum Seruatoris Domini Sacrificium componeret; in Græcorum errores commentaria, in Euangelia Patrum interpretationes ederet. A Gregorio vocatus Lugdunensi Concilio morte præuentus interesse non potuit. Ludouicus Galliæ Rex ita magni fecit, vt quoad per Saracenorum bella licuit, ad multa grauissimarum rerum consilia adhibuerit. Cantor Antiochenus difficillimis in quæstionibus illius sententiam exquisiuit. Per omnem Europam ad eum vndique qui in arduis rebus consulerent, confluebant; Bonauenturæ Cardinali, postea in Sanctorum numerum relato, perquam familiaris fuit; ab Alberto Magno præceptore est vnicè dilectus, à quo si quando dissensit, præceptoris tamen nomini parcere voluit. Ptolemæum quendam Lucensem intima sibi necessitudine coniunctum tradunt, sed suorum omnium laborum, vigiliarum, gestorum socium, ac testem Reginaldum Priuernatem habuit, qui ei, vt antea diximus, in Neapolitano Gymnasio Theologiæ interpretandæ suffectus fuit. Pietatem, religionem, sanctitatem Beatissimi viri, multa admiranda, quæ viuenti, ac defuncto contigere, copiosè in eo diplomate, quò Sanctorum numero est adscriptus, exarata testantur. Chirurgum arthritide per decennium laborantem, humanaque omnia subsidia frustra expertum ad eius tumulum in preces, lachrymasque procum-

bentem repente sanitati restitutum ferunt. Alium ob teterrimum spectrum spasmo correptum, pedibus, & manibus contractum, ore, facieque distortum, linguæ vsu destitutum, ac mortuo similem ignem minime sentientem, sepulchro B. Viri admotum continuo sanitati restitutum memorant. Scribam quendam Anginæ morbo repente prostratum, tumentibus faucibus, voce amissa, Medicorum desperatis auxilijs, cum id, quod nequibat voce, scripto significasset, vt nempe ad B. Thomæ tumulum perduceretur, repugnante vxore, ob templi illius ingressum fęminis interdictum, interno animi motu opem illius implorantem conualuisse affirmant. Monasterij Fossæ Nouæ cęnobitam graui brachij, atque humeri intolerando dolore per tres menses afflictum, cum nullis vel artis, vel Naturæ subsidijs liberari posset, emisso voto, venerandum sepulchrum adijsse, leui somno soporatum, mox expergefactum omni immunem molestia euasisse narrant. Nec defuit, qui cum de tanti Viri Sanctitate minus religiosè, ac piè sentiret, temeritatis, atque impietatis pęnas dederit. Cum enim varię illi Sanctorum λείψανα, id est reliquię à Sacerdote ostenderentur, pretiosioresque adhuc, manum nempe B. Thomę Aquinatis se habere affirmaret; irridere, contemnere, Thomam Sanctum non esse, sed gregarium quendam ex Pręedicatorum Fratrum numero, cępisset, illico tremore capitis oppressus est, quod adeo intumuit, vt immenso veluti pondere premeretur; verum facti, dictique pęnitens, veniam implorans, cum delictum fassus à Sacerdote expiaretur, summa cum veneratione pręclaram manum deosculatus, confestim tremore omni, atque inflatione capitis soluitur; quodque

miraculum

miraculum magis auget, ex ea manu suauissimus effluxit, odor, qui vestem, vniuersumque incolumitati restituti corpus adeo perfudit, vt ecquidnam illud esset, sciscitantibus, quod sibi accidisset, quomodo percussus, sanatusque, vel si nollet, fateri cogeretur. Hæc, atque alia innumera certissimis testibus iureiurando confirmata de B. Viri miraculis, monumentis mandata fuere, quæ fusius diplomate continentur. Facessat hinc humanæ caligo Philosophiæ, atque illorum affixa nimium humo sapientia, qui cum sese tollere nequeant, cuncta Naturæ legibus metiuntur, neque intelligunt esse summum opificem, ac δημιουργὸν, *qui Naturæ dominetur, eiusque vim pro voluntate, ac nutu flectat, immutet, inuertat. Mirabilis* „ *(inquit Vates) Mirabilis, inquam, Deus in Sanctis suis,* „ *gloriosus in sanctis suis, & faciens prodigia.* „ *Nam cum B. Viri funus summo mortalium concursu deduceretur, complures sui ordinis religiosi Patres interessent, ex D. Francisci familia Tarracinensis Episcopus præesset, immensa Diuinæ potentiæ in illius tumulatione vis emicuit; Ioannes enim Ferentinas illius cœnobij Monachus, qui iampridem cæcitate detinebatur, constantissima in Deum, eiusque seruum Thomam fide munitus, cum perduci se ad exequias curasset, oculorum lumen, cunctis obstupescentibus, repente recuperauit. His, atque alijs permotus Ioannes. XXII. Põtifex Max. anno. MCCCXXIV. XV. Kal. Augusti in Sanctorum numerum Thomam retulit; cum primum Viterbiensi Episcopo, atque Neapolitano Archiepiscopo, vt de eius vita solerter inquirerent, mandasset, Diplomate edito, in quo cum vita, pietas, religio, doctrina, sanctitas multis comprobata miraculis*

» *exarata sint, hęc tandem verba subijciuntur. Nos de*
» *sanctitate vitæ, ac miraculorum veritate confessoris eius-*
» *dem (B. inquam Thomæ) non semel tantum, sed primo,*
» *& secundo, non festinè, sed maturè inquiri fecimus, &*
» *per Nos etiam, & fratres nostros S.R.E. Cardinales in-*
» *quisitionem huiusmodi exacta discussione examinauimus*
» *diligenter, vt tanto firmius, quanto maturius, tanto cer-*
» *tius, quanto disquisitius inquisitum, & examinatum exi-*
» *steret in sic arduo, difficilique negotio procedere valere-*
» *mus; difficilè namque examinamus, quæ in terra sunt, &*
» *quę in prospectu sunt, inuenimus cum labore, quę au-*
» *tem in cęlis sunt; quis inuestigabit? cumque per huiusmo-*
» *di nostram, & concordem fratrum nostrorum examina-*
» *tionem solicitam, & solicitudinem examinatam, vitam*
» *eius Sancti, & miracula vera eius meritis facta, proba-*
» *ta esse constiterit, & supplicantibus Nobis idipsum hu-*
» *militer, & deuotè multis tunc Prelatis, apud Sedem Apo-*
» *stolicam existentibus, de dictorum fratrum nostrorum*
» *consilio, & assensu, auctoritate Dei Omnipotentis, Pa-*
» *tris, & Filij, & Spiritus Sancti, & Beatorum Petri, &*
» *Pauli Apostolorum eius, ac nostra, Confessorum catalogo*
» *duximus adscribendum; ideoque Vniuersitatem vestram*
» *(Parisiensem innuit) monemus, & hortamur atten-*
» *tè per Apostolica vobis scripta præcipiendo, mandan-*
» *tes, quatenus Nonis Martij festum Confessoris eius-*
» *dem deuotè, ac solemniter celebretis, & faciatis à*
» *vestris subditis veneratione debita celebrari, vt pia*
» *eius intercessione, & hic à noxijs protegi, & in*
» *futuro sempiterna gaudia consequi valeatis. Con-*
» *ditum B. Thomæ corpus in cęnobij Fossæ Nouæ tem-*

plo

plo fuit, ac quatuordecim annorum ſpatio integrè ſeruatum; manu dextera excepta, quam Petrus Antiſtes Theodoræ B. Viri ſorori ſummis precibus efflagitanti dedit. Mox Priuernatibus caput conceſſum; ab ijs ſeuera admodum, acriq; cuſtodia ſeruatum ferunt, vt, cum alicui illud deuotionis ergo oſtenderent, quadringentorum armatorum numerum adhiberent. Honoratus Fundorum Comes poſt annum MCCCXLIX: vna cum Fundano Epiſcopo Fundos tranſtulit, atque in ſuis ædibus aſſeruauit; Honorati frater cum equo lapſus in ſummum vitæ diſcrimen incidiſſet, religione tactus Foſſæ Nouæ tumulo reſtituit. Denuo Prędicatorum fratrum precibus Fundos translatum. Helias tandem Dominicanæ Familiæ Anteſignanus, vt religioſæ Prædicatorum fratrum congregationi redderetur, obtinuit. Id vero vbi Foſſæ Nouæ Antiſtes, ac Cęnobitæ reſciuere, apud Vrbanum V. Pontificem Max. conqueſti, ſurrepti corporis Dominicani Ordinis Fratres inſimularunt, ita vt Pontifex in Heliam minaciter inuectus eum etiam furem appellaret. At ille ijs, quæ acciderant, expoſitis, cum B. Viri corpus à ſuis potius, quam ab alienis poſſideri æquum eſſe oſtendiſſet, neq; repugnaturum, quò minus vbi Vrbanus iuſſiſſet, reponeretur, placatus, delinituſq; Pontifex Tholoſæ aſſeruari, eiq; caput adnecti ſanxit; ea enim in ciuitate primum cęnobium B. Dominicus Prædicatorum ordinis auctor extruxit, quod vel ſanctiſſimi cętus ortu, atq; incremento, vel exquiſito Chriſtianæ religionis cultu percelebre habetur. Huc acceſſerat, quod Theologiæ facultas, ſui præclaram adeo facem D. Thomas prætulerat, ea in ciuitate, ac cęnobio

certa ratione, ac methodo tradi cępta esset. Susceptum itaq; corpus ordinis Magister in Galliam detulit; Tholosam appropinquanti tota effusa ciuitate, Galliæ Rege, vel vt alij tradunt, Ludouico Andegauiæ Duce, Regis Fratre, Regniq; Proceribus, infinito prope cum mortalium concursu, eximia pompa obuiam euntibus exceptum, ac in Prædicatorum sacra æde collocatum est, dum reparationis humanę annus. MCCCLXV. verteretur, Vrbani Pontificatus anno septimo. Quoniam vero Lutetiæ sancti viri virtus, ac doctrina ad omnium vtilitatem sese explicauerat, ibi enim assidue docuerat, insignia Magisterij acceperat, eximia scripta lucubrauerat, ediderat. Concilio coacto, vt brachium Lutetiam deferretur, Fratres decreuere; amplissimam, ac clarissimam totius orbis ciuitatem nunquam tanta lætitia perfusam ferunt, quanta ea die, qua Sancti ad eam viri reliquię delatæ sunt: Ferijs indictis, Rex cum Beluacensi Cardinali, Burgundiæ Duce, Archiepiscopis, Episcopis, alijsq; sacratis viris, Regniq; Principibus pompæ interfuit, in qua tres quoq; adfuisse Reginæ traduntur. Rex, Principesq; æquis desilientes venerabundi sacra lipsana, Flexo poplite, excepere; tunc ordinis Magister, Hoc tibi Rex (inquit) munus noster Prædicatorum ordo mittit, asseruandumq; tradit. Ille summa cum reuerentia, gratiarumq; actione acceptum brachium Cardinali perferendum in vrbem dedit, totaq; lętis acclamationibus personante Lutetia ad Prędicatorum ædem perlatum; donarijs eximijs à Rege ipso cumulatum est; sacellumq; in quo sacra ei exhibebantur, B. Thomę nuncupari voluit. Hęc sanctissimi viri vita, hi mores, religio, pietas

tas

tas, doctrina, labores, obitus, miracula, in cęlestibus Beatorum locis fęlicitas, in terris fama, ac veneratio. Supereſt, vt nonnulla de B. Thomæ doctrinę genere, ſcriptiſq. dicamus, vt nihil, quod ad perfectam illius animi effigiem exprimendam attineat, vel omiſſum, vel leuius pertractatum videatur. Ac ſanè ſi mihi nunc humano more loquendum eſſet, in eos Virgilij verſus erumperem.

Pandite nunc Helicona Deæ, cantuſq; mouete.

Quomodo ex perenni ſcientiarum omnium fonte omnigenam doctrinam hauſerit, cuius rore vniuerſum chriſtianum orbem perfuderit, atq; impleuerit quot egregia, atque poſteris admiranda ſcripta dictauerit, ediderit, promulgauerit; quanta de Diuinis, humaniſque rebus abdita rimatus fuerit, inuoluta explicauerit, obſcura illuſtrauerit, vt nil mirum ſit, ſi ad eum, veluti ad præclarum oraculum, audiendum ex omni Europa innumeri auditores confluxerint, atque in ijs præſtantiſſimi quique viri, ſummiſque vel ſacris, vel profanis dignitatibus inſignes, atq; in primis Aegidius, qui tantum, Thoma Doctore, profecit, vt viuens doctrinę gloria Floruerit, mortuus, præclaris editis maximarum rerum commentarijs, nunquam intermorituram in ſequentes ætates laudis famam protulerit. Solidum, dilucidum, quodque caput eſt, admirabili ordine genus docendi B. Thomę conſtat: non hic inanes, nulliuſque pretij quæſtiones, non tumida, ac phalerata oratio, quæ in declamationibus adhibenda eſt, ſed grauiſſima quęque vel Dei Opt. Max. vel Naturę arcana leni quodam orationis

fluxu

fluxu explicantur. Ordo vero eiusmodi est, vt ita cum sequentibus superiora cohęreant, vt nihil dissolutum, nihil seiunctum, nihil hians aspicias: quod in cunctis illius operibus, sed pręcipuè in Theologia summa obseruare licet, in qua ita vna ex altera quęstio deducitur, vt Euclidem, vel Archimedem perlegere videaris; incredibili adeo nexu Mathemata subordinantes, vt qui vnum vel theorema, vel problema prætermiserit, aliorum scientiam habere minime queat. inde mira illa facilitas vel dicendi, vel docendi exoritur, quę auditores eximia afficit voluptate, dum non per salebrosa, senticeta, vepribusque obsita itinera, sed per latissimos, ac planissimos campos se manu duci animaduertunt. Non hic deterrentur ingenia, sed alliciuntur, non ostentatione inflantur, sed veritate pascuntur. Sint sanè qui horridum, atque incultum hoc philosophandi, interpretandique genus traducant, quod non verborum rotunditate, non è Ciceronis promptuarijs desumptis verbis effulgeat. An non merito hos nugigerulos, sciolosque censeamus, qui omnem in crepitante verborum sono scientiam ponunt? quasi vero voces humano arbitratu, vsuq; non cudantur, atque vmbrę rerum sint. At isti canis Aesopici instar dum vmbras sectantur, verum, solidumque cibum sibi ex ore elabi patiuntur, neque intelligunt voces, quibus ad animi patefacienda sensa vtimur, humanæ imbecillitatis argumenta esse; vt non immerito fenestrata pectora Socrates exoptarit, per quę intimas cogitationes, affectusque alterutrius nosceremus. eo quippe locutionis genere beatas mentes inuicem sua sensa sibi aperire certum est. Quid enim aliud verba, summa

Phi-

Philosopho docente, quam earum, quę in anima sunt, passionum notę? Verba itaq; ad affectus, cogitata, meditata explicanda, velut instrumenta adhibentur, quę cum varia, & innumera sint, cur tantopere de omni uocum sono soliciti sumus? Artium prope infinita nomina sunt, quę si quis vlla in parte flectat, immutet, intorqueat; omnia discendi, atque agendi fundamenta peruertit. Sunt singulis artificibus suę notę, voces, puncta, lineę, peripherię, circuli, anguli, oxygonij, amblygonij, orthogonij, atque alię huiusmodi apud Geometras frequentes. Quid in re nautica? Rostrum, carina, stamina, statumena, costę, suburra, aluus, fori, stega, transtra, modicus, oculus, columbaria, sentina, scalmus, ac sexcenta huiusmodi nautis tantum cognita. An de Architectura verba faciam? in qua ut ędificiorum publicorum, uel priuatorum partes omittam, si de columnis tantum nonnihil attigero, vereor, ne insuetis vocibus lectorem obruere uidear: ibi enim pycnostyli, systyli, dyastyli, areostyli; columnarum genera, Doricum, Ionicum, Corinthium, Tuscanicum, Italicum; area, basis, capitulum. Quid plura? cum suis quęq; artibus familiaria nomina uel casus dederit, uel hominum solertia inuenerit. cur mirantur aliqui, in tradendis difficillimis disciplinis uocabula, dicendique formulas excogitatas fuisse, quibus breuiter, veluti punctis, ac notis abstrusa hominum sensa è pectorum recessibus in lucem emitterentur? At prędicari de subiecto, in subiecto esse, & alia eiusmodi apud Ciceronem non inuenias, nunquid igitur, qui Ciceronis lingua non loquuntur, omnes explodendi sunt? Valeant itaque Graci, atque

in

in primis Peripateticorum Princeps Ariſtoteles, qui ad tradendam Philoſophiam pleraque vel ab alijs ſumere, vel ſuo ingenio comminiſci coactus eſt, ὑποκείμενον, cur ſubiectum vocare non poſſumus? κατηγορεῖν, quod accuſare propriè dicitur, cur noſtri prædicare non vertant? nonne ea nomina tantundem apud Græcos quantum apud nos ſignificant? At quot nomina latio donauit Cicero. Κατάληψιν. comprehenſionem dixit, ανάληψιν. aſſumptionem: innumera apud illum inueniuntur, quæ neceſſitas ad obſcura ſcientiarum arcana explicanda extorſit. Concludamus ergo ignaros eos prorſus habendos, qui vocum, ſyllabarumque ſonitu deterrentur, ac nimis ſuperſtitiosè à Cicerone latum vnguem diſcedere piaculum exiſtimant. His ad hominum quorundam vel inſcitiam, vel malignitatem obtundendam dictis ad B. Thomæ dicendi, ſcribendique characterem redeo, in quo mira eruditio cum incredibili facilitate certare videtur. Ordo ita dilucidus extat, vt perpetuis vinculis adſtricta oratio, veluti neruis quibuſdam, ac ligamentis compacta ſit. Quæcunque vero ab eo ſcripta ſunt, commodè in duas claſſes diuidi mihi poſſe videntur, quarum altera ad humano ſtudio inuentas, altera ad diuinitus patefactas diſciplinas pertinet; in prima Logica, ac Philoſophica, in altera Theologica adnumerantur; Philoſophiam namque omnem Peripateticam complexus, naturalem, moralem, Diuinam luculenter interpretatus, ita contextui Ariſtotelis inhæret, vt illum in particulas accuratè ſecando lectorum animis ſententias inſtillet: ita in enodandis quæſtionibus laborat, vt cuncta oculis propè ſubijcere, nedum animis obijcere videatur. Ex-

tant

tant in librum περὶ ἑρμηνείας. i. de interpretatione, ac Posteriorum Analyticorum libros commentaria, quæ ad Logicam: octo de Physico auditu, quatuor de Cęlo, & Mundo, duo de generatione, & corruptione, Meteororum quatuor, de Anima tres, ac pauca, quæ vocant Naturalia perpetuis commentarijs illustrata. Quæ omnia ad Naturalem Philosophiam; in duodecim Metaphysicorum libros, qui ad Diuinam spectant, elucubrationes edidit; nec non in libellum de causis, quem nothum esse plerique censent; de Ente quoque, & essentia opusculum. Ad moralem transgressus Philosophiam Decem Nicomachia, Politica octo eruditissimis enarrationibus illustrauit. Atque hæc ad triplicem humanæ scientiæ nexum Theologica bipartita sunt, vel enim ad Theologiam, quam scholasticam appellant, vel ad eam, quam positiuam θετικὴν vocant, pertinent. Scholasticorum omnium facilè Thomas principatum obtinet, id porrò Theologiæ genus certa ratione, ac methodo procedit, argumentis in vtramque partem propositis, æquiuoca distinguendo, obscura explicando, veritatem inquirit, ac profert; in eo uis rationum, atque auctoritatum adamussim expenditur. Diuus Augustinus, Diuino, atq; acerrimo vir ingenio, primus Diuinarum rerum cognitionem via, ac methodo tradere cępit; illum sunt imitati, qui in scholis Theologiam interpretari aggressi sunt. In euoluendis vero Augustini scriptis miram adeo diligentiam, ac studium B. Thomas adhibuit, vt sæpius illius ore loqui videatur. Multa sanè adducere possim, quibus Augustini sententiam, verbaque à B. Thoma expressa ostenderem. Ad hoc Theologiæ genus referuntur in quatuor

sen-

sententiarum libros commentaria; Summa aduersus gentiles; Summa Theologię tribus voluminibus comprehensa; quęstiones, quas disputatas appellat, ac variæ disquisitiones Quodlibeta nuncupata. Hæc ad scholastica. Positiua, Thetice dicta, Theologia amplissimis, ac latissimis terminis, vel potius nullis limitibus circumscribitur, expatiatur in ea, assurgit, oblectatur animus, non in veri indagatione desudat, laborat, defatigatur; sed quæsitum, inuentum, ante positum discit, intelligit, veluti suauissimum nectar delibat. Ea sanè tribus potissimum continetur, scripturarum notitia, & interpretatione, Patrum vel Græcorum, vel latinorum assidua lectione. Demum Ecclesiasticæ historiæ vsu, ac meditatione. In his omnibus egregiè versatum D. Thomam fuisse, cum omnia eius scripta, tum ea pręsertim, quę in sacram scripturam edidit, abundè testantur; nam Veteris Testamenti hęc est interpretatus, librum Iob, quinquaginta Psalmos, Cantica Canticorum, Esaiam, Hieremiam, vnà cum Threnis. Noui vero, Matthæum, ac Ioannem; quatuor vero simul Euangelia; Cathena aurea ex Patrum dictis elaborata, ac contenta ornauit; Epistolas omnes D. Pauli exposuit. Inter hęc vtriusque testamenti commentaria, Dionysij de Diuinis nominibus egregium opus illustrauit. De Sanctis, atque de ijs, quæ extra tempus dicuntur, sermones conscripsit. Hęc ad Theticas. Varijs quoque de rebus tria, ac septuaginta opuscula perleguntur, in quibus vel Philosophiæ, vel Theologiæ obscura quęque illustrantur: verum de ijs ambigitur, an verè B. Thomæ nonnulla sint, idque in primis de libello, qui de Principum regimine inscribitur, quem plerique varijs

argu-

argumentis reÿciunt. Hęc B. Vir ſcripta Humanę, Diuinęque ſapientię ingentem theſaurum nobis reliquit, in quibus quidquid vis humani ingenÿ indagando, ac contemplando potuit, quęcumque à Deo Opt. Max. mortalibus arcana patefacta ſunt, veluti in ſpeculo, licet intueri, vt minime mirum ſit, ſi Dantes ille Aldigherius in tertia comędię parte, quam Paradiſum inſcripſit, inter Beatos ſpiritus Sole ſplendidiores B. Thomam collocarit, eumque grauiſſimas enodantem queſtiones inducat; immo cum B. Franciſci, ac Dominici, qui eadem tempeſtate floruere, pręclara geſta, eximiaſque laudes celebrare ſtatuiſſet, B. Thomam, ac B. Bonauenturam elegit; quorum ille D. Franciſcum, hic D. Dominicum extolleret. Verba D. Thomæ in Cantico XI. attexere, ac perlegere ne pigeat.

La prouidenza, che gouerna il Mondo
Con quel conſiglio, nel qual ogni aſpetto
Creato è vinto pria, che vada al fondo,
Però ch'andaſſe ver lo ſuo diletto
La ſpoſa di colui, ch'ad alte grida
Diſposò lei co'l ſangue benedetto,
In ſe ſicura, & anco lui più fida
Due Principi ordinò in ſuo fauore,
Che quinci, & quindi li foſſer per guida;
L'un fù tutto Serafico in amore,
L'altro per ſapienza in terra fue
Di Cherubica luce vno ſplendore.
De l'un dirò, però che d'amendue
Si dice l'un pregiando qual, c'huom prende,
Perche à vn fine fur l'opere ſue.

Poſtea

postea Diuino ore B. Francisci laudes exequitur. Hæc ideo attigisse volui, vt vix in surgentis famæ cunabulis quanta doctissimorum virorum animos de eius sanctitate, ac doctrina opinio extiterit, innotescat. Dantes enim anno MCCLX. ortus est, quo tempore B. Thomas ætatis suæ trigesimum sextum agebat; obijt Thomas anno MCCLXXIV. cum quartum decimum ageret Dantes, qui postea annos septem, ac quadraginta Thomæ superstes fuit. itaque eius vitæ, religionis, doctrinæ certissimus testis esse potuit. Sed ne vnius tantum viri, licet celeberrimi, atque B. Thomæ Coætanei amplissimo testimonio vtamur, libet hic Parisiensis gymnasij de eo iudicium, quo nihil præstantius, nihil illustrius inueniri, aut excogitari potest, apponere, anno. MCCCXV.

Vniuersis præsentes litteras inspecturis Stephanus permissione Diuina Parisiensis Episcopus salutem in omnium Saluatore. Magistra rerum experientia certis indicijs euidenter demonstrat multa quibusdam temporibus ordinata, consultè nouis emergentibus causis, succedentibus temporibus in contrarium debere consultius immutari. Dudum siquidem memoriæ felicis quidam prædecessores nostri Parisienses Episcopi quosdam articulos (ne forte eos malè intelligentes caderent in errorem) tamquam erroneos per excommunicationis sententiam damnauerunt, & interdixerunt expressè; quorum tamen nonnulli doctrinam eximij Doctoris B. Thomæ de Aquino de ordine Fratrum Prædicatorum tangere ab aliquibus asseruntur, quam articulorum sententiarum promulgationem venerabiles Viri Decanus, & Capitulum Ecclesiæ Dominæ Nostræ, sicut veritatis relatores, intimius

mius considerantes, nec non doctrinæ, ac famæ B. Thomæ prædicti, iniustam denigrationem per venerabilem virum Magistri Anibaldum Decanũ Atrebatensem, Archidiaconum Sacræ Theologiæ Doctorem, & Dominum Petrum de Sagello Parisiensem Canonicum, eorum propter hoc Nuntios apud Nos specialiter destinatos, Nos requisierunt, Nobis supplicarunt, quatenus vocatis omnibus sacræ Theologiæ Doctoribus, ac cum eisdem communicato consilio, & deliberatione habita diligenti, & cum alijs etiam, qui de talibus, & in talibus possunt, veritatis viam aperiremus, per quam prædictis articulis in quantum doctrinam B. Thomæ prædicti, & Doctoris egregij tangere possunt, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac Sancti prædicti, & Doctoris venerabilis honorem, & reuerentiam seruaremus. Nos igitur attendentes cum eis quod Sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium, & Magistra fidei, & veritatis, in firmissima Petri Christi Vicarij confessione fundata, ad quam veluti vniuersalem regulam Catholicæ veritatis, pertinet approbatio doctrinarum, declaratio dubiorum, constitutio tenendorum, & confutatio errorum, præfatum Doctorem eximium, & venerabilem, cuius doctrina fulget Ecclesia, vt Sole Luna, nuper Sanctorum catalogo adscribendum decreuit, diligenti discussione, & examinatione habita super vita Sancta, & doctrina clara ipsius, ipsumque quoad vitam puram, & doctrinam salubrem orbi terræ dignum, & commendabilem prædicauit. Cupientes igitur gloriosum Deum in Sanctis suis apud fidelium deuotionem in terris gloriosius exaltari, ac Sacrosanctæ matris nostræ prædictæ desiderantes vestigia sancta imitari, dictumque

Confessorem, & Doctorem gloriosum, feliciter in cælis regnantem apud terrigenas deuotius, & celebrius honorari, præsertim cum fuerit Vniuersalis Ecclesiæ lumen præfulgidum, gemma radians Clericorum, fons Doctorum, Vniuersitatis nostræ Parisiensis speculum clarissimum, & candelabrum insigne, ac lucens, per quod omnes qui vias vitæ, & scholas doctrinæ sacræ ingrediuntur, lumen viderent claritate vitæ, famæ claræ, & scientiæ lucidæ, velut stella præfulgida, & matutina refulgens, per Venerabiles, ac dilectos consiliarios nostros fideles Magistrum Hugonem de Bisuntino cantorem Parisiensem, Magistrum Stephanum de Nouauilla, & Dominum Oddonem de Zenonis Canonicum Parisiensem, inquisitione facta super dictis articulis apud Doctores Theologicæ facultatis, in eorum congregatione generali regentium, & non regentium, secularium, & regularium ad hęc specialiter conuocata, comperto per Dei gratiam dictum Confessorem Beatum, ac Doctorem egregium nil sensisse, docuisse, seu scripsisse, quod scientię fidei, vel moribus aduersetur, de consilio Venerabilium Virorum Decani, & Capituli Parisiensis, & Venerabilis Patris Domini Gulielmi Dei gratia Viennensis Archiepiscopi sacrę Theologiæ professoris, & aliorum viginti trium Magistrorum in Theologia, vnà cum Reuerendo Patre supradicto in literis cum earum sigillis per prefatos Commissarios Nobis missis; nec non & triginta nouem Baccalaureorum in Theologia super hęc per literas eorum proprijs subscriptionibus, & sigillis munitam super consulentium, & rogantium humiliter, & deuotè, & aliorum Doctorum solemni, ac maturo consilio super hoc habito, supradictam

articu-

articulorum condemnationem, & excommuncationis sententiam quantum tangunt, vel tangere asseruntur sanam doctrinam Sancti Thomæ prædicti, & Doctoris eximij ex certa scientia tenore præsentium totaliter annullamus: in cuius confirmationis testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum apud Bertiliacum anno Domini. MCCCXV. Die Iouis ante sacros cineres.

Extat quin etiam præclarum Innocentij I. Pont. Max. de B. Thoma iudicium. Huius (inquit) Doctoris sapientia præ cęteris, excepta canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum, veritatem sententiarum, ita vt nunquam qui eam tenuit, inueniatur à tramite veritatis deuiasse, & qui eam impugnauit, semper fuerit de veritate suspectus.

Cæterum Diuini Viri sapientia procedente tempore eò sese extulit, vt nostra tempestate Sacrosancta æcumenica Tridentina Synodus nulli Ecclesiæ Doctorum firmius adhærendum, inhærendumue censuerit; inde meritò à Pio. V. Pont. Max. inter celebriores Ecclesiæ Doctores adnumeratus est, solemnique ritu festum illius coli iussit, quemadmodum Bonifacius. VIII. Sanctorum quatuor Doctorum, Gregorij, Ambrosij, Augustini Hieronymi antea celebrari constituerat, sacrumque ea in re diploma fieri curauit, anno. MDLXVII. Idibus Aprilis; Pontificatus sui anno secundo. atque inde tantus honos eius scriptis adhibitus est, vt Sũma Theologiæ à Thoma edita passim perlegi, & explicari, in eaque à doctissimis viris eximijs conscriptis commentarijs, sapientia sanctissimi viri in illustri loco posita omnium ora, mentesque in se conuerterit.

Exposui quæ de Beatissimo viro vel probatissimis scri-

ptis, vel priscis monumentis, vel eius operum lectione dignoscere potui, nullam operis mercedem, nullum præmium, nisi eiusdem intercessionem apud Deum efflagitans.

Eia Sancte Thoma, studiosorum Magister, Catholicæ veritatis assertor, virtutum exemplar, sapientiæ columen, quæ in tui laudem, ac memoriam conscribere ausus sum, ne aspernare; sed benignus, ac propitius excipe: non quantulamcumque hanc opellam, sed animum, voluntatem, studium, affectum in te meum respice; quique infantium linguas reddere disertas potes, ne exiliens in tua decora mea vox, licet exilis, obmutescat, quæso, patiare.

ANDREÆ MAVROCENI VENETI SENATORIS

DE SACRIS LIPSANIS,

siue Reliquijs in D. Marci Templo inuentis.

CVm multa sint, quibus Venetiarum Ciuitas, quæ carissima veluti parente geniti, atque educati sumus, inter clarissimas totius Europę vrbes meritò sese efferre possit, egregia situs ratio, Imperij diuturnitas, legum æquabilitas, ac pręstantia, indissolubilis ciuium nexus, nullo tamen magis, quam religione, ac pietate excellere videtur, quarum fundamenta vna cum libertate initio iacta fuere; neque enim vllum fuit tempus, quo Diuini Numinis cultu, Christianęque religionis institutis, studijsque non floruerit, nullus in ea peregrinis doctrinis aditus, nullus à Catholica veritate dissentientibus sententijs locus, germanus, incorruptus, integer pietatis sensus, in Summos Pontifices Sanctissimamque Apostolicam Sedem incredibile studium, atque obseruantia, vt vel ex hoc solo, duodecim nempe sęculorum, nunquam immutato cultu, etiam cęcutientibus oculis, sacrosanctæ religionis nostrę inconcussa, atque immota firmitas patere possit. Reliquæ ciuitates cum innumeris errorum fluctibus, tempestatibusque iactarentur, cum tenebris circumfusæ per cęcos anfractus deuolrercatur, Diuini Numinis influxu illustratæ portum te-

nuere. Venetiarum ciuitati nunquam Sol veritatis, ac pietatis non illuxit, nunquam caligine obtectum cęlum, vel iratum Mare desęuijt. Alię in sanctos Viros armatę eorum cruore solum resperserunt: hęc sacratos Viros complexa sinu fouit, Religiosorum hominum ordines instituit, auxit, ornauit. Quid plura? Nihil Romana vrbe sanctius, nil Diuinius, quam tot Martyres sanguine decorarunt, in qua Apostoli Petrus, & Paulus religionis Christianæ Principes, ille Cruce, hic gladio oppetiere; attamen nunquam eximia illa trophęa in mentem veniunt, quin vngulæ, craticulæ, enses, ante oculos non obuersentur, quin Claudij Nerones, Caligulę, immanes iudices, efferati tortores, Mundi pestes, ac portenta, non sese obijciant. Summo, immortalique Dei beneficio Veneta ciuitas hoc priuilegio cunctis cumulata lętitijs incedit, quòd religione, ac libertate duabus veluti gemmis decorata temporum, seculorumque fluxus emensa sit; inde tot ornatissima; ac magnificentissima templa, tot delubra, sacella, xenodochia, quæ in singulis ciuitatis regionibus cernuntur; sed, vt reliqua pretermittam, qui in hac tanta celebritate medio foro Deo Optimo Maximo, ac Beato Marco Euangelistæ Reipublicæ tutelari dicatam à Maioribus nostris auream Basilicam silentio preterire possum? in qua siue structuræ, compositionisque rationem, siue ornatum spectes, nil illustrius, nil pulchrius, nil prestantius mente effingere, nedum oculis inspicere queas; assurgit enim exteriori parte peramplis porticibus, prealtis fornicibus, continuatis inter columnijs mirum in modum distincta, quæ varietate, & excellentia intuentes rapiunt: si vero interiorem partem

spectes

spectes magnificentissimum templum, quod adhuc Byzantij à Constantio Constantini Magni filio Dei Patris Verbo, Sophię nomine erectum visitur, æmulari videtur; Crucis in modum lineatum, in cuius fronte θυσιαστήριον, idest Altare, sese obijcit, quòd veteri Christianarum ritu orientem respicit, in quo sanctissima, atque augustissima Eucharistia seruatur; subinde Ara Maior, cui ea pars attigua est, in qua Princeps cum Senatu solemnibus diebus sacris interesse consueuit; inde per quinque gradus in eam, quam nauim vocant, descensus, quæ in bina statim diducta brachia in longitudinem vsque ad valuas templi maiores protenditur. Quid parietes pario marmore incrustatos, quid tessellata pauimenta, columnas, testudines, fastigia commemorem? non si mihi linguæ centum sint, oraque centum, exiguam earum partem dicere queam; id vnum proferam, Maiores nostros in hoc templo ædificando; ornando, augendo, ex omnibus orbis partibus exquisitos artifices, egregia marmora, statuas, tabulas conuexisse, nullis sumptibus, nullis laboribus pepercisse: ac tum primum surgente tam pręclara molitione, illius cura pręcipuo ciui commissa est, qui Diui Marci Ecclesiæ Procurator est nuncupatus; binis postea collegis adiectis, accedente tempore, in tantum Procuratoria dignitas creuit, vt à Principe in Republica secundum locum obtineret. Neque vero hic est, vt iura, ac priuilegia Venetorum Ducum in eximia hac Basilica commemorem, Antistitis, Primicerij prisco dicti nomine, nuncupandi; Canonicorum eligendorum, puniendorumque facultatem, atque alia, quæ longęuo sęculorum tractu, nunquam intermissa auctoritate, confirmata, ac

corroborata sunt. Ad vnum id mentem conuerto, ac dirigo, quo nihil ad dignitatem præstantius, ad pietatem admirabilius, innumeras nempe Sanctorum reliquias, ac Christi Seruatoris Humani generis sacrata pignora, quæ Maiores nostri summo studio, ac labore ex omnibus ferè terrarum locis huc comportari curarunt; extant sanè in cunctis amplissimę ciuitatis templis Sanctorum Martyrum, Confessorum, Virginum lipsana, quæ magno ciuitatis ordinum concursu statis temporibus coluntur; sed cuncta aureę huic Basilicę cedant, necesse est. Adseruatur in ea D. Marci Euangelistæ corpus ex Alexandria à Venetis transuectum, quod vti certissimis argumentis, testibusque constat, in ara Maiori collocatum marmoreo loculo clauditur. Visuntur quamplures præstantissimę reliquiæ obstinata industria collectæ, eximio cultu veneratę: constat, Byzantio à Venetis, & Gallis capto, Gręcorum Imperio ad Latinos translato, quartam illius partem cum dimidia Venetis obtigisse; Sophię celeberrimum templum in Henrici Danduli Venetorum Ducis sortem concessisse: Imperatoria gaza, pretiosa supellectile, sacris lipsanis inter Venetos, Gallos, ac Balduinum Imperatorem partitis, tertiam Reipublicę accessisse, eaque ad vrbem delata, mirum in modum ciuitatis templa, atque in primis D. Marci Basilicam nobilitasse. Hinc summum Maiorum in ijs colendis, conseruandisque studium, multa in eam rem Senatus consulta, inter quæ vnum tantum adijciam. Cum enim anno Humanę salutis. MCCCXCVIIII. Albertus Austriæ Dux, qui postea Imperator fuit, in Viennæ Austriæ ciuitate templum Beato Stephano Martyri exædificasset, ac per Paulum

Quirinum,

Quirinum, atque Andream Venerium Reipublicę Legatos à Senatu petijsset, vt sanctissimi illius corporis, quod in Diui Georgij Ecclesia nunc quoque seruatur, particula sibi traderetur, licet ille summa amicitia Venetis iunctus esset, attamen quamuis consulente Collegio, vt petitioni assentiretur, Senatus adduci non potuit, immo eadem die in hæc verba sanxit. Cum Maiores nostri summo labore, industria connixi nullis sumptibus pepercerint, vt Sanctorum corporum reliquiæ in hanc ciuitatem, ex omnibus orbis partibus conueherentur, eęque vt intactæ summo in honore habeantur, cauendum sit. Nocturnis Triumuiris mandetur, vt Sanctorum arcæ ad Diui Nicolai in Litore his diebus reclusæ claudantur, ferreisque laminis obsignentur, neque vllo vnquam in posterum tempore reserentur; si quis Consiliarius, Sapiens legem contra tulerit, mille aureis mulctetur, qui à Communis Aduocatis exigantur. Sed vt ad rem redeamus, in Basilicę latere, quod in meridiem obuertitur, locus in duas discretus partes extat, altera Sanctorum reliquiæ, altera gemmæ, pretiosa vasa, vnionibus margaritisque ornata pectoralia, vnicornes, atque innumera pręclara alia continentur: tutela loci apud Ecclesiæ Procuratorem est, qui cuncta scripto comprehensa quoque quadrimestri spatio alterna vicissitudine vni ex collegis custodienda tradit: Haud exigua reliquiarum pars, Byzantio capto, in fornice quodam templi collocata est, ibique vsque ad annum ducentesimum trigesimum primum à Constantinopoli recepta vigesimo septimo, quo tempore Iacobus Theupolus in Republica Principatum obtinebat, intacta perseuerauit; quo anno postera ab Epi-

phania

phania die ingens noctu exortum incendium cuncta, quæ eo in loco reperiebantur, absumpsit: cum enim valuarum claues apud Iacobum Barbum, ac Petrum Dandulum Procuratores essent, neque opportunè haberi possent, ignis ligneam materiam, qua potissimum fornix constabat, depastus totam loci faciem deformauit, reclusis deinde duabus ianuis, tertia iam combusta, fornacis in modum succenso fornice, cum nemo penetrare posset, aqua, culcitris, centonibus impetum ignis vel morari, vel extinguere frustra adnixi, à nulla re subsidio accepto, pretiosi lapides, aurum, argentum in cineres conuersa sunt; mane igne extincto, liquefacti metalli residua conquirentibus, Crux ex sanctissimę Seruatoris Crucis ligno confecta, nulla in parte vim flammarum perpessa, inuenta est; atque altius perscrutando, ampulla, ex crystallo confecta, ab igne illęsa incorruptaque inspecta cui papyracea scheda adnexa cum his verbis SANGVIS CHRISTI. *quamuis (quod pro miraculo habitum) quamplures alię ex crystallo ampullæ, ac vasa omnino perijssent; demum capsula lignea cum D. Ioannis Baptistæ verticis fragmento, cętera ambusta incolumi ea tantum parte, quam vertex attingebat, holoserico Gręco, quo capsula cooperta erat, integro manente, prodijt. Hęc pretiosa lipsana, sacratusque sanguis tunc solemni ritu populo ostensa ciuitatem omnem religione impleuere. Aliquot postea annis cum Diuino cultu floreret pietas, iamque Beato Dominico, ac Francisco, à quibus duo Religiosorum ordines profluxerant, templa Patrum iussu exędificarentur, placuit, vt delecti ex vtraque familia probati viri Romam ad Clementem Quartum Summum Pontificem pro-*

ficisce-

ficiscerentur, eique totam rem, clarissimis testificationibus adhibitis, significarent, in idque ad Legatos Marcum Gradonicum, Franciscum Iustinianum, Petrum Dandulum, Nicolaum Quirinum, quos gratulatum Clementi Romam miserant, datæ literæ fratres ipsos Reipublicę nomine Pontifici Max. Cardinalibusque commendarent, vt tantæ rei veritas per Christianum orbem ad fidei incrementum diffunderetur. Hęc anno MCCLXV. Rainerio Zeno Principe, tertio Kal. Iunij acta. Eas porrò reliquias à Beata Helena Magni Constantini matre ab Hierusalem Byzantium delatas, indeque Venetias translatas priscis, incorruptisque, vel annalibus, vel notis, vel publicis documentis compertum est; quæ sanè vna cum innumeris alijs lipsanis in Sanctuarium ingredientibus ad læuam, vbi ara ex alabastro erecta est, cernuntur; idque mirabile videri possit, quod in vestibuli pariete, qui aræ respondet, tabula ex Græco marmore eminet, in qua reliquiarum insculptæ imagines visuntur, loculi nempe, in quo sanguis continetur, Crucis maioris, aliarumque minorum, trium lapidum, quibus primus Martyrum Stephanus est interemptus; quæ à pretereuntibus vel tactu, vel osculo colebantur. At, si quis, cur eo loco lapis ille positus, vel quæ occulta numinis vis, quæ obseruantia innueretur, interrogasset, qui explicare posset, nemo erat. Superiori mense Ioannes Cornelius Procurator, Vir virtute, pietate, ac religione clarissimus, qui Nunc Serenifs. Princeps. *Basilicam auream temporis lapsu, atque iniuria ex vetustate non nihil, vt ita dicam, rubiginis contrahentem ad pristinum nitorem, splendoremque restitui curauerat; cum idem de reliquiarum sacello faciendum sibi in ani-*

mum

mum induxisset, dum cuncta diligenter perlustrat, in ea parte, quæ marmoreę tabulę respondet, cratem quandam ferream animaduertit; an aliquid ea claudatur, inquirit, prętiosas reliquias inuenit, quas supra centum annos eo loco conditas, sed memoriam temporis lapsu bellorum casibus extinctam fuisse cognitum fuit: non enim per manus Procuratorum tradebantur, neque earum, vti omnium, quæ ibi asseruantur, index sciebatur, qui postea in Procuratorum archiuijs inuentus fuit. Prolixus nimium sim, si cuncta complecti hoc scripto velim, summa quædam, ac pręstantiora attingam. Primatum prętiosus sanguis obtinet: vasculum ex solido, ac purissimo auro sese offert, quod in superiori labro Graca hac verba ambiunt.

αἵματος ζωηφόρου τερπνὸν δοχεῖον· *idest*

Sanguis viuifici iucundum conceptaculum

In inferiori vero.

ἐξ ἀκηράτω λόγου πλευρᾶς ῥυέντος. *idest*

Ex incorrupti Verbi latere fluentis

Aureo hoc vasculo Chrystallina ampulla clauditur, in cuius operculo aureo Crucifixi imago in Iaspide egregie cęlata inspicitur, in quatuor capitibus litteræ hę extant.

ΙΣ ΧΣ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. *idest*

Iesus Christus Rex Gloriæ.

In operculi circulo Iambus perlegitur.

ἔχεις με χριστὸν, αἷμα σαρκὸς μου φέρων. *idest*

Habes me Christum sanguinem carnis meę ferens.

In ampulla coagulati sanguinis bina coclearia cernuntur, cuius sanguinis pars filo bombycino, vel albenti velo inspersa apparet. Quam hæc egregia, ac pretiosa res sit,

multa

multa clarissimè ostendunt. Loculorum compago, quibus sanguis seruatur, materia, opus, aurum, Iaspis, Græcarum literarum notæ, interior vitreę pixidis aurei operculi pars, aureique vasculi fundus sanguine infecta, qui adeo viuidus inspicitur, vt recens effusus videatur. Sanguis hic secretiori loco conditus alius ab eo est, qui ex Crucifixi imagine Berythi in Syria olim manans argenteo vase inclusus Maioris Hebdomadæ feria quinta, Ascensionisque Dominicæ festo die populo spectandum exhibetur. Non ignoro sæpius dubitatum, an Christi Seruatoris nostri sanguinis, qui in diro Crucis patibulo toto corpore ad Humani generis redemptionem profluxit, pars aliqua in terris inueniatur; cum presertim in secunda Nicęna Synodo, quæ ad Iconoclastarum hæresim profligandam coacta fuit, capite septimo ex eo libro, qui sub D. Athanasij nomine recipitur, hæc habeantur. Hæc "
est vera, & vehementer credula ratio de cruore lateris "
Domini Nostri Saluatoris, qui profluxit de sancta ima- "
gine eius, quæ crucifixa est in Syria, in Berytho ciuitate. "
Hic est sanguis ille Dominicus, qui apud plerosque reper- "
tus esse dicitur, nec aliter existimandum est à veris Ca- "
tholicis, præter id, quod scribitur à nobis, quasi ex car- "
ne, & sanguine Christi aliquid possit in Mundo inueni- "
ri, nisi illud, quod in ara altaris per manus Sacerdotum "
quotidie spiritualiter efficitur. At verba hæc in Græco "
codice secundi Nicęni Concilij non haberi, neque in versione Anastasij Bibliothecarij legi, obseruauit Robertus Cardinalis Bellarminus, qui post disceptationem de Christi sanguine coram Pio II. Pontifice Maximo habitam ab aliquo addita fuisse coniectatur; idque etiam ex stilo con- "

clusionis

clusionis huius à reliqua narratione valde diuersô satis constare inquit; quod vero auctor additionis non debere (ait) à veris Catholicis credi esse alium sanguinem Domini super terram, nisi illum, qui consecratur in Altaris Ecclesiæ Mantuanæ traditioni repugnare affirmat, quæ de sanguine illo, qui de latere Domini fluxit, habere se gloriatur, eumque verum esse Domini sanguinem profitetur, à Leone Tertio Pontifice ante annos octingentos declaratũ. Quæ cuius sanè de re complures illius temporis annales, atque Historiæ fidem faciunt: in vetustissimis
„ *enim Francorũ annalibus hæc habentur. Anno DCCCIV.*
„ *Carolus Saxones Transalbianos cum mulieribus, & na-*
„ *tis transtulit in Franciam, & pagos Transalbianos Obo-*
„ *dritis dedit; Leo Papa ad Imperatorem Carisiacum ve-*
„ *nit, vbi Natale Domini cum eo celebrauit, donatusque*
„ *magnis muneribus per Baioariam reuersus est Romam.*
„ *Causa aduentus eius hæc erat. Perlatum est ad Impe-*
„ *ratorem æstate præterita Christi sanguinem in Man-*
„ *tua Ciuitate fuisse repertum; propter hoc misit ad*
„ *Papam petens, vt huius famæ veritatem inquireret,*
„ *quâ accepta occasione exeundi primo in Longobardiam,*
„ *quasi pro inquisitione prædicta, profectus est inde arre-*
„ *pto itinere ad Imperatorem vsque peruenit, vnde absolu-*
„ *tus Romam repedauit. Idem habetur in Caroli Magni Francorum Regis, & Imperatoris vita à Monacho cœnobij Engolismensis S. Eparchij conscripta; inquit enim.*
„ *Medio Septembri Carolus Coloniam venit, dimissoque*
„ *exercitu primo Aquisgranum, dein Ardennam petit, &*
„ *venationibus indulgens Aquisgranum reuersus est. Me-*
„ *dio Nouembri allatum est ei Leonem Papam Natale Do-*

mini

mini cum eo celebrare velle, vbicumque hoc contingere potuisset, quem, statim misso ad Sanctum Mauritium Carolo filio, honorifice suscipere iussit; ipse obuiam illi ad Rhernorum ciuitatem profectus est, ibique susceptum primo Carisiacum villam, vbi Natale Domini celebrauit, deinde Aquisgranum perduxit, & donatum magnis muneribus per Baioariam ire volentem reduci fecit vsque Rauennam. Causa aduentus eius hæc erat. Perlatum est ad Imperatorem æstate preterita Christi sanguinem in Mantua ciuitate fuisse repertum, propter hoc misit ad Papam petens, vt huius famæ veritatem inquireret, qui accepta occasione exeundi primo in Longobardiam, quasi pro inquisitione ista profectus est; inde ad Imperatorem veniens mansit cum eo dies octo, reuersusque est Romam. Eadem apud Adonem Viennensem in Chronico ętate sexta leguntur. Sed dicet aliquis, quęnam ea in re Leonis sententia extiterit, non constare. Huic Baronius Annalium tomo. IX. anno DCCCIV. respondet, Pontificia diplomata Romę esse, quibus illius sanguinis veritas ostenditur; neque verisimile videri, si secus Pontifex existimasset, per tot seculorum successiones sanguinem illum conseruatum fuisse. Matthęum quoque Parisiensem narrat Bellarminus, in Henrico. III. Angliæ Rege, ab Hierosolymitano Patriarcha vasculum cũ vero sanguine Christi ad eundem Regem missum incredibili celebritate fuisse susceptum; Episcopis prędicantibus deque illius sanguinis veritate rationem reddentibus. His meritò adiecerim, egregium pretiosi sanguinis munus à Melchiore Triuisano Grecię triremium Prefeto Byzantio in Patriam redeunte, in Fratrum Minorum Basilica dicatum,

cuius

cuius memoria lapideę columnę inscripta cernitur. Ex his liquido patet sanguinis Seruatoris stillas aliquot in orbe reperiri à veritate alienum non esse. Quod vero eiusmodi sit iste nuperrimè repertus, pręter ea, quę dicta sunt, multa testantur, eius namque in Raineriij Zeni literis mentio fit; Andreas Dandulus Dux, qui summa diligentia annales rerum Venetarum conscripsit, idem disertis verbis asserit; idipsum Marinus Sanutus res Venetas ab vrbis initio vsque ad annum. MCCCCLXXIV. tribus ingentibus voluminibus complexus affirmat. Quòd vero is alius ab eo sit, qui bis in anno populo ostenditur, clarissimè constat ex Reliquiarum omnium, quæ in Sanctuario extabant, descriptione anno. MDVII. Leonardo Lauretano Principe, Paulo Barbo, Nicolao Triuisano, M. Antonio Mauroceno equite Ecclesiam procurantibus, habita; in ea enim duplicis sanguinis mentio habetur, alterius, qui in tabernaculo argenteà inaurata ædicula incluso continebatur, isque procul dubio bis in anno ostenditur; alterius vero, quem eburnea capsula complectebatur, in qua binæ pixides reperiebantur, maior ex solido, purissimoque auro, in qua pretiosissimi sanguinis Domini Nostri Iesu Christi particula extabat; minor vero in Agnus Dei (vt vulgo dicitur) formam elaborata, in qua etiam paululum eiusdem pretiosi sanguinis contineri nuper deprehensum est; in fornice namque supra Sacrarium sito, vbi complures reliquiæ custodiuntur, cum in Cruce, quæ Sanctissima Parasceue die, in Dominicæ Passionis celebritate populo exhibetur, ex sacro ligno confecta, atque in quadranguli figura efformato libello clausa, literæ quædam vetustate ferè deletæ, diligentius notatæ fuissent; in superiore

riore ipsius Crucis parte inuenta est lenticula aurea paruæ nucis magnitudine, in cuius anteriori parte hac verba adnotata sunt Ἰησοῦς Χριστὸς, *Iesus Christus, idest alterã verba superius in Chrystallini vasculi labro descripta ambiũt.*

ἔχεις με Χριστὸν, αἷμα σαρκὸς μου φέρων. *idest*

Habes me Christum sanguinem carnis meæ ferens.

À lateribus binę Angelorum effigies visuntur, sacrum sanguinem respectantes, his latino sermone exaratis verbis. Hic cruor est Christi. Hęc ad comprobandam egregiam hanc antiquitatis memoriam sufficere mihi videntur. Beatæ Deiparę Virginis parum lactis vasculo vitreo contineri vetus traditio est, quod adeo albens, nitidumque apparet, vt incredibilem reuerentię, ac deuotionis sensum inspectantibus moueat; de quo sanè plura Ioannes Theupolus Diui Marci Primicerius, qui tractatum de sacris hisce reliquijs Italico sermone conscripsit, typisque mandauit. Verum vt alia pleraque omittam, quæ luculenter ab eo exposita sunt, quin de Sanctissimę Crucis ligni frustis, fragmentisque in Sanctuario ipso extantibus, nonnihil attingam, efficere non possum; nullibi enim tantam ineffabilis, ac Diuinę arboris copiam reperiri existimo. Sunt multa Thecis aureis, argenteisque in Crucis modum efformatis, inclusa fragmina, sunt plereque icones immensi pretij cęlestis ligni particulis splendidiores factę, ac Regali qualibet gaza sublimiores.

Prior palmi longitudine, Bessis latitudine Theca argentea inclusa, quadrata icone libri instar continetur, quam Constantini Patritij Phocę Cęsaris fratris Classis Imperatoris iussu auro, gemmisque ornatam perhibent, in qua versus hi inspiciuntur.

ὢ οἷα ποιεῖ πίστις ἡ Κωνσταντίνου,
O qualia facit fides Constantini
τοῦ πατρικίου, καὶ τριηράρχου ξενία.
Patricij, & Trierarchę mira
χρυσάργυρον γὰρ τὸν γολγοθὰ δεικνύει.
Aurargenteum hic Golgotha indicat,
γολγοθὰ τοῦτον καὶ γὰρ ὁ σταυροῦ τόπος.
Golgotha hunc. & enim Crucis locus.

Quatuor ex lateribus argenteis laminis celatę imagines apparent, superiores Archangelorum Michaelis, & Gabrielis, inferiores B. Helenę, ac Constantini, Gręcis adiectis verbis

Μιχαὴλ γαβριὴλ ὁ ἅγιος κωνσταντῖνος, ἡ ἁγία ἑλένη.
Michael, Gabriel sanctus Constantinus, sancta Helena

Secunda vero Magni illius Constantini ex viuifico ligno confecta, in cubiti ferè altitudinem, in semicubiti latitudinem extensa, figurisque ex purissimo auro Henrici Secundi Latini Orientalis Imperatoris iussu exornata, vt ex versibus, qui à tergo insculpti leguntur, apparet.

Condidit hoc Signum Ghirardi dextera dignum,
Quod iussit Mundus Rex Francus, Duxq; secundus,
Gręcorum dictus Henricus, vt hoc benedictus
Bello securus semper maneat, quasi murus. Amen.

Crucem hanc ab Helena Constantino filio tributam, eandemque Venetias delatam, pręter alia, Andreę Danduli Ducis annales testantur.

Tertia ex purissimo auro, stupendo opere effecta visitur, varij generis lapillis, topazio, smaragdo, chrysolito, anthrace, adamante, margaritis, alijsque gemmis ad stuporem

porem

porem vſque variata; in cuius ſummo paruula Crux ligni viuifici particulam continens, latinis inſcriptis verbis extat. Lignum Domini.

Hiſce trophæis in altiſſimæ Triados honorem deſcriptis duo adiungam, quæ pari memoria, ac veneratione colantur, digniſſima, vt tribus adiecta, quinis, quibus Humani generis Seruator Cruci affixus, plagis ſe vulnerari paſſus eſt, mirificè reſpondeant, ambo à Reginis egregiè exornata. Ex ligno namque ſacri patibuli efformata Crux, argentoque intecta inſcriptis notis viſitur, de qua ſuperius quoque mentionem fecimus, Hanc Maria Imperatrix, Regis Armeniæ ſoror (vt ex Nicephoro Gregora libro ſexto patet,) fieri mandauit:

Notæ hæ ſunt.

Δόξαν θεϊκὴν ἐςόλισαν καὶ κράτος
Gloriam diuinam ornabunt, & robur,
πῶς δοξάσουσι μαργαρῖται καὶ λίθοι,
Vt illuſtrabunt Margaritæ, & lapides
ὃν οἱ ςαλαγμοὶ τοῦ θεοῦ τῶν αἱμάτων
Quem guttæ Dei ſanguinum
σος κόσμος ἐςὶ πίςις καὶ πόθος
Tuum decus eſt fides, & amor
οὕτως σε κοσμεῖ καὶ βασιλὶς μαρία.
Sic te ornat, & Regina Maria

Quinta denique, in Ara Maxima ſtatis diebus exponi ſoleta, ex eadem viuifico ligno confecta ab Irene Duca Alexij Cōneni Imperatoris vxore dicata; quæ cum defuncto Imperatore in Virginum Cænobium ſe condere vellet, monimentum hoc pietatis, ac religionis, hiſce inſcriptis verſibus, teſtatum voluit.

 Καὶ

Καὶ τοῦτο γοῦν σοι προσφέρω πανυστάτως
Et hoc ergo tibi offero postremò
ἤδη προσεγγίσασα ταῖς ἅδου πύλαις
Iam appropinquans Inferi ianuis
τὸ θεῖον ἀνάθημα τὸ ζωῆς ξύλον.
Diuinum donarium vitæ lignum
ἐν ᾧ τὸ πνεῦμα τῷ τεκόντι παρέθου
In quo ſpiritum Patri commendaſti
καὶ τῶν πόνων ἔληξας, οὓς ἐκαρτέρεις.
Et à laboribus, quos ferebas, quieuiſti,
οἷς τοὺς πόνους ἔπαυσας, οὓς κατεκρίθην.
Quibus labores finiſti, ad quos damnata fueram,
καὶ κρατεῖν ἐποίησας ἡμᾶς ἐν πόνοις
Et vincere feciſti nos in laboribus.
ταύτην δίδωμί σοι τελευταίαν δόσιν,
Hoc tibi largior poſtremum donum
θνήσκουσα καὶ λήγουσα κἀγὼ τῶν πόνων
Moriens, ac deſinens ipſa quoque à laboribus
ἡ βασιλὶς δούκαινα λάτρις εἰρήνη
Regina Duca famula Irene.
χρυσενδύτις πρὶν, ἀλλὰ νῦν ῥακενδύτις
Auro induta prius, at nunc detrita veſte.
ἐν τριχίνοις νῦν, ἢ τὸ πρὶν ἐν βυσσίνοις
In cilicinis nunc, antea in byſſinis.
τὰ ῥάκια στέργουσα πορφύρας πλέον
Vili panno contenta magis, quàm purpura.
πορφυρίδα κρίνουσα, τὴν ἐπωμίδα.
Purpuream veſtem damnans, Chlamydem
μελεμβαφῆ ἔχουσα· ὡς δέδοκτό σοι
Nigram habens, vt autem viſum erat tibi

σὺ

σὺ δ' ἀντιδοίης λῆξιν ἐν μακαρέοις
Tu verò rependas quietem in beatis
καὶ χαρμονὴν ἄληκτον ἐν σεσωσμένοις.
Et lętitiam perpetuam in seruatis.

Cęterum, si amplius oratione prouehar, vereor ne latissimum campum ingressus sermonis initium qui reperi, ægrè exitum inueniam: quis enim satis pro dignitate prę-clara hæc religiosæ vetustatis monumenta venerari, quis vel linguam, vel calamum in debitas eorum soluere laudes queat? quis paruulo phaselo oceanum se percursurum arbitretur? Digno colamus, ac suspiciamus silentio, quæ balbutientis linguæ plectro satis laudare nequimus. Egregia hæc donaria more maiorum christiano ritu percolenda Senatus censuit: atque vt v. Kal. Iunias supplicationes haberentur, statuit. In media aurea Basilica suggestu erecto, ara posita, magnificentissimèque ornata est, in qua sacra lipsana inspectanda populo collocata sunt. Principe cum Senatu è Palatio in Ecclesiam profecto, Diuinum Missarum sacrificium solemni ritu inter suauissimos vocum, atque Musicorum instrumentorum concentus celebratum; eo peracto, supplicationes fieri cęptę; initium à sex Collegijs (quas scholas maiores vocant) factum, quæ è viæ mercatorię faucibus prodeuntia, templumque ingressa, subinde ex palatij atrio in forum progredientia: per semitam prȩaltis hastilibus vtrinque assurgentibus, albenti panno tectam procedebant: argentearum hastarum, quibus infixi cerei erant, numerum, & elegantiam vasorum argenti, auri, cęlati, sculpti copiam recensere ἀδύνατον, *quæ mirabili artificio composita, ac compacta spectantes incredibili varietate, ac pulchritudi-*

ne detinebant: ibi Leonem (D. Marci tutelaris symbolum) pręcelsa iuba conspicuum cerneres, hic nauim summo artificio à carina vsque ad malos extructam inspiceres, illic montem scaturientibus aquis, ac fontibus ambulantem, Heliotropij formam, motumque imitantia simulachra, pegmata, statuas; quid plura? Omnis in prędiuixi apparatu desudasse artificum videbatur industria. Post se Collegia, Cęnobitarum, Monachorumque ordines, subinde nouem sęcularium Sacerdotum Collegia sacris induti vestibus, proprijs cum vexillis, seu labaris, procedebant. Postremo D. Marci Basilicæ clerus, exquisito ornatu amictus sequebatur. Tres thensę sub vmbellis sericis inter se certo interuallo seiunctæ, sacris oneratæ reliquijs, à Sacerdotibus ferebātur. Ioannes Theupolus Primicerius D. Marci Basilicę Antistes manibus mirifici sanguinis pixidem gestans, sacratorum virorum agmen claudebat. Demum Princeps Regum, ac Principum Oratoribus stipatus vna cum Senatu incedebat: cernere erat forum infinita propè mortalium multitudine refertum, venerabundam ad eximium spectaculum confluxisse ciuitatem, omnium ædium, quæ forum ipsum ambiunt, aditus, fenestras, vsque ad supremas contignationes spectantium concursu oppletas, cunctorum mentes intimo quodam pietatis sensu perfusas. Supplicationibus habitis, in suggestus ara repositę reliquiæ triduo omnium oculis expositæ, mox in Sanctuarium delatæ sunt, eximio ibi cultu perpetuo asseruandæ; quod vt bono, atque dignitati Christiani huius Reipublicę uertat, Christus Deus Optimus Maximus cuius sacratus sanguis, Virgo, cuius prętiosum lac, Cęlites, quorum reliquiæ in D. Marci Regali Basilica continentur,

summis

summis votis exorandi, ac deprecandi sunt, Saluete, saluete inquam augustissimæ, ac sanctissimæ reliquiæ, Maiorum studio, labore, virtute conquisitę, ex remotis regionibus huc delatæ; summo semper in honore, ac reuerentia habitę vos supplices colimus, Diuina virtute, ac potentia pręditas proni veneramur: quis per vos patrata miracula non agnouerit? quis Dei Optimi Maximi immensam potentiam non fatebitur? habeant, valeant, facessant, qui Diuinam in vobis dignitatem, ac Maiestatem non intelligunt, non profitentur; audiant, quid de sanctarum reliquiarum virtute Gregorius Nazianzenus, cognomine Theologus, nobilitate, antiquitate, doctrina, sanctitate inter pręcipua Ecclesiæ lumina connumerandus, certissimè enuntiet: atque imo pectore disrumpantur, vel palinodiam canant; oratione enim tertia in Iulianum Imperatorem, cum Martyrum constantiam, ac fortitudinem inuictam his verbis extulisset. Non victimas (in Iulianum inuehitur) pro Christo cęsas veritus es, nec magnos pugiles extinxisti Ioannem illum, Petrum, Paulum, Iacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam, eos, qui post illos, & ante illos pro veritate periculis se obiecerunt, qui cum igni, & ferro, & belluis, & tyrannis, & pręsentibus malis, & denuntiatis alacri animo, velut in alienis corporibus, immo quasi corporum expertes dimicarunt; cur? ne pietatem vel verbo tenus proderent; subdit. Quibus pręclari honores, & festa constituta sunt, à quibus Dæmones propelluntur, & morbi curantur, quorum apparitiones, & prędictiones, quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, siue tangantur, siue honorentur, quorum vel solæ sangui-

» *nis guttę, atque exigua passionis signa idem possunt, quod corpora. Quid Diuinius, quid preclarius in sanctarum reliquiarum honorem à vetustissimo, ac sanctissimo Theologo ad peruicaces malorum hominum sententias euertendas afferri poterat? Sed vide gigantum nostrorum temporum cum Gentilibus sympathiam, qui insano, ac irrito odio in sacros Martyres, aliosque Beatos viros non viuos tantum, sed defunctos seuiunt, eorum corpora defodiunt, ossa comburunt, cineres dispergunt, in profluentes iaciunt. Quarta in Iulianum oratione Nazianzenus cum grauissimam Dei iram in Imperatorem effusam, ipsumque meritas sceleris dedisse pœnas explicasset. Non*
» *iam (Gentiles alloquitur) in Sanctorum incisorum vi-*
» *scera fędos, & impuros porcos immittent, vt simul, &*
» *pabulo, & visceribus saturentur. Non iam Martyrum*
» *sepulchris ignem admonebunt, vt per eorum ignominiam*
» *alios à certamine deterreant. Non iam Sanctorum reli-*
» *quias cum vilissimis ossibus per contemptum permixtas*
» *flammis absument, aut in ventos spargent; vt eo honore,*
» *qui huiusmodi hominibus debetur, ipsos priuent. Hęc eximius Theologus. Sed iam vela contrahamus, atque sese latius effundentis orationis cursum cohibeamus, altoque stupore veneremur, quæ vix animo capere, ne dum voce exprimere, aut expromere valemus &c.*

EIVS-

EIVSDEM

MEDITATIONES

CHRISTVS PEDES

Diſcipulorum abluens.

DIuino afflatus numine Abacuc Vates, cum intenſiore affectu orationis ſublatus mentis obtutum in Deum Opt. Max. defigeret, in hæc verba erupit. Domine audiui auditum tuum, & timui, conſideraui opera tua, & expaui. Quæ ſanè verba adeo grauia ac profunda ſunt, vt merito conſiderantibus terrorem incutiant, Miramur profectò Diuini illius Opificis opera, atque obſtupeſcimus, At quis cælum, ſideraque Dei digito firmata contemplando, quis animantia genere varia, figura diuerſa, virtutibus diſſimilia, vel in liquido degentia, vel in ſicco viuẽtia intuendo perhorreſcat? quis diuerſitatem herbarum, frugum, arborum, vel baccarum vbertate curueſcentium, vel fructuum copia redundantium paueat? ac non potius mira oblectatione perfuſus incredibili voluptate capiatur? Cur igitur inquit Vates, Conſideraui opera tua, & expaui? quæ nam ea opera ſunt, quibus homines veluti terrificis portentis adeo commouentur ac perturbantur? niſi humanæ reparationis, & redemptionis myſteria, de quibus Regius Pſaltes. Magna Opera Domini, exquiſita in omnes voluntates eius: de quibus altius ſublatus exclamat, Quam terribilia ſunt Opera tua Domine? Quis enim non paueat, Dum Dei Omnipotentis

vnige-

unigenitum ac coæqualem filium, splendorem gloriæ, figuram paternæ Substantiæ, Mundi Opificem, cuius nutu omnia viuunt, ac extant, humana carne amictum in medio duorum animalium iacentem in præsepio contemplatur? Quis non contremiscat, dum per humanas omnes ærumnas traductum, appetitum insidijs dolis circumuentum teterrimo mortis genere affectum consideret? Quis non exhorrescat, dum Regem gloriæ, magnitudine immensum, virtute infinitum, omnium rerum Dominum, vocantem ea, quæ non sunt, tamquam ea, quæ sunt, pugillo vniuersum Orbem continentem, humilitatis exemplum hominibus effectum, hodie discipulorum pedes abluentem intuetur? Vere cum propheta dicere possumus, Consideraui opera tua, & expaui: Iure Petre horrore percussus? exclamas; Domine tu mihi lauas pedes? Tu inquam, tu Mihi? Tu Mundi Opifex, rerũ Sator, Deus omnipotens, Dei viui filius, quẽ ego non carne, & sanguine, sed Patre reuelante confessus, ac professus sum? Mihi manuum tuarum figmento, pulueri, cineri, adeo etiam peccatori lauas pedes? abiectissimam mei partem, repentẽ humi, lutulentam, ac puluerulentam abluis? Quid porrò tremendum magis quam Seruatorem lumine veluti vestimento amictum, nunc sindone linea præcinctum, cuius cælum sedes, cuius scabellum terra, modo humi prouolutum humanos pedes lauare, atque abstergere? O ingens, ò verendum humilitatis exemplum. Vt vere Electionis Vas profundam illius humilitatem contemplatus ita profatus sit. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis, & cum sibi non satisfecisse videretur, vsus est verbo. Exinanitionis dicens: Exinaniuit semetipsum,

cuius

cuius verbi vim Pſaltes multo ante explicauerat, cum inquit, Et ego ad nihilum redactus ſum. Et neſciui, Huius ſanè eximiæ virtutis vim Mundi ſapientibus ignotam nouit tantũ Chriſtiana Philoſophia, vtriuſque teſtamenti tabulis patefactã. Excelſus (ait Vates) Dominus, humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit: Et rurſus: In humilitate noſtra Dominus memor fuit noſtri, ac ſexcenta id genus: In Euangelio quid frequentius habetur? Omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur, &, qui ſe humiliat, exaltabitur: Phariſæi ſuperbia repellitur: Publicani humilitas commendatur: Zachæi humilitate, ſublime conuiuium, Simonis elatione turgidę cænę antefertur. Sed ne humilitatem, animi demiſſionem atque abiectionem eſſe arbitrere: nihil enim non altum, non generoſum, non pręclarum ſpirat vera ac minime fucata humilitas: Videnturne demiſſi, ac abiecti Apoſtoli, & ij omnes, qui martyrium pro Chriſto ſubeuntes in ſanguine agni mortalitatis ſuæ ſtolas abluerunt? Quid audentius, quam aduerſus Carnem, Mundum, Dæmoneſque certamen ſuſcipere? Quid Apoſtolis alacrius, cum ſerena, atque elata fronte à Concilio lętabundi diſcederent, quod digni habiti fuiſſent, qui pro nomine Ieſu contumelijs afficerentur? quid eximia illa magnanimitate pręſtantius, dum contemptis Principum, Sacerdotumque mandatis dicerent, ſi magis hominibus obtemperare, quam Deo æquum ſit, iudicate? Atqui non eſt ſincera humilitas, Nihil de ſuis viribus confidere: Omnia in Deo Optimo Maximo reponere? Audite Regium vatem: non enim (inquit) in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſaluabit me, ſed brachium tuum, & illuminatio vultus tui: Et alibi: Hi in curribus, & hi in

equis,

equis, nos autem in nomine Domine Dei nostri inuocabimus? Non enim saluatur Rex per multam virtutem, & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. Hinc Dominus prçcipuam hanc, & veluti omnium parentem, fundamentumque virtutum Beatitudinem iecit. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum Cçlorum: Paupertas sane spiritus humilitas est. Cogitas ait Diuus Augustinus, ingentem fabricam struere? de fundamento prius tibi statuendum est: quò altius moles assurgit, eò profundius fundamentum deposcit: omnem celsitudinem, humanæ beatitudinis finis, terminusque transgreditur; is namque Deus ipse est, qui in altissimis habitat, cuius eleuata est (dicente Propheta) magnificentia super cçlos; altius igitur tibi fundamentum defodiendum est, humilitatis nẽpe, quo tutius ardua hçc moles excitari queat: vt neque ventis agitetur, neque grauiore vllo casu vnquã decidat; in quod sane fundamentum respiciens Ecclesia, Deum Optimũ Maximum in filij sui humilitate iacentem mundum erexisse Diuino edocta spiritu confitetur; sed humilitatis prçconia non alia re magis extollere possumus, quam eximio hoc argumento quod Seruator noster antequam è Mundo ad Patrem transiret, exhibuit, nam stupenti, atque renuenti Petro, quod (inquit) facio, tu nescis modo, scies autem postea, in hac quam tu abiectam, meaque indignam maiestate actionem arbitraris, admirabilia, Diuina, neque vllis vnquam seculis non prçdicanda sacramenta continentur sapientiæ ac humilitatis: Humilitatis, nam si ego qui potestate Dominus, cui in manus cuncta tradidit Pater, eo descendere minime sum veritus, vt pedes vestros abluerem, quid vos mortales, infirmos

facere

facere oportet? Sapientiæ quid enim excellentius, quam abiectionem gloriæ, contemptum dignitati, humilitatem altitudini gradum ponere? humanum fastum deterere, ita Deum diligere, vt præ illo reliqua tibi vilescant, ac sordeant? At Petrus nondum sacramenti sublimitatem pernoscens, adhuc perstat in sententia. Non lauabis (ait) mihi pedes in æternum, neque id obfirmatæ mentis est: sed mirum in modum, ac supra modum admirantis, sed stupentis, sed ecstasi correptæ, ac veluti lymphatæ. nam cum respondisset Dominus: Si non lauero te, non habebis partem mecum, statim Simon obtemperans (id enim Hebraico idiomate vox hæc Simon significat) non tantum pedes inquit meos, sed & manus, & caput, ac si diceret, Ergo à te vita seiungar? à te luce diuidar? à te veritate separer? ò nimis dura disiunctio: sine vita moriar, sine luce cæcutiam, sine veritate æternum errem. Non tantum Domine pedes, affectus scilicet, gressusque meos, sed & manus, opera videlicet, & actus, & caput, mentem, animam, spiritum meum, totus lauer, totus abluar à te, Quid enim suauius, quam lauari, & astergi à Seruatore? Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor, si nigerrimus sim, vt Aethiops, si cruore rubens, si tabo liuens: laua me, & super niuem dealbabor, nec tantum semel laua, sed iterato balneo corpus atque animam ablue. Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me: Diuina sane ablutio, qua nil crebrius in sacris literis: lauamini ait Dominus, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: Quid? nonne seruator, cum

ei,

ei, qui cęcus natus fuerat (in quo humanum significari genus Beatus Augustinus docet) visum tribuit, illum ad piscinam Siloe lauari pręcepit? & fortaſſe Baptiſmi ſacramentum indicans, quo hominibus ad Deum Mundi Conditorem, humanique generis parentem intuendum reparatur intuitus? terna namque corporis ſacra ablutione, ad Diuinam Triadem adorandam, & contemplandam cęcitate correptus antea intellectus illuſtratur. Sed à pedum ablutione non diſcedamus, non enim ſine ingenti myſterio pedes abluuntur, totam ſanè ablutionem ad purificationem, ac purgationem animæ dirigi certum eſt. Quid porrò pedes niſi illius affectiones, quibus mouetur, percellitur, appetit, ac ſeſe in rerum (vt ita dicam) formas inſinuat? quod Regius vates indicaſſe videtur, cum aliquando, ne ſupra ſe elatus in ſuperbiam incideret, Deum rogauit, dicens: Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non moueat me: ne hoc inquam pede (vt alio loco dicit) ſupra me in mirabilibus ambulem. Quid vero illud: lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis? nonne omnipotens Dei verbum non corporeis pedibus, ſed humanis affectibus inuiſibile lumē pręberę ſummis votis vates obſecrabat, ac pręcabatur. Veloces (alibi) pedes peccatorum vocat ad effundendum ſanguinem, quippe qui in vindictam inardeſcentes facile ad cędes ferino impetu animi feruntur, at econtra pedes ſanctorum ſuorum Dominus ſeruabit, ne irruant, ne corruant, ne labantur, ſed in directo conſiſtant, ad eius faciendas iuſtificationes in viam pacis dirigantur. Ac fortaſſe cum Dominus Apoſtolos vniuerſum terrarum orbem peragrare, Euangelium omni Creaturæ annunciare iuſ-

ſiſſet,

sisset, sacra illa ablutione, tantos maris, terraque tractus emensuros pedes corroborare, ac confirmare voluit. ne sentibus, dumetis ac spinis, persecutionum, tormentorumque lęderentur. Tandem cum scriptum sit, Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem, euangelizantium bona, quid amplius vel splendoris, vel pulchritudinis Apostolicis pedibus totum orbem peragraturis addi poterat, quam sic à Domino abluerentur, vt merito ad eos pedes prouolueremur, qui pro nobis tot itinera, tot labores, tot pericula, subiuissent, exantlassent, ex quibus tot egregios, suauissimosque fructus perciperemus. Aqua enim salutari à Seruatore irrigati, fęcundę veluti, ac frugiferę plantæ, quocunque ingressi, quocunque delati sunt, quocunque sacrosancta vestigia impressere, violæ, rosæ, florum omnigena copia erupit: fructuum vberes, inexhausti prouentus emanarũt. Sed iam ad te Seruatorem Iesum oculorum, mentique obtutum conuertimus. Ablue sordes, vincula disrumpe, parce peccatis, releua iacentes dextera tua, vt pedibus salubri lauacro perpurgatis, fortissime innixi, viam mandatorum tuorum impauidi, ardentes, nullis vnquam, vel laboribus victi, vel illecebris fracti, feliciter percurramus.

CHRI-

CHRISTVS CRVCIFIXVS.

HVccine supremum illum omnium rerum Opificem, luce inaccessibili circumfusum, à quo vniuersum, ac natura effecta seruantur, & pendent deuenisse, ut filium sibi ὁμοούσιον humanos indutū artus pro nobis pati mori, Cruci affigi uoluerit? Iam fastu abiecto sese demittat humana sapientia, iam incomprehensibilia Dei iudicia, agnoscat conterritaque & contremiscens stupeat, paueat, horrescat inexhaustū, infinitumque in humanum genus amorem conditoris ueneretur, admiretur, adoret; quo crimina, quibus onusti eramus, diuino cruore eluit, ac detersit: facessat hinc tetra mentis humanæ caligo, procul à nobis cimmeriæ tenebræ, in lumine Dei. O. M. uideamus lumen; Iudæorum enim deuicta perfidia, gentilium proculcatis erroribus Philosophiæ repressa temeritate, quod dedecoris, supplicijque argumentum erat, modo in salutis, ac gloriæ signum explicatur Crux, inquam, ipsa erigitur, in qua salutem hominum imperscrutabili operatione operatus est Deus, ad cuius conspectum trepidant aereæ potestates, fugantur, atque euertuntur Cacodæmonum Phalanges, errores illi depelluntur, quibus mortales irretiti mutauerāt (ut inquit Diuinus uates) gloriam suam in similitudinem uituli comedentis fenum, dum nulla esset humilis adeo, atque abiecta res, cui diuinos honores non exhiberent, Crocodilis, felibus, muribusque litarent.

litarent. O cæcitas cæcutientium mortalium, in quod barathrum tuorum prouoluebaris, nam si qui ex eis, quæ spectabilia sunt, atque oculorum obtutibus patent, ad inuisibilem, obtutuique imperuium opificem peruenerant, nō illum (dicente electionis vase) sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis. nam quid ego insipientes commemorem, qui dixerunt in corde suo, non est Deus, De quibus scriptum legimus: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis, „
Quid illos, qui Deum super cæli cardines ambulare, no- „
stra non curare, immo negligere autumant: Intelligite (inquit ad hos Diuinus Psaltes,) insipientes in populo, & „
stulti aliquando sapite: qui plantauit aurem, non audiet? „
aut qui finxit oculum, non considerat? qui corripit „
gentes, non arguet? qui docet hominem scientiam? Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. „

Decurrebat igitur in præceps humanum genus, innumeris imbutum erroribus atque à primo parente contractum virus, longe lateque in omnem posteritatem diffusum erat, Cum misertus Deus incomprehensibili, ineffabili, inaudito consilio, ira in misericordiā versa, lapsum, deiectum, iacens erexit, reparauit, instaurauit, ex hoste amicum filium cohæredem effecit. Sed quis mente concipere, nedum recensere, aut explicare res tantas tam mirabiles, tam diuinas queat? Quis prouolutus, humique abiectus tarda, & balbutiente lingua innuere tua præconia potest CHRISTE Seruator? quis immensam in nos pietatem extollere? cui laudando Angelicæ mentes, licet sine intermissione Trisagium concinant, clamitent, adorent,

impares ſunt ? mortalia membra indutus humanis ſenſibus obieciſti, vt fulgentiſſimos Diuinitatis radios infirma hac oculorum acie ſuſtinere poſſemus, teque Diuinum, ac ὑπερούσιον *ſolem nube veluti obtectum aſpiceremus. Ad tui luminis aſpectum, cum in Taborio monte transfiguratus vultus ſolis ſplendorem, veſtimenta niuis candorem induerent, tres Diſcipuli cecidere: Hodie in crucis patibulo obuius cunctis factus; Pontificum, ſacerdotum, plebis veneficos ſuſtines intuitus, omniumque oculi in eum quem crudeliſſime confixerunt, conuerſi ſint, teque vt ſignum, in quod cuncta opprobria conijciant, colliment, ſtatuunt. Dum ad Patrẽ in horto preces funderes à diſcipulo, quem ad Diuinum opus conficiendum elegeras, quem conſiliorũ participem adſciueras, quem menſæ conſortem effeceras, ſæuis apparitoribus, furenti nube traderis, ad Annam duceris, ad Caipham traheris, alapis percuſſus, falſis impetitus teſtibus ad Pilatum Romanum Præſidem raperis, inde ad Herodem remitteris, ab impio Rege ſpretus, flagellis cæſus, ſpinea Corona redimitus à Præſide populo obijceris, vt immanis illa, atque efferata rabies, furens veluti maris æſtus, deſæuiret, qui cùm te innocentiſſimum ſciret, inuidiamque Pontificum, ac Sacerdotum noſſet, lauit coram populo manus: nil ſibi, & tibi iuſto eſſe teſtatus. Feruent adhuc, bacchantur, inſaniunt, ferrea atque adamantina pectora, te crucifigendum depoſcunt, Barabbam furem dimitti horrendis vocibus efflagitant, Cæſaris offenſam, Iudæorum obſtinatas petitiones, iuſtitiæ æquitati, innocentiæ iniquus, ac nefarius Iudex antetulit, crudelem, horrendam tartaream ſententiam dicit. Cunctis affectus iniurijs, ò bone IESV, ad patibulum crucem*

baiulans

baiulans duceris, inter duos latrones medius constitueris, pedes, manusque clauis rigentibus confixus, in altum eueheris, sitienti fel atque acetum propinatur, inter tot sæuissima tormenta Diuinum, ingentem, omniparentem, omnipotentem spiritum efflas: in mortuum adhuc sæuiũt, latus lancea transuerberant. Hæccine reddis Domino popule stulte, & insipiens? At ille egregium patientiæ exemplum tantas, tamque atroces contumelias ac iniurias æquo animo tulit, maledictis proscissus tacuit, alapis, verberibus, flagellis cæsus ne vocem quidem emisit, pro interfectoribus veniam à Patre petijt, Vt vere de illo eximius Vates Esaias, loquutus sit, Tamquam agnus ad occisionem ducetur vt ouis corã tondẽte se obmutescet, & non aperiet os suum: Quæ vel adamante, vel silice duriora pectora non emolliantur, non penitus in lacrymarum gurgites soluantur? Gens cruda Iudæorum tabifico liuoris veneno imbuta perstat, obdurat: immota manet, veluti durissima cautes omnem sensum amisit. Vna pro omnibus riuos, torrentes, inexhaustosque fletus fontes Virgo Mater secus Crucem fundit: Me miseram: Te ne ego dulcissime Nate aspicere his oculis, ac spiritum ducere possum? quem antea roseo vultus splendore, oculisque micantem placide omnium animos mulcentem intuebar, nunc miserandum in modum deformatum vix agnosco: quem cunctorum mortalium ora ad se attrahentem, quaque incederet, mira ac stupenda edentem inspexi, in gloria, turpique patibulo suffixum cruore vndique conspersum cerno. Hiccine est Triumphus ille, quo infans ac iuuenilis ætas, per agros, perque Vrbem sibi lætabunda occurrit, dum ramis, frondibus, sertis, vestibusque intecta humo, vocibus,

ac plausu sidera pulsans te Deum ingeminaret? Heu quam cito versa in luctum cuncta abiere: O quam vere annosus ille senex hos me manere cruciatus ac dolores Diuino afflatus spiritu prædixit, dum cor mihi transfixum iri est vaticinatus, nunc enim alte pectori mucronem insedisse, intimisque adactum vulnus præcordijs sentio. Viuam ne ego amplius Nate, cum te, qui vita omnium es, lacerum, excarnificatum, discerptum, laniatum specto? cui me moribundam dulcissime Fili deseris? Matris quæso miserere labentis: Plura dicere parantem, linquunt artus, suscipiunt sociæ, collapsam erigunt, assurgens vero spiritus in nouos questus, gemitusque resoluitur, At quis ò rerum omnium Creator, te Cruci affixum intuetur, cui horrore perculso, dolore percito torrentes lacrymarum non exundent, dum ne vllam quidem tui particulam doloris expertem contempletur pretiosos, diuinosque pedes, manusque, cuspidis immanissimæ ictibus terebratas, caput spinea præcinctum corona, artus omnes virgis cæsos, liuentes taboque infectos? Vos ne igitur pedes illi, qui spumantes Maris fluctus inambulastis, queis cęlum, & sidera premere datum, qui tot itinera, tot labores pro nobis suscepistis, exantlastis? Hoccine caput venerandum cælo, cuius nutu tremunt montes, & fumigant? Istæ ne manus, quæ quidquid cæli, terræque ambitu continetur, ex nihilo produxere? Hi ne oculi vsque ad cordis intima pertingentes, qui procellas tempestatesque serenant (vt modo teterrimo odio, ferina cõsceleratorum impiorumque inuidia, & flagitio, tabescunt, languẽt, intereunt? Templumque illud Salomonis Templo augustius ac magnificentius, ruit concidit, solo æquatur: Attonita inhorrescit ac fatiscit Natura,

tura, opificemque ſuum, cuius enarrare gloriam miris vocibus aſſueuerat, nouo nunc ſenſu, inauditis prodigijs, ac portentis dolet, lamentatur: Sole atra ferrugine cooperto, reliquis extinctis luminibus, denſiſſimis tenebris terra circumfunditur, ingentique tremore tamquam è ſuis ſedibus diuellenda cōcutitur: Petræ diſrumpuntur, ſepulchra reſerantur, velum Sanctiſſimi ac auguſtiſſimi olim templi ſcinditur, ſtupent cęleſtia corpora, inſolitis elementa tumultibus quatiuntur, Tartarei carceres contremiſcunt, Naturæ auctorem pati, aut Mundi machinam reſolutum iri, Athenienſis Philoſophus ingens Eccleſię lumen futurum vociferatur: Siſte, Siſte Contemplator, Dei Opt. Maximi impermeabili cōſilio, imperſcrutabili decreto hęc euenere, ita namque humanum genus miſerrima captiuitate preſſum liberare in ęternitatis adytis ſtatuerat. Hęc oportebat (inquit) pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam, quam ita mox perfecte, eſt aſſequutus, vt ad dexteram Patris in excelſis ſedenti, in nomine ipſius omne genuflecteretur cęleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteretur, quia Dominus Ieſus CHRISTVS in gloria eſt Dei Patris, Conuenerunt enim (inquit Lucas in actibus) vere in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerum tuum IESVM quem vnxiſti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum gentibus, & Populo Iſrael, facere, quę manus tua, & conſilium tuum decreuerunt fieri. Neque vero ob id immunes homines à culpa, etenim non coacti, ſed liberi, non neceſſitate compulſi, ſed ſponte, noxias manus intulerunt, ſanguinem innocentem fuderunt, Diuina omnia, humanaque iura contaminarunt, polluerunt, corruperunt. Sed hęc ſubtilius, atq; exactius in

sublunarium naturis pernoscendis hebescis in rimandis arcanis deficis, tandem victum te, inscium cæcutientem, vespertilionem, talpam in Diuinis contemplandis recessibus agnosce: Sed iam ad Crucem reuertamur, neque ab ea vnquam diuellamur, hac muniti aduersus visui peruios, imperuiosque hostes dimicemus. Quid non possit saluberrimum hoc signum, quod tam insigni, atque egregio pondere oneratum, ac ornatum est? ad cuius conspectum tartareæ furiæ trepidant, & perhorrescunt. O Crux arboribus cunctis anteferenda, Palma fructuosior, Cedris Libani sublimior, à Deo electa, quæ vnigenitum eius filium vlnis exciperes, quæ Diuinitatis, quatenus licuit, particeps effecta, miraculis præfulgens, ægros sanares, defunctos ad vitam reuocares, in te mysterium illud impleuit Deus, quod fines Naturæ transgrediens, aciem humanæ mentis nimio fulgore perstringis, ac Diuino tantum afflante spiritu percipitur, illud inquam mysterium quo μικρόκοσμος vitiorum ardore arefactus, ac penè em... tuus refloruit, viuificaque seruatoris virtute ... ua veterem mortem exuens nouæ vitæ ge... capit. Quas igitur tibi ò bone, ò ... pro tot nobis collatis beneficijs ref... ducimus, tuum est, quod Mu... quod commodis fruimur ... licitatem in Ecclesia ... bi gratias, nisi e...

terimus? ex amplissimo latissimeque patenti Oceano in amnes effluant tributum illi pendere frustra nitentur: Tu gratiarum omnium origo, Oceanus, Tu inexhaustus voluptatis fons, Tu torrens bonorum, à te Vita, Gratia, virtus, Tibi laus in secula Domine IESV.

CHRISTVS RESVRGENS.

LAetetur, exultet, plaudat humanum genus, ingentique lętitia delibutum Seruatori resurgenti, Victori, Triumphatori procedat. Hæc enim illa dies est, quam fecit Dominus non sole adspectabili, sed splendidiori iubare collustratam, Io Triumphe canamus, Io Triumphe: Mors deuicta: tartari claustra reserata: captiui prisci patres erepti: vinctus Diabolus: disiecta oracula: discussi mortalium errores: Veritas detecta: Cęlum patefactum. O miracula, ò prodigia, Dum impia, atque ingrata Iudæorum gens Christi Opt. Max. Religionem eo interfecto extinxisse arbitratur, tumulo custodes militesque adhibet, repente terra insueto tremore concutitur, rediuiuus surgit Seruator, exanimes, ac fere mortui cadunt milites, Angelus fulguris in morem radians, niueo amictus candore, mulieribus, vt pietatis officia Domino exhiberent summo mane ad sepulchrum properantibus, resurrexisse Iesum nunciat, pauentes erigit, confirmat, vt discipulis id significent, pręcipit, sero ianuis clausis Iesus in medio eorum se sistit, absenti atque hęsitanti Thomæ post dies octo manus, latusque palpandum exhibet, innumeris prope argumentis, ac signis per dies quadraginta Apostolis, discipulisque innotescit. Comedit, bibit, de Regno Dei loquitur, donec in æthera sublatus, captiuam ducens captiuitatem aera, cęlos, angelicos spi-

ritus transgressus ad Thronum patris ascendat, humanæque salutis ineffabile opus perficiat. Quæ sanè omnia portentis, prodigijs, miraculis, signis, adeo confirmata, & corroborata sunt (vt ad se terrarum orbem) non opibus, non potentia, sed humilitate Christi resurgentis attraxerint. Et quoniam hac in re cardo totius humanæ salutis vertebatur, Omnis Apostolorum in eo desudauit industria, vt quem passum, mortuum, sepultum omnes norant, eundem rediuiuum, atque immortalem certissimè crederent, inde Petrus Apostolorum Princeps, in prima post acceptum Spiritum Sanctum ad plebem concione, ita, (referente in actis Luca) loquutus est. Viri Israelitę audite verba hæc; Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigijs, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis; hunc definito consilio, & pręscientia Dei traditum per manus iniquorum affligētes interemistis, quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni: iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear; propter hoc lętatum est cor meū, & exultauit lingua mea, insuper et caro mea requiescet in spe, quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem: notas mihi fecisti vias vitæ, replebis me iucunditate cum facie tua. (Psl. 15.) Id porro Dauid Regē, ac Prophetā, cuius sepulchrū apud Iudęos adhuc maneret, ita de Christo vaticinatum fuisse constat. neq; enim de se ipso loquebatur, cum ita diceret, sed cum Prophetię donum accepisset, sciretque sibi Deum Optimum Maximum iureiurando pollicitum,

(De

(De fructu lumbi eius sedere super sedem eius) prouidens locutus est de resurrectione C H R I S T I *quia neque derelictus est in inferno, nec cara eius uidit corruptionem,*
» *& paulo post subdit B. Lucas : Non enim Dauid ascen-*
» *dit in cęlum , dicit autem ipse : Dixit Dominus Domino*
» *meo sede à dextris meis , donec ponam inimicos tuos sca-*
» *bellum pedum tuorum .* (Act.cap.4.) *Rursus cum ad speciosam portam Templi claudus ab utero, à Petro unà cum Ioanne in Templum ascendente in nomine Iesu Christi Nazareni ; Surgere , atque ambulare iussus , protinus sanitati restitutus ambulasset , exilijsset , stupente populo , ac veluti ecstasi correpto , cum in Salomonis templum ad Apostolos conflueret , statim resurrectionem probat , in-*
» *geminat, aperit Petrus . Deus (inquiens) glorificauit fi-*
» *lium suum Iesum , quem vos quidem, tradidistis , & ne-*
» *gastis ante faciem Pilati , iudicante illo dimitti . Vos au-*
» *tem Sanctum, & iustum negastis, & petistis virum homi-*
» *cidam donari vobis , auctorem vero vitæ interfecistis ,*
» *quem Deus suscitauit à mortuis , cuius nos testes sumus .*
Resurrectionis vero istius in hominum mentibus per Petrum insitio , ac prędicationis Maiestas tantam vim habuit, vt cunctorũ animos percelleret , Plebs nouitate commota reueretur . inuidia sacerdotes , ac Magistratus disrumpuntur Sadducęis , qui de mortuorum resurrectione sententiam, non amplectebantur adiuncti , quod populum doceant , atque Iesu resurrectionem ex mortuis astruant , ac promulgent , conqueruntur . manus in eos inijciunt inteterrimum carcerem includunt , Postridie eius diei Hierosolymis Scribę, & Seniores conueniunt, aderant Annas Sacerdotum Princeps , Caiphas , Ioannes, Alexander, ac

reliqui

reliqui Sacerdotes, Producto Petro, ac Ioanne interrogant, qua virtute, aut quo nomine signum illud effecerint: Diuino afflatus spiritu quid respondet Petrus? Notum (inquit) sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, quod in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus, &c. At quid iniqui faciunt? Cum ingens atque mirandum facinus omnibus adeo innotuisset, vt neque celari, neque obtegi, aut premi inuidia posset, consultatione prius habita, Petrum, ac Ioannem accersunt, imperãt, ne amplius in eo nomine populum doceant: Illi ad suos reuersi à Deo Optimo Maximo summis precibus exposcũt, det illis cum fiducia loqui verbum, manum extendat, ad sanitates, & signa, & prodigia facienda per nomen Sancti Filij sui Iesu. O res mira, ò ineffabilis, ò inaudita, fit repente terræ motus, replentur omnes Diuino flamine, vt intrepide omnipotentis Dei verbum quacunque annuncient, inuulgent. Virtute magna reddunt Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri, signis, ac prodigijs veritatem confirmant, eijciuntur in plateas, vicos, compita ægri, ac omnibus morborum generibus affecti, vt superueniente Petro, non manu, non tactu, sed vmbra tantum sanitati restituantur, fit concursus circumiacentium Ciuitatum languoribus, febribus, ægritudinibus afflictos, grauatos, obtritos, à Cacodæmone etiam vexatos, obsessos adducunt, omnes mirabiliter sanantur furit iracundia, æstuat inuidia, ferue rabies, rursus à Sacerdotibus, ac Pharisæis in vincula conijciuntur noctu ab Angelo soluti, in templo loqui omnia verba vitæ huius iubentur, diluculo iussa capessunt. Cum

reclu-

recluſas carceris ianuas, eoſque in templo docentes intelligerent plebis iram veriti duci ſine vi ad ſe iubent, Cur prçceptis non obtemperauerint exquirunt illi imperterriti (obedire (inquiunt) oportet Deo magis quam homini-
» *bus,) Statimque, Deus Patrum noſtrorum (adÿciunt)*
» *ſuſcitauit Ieſum, quem vos interemiſtis ſuſpendentes*
» *in ligno. Tunc Gamaliel legis Doctor iuſſis ſecedere*
» *Apoſtolis, Diſcedite (ait) ab hominibus iſtis, & ſinite*
» *illos, quoniam ſi eſt ex hominibus conſilium hoc, aut opus*
» *diſſoluetur, ſi vero ex Deo eſt, non poteritis diſſoluere,*
» *ne forte & Deo repugnare videamini, tunc cçduntur in-*
» *noxÿ, ac dimittuntur. At illi à conſpectu Concilÿ, quo-*
» *niam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu, contumeliam pa-*
» *ti, gaudentes diſcedunt, magis magiſque flamma Diuini amoris prçcordÿs concepta, in veritate docenda Chriſtique Seruatoris reſurrectione confirmanda perſiſtunt, atque vt prçclaro, & inſigni argumento Diuinum hoc humanæ mentis captum ſuperans myſterium patefieret, Petrus ipſe in Ioppe ciuitate Tabitham mortuam ad vitam*
» *reuocat. Ponens enim genua cum oraſſet. Tabitha (in-*
» *quit) ſurge. at illa aperuit oculos, ac viſo Petro reſedit. Sed quid de Paulo dicam, quem ab æternitate ad annunciandum gentibus Euangelium inueſtigabili conſilio Deus deſtinauerat? in quo nam magis tanti viri deſudauit ingenium, enituit ſtudium, laborauit induſtria? Nam in ea,*
» *quam Antiochiæ habuit, oratione. Viri (ait) fratres filÿ*
» *generis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis*
» *verbum ſalutis huius miſſum eſt, qui enim habitabant*
» *Hieruſalem, & Principes eius hunc ignorantes, & vo-*
» *ces Prophetarum, quæ per omne Sabbatum leguntur, iu-*

dicantes

dicantes impleuerunt, & nullam causam mortis inuenientes in eo, petierunt à Pilato, vt interficerent eum, cumque consumassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento; Deus autem suscitauit eum à mortuis tertia die, qui visus est per dies multos his, qui simul ascenderant cum eo de Galilęa in Hierusalem, qui vsque nunc sunt testes eius ad plebem, & nos vobis annunciamus eam, quæ ad Patres nostros repromissio facta est; quoniam hanc Deus adimpleuit filijs vestris resuscitans Iesum, &c. (Act. cap. 16.) *Thessalonicæ vero disserebat (inquit) B. Lucas de scripturis adaperiens, & insinuans, quia Christum oportuit pati; & resurgere à mortuis: Athenis etiam coram Areopago. Cum à superstitione Atheniensium, qui ignoto Deo aram dicauerant, exorsus. Deum, qui fecit Mundum, & omnia, quæ in eo sunt, neque in manufactis templis habitare, nec manibus hominum coli, neque aliquo indigere, cum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, docuisset, multaque egregia adiecisset, quæ in actis leguntur. tandem paulatim eo deuenit, vt in hæc verba Diuinum os solueret. Tempora quidem huius ignorantiæ despiciens Deus nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique Pœnitentiam agant, eo quod statuit diem, in quo iudicaturus est Orbem in æquitate in viro, in quo statuit, fidē prębens omnibus suscitans eū à mortuis:* cap. 17. *Qua dogmatis nouitate attonitis, atque stupore cunctis defixis, cum quidam irriderent, alij iterum se audituros dicerent, Magnus ille Dionysius Areopagita summus Philosophus, quem solis defectum in plenilunio, dum humani Seruator generis in Cruce penderet, contemplatum, aut Deum Na-*

scholis disceptanda relinquamus. Obtunde interim ò tumidum ac superbum animans aciem mentis, fatere non tam dissitum à terra cælum esse, quantum ab humanis Diuina consilia, ac cogitationes absunt, & quod in rerum sublunarium naturis pernoscendis hebescis in rimandis arcanis deficis, tandem victum te, inscium cæcutientem, vespertilionem, talpam in Diuinis contemplandis recessibus agnosce: Sed iam ad Crucem reuertamur, neque ab ea vnquam diuellamur, hac muniti aduersus visui peruios, imperuiosque hostes dimicemus. Quid non possit saluberrimum hoc signum, quod tam insigni, atque egregio pondere oneratum, ac ornatum est? ad cuius conspectum tartareæ furiæ trepidant, & perhorrescunt. O Crux arboribus cunctis anteferenda, Palma fructuosior, Cedris Libani sublimior, à Deo electa, quæ vnigenitum eius filium vlnis exciperes, quæ Diuinitatis, quatenus licuit, particeps effecta, miraculis præfulgens, ægros sanares, defunctos ad vitam reuocares, in te mysterium illud impleuit Deus, quod fines Naturæ transgrediens, aciem humanæ mentis nimio fulgore perstringit, ac Diuino tantum afflante spiritu percipitur, illud inquam mysterium quo μικρόκοσμος vitiorum ardore arefactus, ac penè emortuus refloruit, viuificaque seruatoris virtute, morte noua veterem mortem exuens nouæ vitæ genere viuere cæpit. Quas igitur tibi ò bone, ò pijssime Iesu gratias pro tot nobis collatis beneficijs referemus? quod spiritum ducimus, tuum est, quod Mundi huius pulchritudine, quod commodis fruimur, tuum est: quod ad æternam felicitatem in Ecclesia tua vocati sumus, tuum est: quas tibi gratias, nisi eas prius nobis impertiueris, deferre poterimus?

terimus? ex amplissimo latissimeque patenti Oceano in amnes effluant tributum illi pendere frustra nitentur: Tu gratiarum omnium origo, Oceanus, Tu inexhaustus voluptatis fons, Tu torrens bonorum, à te Vita, Gratia, virtus, Tibi laus in secula Domine IESV.

CHRISTVS RESVRGENS.

LAetetur, exultet, plaudat humanum genus, ingentique lętitia delibutum Seruatori reſurgenti, Victori, Triumphatori procedat. Hæc enim illa dies eſt, quam fecit Dominus non ſole adſpectabili, ſed ſplendidiori iubare colluſtratam, Io Triumphe canamus, Io Triumphe: Mors deuicta: tartari clauſtra reſerata: captiui priſci patres erepti: vinctus Diabolus: diſiecta oracula: diſcuſſi mortalium errores: Veritas detecta: Cęlum patefactum. O miracula, ò prodigia, Dum impia, atque ingrata Iudæorum gens Chriſti Opt. Max. Religionem eo interfecto extinxiſſe arbitratur, tumulo cuſtodes militeſque adhibet, repente terra inſueto tremore concutitur, rediuiuus ſurgit Seruator, exanimes, ac fere mortui cadunt milites, Angelus fulguris in morem radians, niueo amictus candore, mulieribus, vt pietatis officia Domino exhiberent ſummo mane ad ſepulchrum properantibus, reſurrexiſſe Ieſum nunciat, pauentes erigit, confirmat, vt diſcipulis id ſignificent, pręcipit, ſero ianuis clauſis Ieſus in medio eorum ſe ſiſtit, abſenti atque hęſitanti Thomæ poſt dies octo manus, latuſque palpandum exhibet, innumeris prope argumentis, ac ſignis per dies quadraginta Apoſtolis, diſcipuliſque innoteſcit. Comedit, bibit, de Regno Dei loquitur, donec in æthera ſublatus, captiuam ducens captiuitatem aera, cęlos, angelicos ſpi-

ritus

*ritus transgressus ad Thronum patris ascendat, humanæque salutis ineffabile opus perficiat. Quæ sanè omnia portentis, prodigijs, miraculis, signis, adeo confirmata, & corroborata sunt (vt ad se terrarum orbem) non opibus, non potentia, sed humilitate Christi resurgentis attraxerint. Et quoniam hac in re cardo totius humanæ salutis vertebatur, Omnis Apostolorum in eo desudauit industria, vt quem passum, mortuum, sepultum omnes norant, eundem rediuiuum, atque immortalem certissimè crederent, inde Petrus Apostolorum Princeps, in prima post acceptum Spiritum Sanctum ad plebem concione, ita, (referente in actis Luca) loquutus est. Viri Israelitę audite verba hæc: Iesum Nazarenum virum approba- "
tum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigijs, & signis, "
quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis, "
hunc definito consilio, & pręscientia Dei traditum per "
manus iniquorum affligẽtes interemistis, quem Deus su- "
scitauit solutis doloribus inferni: iuxta quod impossibile "
erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit: Prouidebam "
Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris "
est mihi, ne commouear: propter hoc lętatum est cor meũ, "
& exultauit lingua mea, insuper et caro mea requiescet in "
spe, quoniam non derelinques animam meam in inferno, "
nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem: notas mi- "
hi fecisti vias vitæ, replebis me iucunditate cum facie tua. "
(Ps. 15.) Id porro Dauid Regẽ, ac Prophetã, cuius sepulchrũ apud Iudęos adhuc maneret, ita de Christo vaticinatum fuisse constat. neq; enim de se ipso loquebatur, cum ita diceret, sed cum Prophetię donum accepisset, sciretque sibi Deum Optimum Maximum iureiurando pollicitum,*

(De

(De fructu lumbi eius sedere super sedem eius) prouidens locutus est de resurrectione CHRISTI *quia neque derelictus est in inferno, nec caro eius uidit corruptionem,*
» *& paulo post subdit B. Lucas: Non enim Dauid ascen-*
» *dit in cęlum, dicit autem ipse: Dixit Dominus Domino*
» *meo sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos sca-*
» *bellum pedum tuorum.* (Act.cap.4.) *Rursus cum ad speciosam portam Templi claudus ab vtero, à Petro vnà cum Ioanne in Templum ascendente in nomine Iesu Christi Nazareni; Surgere, atque ambulare iussus, protinus sanitati restitutus ambulasset, exilijsset, stupente populo, ac veluti ecstasi correpto, cum in Salomonis templum ad Apostolos conflueret, statim resurrectionem probat, ingeminat, aperit Petrus. Deus (inquiens) glorificauit fi-*
» *lium suum Iesum, quem vos quidem, tradidistis, & ne-*
» *gastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos au-*
» *tem Sanctum, & iustum negastis, & petistis virum homi-*
» *cidam donari vobis, auctorem vero vitę interfecistis,*
» *quem Deus suscitauit à mortuis, cuius nos testes sumus.*
» *Resurrectionis vero istius in hominum mentibus per Petrum insitio, ac prędicationis Maiestas tantam vim habuit, vt cunctorũ animos percelleret, Plebs nouitate commota reueretur. inuidia sacerdotes, ac Magistratus dirumpuntur Sadducęis, qui de mortuorum resurrectione sententiam, non amplectebantur adiuncti, quod populum doceant, atque Iesu resurrectionem ex mortuis astruant, ac promulgent, conqueruntur. manus in eos inijciunt inteterrimum carcerem includunt, Postridie eius diei Hierosolymis Scribę, & Seniores conueniunt, aderant Annas Sacerdotum Princeps, Caiphas, Ioannes, Alexander, ac*

reliqui

reliqui Sacerdotes, Producto Petro, ac Ioanne interrogant, qua virtute, aut quo nomine signum illud effecerint: Diuino afflatus spiritu quid respondet Petrus? Notum (inquit) sit omnibus vobis, & omni plebi Israel, "
quod in nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, "
quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in "
hoc iste astat coram vobis sanus, &c. At quid iniqui faciunt? "
Cum ingens atque mirandum facinus omnibus adeo innotuisset, vt neque cęlari, neque obtegi, aut premi inuidia posset, consultatione prius habita, Petrum, ac Ioannem accersunt, imperãt, ne amplius in eo nomine populum doceant: Illi ad suos reuersi à Deo Optimo Maximo summis precibus exposcũt, det illis cum fiducia loqui verbum, "
manum extendat, ad sanitates, & signa, & prodigia fa- "
cienda per nomen Sancti Filij sui Iesu. O res mira, ò ineffabilis, "
ò inaudita, fit repente terræ motus, replentur omnes Diuino flamine, vt intrepide omnipotentis Dei verbum quacunque annuncient, inuulgent. Virtute magna "
reddunt Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi "
Domini nostri, signis, ac prodigijs veritatem confirmant, eijciuntur in plateas, vicos, compita ægri, ac omnibus morborum generibus affecti, vt superueniente Petro, non manu, non tactu, sed vmbra tantum sanitati restituantur, fit concursus circumiacentium Ciuitatum languoribus, febribus, ægritudinibus afflictos, grauatos, obtritos, à Cacodæmone etiam vexatos, obsessos adducunt, omnes mirabiliter sanantur furit iracundia, æstuat inuidia, feruet rabies, rursus à Sacerdotibus, ac Pharisæis in vincula conijciuntur noctu ab Angelo soluti, in templo loqui omnia "
verba vitæ huius iubentur, diluculo iussa capessunt. Cum "
reclu-

recluſas carceris ianuas, eoſque in templo docentes intelligerent plebis iram veriti duci ſine vi ad ſe iubent, Cur pręceptis non obtemperauerint exquirunt illi imperterriti (obedire (inquiunt) oportet Deo magis quam hominibus,) Statimque, Deus Patrum noſtrorum (adÿciunt) ſuſcitauit Ieſum, quem vos interemiſtis ſuſpendentes in ligno. Tunc Gamaliel legis Doctor iuſſis ſecedere Apoſtolis, Diſcedite (ait) ab hominibus iſtis, & ſinite illos, quoniam ſi eſt ex hominibus conſilium hoc, aut opus diſſoluetur, ſi vero ex Deo eſt, non poteritis diſſoluere, ne forte & Deo repugnare videamini, tunc cęduntur innoxÿ, ac dimittuntur. At illi à conſpectu Concilÿ, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu, contumeliam pati, gaudentes diſcedunt, magis magiſque flamma Diuini amoris pręcordÿs concepta, in veritate docenda Chriſtique Seruatoris reſurrectione confirmanda perſiſtunt, atque vt pręclaro, & inſigni argumento Diuinum hoc humanæ mentis captum ſuperans myſterium patefieret, Petrus ipſe in Ioppe ciuitate Tabitham mortuam ad vitam reuocat. Ponens enim genua cum oraſſet. Tabitha (inquit) ſurge. at illa aperuit oculos, ac viſo Petro reſedit. Sed quid de Paulo dicam, quem ab æternitate ad annunciandum gentibus Euangelium inueſtigabili conſilio Deus deſtinauerat? in quo nam magis tanti viri deſudauit ingenium, enituit ſtudium, laborauit induſtria? Nam in ea, quam Antiochiæ habuit, oratione. Viri (ait) fratres filÿ generis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis verbum ſalutis huius miſſum eſt, qui enim habitabant Hieruſalem, & Principes eius hunc ignorantes, & voces Prophetarum, quæ per omne Sabbatum leguntur, iu-

dicantes

dicantes impleuerunt, & nullam causam mortis inuenien-tes in eo, petierunt à Pilato, vt interficerent eum, cumque consumassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento, Deus autem suscitauit eum à mortuis tertia die, qui visus est per dies multos his, qui simul ascenderant cum eo de Galilęa in Hierusalem, qui vsquē nunc sunt testes eius ad plebem, & nos vobis annunciamus eam, quæ ad Patres nostros repromissio facta est, quoniam hanc Deus adimpleuit filijs vestris resuscitans Iesum, &c. (Act. cap. 16.) *Thessalonicæ vero disserebat (inquit) B. Lucas de scripturis adaperiens, & insinuans, quia Christum oportuit pati; & resurgere à mortuis: Athenis etiam coram Areopago. Cum à superstitione Atheniensium, qui ignoto Deo aram dicauerant, exorsus. Deum, qui fecit Mundum, & omnia, quæ in eo sunt, neque in manufactis templis habitare, nec manibus hominum coli, neque aliquo indigere, cum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, docuisset, multaque egregia adiecisset, quæ in actis leguntur. tandem paulatim eo deuenit, vt in hac verba Diuinum os solueret. Tempora quidem huius ignorantiæ despiciens Deus nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique Pœnitentiam agant, eo quod statuit diem, in quo iudicaturus est Orbem in æquitate in viro, in quo statuit, fidē prębens omnibus suscitans eū à mortuis:* cap.17. *Qua dogmatis nouitate attonitis, atque stupore cunctis defixis, cum quidam irriderent, alij iterum se audituros dicerent, Magnus ille Dionysius Areopagita summus Philosophus, quem solis defectum in plenilunio, dum humani Seruator generis in Cruce penderet, contemplatum, aut Deum Na-*

turæ pati, aut Mundi machinam ſolui exclamaſſe fertur. Paulo acceſſit, ac cum eo mulier Damaris nomine, atque alij ſuaui Chriſti iugo colla ſubiecere. At quot in Paulum dentes acuit de mortuorum reſurrectione corroborata, ac ſtabilita ſententia? Quid Sadduceos? quid Pontifices? quid Sacerdotes? quid Iudeę gentis colluuiem adeo commouit, turbauit, incendit? Carcere incluſus, verberibus appetitus, virgis cęſus, coram iudicibus productus, à templo abſtractus, inſidijs circumuentus: ſed quid ille coram Felice, Feſto atque alijs, niſi Chriſtum cruci affixum, rediuiuumque conſtanter, ac intrepide tuetur? Quid igitur mirum, ſi huc (vt antea diximus) cardo Religionis Chriſtianæ vertitur, ſi ad tantum tamque eximium diuinæ omnipotentiæ opus miracula, prodigia, portenta adhibentur. Felices, ò terque quaterque felices animæ, quæ cum non viderint, credidere ſine vlla haſitatione, ſacroſancta hęc certiſſimaque geſta, ac myſteria mente arripuere, quam enim Palmam, quot trophęa illis Deus Optimus Maximus pollicetur, qui repreſſa humana indagine, abnegatis ſenſibus, inuicta fide, atque egregia ſpe, terreno amictu circumuallati, hac toto animo amplexi ſunt? Quæ enim mortalem degentes vitam pie, ac ſancte coluere, poſt obitum reſolutis artubus, iamque ſublato velo, inſpicient, ac puri venerabuntur. Nos interim in tanta diuinorum beneficiorum affluentia lętemur, exultemus, Deumq; Optimum Maximum, Chriſtum eius filium Deum hominemq; Seruatorem noſtrum, eius Matrem Virginem, in genua prouoluti exoremus, vt quod aqua olim luſtrali abluti donum accepimus, id & viuentes retineamus, & defuncti ſincerum, purumque referamus.

BEA-

BEATISSIMÆ VIRGINIS ENCOMIVM.

LAetantur, exultant, sed pauent, ac contremiscunt Beatæ illæ mentes, dum te Virgo Mater, Dei genitrix surgentem veluti Auroram, pulchram vti Lunam, electam non secus ac Solem, terribilem sicuti castrorum ordinatam aciem intuentur: Quid nobis in hac lachrymarum valle degentibus, qui in iniquitatibus concepti sumus, quid mihi peccatis referto faciendum est? Tacitus, atque ingemiscens te veneror, te supplex adoro: O Virgo Mater, ò Mater Virgo. Et tamen vocem cohibere nequeo, quin exclamem. O Aurora, ò Luna, ò Sol, ò castrorum acies ordinata. Aurora, quæ Diuini Solis exortum preiuisti: Luna, quæ fulgentes illius radios excepisti: Sol, quæ verum Solem peperisti: Castrorum acies, quæ orbis auctorem sacrato complexa vtero vniuersam cęli militiam, atque ornatum repręsentasti. Quid Aurora iucundius? quid Luna pulchrius? quid Sole pręstantius? quid ordinata castrorum acie terribilius? Densis tenebris humanum genus inuoluebatur, per innumeros errores raptabatur, gloriam qua sui primordio à summo rerum parente donatus fuerat in vituli comedentis fęnum similitudinem commutauerat, insipiens obscuratumque cor eo amentiæ, & cęcitatis deuenerat, vt brutis animantibus diuinum cultum exhiberet, Boues, Feles, Serpentes. In Deorum numero reponeret, Solem, Lunam, Stellasque opificis digito conditas diuina veluti numina coleret. Quis

illius

illius noctis tetram caliginem, quis mortis veram imaginem fando explicet? Cum ecce Aurora consurgit, tenebras pellit, vmbras excutit, ac mortalium genus ineffabili spe perfundit. Tu, tu inquam, ea Aurora fuisti Virgo Mater, quæ sedentibus in tenebris, & vmbra mortis croceam immortalitatis facem prętulisti, quæ aspectabili roseo virtutum sublimium colore omnium in te conuersis oculis pręnuncia in tuo sinu concepti solis fuisti; indeque non tantum Lunæ, sed Solis ipsius humanis oculis imperuij, exemplar omnibus numeris absolutum prębuisti. Quid ni te Lunam appellem? illa lumine, ac pulchritudine Stellas alias antecellit: tu supra omnes cęlestes spiritus refulges: Illa Solis æmula diurno cum eo motu circumagitur, Tu Diuini Solis imitatrix ab illo nunquam diuelleris: Illa viuentibus humorem, quo alantur, liberaliter elargitur, Tu cęlesti, ac beato rore mortalium pectora perfundis: Inferior regio plerumque à Luna motionibus pendet; Tuo cęlesti influxu humilium corda reguntur, ac gubernantur; nonne igitur pulchritudine Lunam æquas non modo, sed vincis? Te vero Solem diuino vates afflati spiritu appellarunt, neque enim Sole aut pręstantius, aut excellentius quidquam mortali hominum obtutui obijci potest, vt Solis voce omnem pulchritudinem, ornatum, vim, virtutem comprehendamus: Sine Solis luce, calore, motu cuncta torpent, frigent, tenebris obuoluuntur, Sine te ò Virgo Mater omnia æterna caligine cooperta iacent, veluti mortis simulachra durata frigore rigescunt; immota nullis obeundis vita muneribus idonea sunt; ac sane si Iusti in Dei conspectu sicut Sol (sacro adstipulante eloquio) fulgebunt, an non Dei Matrem splendore æquaturam non

modo,

modo, ſed longe Solem ipſum ſuperaturum conſtanter putandum eſt? Sed cur caſtrorum ordinata acies vocaris? Quid tibi ò Virgo Mater cum bello, cum armis? quæ Regem pacificum, vere, Salomonem tuo gremio ſuſcepiſti, qui ima ſummis conciliauit, cuius aduentu gloria cælo, Pax terris ab Angelis nuntiata eſt, An ordinatam non armorum, ſed omnium virtutum aciem te prędicamus? An quod cunctas interemiſti hæreſes, quod tuos viciſti hoſtes, iccirco aciem pronuntiamus? An quod tuis militantes auſpicijs, ſigniſque Laurea cęleſti coronamur? Cum igitur Auroram, Lunam, Solem, Aciem te merito appellemus, quid mirum, ſi in Cælum ſcandenti Angelicæ militiæ ordines obuiam facti, ac ſtupore repleti concinunt. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit, ſicut Aurora conſurgens, pulchra, vt Luna, electa, vt Sol, terribilis, vt caſtrorum Acies ordinata? Ei enim deſeruiunt, eam contemplantur, quæ beatorum ſpirituum agmina ſupergreſſa, proximam ęterno Patris Verbo ſedem obtinet, quæ diuinæ lucis fulgorem puriſſimo excipiens pectore torrente immenſæ voluptatis perfunditur, cui genua, cęleſtium, terreſtrium, inferorumque flectuntur, cui terra, cui mare, cui Aether obtemperant. Sed parcite, precor, parcite, ò Angelicæ Mentes, ſi veſtra cum noſtris gaudia minime conferenda enunciauero; Concretam ex elementis ſubſtantiam vobis ſupereminere vidiſtis, victas naturæ leges obſtupuiſtis, ſed potiores admirationis quam lętitię cauſas nacti eſtis; nobis vero an non mirifice lętandum fuit, qui ſpiritui corpus, cęleſtibus terrena, Angelis homines pręlatos inſpeximus? qui humanum genus prolapſum, aberrans, cęco vix filo perplexę huius vitæ veſtigia regens, ad tantam alti-

tudinem euectum haud dubia fide tenemus? Sed iam inueſtigabilia Dei conſilia trementes ac ſuſpicientes immenſo gaudio delibuti, proni, ac ſupplices noſtram veneremur Patronam, mirificum eius in cęlum aſcenſum perpetuo colamus, vt in mortali hoc agone dimicantes nunquam ſua deſeramus caſtra, efflagitemus: O beata caſtra, in quibus non pro terreni, ſed pro Cęleſtis Regni adeptione, decertamus, in quibus non baliſtis, non catapultis, non igneis globis, non ferreis glandibus, non gladijs, aut contis, ſed fide, Iuſtitia, Pietate armati depugnamus, non viſibilium inimicorum acies, ſed inuiſibilium teterrimorumque hoſtium inſidias vitamus, impetus retundimus, legiones proſternimus, Eia Virgo Mater, Monſtra te eſſe Matrem, atque in acerrimo hoc, & cruento certamine nos adiuua, defende, tuere, nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſcipe.

DE

DE ZOOPHAGIA, ET ANTHROPOPHAGIA

Commentarius.

LAta in agro Patauino ad Septentrionem sese explicat planicies, soli vbertate, frugum, ac fructuum copia, aquarum fęcunditate, aeris salubritate pręstans, in ea à tribus Patauio passum millibus Carthusianorum Cœnobium cernitur, ita ex arte, atque eleganter exædificatum, vt vilitatem materiæ longè superet opus: lateritio namque lapide adeo perpolito, ac per omnes partes ita coaptato constat, at marmor quoq; parium superare videatur: templum media area excitatum, atque ornatum ex Carthusianę regulę instituto visitur; circumsistunt fornicato opere perampl ę, atque altę porticus columnis lateritijs admirabili ordine interstinctę, vt & visui iucunditatem afferant, & ad deambulandum mirum in modum sint opportunę: ex ijs in hortos vitium, atque omni arborum genere consitos prospectus patet, qui ad Medoacum amnem pertinent: maius peristylium ędiculę cōuestiunt, quę singulis quibusque ex religionis prescripto Patribus assignantur, in quibus sacellum, bibliotheca, hortus, cubiculum cernuntur, eà concinnitate, atque industria elaborata, vt vel ad pietatem excitandam, vel ad studia promouenda, vel ad fessos animos recreandos valde sint accommodata; ijs in locis solitariam vitam Patres ducunt, neque è cellulis, nisi ad Diuinas preces Deo Opt. Max. ex-

oluendas, pedem efferunt, Dominicis tantum diebus, maioribusqae festis in conclaue conueniunt, ibique summo silentio sacros libros aliquo eorum perlegente, discumbunt, vna tantum ad fessos animos, corporaque laboribus subleuanda constituta hebdomadę die, qua ex septis vnà vsque ad pręfinitam metam progressi sermones inuicem immiscere possunt, reliquo temporis abditis cibaria singulis per fenestellas in domuncularum parietibus constitutas ministrantur; ijs cęnobiarcha praeest, cuius nutui omnes obtemperant, ad quem omnis Cęnobij, ac Patrum procuratio spectat; ad ędes illas nonnunquam cum Patauium vel valetudinis, vel studiorum causa accedo, diuertere, beatoque illo otio frui solitus sum, ibi cum superioribus mensibus cum amicorum corona venissem, à cęnobiarcha viro singulari virtute, pietate, egregijsque dotibus pręedito parco, verum nitido epulo, quod oleribus, fructibus, piscibus, quos affatim propinquus amnis pręebet, constabat, excepti fuimus. Ibi, non minus ciborum parcitas corpori, quàm vberes varijs de rebus sermones animo iucundi, ac salubres extitere. multa namque de solitarię vitę, multa de ciuilis, ac politicę ratione disceptata sunt, amphibium hoc animal ab omnium rerum opifice conditum, vt vel in Republica versatus humano generi artium quamplurimarum incrementa pręberet, vrbes tueretur, hostes arceret, in tranquillitate pacem, in bello fortitudinem patefaceret; in solitudine vero quasi corporis terrenęque omnis concretionis oblitus ad Deum Opt. Max. mente assurgeret, contemplationisque vi raptus oculum mentis in ęternitate defigeret. Sed non minimam disceptationum partem ea occupauit quęstio, quę de carnium

nium

nium esu agitari solet, mirantibus plerisque arctum adeo Carthusianorum institutum, vt qui toto anni tempore piscibus vescerentur, ne ęgroti quidem, atque in summo vitę discrimine cōstituti terrestrium, aut volatilium iuscula attingerent: quod sanè institutum aliquando labefactatum seuerissimis edictis haud multis ab hinc annis instauratum fuerat, cum experientia compertum fuisset, ciborum consuetudine in naturam versa insuetorum vsu vitæ facultates opprimi potius, quam subleuari: inde cum tota disceptatio ad carnium, animantiumque esum esset conuersa, multa pro vtraque parte disputata, atque in medium proposita fuere, quæ sanè ne silentio, atque obliuione obruantur, vt eniterer, operæ pretium duxi: itaque totam rem ita pertractandam existimaui, vt eorum, qui interfuere, nominibus prętermissis, Misosarco, in animantium esum inuehendi partes tribuerem, Philosarco, respondendi munus imponerem, tum Theodoro nodum soluendum demandarem, demum Eristium, Cleonymum, Spudasten dubitantes, interrogantes, contradicentes inducerem: Misosarcum itaque, si lubet, audiamus.

Graue mihi onus impositum esse video, pręstantissimi viri, qui hodie aduersus animalium esum dicturus sim, res enim est huiusmodi, quæ in me turbam prope infinitam hominum concitare queat, quotus enim quisque est in hoc amplissimo humani generis theatro constitutus, qui non summo studio animantium carnes appetat, quærat, vestiget, vt bellum prope internecinum gulæ classico aeri, terræ, mari, dixerim quoque igni, si animalia in eo viuerent, indixisse videatur? ruent in me cupedinarij, fartores, coqui, aucupes, venatores, piscatores, atque eorum genus om-

ne, qui palato inseruiunt, quibus si singulis obsistendum, at cum vnoquoque dimicandum sit, vereor, ne exitum non inueniat oratio: sed id vnum me recreat, ac reficit, quod apud veri æstimatores agendum est, quod eo in loco habenda est oratio, à quo si non omnium, saltem terrestrium, ac altilium esus exclusus est, vt nondum curriculum dicendi ingresso duabus partibus vicisse videar, ac meę orationi tecta ista, parietes, peristylia suffragari tacita quadam animi presensione animaduertam. Quis porrò, vt hinc initium sumam, non miretur, in tanta rerum copia, frugum abundantia, fructuum omnigena varietate, pulchritudine, suauitate, quæ natura supra satietatem progenuit eò homines peruenisse vecordiæ, vt in animalia, quæ communem cum illis aerem excipiunt, ab eodem sole fouentur, ijsdem elementis constant, acerbè adeo deseuiant; insidientur, ferro petant, laqueis indant, conficiant, perdant, lanienam exerceant, in frusta discerpant, torrere alia, alia aquis elixare, comminuere, ex oculis, cerebro, lingua epate, alijsque miserorum visceribus embammata ad gulæ voraginem explendam conficere. Quæ sane omnia, si in ea animantia, quæ infesta, ac noxia humanæ vitæ sunt, committerentur, fortassis toleranda viderentur; Pantheras, Leones, Vrsos, Crocodilos quis aggreditur? quis ex ijs pulmenta conficit? omnis ferè rabies in domesticos, in cicures, in ea, quæ nobis, & vsui, & oblectationi sunt, conuertitur; boues, quorum beneficio terra colitur, agri arantur, fruges seminantur, ab aratro ad macellum ducimus, ab ouium vberibus agnos lactentes, ac balantes abstrahimus, tenellos hędos è matrum complexu rapimus, gallinas, quæ immensam ouorum copiam nobis pariunt, ingrati vo-

ti voramus; palumbes candore niuem imitantes turritis ædiculis exceptas, securè spiritum trahentes deglutimus; pauonis pulchritudinem gemmantes alas explicantis duri coquo tradimus, vt permolita in ventrem vltro refugientem ingrediatur. Herculem mihi videre videor: quem fabulæ ferunt, surgentem ab inferis furore correptum in proprios filios debacchatum vni esse manibus acceptam summo impetu in parietem iacto cerebrum elisisse, alium diductis cruribus medium secuisse, tertio in pauimentum magna vi coniecto artus omnes, atque ossa confregisse: non secus ij facere videntur, qui vtilitates iniurijs, labores sæuitia, beneficia morte ipsa rependunt: quas voces, si nobis intelligere, aut illis loqui fas esset, miseros emissuros putamus? nos assiduè pro vobis labores exantlamus, iugum perferimus, quotidie aramus, solum inuertimus, humum fęcundamus, vobis, non nobis vellera damus, opes in fundimus, absque nobis ne vitam quidem ducere potestis; vos contra vel aperto ferro in nos irruitis, vel dolos, technas, insidias tenditis, quodnam ingrati animi vitium cum hoc conferri potest? vim vi repellere, de illatis iniurijs vindictas sumere humanum sit, qui nunquam læserint, vexare, offendere iniquum, necare, occidere crudele; at in eos, qui non modo nunquam iniuria affecerint, immo maxima beneficia, atque emolumenta contulerint, sæuire, quo nomine appellem? si iniquum, parum dixero, si crudele, impar attulero, dicam tetrum, impium, infandum, adhuc facinus æquasse verbis non videbor, vt iure, quod mente vix capi possit, proprio nomine careat. Cęterum si, omni seposito affectu, rem totam discutiamus, quemadmodum, nil alieni rapere, neminem violare, vnicuique sua tribue-

re, iustitia est, ita aliena turbare, vexare, eripere, an non id summa iniustitia videtur esse? externa, atque ea, quæ circa nos sunt, adimere iniustum, at intima, vitam, animam, spiritum innoxiјs auferre, an non id supremus iniustitiæ gradus haberi debet? Lucis huius vsura priuare miseros, atque eo dono, quo nihil sublimius mortalibus natura præstare potest, in quo omnes suas vires colligit, effundit, exuere, an non hoc ipso naturæ summa, incredibilisque infertur iniuria, dum tanto labore, studio, industria confecta tam cito corrumpuntur, perduntur, atque in inexaturabiles gurgites coniјciuntur; inde Pythagoricorum à carnium esu abstinentia profluxit, licet in eo aberrasse non diffitear, quòd ob suam illam animarum in alia, atque alia corpora transmigrationem, quam Metempsychosim vocarunt, ne ferrum quandoque in amicorum, vel parentum animas stringeremus, veriti sint; absurda sanè, ac ridicula ea sententia sit, eiusmodi tamen commento ab animalium commanducatione homines absterrere voluisse affirmare fortasse non incongruum fuerit; carnis quippe esu ad superna tendenti animo retinacula quædam, ac veluti compedes inјciuntur, dum prægrauante cibo, in eo conficiendo spirituum ministerium à contemplationis munere abducitur, neque vlla virtus, oppleto, ac saginato corpore, exerceri potest; inde Regibus vini potus apud quasdam nationes est interdictus; Romani abstemias esse fœminas iubebant, adolescentibus vini vsum non permittebant; in sacris literis Danielem legimus leguminibus tantùm pasium faciei pulchritudine, totiusque corporis habitu pueros, qui cibo Regiò vescebantur, superasse; quid plura? sanctissimos viros, quorum exemplis,

ac

ac virtutibus sese tantum religio Christiana prouexit, non ne simplici panis cibo, atque aquæ potu victitarunt, vel paucis carycis, aut palmæ dactylis vitam longissimè susten tarunt, quid enim Thebaidos deserta, quid Aegypti solitudines, monachorum examinibus redundantes commemorem? cum in singulis orbis regionibus innumeri recenseri queant, quorum vita cibi, potusque parcitate ad Nestoreos vsque annos est producta; at si altius animo, quæ omnium consensione literis mandata sunt, repetere velimus, an non aureo illo sęculo terræ tantum frugibus homines vtebantur, nondum ad aues fallendas retia, nondum ad pisces capiendos hami, ac nassæ, nondum ad feras, aliaque syluestria animalia sternenda, ac mactanda venabula inuenta fuerant; attamen homines diuturnæ ætatis beneficio fruebantur, pręualidis corporibus, procera statura, immensis prope viribus pollebant, compluresque a ssuetam hominum figuram altitudine transgressi in gigãteam formam euadebant, at illis non perdix, non attagen, non aper, non cerui, non rhombus, non scari victum suppeditabant; pomis, iuglandibus, lacte, aliisque terræ fructibus pascebantur; non ne nostra hac tempestate videmus, quantum lacte infantes incrementi sumant? Montanos homines, ad quos carnis voraces deliciæ non peruenerint, quantum æui emetiantur? contra illos, qui carnes vorant, innumeris conflictari morbis, debilitari podagra, laborare stomacho, torqueri capite, atque illud re ipsa, quod apud medicos persępe dici solet, confirmare, repletionem omnem malam quidem esse, carnis autem pessimam: innumera profecto sunt, quæ in latissimo hoc disputationis campo mihi sese obiiciunt, sed ne vestra abuti patientia videar,

modum

modum mihi ipsi imponere statui, ne dum in animalium esu detestando nimius sum, cum omnibus ijs, qui carnibus vescuntur, bellum suscepisse videar.

Vix Misosarcus finem dicendi fecerat, cum statim altiori voce Philosarcus ita occępit. Adeste conuiuæ dulcissimi, adeste commilitones optimi, adeste quotquot melleā ambrosiam, ac iucundum nectar delibatis, en vobis placentulas, embammata, suauissima iuscula, rorantia pocula propono, immo propino, quid hæretis? quid trepidatis? an contusi, ac comminuti artus, trementia viscera, liquata, elixata, tosta membra vos terrent? an forte vana ex superiori sermone superstitione imbuti amicorum, vel parentū animas ex Pythagoreorum sententia lædere veremini? etenim in eo cardo totius superioris orationis versabatur, ne animantia viuifico spiritu prædita iniuria afficerentur, ne anima, in qua vitæ fons consistit, eriperetur, carnibus vesci nō oportere; iniquū id, ingratum crudele, nefariū, impiū; hanc arcem, veluti propugnaculum totius disputationis, nisi deiecero, tum me victum esse putatote: eripere animalibus animam iniquum aiunt, neque animaduertunt, se in eundem, quem vitare quærebant, scopulum turpiter impingere: aut.n. terræ fruges, fructus, olera, ac reliqua, quæ ex humo prodeunt, inanima esse opinentur, aut oportet, si animā prædita sunt, eadem illa, quæ in animaliū esu eueniūt, contingere necesse est: at scio, quò confugiant, plantarum animas sensus expertes esse, quocirca non eandem de animantibus, ac plantis sententiam ferri oportere. Verum, si, quæ asserunt rationi innitantur, vel potius voluntariè enūtientur, quæso, statuite: auferre animantibus facultatem sentiendi iniustum, viuendi vim eripere æquum quis

fatea-

fateatur? animam, qua sentiunt, tollere non licet, qua viuunt, licet? prætereo, quod nonnulli, atque ij non de infimo philosophorum grege, plantis, sensum, obscurum licet, tribuere, in ijs amorem, atque odium notauere, platanos se inuicem amari, exosculari, viti, atque oleæ brassicam aduersari, atque sexcenta huius generis, quæ ad naturæ sympathiam, vel antipathiam spectant, non ne vel ex seminibus, vel è surculis plantæ oriuntur, vel sponte, vel insitione gignuntur, crescunt, ad summum perducuntur, decrescunt, languent, intereunt? nutrimentum è terra humoribus oppleta desumunt, digerunt, distribuunt, in stipites, in ramos, in folia dispensant, fructus proferunt, siliquas, stolones, in quibus semina ad perennem speciei (cum indiuiduum æternum esse non possit) propagationem pertinent? Hæc si ita se habent, cur plantis non parcitis? cur florescentes sternitis? cur fructibus onustas viduatis? cur à radice succiditis; maius dicam, si ea vos superstitio tangit, vt animatis parcendum sit, fame vos enectos iri periculum imminet, an non nostis mundum vniuersum vigenti spiritu, atque anima præditum esse, sine qua nihil confici, nihil gigni, nihil consistere potest? spiritus (phœnix poetarum ait) intus alit, totamque infusa per artus, Mens agitat molem, & magno se corpore miscet. inde illud; Iouis omnia plena, & rursus: Deum namque ire per omnes, terrasque, tractusq; maris, cœlumque profundum. facessat igitur ex animis vanus iste metus, procul relegetur hæc inepta religio, purgatoque his erroribus animo ad eos sese nostra conuertat oratio, qui naturæ inimicam carnium mãducationem arbitrantur; si enim penitius inspexerint vel eo, præsertim incredibilem naturæ in animantium genere

varie-

varietatem intelligent, vt quibus distinctas formas indiderit, in diuersas species effinxerit, eorum quoque victum miris modis discriminauerit; alia nãque carpophaga, alia sarcophaga, alia idiophaga, alia pamphaga constituit, sunt namque, quæ fructibus, quæ carnibus, quæ proprio alimento, vt apes, quæ promiscuè omnibus pascantur, atque ea in re ita oblectatam fuisse naturam constat, vt veluti per ludum technas, dolos, retia quoque ipsa quibusdam animalibus ad alia fallenda, decipienda, capienda præbuerit. quis igitur naturæ aduersum id existimabit, quod animantibus impresserit? miretur potius immensum hoc orbis opus, quod meritò Diuinus philosophus Plato specierum plenitudinem appellauit, in quo mira varietas, præstantia, virtus ingenioli nostri captum longè superat; sed vt altius quoque hac in re mens assurgat, non ex humanis tãtum rationibus, non ex naturæ vestigijs, sed ex ipso Diuinitatis oraculo res vniuersa pendatur; audiamus, Geneseos capite Nono, quæ sanctissimus Vates pronuntiauerit, dum post terrarum illuuionem Deum Opt. Max. Noacho, ac filijs loquentem inducit. Benedixitque Deus Noe, & filijs eius, & dixit ad eos, crescite, & multiplicamini, & replete terram & terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cęli, cum vniuersis, quę mouentur in terra; omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt, & omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum; quasi olera virentia tradidi vobis omnia. Quis posthac aduersus carnium esum Dei Opt. M. voce confirmatum, ac corroboratum loqui, ac disceptare audebit? expendite, quæso, hominis in reliqua animalia Principatum, quo pacto cunctis pręsit, cuncta moderetur, nullum animãs

adeo

adeo ferum, agreſte, indomitum, quod hominis Imperium ſubterfugerit; tigribus quid crudelius? permolliuit; Leone quid fortius? domuit; elephanto quid immanius? quid vaſtius? iugauit; vniuſque hominis exarmati virtus nullum armatarum belluarum incurſum perhorruit, in quo illud attentè conſiderandum, quod cum in primigenia mūdi fabricatione primo parenti dixerit Deus:

Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cęli, & vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram.

In hac mundi inſtauratione terror veſter, (ait) ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, idque ea ratione, vt ego exiſtimo, effectum eſt, ne aquis diluuij perterrefacti homines, aliquid ſibi de excellentia, atque ſuper reliqua animantia poteſtate ademptum ſibi arbitrarentur; ſed ius, atque imperium ab initio traditum retinerent; quæ omnia licet adumbratè cognouerint philoſophi, nuſquam tamen adeo perfectè, quam ex ſacris literis, & intelligi, & inſpici ferè oculis queunt; inde Regius Vates, cum veritati aſtipularetur, inquit, conſtituiſti eum ſuper opera ma- » nuum tuarum, omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues, & » boues vniuerſas, inſuper & pecora campi, volucres cęli, » & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris. quid, » quod veluti olera animātia in eſcam hominibus attribuit? vt omnis ex animis in comedendis animalibus ſuperſtitio euelleretur; quid enim oleribus humilius? quid fragilius? quid contemptibilius? & tamen animalia oleribus comparantur; ex quo ſanè eximia in humanum genus Dei Opt. Max. prouidentia cognoſcitur, cum reliqua animantia quantumuis perfecta, immenſa arte elaborata, ſummis viribus corporis, atque animi prędita, olera vocentur; at-

que

que aliquando cum gentium magister eximiam hanc prouidentiam in homines contemplaretur, in ea verba eruperit: nunquid Deo cura est de bobus? non quod aliquid Dei gubernationem subterfugiat, cum ipse dixerit; nonne duo passeres veneunt dipondio? & vnus eorum non est in obliuione coram patre meo. Sed quod adeo in genere humano regendo Conditoris excelleret prouidentia, vt præ eo reliqua contemnere videatur, vel quod omnium rerum curam, ac administrationem in hominem, veluti in scopum, metamque contulerit. Si igitur, veluti olera, animantia reliqua tradita sunt homini, cur sunt, qui carnes reformident? qui lædere animalia pertimescant? qui animæ iniuriam facere existiment? inijce hos panicos terrores, imbue mentes vana hac religione, quot artes, quot studia pereunt? iam de venationibus, de aucupijs, de piscationibus actum erit, ex quibus sanè artibus quot emolumenta ad societatem humanam, singulosque homines perueniant, vultis ne pauca in medium afferam? vultis Isaacum proferam, qui caligans oculis letho propinquus Esau accersitum pharetram, & arcum sumere, venatum proficisci, atque ex eo, quod primum cepisset, pulmentum sibi conficere præcepit? Verum quis ignorat nullam Regibus exercitationem venatione salubriorem, atque præstantiorem esse? in qua belli simulacra cernuntur, laboribus corpora assuefiunt, animi dimicandi commenta meditantur, vt ex Xenophontis Cyripedia constat. Hic retia rara, plagæ, canum odora vis, veloces equi: saltus indagine cinguntur; interim puluerulenta ferarum agmina glomerantur, nouo pugnæ genere certatur; est qui ceruum insectetur, est, qui cum apro dimicet, nec desunt, qui fuluum cupiant è

monte

monte Leonem descendere, vt nobili ausu in spectantium corona palmam virtutis reportent. Venationi si non vi, at ingenio certe, & oblectatione æquari potest aucupium, dum aeriæ volucres, quarum velocitatem ne concepti quidem, (vt fabulis fertur) venta in Iberia equi pedum velocitate assequi possunt, sæpius non inuitè vltro, vel sono captæ, vel imitatione illectæ sese in nostrum sinum effundunt, visco nonnunquam falluntur, lumine decipiuntur, varijsque generis insidijs excipiuntur. Sed quid de piscatu dicemus? dum inuito Neptuno vndisona Regna turbantur, prędęque ex lacubus, fluminibus, vastoque Oceano arripiuntur? vt nescias, an vlla ars ad humana commercia vtilior sit, dum sale conditi pisces ab occiduis oris in Eoas inuehuntur. Qua in re non est cur ea, quæ omnibus nota sint, commemorem, vnum addam, què huius generis artium pręconia longe piscatio superat, humani generis conditorem, ac Seruatorem eos, qui Diuinum verbum per totius orbis regiones dispergerent, ex piscatorum numero delegisse, nonnunquam frustra expiscando defessis ingenti piscium multitudine rete refertum, neque ob id discissum repleuisse, atque è piscium captura ad capiendos homines informasse: contraham, & ego hoc loco retia, atque è salo in litus me conferam, bonaque spe ero, si in carnium esu animæ iniuria non infligitur, si earum vsus naturæ nō aduersatur, immo congruit, si à Deo Optimo Maximo humano generi conceditur, si inde variæ profluxere artes, quibus commercia aluntur, vita sustentatur, fulcitur, producitur, neminem posthac fore, qui ab animantium esu abhorreat, qui carnibus vescendis non oblectetur, dum ijs non ad gulæ lenocinium, nō ad uentrem infarciendum, nō ad li-

ad libidines excitandas, sed ad sanitatem tuēdam, corporis uires sustentandas, uitamque ipsam producendam usus fuerit.

Cum finem orationi Philosarcus imposuisset, tum omnes oculos, atque ora intenti in Theodorum tenebant, cum ille, vestras laudes viri egregij, qui luculenter adeo in vtrãque partem de carniũ esu disseruistis, & tacere, & eloqui vereor, ne tacendo inuidię, ne dicendo arrogantiæ notam subeam, hoc tamen metu me solutum iri planè arbitror, cum ab illustri hoc cętu vestrarum virtutum spectatore, tum ab orationum ipsarum splendore, cui sanè veluti fulgentissimo soli præconia maius lumen non addiderint; hic cum omnes conuiuæ applauderent, Theodorus grauem me prouinciam subiturum non ignoro, qui inter strenuos pugiles sententiam laturus sim; attamen, quoniam iussis vestris repugnare nefas existimo, quæ mihi in mentem venerint, ea veluti symbola conferam duo itaque vobis itinera proponite, oculisque subijcite, alterum saxeum, prædurum, lubricum, in quo vestigia figi nequeunt, alterum luteum, cęnosum, vliginosum, in quod immissi pedes ita implicantur, vt sustolli non possint, illud impietatis, hoc superstitionis naturam explicare satis commodè videtur, impius sanè, atque à Diuinitate auersus per durissimas semitas incedit, nusquam cedente solo, lubricis gressibus, incertis vestigijs.

Superstitione captus nunquam ex luto, ac cęno sese explicare potest, nutat, trepidat, se erigere, ac subleuare conatur, rursus cadit, immergitur. inter contraria hæc, atque adeo inter se pugnantia itinera media extat uia, neque nimia duritie ardua, neque nimia mollitie inaccessa, sed plana pla-

na placidum uiatoribus iter sternit, ut inoffenso pede, percurri queat; hanc uos religionem ipsam existimate, quæ, ut reliquæ uirtutes, medium inter extrema locum obtinet. quantum impietati hostis est, tãtum superstitioni inimica, de Deo rectè sentit, illum cunctorum opificem, moderatorem suspicit, colit, ueneratur, neque fiducia extollitur, neq; terrore deprimitur, uirgo est, castimonia, pulchritudine excellens, cui si nęuum inspersesris, splendorem omnem, ac decus ademeris. hanc mediam semitam, si in proposita disputatione, ingrediemur, minime (ut ego quidem existimo) aberrabimus; carnibus adeo abstinere, ut ijs piaculum uesci arbitreris: alterum extremum est superstitioni innixum. Animantium esu ita abuti, ut omnis procul ablegetur abstinentia, alterum extremum est impietatem redolens; media tutissima uia est, qua & carnium esus probatur, & abstinentia colitur; quis enim carnium esum improbet, quem sacræ litteræ non improbant; quem utriusque sacrorum librorum paginis probatum, nedum permissum uidemus? millia adduci exempla possent. id unum mihi pro mille stet, quod Petro Apostolorum Principi in Ioppe ciuitate accidisse decimo Actuum capite legitur, cui hora sexta cibum sumere uolenti, ecstasi correpto eiusmodi orama cõtigit, uas nempe ueluti magnum linteum, quatuor capitibus, e cęlo demissum, in quo quadrupedia, serpentia, ac uolatilia cęli continebantur, uoceque audita, quæ illi esũ præcipiebat, ita respondit; absit hoc à me Domine, nunquam enim immundum mãducaui; tunc uox ad eum, quod Deus sanctificauit, tu cõmune ne dixeris; hac uero uisione licet gentium ad Christianam religionem conuersio præmonstraretur, atque in Cornelium cohortis Italicæ Centu-

rionum Diuinæ influxus gratia significaretur; attamen in eo quoque satis patebat, quid de esu carnium sentiendū esset; è contra uero abstinentiæ laus, & Diuinarum literarum encomiis, & sanctissimorum uirorum dictis, factisq; concelebratur, dum à cibis temperamus, dum à uini potu abstinemus, non quod ea mala existimemus, sed ut insolescentes corporis affectiones reprimamus, libidines conteramus, mentes ad sublimia erigamus. quid enim Eliam commemorem? subcineritio pane refectum illius uirtute quadraginta dierum itinere confecto ad mōtem Dei Oreb peruenisse? quid Moisen in mōtis cacumine quadraginta dierum ieiunio purgatum Dei alloquium meruisse, Diuinoque digito inscriptas legis tabulas accepisse? quid denique humani generis seruatorem non ad sui perfectionem, quippe qui supra perfectionem omnem immēsus, atque infinitus, sed ad mortalium exemplum, ac documētum quadraginta diebus, ac noctibus ieiunasse? quem postea infiniti homines, quatenus fas mortali est, imitati membra perdomuerunt, uoluptates calcarunt, aqua potu, uilissimis cibariis, cariçis, oleribus vitam sustentarunt, vt omnis concretionis labe defæcati ad diuina percipienda aptiores redderentur; quemadmodum enim opaca corpora, atque in puriori aliqua materia infecta ad radios Solis excipiendos minus idonea sunt, ita humanæ mentes, vel corporeis illecebris suffocatæ, vel affectionibus turbidæ cælestia capere nequeunt. esus itaque carnium non improbandus, abstinentia amplexanda est; hanc viam Regiam esse arbitror, atque, ni fallor, esum semper cum abstinentia Deum Optimum Maximum coniunxisse sacræ ostendunt literæ. In nascentis mundi primordiis, Adamo in deliciarum horto

constituto,

constituto, dum arborum omnium fructus permitteret, vno tantum boni, & mali scientia pomo interdixit: in instaurati Mundi successionibus terrestrium, volatilium, aquatilium animalium esum Noe filijs, posterisque concessit: vt à sanguine abstinerent, imperauit. permissione conditoris liberalitas in humanum genus, ac prouidentia cognoscitur: inhibitione obedientia pręscribitur; cuius vis adeo ingens est, vt sine ea neque religio, neque humanum genus, neque mundus ipse constare possit. Hæc habui, quæ in vestrum conspectum, doctissimi viri, ad nodum propositum dissoluendum enuntiarem; si quid recti dixerim, Patri luminum tribuatur, apud quem neque transmutatio est, neque vicissitudinis obumbratio intercedit. si quid, quod minus acerrimo iudicio vestro probetur, atque à vero aberret, protulerim, id totum mihi non sponte aberranti, sed ob humani ingenij imbecillitatem cęcutienti tribuatur. Hæc cum Theodorus dixisset, cuncti certatim virtutem, prudentiam, pietatem illius extollere, summisque laudibus efferre, cumque iam aduesperasceret, diesque condi inciperet, reiecta in crastinum disputatione, discessimus.

Crastina vero die post meridiem ad Carthusianorum ædes cum frequentiores cõuenissemus, quòd & superior disputatio ingenia acuerat, & materiæ curiositas animos attraxerat, incalescente, ac feruidiore Sole, in hortos venimus, quos molli gramine varijs coloribus picto instratos leniter lambens Medoacus radebat, patulæq; arbores opacabant, quarum summa cacumina suaui susurro auræ ventilabant; eo in loco, quo nullus tempori opportunior erat, consedimus, quanam ex parte dimicatio inciperet soliciti, cum Eristius defixis in Theodorum oculis, sic fari ortus est: magna me, Theodore, in hac de carnium esu disceptatione dubitatio pupugit, cum enim post terrarum illuuionem animantium esum à Deo hominibus concessum constet, an ante diluuium mortales carnes commanducauerint, non parua est controuersia: sunt, qui affirment, sunt, qui negent, multisque argumentis inuicem decertent; quod enim ante illuuionem carnium esus introductus fuerit, (vt interim probabilia argumenta prętercam,) duo in primis facere videntur, alterum ex sacris literis, alterum ex historia desumptum. cum enim Cain agricola, Abel pastor ouium esset, ille de fructibus Gen. cap. 4.
terræ Domino munera offerebat, Abel autem de primogenitis Gregis sui, & de adipibus eorum obtulit, & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, ad Cain vero, & ad munera illius non respexit. igitur si Abel pastor oues sacrificauit, pinguissimas elegit, quas Domino offerret, nonne satis constat animantia Abelem depastum fuisse? quo enim Caini oblationibus Abelis sacrificium pręstaret, si ouium carnes adoleret, quibus ipse non vesceretur, immo quas contemneret? alterum argumentum ex

Berosi

Berosi Caldæorum Sacerdotis monumentis desumitur; is enim memoriæ tradidit gigantes ante terrarum inundationem muliebres abortus in cibum sumere solitos; quæ sanè ÿs fauent, qui animantium esum ante Noachi ex arca exitum introducunt, contra vero pugnat recepta ferè ab omnibus sententia animalium esum post diluuium inuectum fuisse. hos vt mihi scrupulos ex animo eximas, te in sacris literis exercitatissimum, nec minus in profana historia, atque philologia versatum rogo, vehementer Theodore, atque obsecro. Hic Theodorus subridens non parua (inquit) ea dubitatio est, quam proponis, Eristi, omniumque quotquot Geneseos libros explicarunt, ingenia torsit; dum alÿ sentiunt mortalibus ante diluuium carnium cognitum vsum fuisse, neque verisimile arbitrantur per mille, ac sexcentos annos (tot enim ab exortu Mundi ad cataclysmum processere) adeo humana ingenia obtorpuisse, vt quæ tot artes inuenere, hoc ad vitam tuendam saluberrimum ferculum non excogitarint, Deumque Opt. Max. ea, quæ nono capite continentur, concessione soluere humanum genus religione voluisse; quodque passim antea irrepserat, ingenti pietate ad Dominum, qui tot ærumnis confecti in summo terrore versabantur, solatium permisisse; alÿ cum reliqui mortales carnibus ingurgitarentur, Seth filios, qui filÿ Dei in sacris literis vocitantur, ab ÿs abstinuisse affirmant; proinde summum rerum opificem carnis esum, vt nulla posthac diuinæ iussionis violandæ formidine homines terrerentur, præceptum vniuersale tradidisse, quæ sane licet à doctissimis viris proferantur, mihi certè non satisfaciunt.

Etenim si ante illuuionem carnes comedebantur, cur

solemnis ista permissio tot grauissimis exaggerata verbis, ac minis à Mose describitur? Vel licuit tunc absque criminis nota animantium carnes edere, vel non licuit? si licuit, naturæ iure vti Ioannes Franciscus Victoria in relectione de temperantia opinatur, superfluum preceptum de esitandis carnibus videtur; si non licuit, atque in eo esu delinquebatur, cur nullum ne vestigium quidem eius criminis in sacris literis habemus? quod vero Seth filios abstinuisse, reliquos comedisse affirmatur, probabili fortasse suspicione dictum fuerit, nullo certè sacrę paginæ loco innititur: dicam amplius, si carnium esus ante cataclysmum in vsu fuit, quando inuentus? quando excogitatus? vereor certè, ne si huic sententiæ nimis hæreamus, seculum illud aureum, quo homines ingentibus corporis, atque animi viribus erant, frugibusque ex terra nascentibus saluberrimis illis quidem, ac perfectissimis victitabant, oblitteremus. quod Ethnici quoque ipsi poetæ, vel vulgata per omnem terrarum orbem fama, vel adumbrata, ac longinqua ex Hebrçorum, ac Caldçorum literis, ac monumentis cognitione arripuere; audite melleum poetam ita canentem.

At vetus illa ætas non polluit ora cruore.
Tunc, & aues tutè mouere per aera pennas,
Et lepus impauidus medijs errauit in agris,
Nec sua credulitas piscem suspenderat hamo,
Cuncta sine insidijs, nullamq; timentia fraudem,
Plenaque pacis erant.

Ego vero si in his anfractibus, ac difficultatum gurgitibus, quid sentiam prefari debeo, Nicolao Lyrano,

Al-

Alphonso Tonstato, atque Dionisio Carthusiano libentius adhærerem, qui à sacræ scripturæ sensu, quem vulgo literalem vocant, nulla in parte discedunt, terræ frugibus, ac fructibus homines usque ad illuuionem alitos, atque innutritos, postea sanctione à Deo de animantibus commanducandis lata, carnes comedisse: ex eo namque, quod de Abel scriptum est, oues illum atque agnos comedisse non apparet, lacte tantum pastum, vellera ad vestitum adhibuisse credendum est. ei vero, quod apud Berosum de muliebri abortu à gigantibus comesto legitur, non difficile est respondere, cum plerique de auctore ambigant, ac multis rationibus non satis certæ fidei eos libros existiment. His dictis, Cleonymus, cui secundæ ambigendi partes obtigerant; scire, inquit, mirum in modum ò Theodore, aueo, cur in carnium esu à Deo Opt. Max. sanguis fuerit interdictus, ita nono Geneseos capite. vate dicente; Quasi olera virentia tradidi vobis omnia, excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis; sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis: de manu viri, & fratris eius requiram animam hominis: quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius; ad imaginem quippe Dei factus est homo. Quæro itaque, cur carnis cum sanguine comestionem Deus homini vetuerit? Pulchra ea sane, neque facilis Theodorus inquit, quæstio est, ò Cleonyme, cur enim, si ob eam causam sanguinis esus est interdictus, quod in eo anima, vel vita animantium contineatur, nunc præceptum illud abrogatum est? nam si preceptio naturæ innititur fundamento, nullo non loco, nullo non tempore ab sanguinis esu abhorrere

oporteret: neque omnino satisfacere videtur, quod nonnulli affirmant, ea lege sancita, absterrere ab homicidio Deum homines voluisse, cum animantium interfectio permitteretur; neque eo decreto præparari homines ad Moisis legem excipiendam Deum Opt. Max. voluisse, penitus vim dubitationis eximit, cum natura, non lege scripta ea tempestate humanum genus regeretur. Quid igitur dicendum? in tanta auctorum, sententiarumque diuersitate, quid mihi probabiliter dici posse videatur, breuibus aperiam; non enim esum sanguinis, (qui sane vel in suffocatis animantibus comedendis, vel in sanguine ipso seorsim mandendo consistit) idcirco eo tantum vetitum fuisse affirmauerim, quod sedes animæ, ac vitæ sit, sed vt mortale genus præcepto ad obedientiam informaretur, atque erudiretur. Expendite, quæso, protoplasto præceptum de esu in terrestri Paradiso à Deo datum, atque si lubet cum hoc post illuuionem, tradito comparate: ibi Gen. cap. 2. *Adæ ait. Ex omni ligno Paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas. Hic vero. Ecce. sicut olera virentia dedi vobis omnia, excepto quod carnem cum sanguine non comedetis; ibi ligno scientiæ boni, & mali, hic sanguine interdicit, vtrobique obedientiam exposcit. hominem in voluptatis loco constitutum à præstantissima omnium arborum excludit, in terra collocatum post immensos illos aquarum gurgites, atque abyssos à sanguine comedendo arcet, duoque præstantissima reseruat, Integro homine, nec dum prolapso, scientiæ domicilium, præcipiti, ac lapso sanguinem, in quo anima collocatur. Quid enim in animante sanguine præstantius? sine quo nec viuere, nec consistere potest; is in epate genitus,*

nitus, in corde elaboratus, ac perfectus per venas, atque arterias, ibi crassior, hic subtilior, ac spiritalior totum animalium corpus irrigat, actiones, sensum, motum, vitamque subministrat, iure itaque ne hianti ore vitæ fontem, atque originem temerarent, à pastu sanguinis homines repulit, decretumq; istud firmis adeo radicibus inniti voluit, vt & ante legem, & in lege, & post legem tempore gratiæ summam vim obtineret; audiamus enim, quid in Leuitico scriptum reliquerit Moses. Homo quilibet de domo Israel, & de aduenis, qui peregrinantur inter vos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo, quia anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, vt super altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro anima piaculo sit. Ex quo sanè loco alia emergit ratio, cur seuere adeo sanguinis esum hominibus interdixerit Deus, siquidem illum in sacrificijs sibi reseruauerat, atq; ineffabili in humanum genus pietate pro suis noxis expiandis à mortalibus sibi offerri voluerat, vt qui maximis supplicijs conterendi erant, venia petita, animantium sanguine in sacrificijs oblato, expiarentur. maximè vero decebat, vt Diuino numini, ex quo totius vitę fons emanat, id, in quo potissimum continetur vita, tribueretur: etsi enim in psalmis Deum ita dicentem Regius Vates inducat; Si esuriero non dicam tibi, meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius, & infra, nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? attamen his sacrificijs vti mortales iussit, vt & diuinitatem externis signis venerarentur, atque immaculati agni sanguis, cuius cruore humana de- Leuit. cap. 17.

licta delenda erant, typis veluti, ac figuris adumbraretur. Huic sanguinis esui in lege Mosis vetito tertia adhuc post promulgatum Euangelium sanctio adijcitur, qua ij, qui ex gentibus conuertebantur, ne dum Iudæi obnoxij erant, habito enim primo Hierosolymis Concilio, decretum est, vt ab simulachrorum imolatis, suffocato, sanguine, ac fornicatione gentes abstinerent; id vero ea ratione effectum fuisse Angelicus tradit Doctor, vt diuersi inter se populi Iudęorum nempe, ac gentium coalescerent, & in vnum veluti corpus consentirent; etsi enim iam, mortua lege, iudicialia, ac cęremonialia (vt aiunt) pręcepta desiissent, nihilque in escis immundum existimaretur, ne tamen esus diuersitate tenellę adhuc mentes gentium offenderentur, si ab Iudæis Idolothyta manducari inspicerent, atque è contra si suffocatum, ac sanguinem à gentibus comedi Iudæi animaduerterent, Idolothytis, suffocato, ac sanguine Ecclesię proceres interdixere; verum procedente tempore, cum validissimis fulta columnis assurgeret Ecclesia, ea veluti fulcimenta, quæ ad substructionem sustentandam subiecta fuerant, corruere. Habes itaque, ò Cleonyme, quid de sanguinis vetito vsu sentiendum existimem, pluribus fortasse, at ad rem necessarijs expositum. Supererat postremus locus Spudastę, ex cuius acri ingenio, atque in arcanis abditarum rerum eruendis versato aliquid, quod nouitate, atq; oblectatione alliceret, expectabatur, cum hilari vultu ita cępit. De animantium, ac sanguinis esu multa, doctè quidem, ac luculenter dicta abs te sunt, ò Theodore, vnum mihi in hac quęstione reliquum videtur, vt quid de humanæ carnis esu dicendum sit, aperias. Quid

turbamini? quid frontem contraxistis? horrida, vt video, ac scrupea disceptatio ista videtur? potius ad anthropophagos, lestrygonas, cyclopas amandanda; verum non ita est: de cicuta, de aconitis disputationes instituuntur, quorum pleraque, vel tactu ipso homines intereant: quapropter quietis animis, explicata fronte, sereno vultu audite. Quæro primum, qua lege carnis humanæ esus interdictus sit; peto postea, an vllo vnquam loco, aut tempore humanis vesci carnibus liceat? nam quod ad earum esum spectat, noxius ne, an salubris, licet ea quæstio ad medicos spectet; attamen non inimicus naturæ cibus esse videtur, idque ex his liquet, quod nutrimentum ei, quod nutritur, simile esse debet, vt cito in eius substantiam conuerti queat, quod nec leuitate supernatet, nec nimio pondere prægrauet; quæ omnia quis humanæ carni inesse inficiatus fuerit? inde non vnum aut alterum, non paucos, sed innumeras prope gentes eo cibi genere vti solitas historica monumenta tradunt. Hos nodos, vt explices, vel si explicari nequeunt, vt vno ictu vti Gordianum secuit Alexander, recidas, incidas, succidas, peto. Quæstionis curiositate cuncti arrectis auribus, quid Theodorus responderet, præstolabantur. ille vero suo more Spudaste facis, qui noua semper curiositate mentes pascis, ego vero si minus paria expectationi afferre nequiuero, enitar certè, vt, quæ alij hac in re literis mandauerint, explicando, huic lectissimorum virorum coronæ, tibique præsertim Spudaste, satisfaciam. neque plura præfatus ita subsecutus est. Prius quam ad dubitationes propositas soluendas accedam, operę pretium me facturum arbitror, si prius, quæ in lectitandis aliorum

scriptis

scriptis notauerim, vel ipse meditatus sim, in medium adduxero. Ad quatuor sanè capita quicunque humanas carnes commanducarint, redigi mihi posse videntur: alij enim assuetudine, alij necessitate, alij voluptate, alij demum religione degustarunt. Ea sanè est consuetudinis uis, vt, quę maximè humano generi inimica sint, in naturam ferè vertantur; quid magis aduersum, quàm venena? at sunt, qui paulatim eorum vsu assuefacti vim non pertimescant. Cicuta vesci solitum neci damnatum, eo veneno sumpto, perire nequiuisse ferunt; alexipharmacis adeo aduersus venena Mithridatem Ponti Regem munitum euasisse legitur, vt, cum sibi veneno mortem conscire vellet, postremo voto frustratus sit; non igitur mirum, si apud efferas, ac barbaras gentes carnium esus ex consuetudine inoleuit. Massagetas, Thracas, Scotos, Britãnos humanis pasci carnibus solitos pleraque antiquitatis monumenta testantur: quid quòd apud Plinium legimus media Italia apud Formias Campaniæ vrbem Lęstrygonas fuisse populos, qui humana carne victitarent? Antiphatemque eorum Regem decimo Odysseæ libro Homerus narrat, Vlyssem in ea litora tempestate eiectum oppugnasse, vnumque ex eius socijs ore apprehensum dilaniasse. ab omni prorsus fide aliena, atque incredibilia modo videntur, quæ tamen præstantissimorum, ac doctissimorum virorum scripta posteris tradidere. Massagetas, & Derbices miserrimos eos, qui ægrotatione interirent, existimasse, parentes, cognatos, propinquos exacta ætate in limine vitę iugulatos vorasse, minus illis malum contingere ratos, si ab eis potius, quam à vermibus comederẽtur. Sed quid ego consuetudinis vires exaggero? cum vnamquamq;

D.Hier. aduersus Iouin. lib. 2.

quamq; gentem proprijs veluti quibusdam cibis uti, neq; ab ijs diuelli posse constet. Arabes, Saraceni, Aegyptij solitudines incolentes camelorum lacte, ac carnibus vescuntur, quos sterilis regio facile gignit, ac nutrit; sues, qui glebę ariditate rari apud eos sunt, auersantur. Septentrionales contra, si ad asini, ac cameli esum compellas, lupum, aut coruum comedere arbitrabuntur. In Ponto, ac Phrygia, B. Hieronymus refert, vermes albos, & obesos nigello capite in lignorum carie nasci, eorumque prouentu patrum familias opes augeri; & quemadmodum apud nos attagen, ficedula, mullus, ac scarus in delicijs habentur, ita xylophagi esum apud eos luxuriam esse. Orientales, ac Lybici locustis vescuntur, cum per horrida illa deserta, vastaq; loca locustarum nubibus cooperiantur. Phryx, & Ponticus locustam auersabitur. Syrus, Afer, Arabs si ad xylophagos mandendos cogatur, ita stomachabitur, ac si muscæ, lacerti, ac millepedæ apponerentur; licet Syri terrestribus crocodilis, Afri viridibus lacertis pasci assueuerint. Nomades vero, Troglodytæ, Scythę, atque Hunni, qui D. Hieronymi tempestate ex suis sedibus, veluti apum examina eruperant, Italiamque repleuerant, semicrudis carnibus vescebantur. Sarmatę, Quadi, Vuandali efferę ijs temporibus gentes ad Boream sitæ equos, vulpesque edebant. Quid plura? in tanta ne rerum humanarum volubilitate, in tanta regionum, ac gentium varietate miremini, si tetra, horrenda humanis carnibus vescendi consuetudo irrepserit? sunt igitur, qui ex vsu carnes humanas comedant: fuere quoque, qui ex necessitate manducarint. ingens telum vulgo necessitas dicitur, at quid famis necessitate acerbius, quid durius accidere mortalibus

bus potest; fames aspera vitalia haurit, precordia carpit, animi tormentum, corporis tabes, magistra peccandi, durissima necessitatum, deformissimum malorum. Hac compulsi homines ad fœdissimas quasque res, vt puta feles, canes, mures edendos se demisere, ac nonnulli famis stimulis adacti in propria quoque viscera sæuiere: id enim de Maria Eleazari filia apud Iosephum septimo belli Iudaici libro legitur, quod in Hierosolymorum obsidione filio non pepercerit, quem tostum in aluum, vnde exierat, condiderit. horrendum est illud, quod post primum in Sicilia bellum Carthaginensibus à Romanis illatum, contigit; nam cum Phœnices mercenarij milites defecissent, atque in eam criminis culpam Pœnos traxissent, Amilcar Balcas cognomine. ad eos oppugnandos à Carthaginensi Republica missus eò ciborum egestate, atque inopia redegit, vt primum, qui dimicando caderent, in cibum sumerent, atque vbi illi defecissent, captiuos interimerent, carnesque eorum manderent; in seruos mox manus iniicerent, postremo tandem, reliquis omnibus consumptis, in se inuicem conuersi commilitones sorte eductos comederent. Annibali vero Amilcaris filio in Italiam proficiscenti quendam consuluisse fertur, vt carnibus humanis edendis milites assuefaceret, ne vnquam per inuia, atque prærupta itinera vadenti exercitus ad victus inopiam redigeretur, fameque contabesceret. Eiusdem generis argumentum in declamationibus luculenter, atque oratorio more Quintilianus pertractat; dum ciuitatem fame laborantem inducit. Legatum ad frumenta coemenda reditus die præstituta misisse, profectum emisse, tempestate vero ad aliam ciuitatem delatum duplo frumento vendito, du-

plum

plum importasse, at eo moram trahente, ciues fame adactos in eorum domesticos deseuisse, ijsque pastos esse: prefinita die reuersum in iudicium Reipublicę lesę vocatum. Cęterum si necessitas aliquo obtentu tantam mortalium in se inuicem rabiem excusare potest: quid de ijs dicemus, qui voluptatis causa humanas carnes vorarunt? at neque huius rei exempla desunt. nam Athenæus in Dipnosophistis libro decimo, ex Xantho in Lydiacis narrat, Cambleta Lydorum Regem noctu vxorem suam in frusta discerptam manducasse, deinde crastino mane, coniugis manu, quæ ori eius hæserat, reperta, eo cognito, atque in vulgus dissipato, seipsum iugulasse. Beatus Hieronymus non ex aliorum auditionibus, & scriptionibus refert, sed ipse se in Gallia vidisse adolescentulus testatur, Scotos Britannicam gentem humanis vesci carnibus, & cum per Syluas porcorum greges, & armentorum, pecudumque reperirent, pastorum nates, fęminarumque papillas abscindere, easque solas ciborum delicias arbitrari. Huc quoque referri possunt ij, qui in hostes eo vsque rabiem effundunt, vt eorum exugant sanguinem, gulamque infandis dapibus cruentent, atque inde ex vindicta voluptatem ingentem percipiant, quale est illud, quod à Sexto Empirico in Pyrrhonijs Hypotyposibus narratur de Tydeo, qui hostis cerebrum auidis faucibus deglutijt. Superest quartum caput de ijs, qui ex religione carnibus humanis pasti sint, in quo sanè, cum de hostiarum humanarum sacrificijs constet, quæ passim summis erroribus genere humano implicato fieri solebant, in eo tamen ambigendi locus esse videtur, an ea sacra à mortalibus manderentur. nam Porphyrius in libello de abstinentia ab esu carnium cum

animan-

animantium omnium esum detestetur; negat ex humanis sacrificijs quidquam ab offerentibus delibatum fuisse; sed, vt ego secus existimem, me multa permouent. primo vetus ille mos immolatis vescendi, qui & apud Hebræos, & apud Gentiles seruabatur, cur enim si id in aliorum animantium litationibus fiebat, non idem in hominibus factitatum existimem? Huc accedunt in sacris literis loca quædam, ex quibus id ipsum colligi posse videtur, ac præsertim ex Psalmo 105. *vbi cum Israelitici populi delicta, atque in primis Idololatriæ scelus exprimeret Dauid, inquit.*

Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. Beelphegor Priapum esse nonnulli volunt, cui, vt 25. *Num. habetur, à Moabitis mulieribus, quas ex Iudæis multi deperibant, inuitati sese, filiosque suos, ac filias initiabant; quod vero filios, filiasque immolarent, infra legitur his verbis. Et immolauerunt filios suos, & filias suas Dæmonijs; & effuderunt sanguinem innocentem sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaam. Si igitur hostias humanas immolabant, si mortuorum (eorum Deorum scilicet, qui mortui non viuentes sunt) sacrificia comedebant, elici posse videtur, Iudæos, qui in hæc facinora prolabebantur, carnes humanas, vel sanguinem in Idolorum sacrificijs libasse; apertè quoq;, quod hostiæ humanæ manderentur; inquit Plinius lib.* 30. *cap.* 1. *dum à Romanis huiusmodi sacrificiorum vsum sublatū esse affirmat his verbis. Non satis æstimari potest, quantum Romanis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandi vero etiam saluberrimum. quò minus mirum videri debet, quod Salustius de Catili-*

na

na tradit coniurationis socios, quo vt sanctiori religionis sacramento obstringeret, humanum sanguinem propinasse. Ex his omnibus constat, ex religione carnium humanarum esum apud mortales inualuisse. Hæc historicôs enarraui, nunc, si ita vobis placet, ad quæstiones propositas transgrediar. Hic omnes rogare, efflagitare, vt prius quam propositos nodos dissolueret, quæ de hominibus in sacrificijs mactandis obseruasset, in medium afferre ne grauaretur; tum ille, nihil mihi antiquius, nihil iucundius accidere potest, quam vestram, obtemperãdo, gratiam inire, quoniam itaq; sic iubetis, ingenij mei, licet sentiam, quam sit exiguum, periculum faciam, & hic quoque in vestri gratiam militabitur. Est sanè, viri egregij ita patens Dei in humanum genus prouidentia, vt qui non illam animaduertat, cęcus, qui non veneretur, impius sit; atque vt ea ex vniuerso hoc cęli, terræque complexu maximè innotescat, in illo tamen pręcipuè eminet, atque refulget, quod eius notionem ita Deus Opt. Max. in primis parentibus impresserit, vt inde per humanum genus transfunderetur, atque in eos pręsertim transmitteretur, ex quibus orta Israelitica natio est, quam ille vineam, hæreditatis funiculum, sponsam sæpe appellat, in ea Dei viuentis semper cultus eluxit, ac dum reliquæ gentes innumeris implicarentur erroribus, ac veluti tetra caligine, ac tenebris circumfunderentur, viguit in ea gente Diuini numinis cognitio, quam postea Seruator noster per omnem terrarum orbem, dum rediuiuus à mortuis surrexisset, missis Euangelij nuntijs, disseminauit. Cęterum nullum penè fuit errorum genus, quo reliquæ gentes non inuoluerentur, adeoque desciuere, vt non modo Solem,

Lunam, Stellasque pro numinibus colerent, sed animantibus quoque, ac plantis Diuinos honores tribuerent, sacrificia offerrent: hominum quoque mactandi efferum morem in religionem verterent. quodque vix credendum videbatur, eos quoque qui Dei Opt. Max. certissima monumenta habebant, nonnunquam illectos caperent, atque in suam nassam traherent, vti liquido in sacris literis constat. inde filij initiati, vel mactati, vel combusti. erat namque locus in valle filiorum Ennom prope Hierusalem Thophet dictus, in quo eiuscemodi execrãda committebantur, vt Ieremię cap. 19. habetur. nam cum Deus Israelitarum infandis criminibus irritatus, atque offensus de ijs vindictam sumere statuisset, prophetam, (vti frequenter Diuina iussa manifestis quibusdam signis mortalium obtutibus subijciuntur) docuit, vt à figulo laguncùlam testeam acciperet, populique scelera detestatus in Thophet confringeret, atque comminueret, eo facto significans Hierosolymorum ciuitatem ita euertendam, ac proculcandam fore, quemadmodum laguncula illa testea protereretur, quæ in cineres, pulueremque versa nulla arte refici, neque in pristinam formam redigi posset, ea immanium scelerum detestatio ita à propheta exprimitur. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego inducam afflictionem super locum istum, ita vt omnis, qui audierit illam, tinniãt aures eius, eò quod dereliquerint me, & alienum fecerint locum istum, & libauerint in eo Dijs alienis, quos nescierunt ipsi, & patres eorum, & Reges Iuda, & repleuerint locum istum sanguine innocentum: & ædificauerunt excelsa Baalim ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim, quæ non pręcepi, nec locutus sum;

nec

nec ascenderũt in cor meum: propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non vocabitur amplius locus iste Thophet, & vallis filij Ennom, sed vallis occisionis: & dissipabo consilium Iuda in Hierusalem in loco isto, & subuertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, & in manu quærentium animas eorum, & dabo cadauera eorum escam volatilibus cęli, & bestijs terræ, & ponam ciuitatem hanc in stuporem, & in sibilum, &c.

Thophet vero appellatum fuisse notat Genebrardus à tympanorum pulsatione, quæ fiebat, ne miseri patres eiulantium filiorum voces, ac gemitus audirent, qui crudeliter comburebantur, tantum in humanis mentibus superstionis, ac prauæ religionis vsus inualuerat. De ea porrò combustione non vna extitit inter Hebræos sententia. alij primo supra aram immolatos, deinde crematos arbitrantur; quidam intra Idolum conclusos pueros, circumfuso igne combustos, interim tympanis, sistrisque personantibus, atq; ijs, qui aderant, saltantibus, ac tripudiantibus, ne inclusi vox ad parentes, cognatosque perueniret. nonnulli demum, quà à sacrificis, quà à patribus inter duorum rogorum Flammas, donec incendio absumerentur, traductos. Quidquid horum fuerit, combustos filios satis constat. Ea vero execranda Israelitici populi scelera Diuino afflatus spiritu multo ante prȩuidens Moses ex ore Domini in Leuit. ca. 18. ita loquitur. De semine tuo non dabis, vt consecretur Idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui: Ego Dominus. Et clarius c. 20. vbi inquit: Homo de filijs Israel, & de aduenis, qui habitãt in Israel, si quis dederit de semine suo Idolo Moloch, morte moriatur. Cæterum quamuis tot prȩceptis moniti, tot minis con-

territi, populus non modo, sed Reges quoque ipsi defecere, ac proprios filios Dijs gentium initiatos immolauere. Achaz quippe Rex Iuda 4. Reg. cap. 16. legitur. Filium suum consecrasse, ac per ignem secundum Idola gentium transtulisse. Manassem quoque eodem lib. c. 21. filium suum per ignem traduxisse, narratur. an vero ea per ignem traductione, de qua ijs in locis mentio fit. necem Reges filijs intulerint, anceps valde sum; quis enim putet, potentia, atque opibus suffultos Reges adeo in propria pignora deseuisse, vt ea morte afficerent? fortasse (id vero meliori iudicio relinquo) id traductionis genus non in holocausti morem fuisse, vt filij, ueluti hostię cremarentur, sed potius initiationis, ac dedicationis uim obtinuisse censendum est. nam de Mesa Rege Moab cum à Ioram Israel, ac Iosaphat Iuda Regibus vna cũ Rege Edom obsidione premeretur, Regum lib. 4. ca. 3. certum est, filium suum primogenitum, qui post eum regnaturus erat, arripuisse, atq; super murum in holocaustum obtulisse. Cęterum Iosias filius Amos cum Regni Iuda gubernacula suscepisset, ingenti in Deum pietate, atq; ardore succensus gentium idola diripuit, templum purgauit, lucos destruxit, excelsa euertit, atq; inter cętera 4. Reg. c. 23. habentur hæc verba. Contaminauit quoque Thophet, quod est in conualle filij Ennom, vt nemo consecraret filium suum, aut filiam per ignem Moloch. Hęc de humanis hostijs litandis in sacris literis continentur. at si profanas historias, aliaque antiquitatis monumenta exquiramus, ita hanc pestem interficiendorum in sacrificijs hominum diffusam, ac peruagatam esse intelligemus, vt vix vlla natio fuerit, quæ teterrimis, atque abominandis sacris

polluta

polluta non sit. In Rhodo singulis annis pridie nonas Iulias homo Saturno immolabatur. In Cypro idem mos inoleuit, nam in Salamina ciuitate, quæ Coronis antea vocabatur, Venereo iuxta Cyprium morem mense Agraulo Cecropis, & Agraulidis nymphę filiæ homo sacrificabatur; qui ab adolescentibus deductus ter percurrendo aram circumibat, inde à Sacerdote, hasta in guttur adacta, feriebatur, mox in pyram coniectus integer cremabatur. In Heliopoli quoque Manethos in libro de antiquitate, & pietate idipsum seruatum fuisse memorat, nempe mactatos homines singulis diebus ternos Iunoni, qui non secus, ac vituli explorari, notaque insigniri consueuerant. In Chio quin etiam discerpto homine Omadio Baccho litabant. eiusdem generis sacrificia in Tenedo, Euelpi Carystio teste, offerebantur. Phęnices cum magnis vel belli, vel siccitatis, vel pestilentiæ calamitatibus affligerentur, ex sibi carissimis quempiam deuouentes Saturno immolasse, auctor est Sanchuniatho in Phęnicum historia eorum lingua conscripta, quam Philo Byblius in Gręcam linguam transtulit. Cretenses eadem contaminatos labe Ister in collectione Cretensium sacrificiorum refert, Curetas scilicet, antiquitus pueros Saturno mactare solitos fuisse. Laodiceni singulis annis Syriæ Mineruæ virginem occidebant. Megalopolitani in Latiarij Iouis festo hominem iugulabant. Quid ego Thracas, quid Scythas, quid alias Barbaras gentes commemorem? cum constet, clarissimas nationes, florentes populos, præstantissimas Respublicas hoc malo contaminatas fuisse? Gręci, ex quibus humana sapientia, ac Philosophia præsertim effluxit, in belli expeditionibus numina hostijs humanis sa-

placare arbitrabantur. itaque cum Troianis bellum inferrent, Chalcantis Sacerdotis suasu Iphigeniam virginem Agamemnonis filiam Theresiæ sacrificarunt. Eodem sacrificij genere Germanos vsos Cęsar, ac Procopius testantur. De Gallis apertè Cicero in oratione pro Fonteio sic inquit. Quis enim ignorat (de Gallis loquitur) eos vsque ad hanc diem retinere illam immanem, ac barbaram consuetudinem hominum immolandorum? Afferam ne totius orbis clarissimas Respublicas eadem insania correptas? Lacedęmoniorum, Atheniensium, Carthaginensium, quarum prima, Lacedæmoniorum nempe, Apollodoro referente, homines Marti sacrificauit. Secunda, Atheniensium, s. Erechthei, Praxitheęq; filiam in sacris mactauit. Carthago vero imperij Romani ęmula, terrarumque orbis ea tempestate libramentum, adeo turpi illo ritu efferata est, vt Saturno Regiæ nobilitatis pueros immolaret, ac Plinio lib. 36. cap. 5. referente Herculi quotannis humanas victimas occideret. Quid quod ea labes Romanos rerum Dominos aliquando aspersit? nam in foro Boario duos viros, totidemque mulieres, alteros Gręcos, alteras Gallas viuos defodi iusserunt. idq; eo magis mirandum videtur, quod paucis ante annis cum audiuissent à Bletonesiis, gente fera, ac Barbara, immolatum Dijs hominem fuisse, eorum Magistratus de ijs pęnas sumpturi acciuerant, cumque lege se fecisse dicerent, dimissis, eiusmodi sacrificio in posterum interdixerant. Sed Plutarchus in Romanis quæstionibus duobus potissimum Romanorum culpam amoliri conatur; altero, quod Dijs humanas hostias sacrificare nefas esse, genijs vero necessitate se cogi ad eas placationes exhibendas arbitrarentur;

rentur; altero, quod indicio Barbari cuiusdam Aemiliæ, Licinia, & Martia Vestalibus vitiatis deprehensis, deq; ijs conuictis pęna sumpta; ad portentum expiandum consultis à Sacerdotibus Sibyllinis libris, ex eorum præscripto peregrinis, atque alienis genijs ea ratione litarūt. Cęterum quam dira hæc sacra reliquis Romanorum institutis respondeant, quilibet viderit. Neque vero ob id propria laude Romana Respublica fraudari debet, quæ infandum hunc, teterrimumque humanas hostias sacrificandi morem auferre, ac penitus tollere nixa sit; nam anno vrbis 657. Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso Coss. Senatus consultum factum est, ne homo immolaretur, puero vero tunc Cicerone, decretum; at in Gallis adhuc ritu immolandorum hominum retento, vt in oratione pro M. Fonteio patet, Tiberij principatu Druidæ sublati sunt. Hæc Plinius, qui encomium huiusmodi Romanorum subijcit. Non satis æstimari potest, quantum Romanis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandi vero etiam saluberrimum. Eas vero hominum sacrificationes sub Adriano Imperatore ferè penitus sublatas fuisse Porphyrius testatur. Diuino enim lumine Euangelij mortalibus exorto, æquum erat, vt oracula desinerent, responsa conticescerent, tetra sacrificia tollerentur, humanumque genus à dira Cacodæmonum seruitute liberatum aptius ad excipiendos Diuinæ sapientiæ radios redderetur. Sed ne τὸ πάρεργον longius sit, subsisto, ac si placet (inquit) ò Spudaste iam ad tuos nodos, vel dissoluendos, vel præcidendos accedo. Spudaste annuente subsecutus Theodorus primus (ait) nodus est, quanam lege humanæ car- Plin. li. 30 cap. 1.

nis esus vetitus sit. ac certè si expreße legem perquiras, qua huiusmodi eße prohibeantur, nulla, quod ego aut sciam, aut viderim, inuenitur. Verum eo pręcepto, quod Genesis nono, de edendis carnibus habetur, implicitè, ac tacitè contineri omnes ferè consentiunt: cum enim cuncta terrestria, volatilia, aquatilia, animantia homini in cibum Deus Opt. Max. concessisset, eo excepto, quod carnem cum sanguine non manderet, adiecit hæc verba. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis; de manu viri, & fratris eius requiram animam hominis; quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo. Quo quidem loco cum Caietanus viderit, quam difficile sit, retenta particula, enim, superiora cum sequentibus connectere, loco, enim, legit, vero, vt post de vescendis carnibus pręceptum Deus ad hominem conuersus dicat, sanguinem vero animarum vestrarum, &c. nempe sanguinem vestrum ò mortales non effundite, non effundendum bestijs tradite, ipsum nanque requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis, de manu viri, & fratris eius, quicunque vero humanum sanguinem effuderit, effundetur sanguis illius. Hic itaque latenter humanarum carnium esus prohibetur, si enim carnem cum sanguine comedere non licet, neque humanus sanguis effundi potest, vt penitus carnis humanæ esus interdictus sit, necessario consequitur. id si ita est, atque Diuino iure, quod naturali consentit, istiusmodi esus vetatur, cur in tot terrarum regionibus eius vsus inualuit? quod enim natura constitutum est, eodem semper se habet modo, nul-

lis temporum, nullis locorum interuallis mutatur: Consuetudo nunquam naturam inuertere potest; neque enim si millies lapides sursum iacies, vel ignem deorsum trudas, illum ad motum sursum, hunc ad motum deorsum assuefeceris. nulla quantumuis vehementi vi adhibita natura vinci potest, vt Peripateticorum Princeps 2. Nicom. c.1. egregiè docet. Quid itaque dicendum? Accipite, quæso, quæ hac in re meditando excogitaui, atque ex ijs propositum nodum soluamus. Quęcunque in vniuerso sunt, vel natura ita se habent, cui, quod est contra naturam, opponitur, vel secundũ naturam, vel pręter naturam, vel supra naturam, natura ipsa neque immutari, neq; diuersimodè affici potest, eademque constans perseuerat, neque cœlum alijs flexibus moueri, neq; quæ sursum elementa feruntur, deorsum tendere, neq; quæ deorsum, sursum ferri queunt; omnia, quæ infra lunę ambitum sunt, gignuntur, crescunt, intereunt. Alimento indigent viuentia, spiritu, instrumentisq; ad motionem idoneis egent animantia, hæc lege adeo constituta, fixaq; sunt, vt nulla ratione dimoueri possint; his aduersatur, quod contra naturam dicimus, nomine quidem non reipsa, nunquã enim naturæ leges, quas diximus, infringi possunt; vacuum cum natura pugnat, neque vlla ratione ab ea admittitur, vt loco potius amoueantur vrbes, euertantur montes, quam vacuum ipsum natura admiserit: idem de infinito dicendum, cum natura intra certos terminos coerceatur, principium motus, ac quietis sit, quæ in mole infinita exerceri non possunt, si ignis non calefaceret, aqua non frigefaceret, hęc naturæ maxime cõtraria essent, atq; horum elementorũ vis, facultasq; penitus destrueretur,

si igni

nis esus vetitus sit. ac certè si expresse legem perquiras, qua huiusmodi esse prohibeantur, nulla, quod ego aut sciam, aut viderim, inuenitur. Verum eo pręcepto, quod Genesis nono, de edendis carnibus habetur, implicitè, ac tacitè contineri omnes ferè consentiunt: cum enim cuncta terrestria, volatilia, aquatilia, animantia homini in cibum Deus Opt. Max. concessisset, eo excepto, quod carnem cum sanguine non manderet, adiecit hæc verba. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis; de manu viri, & fratris eius requiram animam hominis; quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo. Quo quidem loco cum Caietanus viderit, quam difficile sit, retenta particula, enim, superiora cum sequentibus connectere, loco, enim, legit, vero, vt post de vescendis carnibus pręceptum Deus ad hominem conuersus dicat, sanguinem vero animarum vestrarum, &c. nempe sanguinem vestrum ò mortales non effundite, non effundendum bestijs tradite, ipsum nanque requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis, de manu viri, & fratris eius, quicunque vero humanum sanguinem effuderit, effundetur sanguis illius. Hic itaque latenter humanarum carnium esus prohibetur, si enim carnem cum sanguine comedere non licet, neque humanus sanguis effundi potest, vt penitus carnis humanæ esus interdictus sit, necessario consequitur. id si ita est, atque Diuino iure, quod naturali consentit, istiusmodi esus vetatur, cur in tot terrarum regionibus eius vsus inualuit? quod enim natura constitutum est, eodem semper se habet modo, nul-

lis

lis temporum, nullis locorum interuallis mutatur: Consuetudo nunquam naturam inuertere potest; neque enim si millies lapides sursum iacies, vel ignem deorsum trudas, illum ad motum sursum, hunc ad motum deorsum assuefeceris. nulla quantumuis vehementi vi adhibita natura vinci potest, vt Peripateticorum Princeps 2. Nicom. c. 1. egregiè docet. Quid itaque dicendum? Accipite, quæso, quæ hac in re meditando excogitaui, atque ex ijs propositum nodum soluamus. Quęcunque in vniuerso sunt, vel natura ita se habent, cui, quod est contra naturam, opponitur, vel secundū naturam, vel pręter naturam; vel supra naturam, natura ipsa neque immutari; neq; diuersimodè affici potest, eademque constans perseuerat, neque cælum alijs flexibus moueri, neq; quæ sursum elementa feruntur, deorsum tendere, neq; quæ deorsum, sursum ferri queunt; omnia, quæ infra lunę ambitum sunt, gignuntur, crescunt, intereunt. Alimento indigent viuentia, spiritu, instrumentisq; ad motionem idoneis egent animantia, hæc lege adeo constituta, fixaq; sunt, vt nulla ratione dimoueri possint; his aduersatur, quod contra naturam dicimus, nomine quidem non reipsa, nunquā enim naturæ leges, quas diximus, infringi possunt; vacuum cum natura pugnat, neque vlla ratione ab ea admittitur, vt loco potius amoueantur vrbes, euertantur montes, quam vacuum ipsum natura admiserit: idem de infinito dicendum, cum natura intra certos terminos coerceatur, principium motus, ac quietis sit, quæ in mole infinita exerceri non possunt, si ignis non calefaceret, aqua non frigefaceret, hęc naturæ maxime cōtraria essent, atq; horum elementorū vis, facultasq; penitus destrueretur;

si igni

si igni calor, frigus aquæ adimeretur. Sunt alia à natura, vel potius secundum naturam, quæ licet plerunque, ac ferè semper eodem modo sese habeant, attamen nonnunquam vel materiæ excessu, ac defectu, vel temporis, vel loci diuersitate à rerum vsitato cursu deflectunt, eaque pręter naturam dici solent, quæque inde eueniunt monstra sunt, qui abortus naturæ vocari queunt. Homo vno tantum capite producitur, si quando biceps oriatur, vt sua tempestate se Pataui vidisse Petrus Bembus testatur, id pręter naturam est, quæ veluti artifex nonnunquam pręter intentionem aberrat: neque is error artis est, sed materiæ potius loci, ac temporis, quæ parum arti respondeant. supra naturam denique sunt ea, quæ vires eius exuperant, atque ab naturæ ipsius opifice supra ipsius naturæ leges fieri consueuere. His constitutis, patet virtutem homini non natura, neque contra naturam inesse, non, inquam, natura, omnes enim virtute prediti essent; neque contra naturam, nam nullo pacto homines virtutes, neque labore, neque studio, neque disciplina acquirerent. Id igitur reliquum est, vt & virtutes secundum naturam, & vitia pręter naturam, veluti monstra sint. Rem vero ita sese habere argumento sit, quod, sicut vnicuique rei proprius finis, in quem summo nixu tenderet, tributus fuit, ita homini summum bonum, felicitas nempe, veluti meta prefixa est, quæ sanè non huiusmodi naturalis est, omnes quippe felices essent, sed secundum naturam homini conuenit, studio, diligentia, labore acquiritur, in operatione vero perfectæ virtutis sita est. igitur quemadmodum beatitudo, ita virtus secundum naturam homini, vitium pręter naturam conuenire videtur. Si enim virtus, vt in secundo Nicom.

Arist.

Arist. tradit, recta eorum, quæ agenda sunt, ratio est, ratio vero adeo homini natura inest, vt absque ea homo dici nequeat, consentaneum videtur, rectam rationem, quæ mensura actionum est, naturæ consentire, eumque, qui rectam rationem sequatur, naturam ipsam sequi. At quonam, quæret aliquis, recta ratio internosci potest? Huic ego respondeo, à quadam occulta præsensione, ac propensione naturæ, à communi ferè omnium gentium consensu à sapientum placitis, à temporum omnium successione, ac consensione, ab rectè institutarum Rerumpublicarum legibus, ac si qua alia eiusmodi sunt, quæ mentem ad recti notionem, veluti manu, ducant. ac sanè ea, quæ Græci παθήματα *Latini affectiones, vel perturbationes vocant, metus nempe, dolor, gaudium, voluptas, circa quæ exercetur virtus, etsi à natura nobis insita sunt, attamen quod vincantur, quod ad mediocritatem redigantur, non præter naturam, sed secundum naturam est: At ea recta ratione efficiuntur: igitur recta ratio, ac virtus secundum naturam homini conuenit. Cęterum hæc non ad scientiarum,* ἀκρίβειαν *examinanda, atque expendenda sunt, sed typo quodam, vt Arist. inquit, in ijs enim versamur, quæ in summa volubilitate, atque inconstantia posita sunt, in quibus quid* ἐπὶ τὸ πολὺ *hoc est, vt plurimum accidat, spectare oportet. Ex his rectè, ni fallor, diluitur quæstio de humanarum carnium esu, qui non contra naturam, ita enim à nullo vnquam comestę fuissent, sed pręter naturam, vtpotè rectæ rationi aduersus censeri debet, licet enim quædam Barbaræ, atque efferæ gentes eo vsę fuerint, quota hæc pars cum hominum vniuersitate? quod si qui in sacrificijs delibauerint, vel pauci ij extitere, vel ex*

religione

religione deguſtauere, neque eiuſmodi eſca ſeſe opplere, atque ſaginare ſtatuiſſe exiſtimandum eſt. quis enim humanorum artuum ingluuiem non perhorreſcat? quis non ſanguinem reformidet? Tantalum profectò, qui, vt Deos conuiuio exceptos exploraret, Pelopem filium membratim ſectum menſæ appoſuit, in tartarum detruſum poetæ fabulantur, vt dira, ac perenni fame torqueretur, mento tenus aquæ immerſum, pomaque ſuper illius caput fluitantia, ſemperque inani conatu fugientia flumina, reſilientia poma captantem, ac nullam ferè in vniuerſa hiſtoriarum cyclopędia quantumuis dura, ac dira obſidione circumuallatam, ac preſſam ciuitatem legimus, quæ ad eſum humanarum carnium ſeſe contulerit, vt in obſeſſa Hieroſolyma dimidium infantem, cum reliquum mulier illa, de qua ſupra diximus, commanducaſſet, perditis, omniumq; ſcelerum genere coinquinatis hominibus obtuliſſet, ij facinus auerſati ora cibo infando fędare noluerint. Quid quod Amilcar Carthaginenſis Phœnices, ac Pœnos, qui vti ſupra memorauimus in Sicilia defecerant, humanamque carnem paſti fuerant, in huius ſceleris odium amplius illos cum reliquis hominibus verſari portētum exiſtimans, victos proculcandos, atque obterendos Elephantibus dedit? ſed vt tandem huic capiti coronidem imponam, facere non poſſum, quin vobis ea recitem, quæ diſertè Quintilianus, dum humanarum carnium eſum deteſtatur, in declamatione, de qua ſupra diximus, qui eo ſe ſuſtentarat alimento, orantis ciuis perſonam indutus affert. O triſtis recordatio, ò tormentis omnibus conſcientia grauior, rumpe ferreum pectus, & ardentia ſcelera, viuenteſque intus epulas excute; luctantur intra viſcera animæ, & vterum

fune-

funeribus grauidum mortes agunt. Postrema superest difficultas, an inopia, ac necessitate vrgente, humanis vesci carnibus liceat. bipartitæ sententiæ sunt, inficiantur quidam, alij affirmant; qui negant Diuinæ iussionis prescripto, rei attrocitate, naturæ repugnantia permouentur; quæ omnia eò magis illorum astruere opinionem videntur, quod exemplis confirmata, ac corroborata sint. cum è contra vnum, aut alterum exemplum afferri possit, quo potius negatiua pars confirmari videtur, nempe illud de Eleazari filia facinus in Hierosolymitana obsidione, quod contaminati quoque viri, veluti summopere execrandum detestati sunt; vel de altera muliere, quæ in Samariæ acri, atque horrenda obsidione, in qua asini caput octoginta siclis vendebatur, cum socia pacta, vt natos alterna vice vorarent, suoque comesto, renuit socia, filiumque celauit. nam Ioram Israel Regi per murum transeunti, rem omnem, vti gesta erat, cum significasset; ille audiendæ tantę immanitatis impatiens, scissis, more gentis, vestibus, citato gradu infandam rem abominatus pertransijt; vsu itaque communiter recepto, rationique innixo, penitus humanarum carnium esus interdici videtur. Qui affirmant ingenti necessitatis telo vitæ conseruandæ naturæ instinctu nobis insito; medicamentorum exemplo, quæ ex humanis corporibus peti solet, vt puta Aegyptijs cadaueribus (quas Mumias vocant) humano adipe, cranij puluere, quem epilepticis opitulari Hippocrates affirmat, nituntur: cui sententiæ Caietanus astipulatur, dum in summa necessitate interfectorum hostium corporibus vesci licitum esse. asserit; Atque inter recentiores Martinus Nauarrus ab eo minimè recedit. Verùm cum paria in quæ- Caiet. 2.2.q.148. artic.2.

stione

stione hac momenta rationum sint, permittite, quæso, vt in iudicio ferendo verbo. NON LIQVET. in tabella descripto quæstionem absoluam, vos in quancumque partem libuerit calculum mittite. Cum Theodorus finem dicendo imposuisset, illico Spudastes, Arionem Lesbium ferunt Cithara, Neptuni Regno turbato, delphinas suauitate cantus allectos attraxisse; Amphionem testudine saxa Thebarum mœnibus excitandis admouisse; Orpheum Thraca lyra ad se syluas quoque ipsas rapuisse: at tu, optime Theodore, prudentia, eloquentia, omnigena eruditione homines ipsos, inuersas plantas, viuos Diuinæ ciuitatis lapides, pisces in vasto hoc Oceano vniuersi peruagantes allicis, attrahis, rapis. Spudastæ dicta cum omnes pleno ore probassent, surreximus, atque in margine ripę varios de ijs, quæ disceptata fuerant, alijsque de rebus sermones serentes deambulare cępimus, & ad sitim leuandam Medoaci pocula cum Bacchi sanguine miscuimus; cumque iam Phębus ignem spirantes iugales pręceps Oceano mergere festinaret, villarumque iam culmina fumare inciperent, summis cęnobiarchę gratijs habitis, Patauium reuersi summus &c.

Hæc dum graui oculorum morbo laborarem, neque domo pedem efferre possem, ac mihi lectio omnis, & scriptio interdicta esset, subcisiuis horis, dum inducias mihi cruciatus daret animi ægritudinis leuandæ causa de Zoophagia, & anthropophagia excipiēti dictaui, anno MDCXV. Mense Octobri.

IN

IN IOANNIS BEMBI Sereniſs. Principis obitu.

ELOGIVM.

Ergo Ioannes Bembus Princeps, vir fortitudine inſignis, clementia egregius humanitate ſingularis, caritate in Patriam eximius, repente ſublatus, extinctus, mortuus eſt? & poterunt lacrymas cohibere, ac fletu temperare oculi? & non potius in riuos, omnes, fonteſque lacrymarum diſſolui? ò crudelem, ò acerbam, ò importunam iacturam: illud ſcilicet deerat, vt dum ſæuiſſimis tempeſtatibus obluctamur, gubernator prudentiſſimus, ac ſapientiſſimus ſubito excuteretur, peritiſſimus nauta puppi deturbaretur? quem enim alium Ioannem Bembum fuiſſe experti ſumus, quam præſtantiſſimum gubernatorem, qui ad clauum ſedens magnã hanc Reipublicæ nauim inter æſtuantis maris procellas prominenteſque ſcopulos illęſam atque incolumem ſeruaret? qui mira fortitudine ingruenti fortunæ obſiſteret, excellenti prudentia incredibili diligentia ſeſe tollentes fluctus mulceret, cuncta Principis, ac Imperatoris ſæpe munera impleret? At nunc proſtrata virtus tanta iacet, fulgentiſſima luce repente erepta, tot eximijs ac præclaris extinctis dotibus, exangue tantum, ac tenebricoſum ca-

dauer

dauer inspicimus, ò ignaras hominum mentes, ò cęca pectora, ò incerta consilia, ò certissimi, ac tristissimi euentus, quis momento fere rapiendum nobis talem tantumq; Principem existimasset? eo robore corporis atque animi, vt grãdęua ætate adeo viuidos, ac generosos spiritus gereret, vt omnia pro patria ausurus, aggressurus, perfecturus videretur, cuius vitæ cursus per ingentes labores, & egregia facinora traductus, ingentem sibi laudem, eximium familiæ splendorem incredibile Patri decus comparauit, qui liberalitate, humanitate, beneficentia, omnium animos tenacissimis amoris sibi nexibus deuinxit, vt nullus omnino sit, cui optimi Principis obitu intimo doloris sensu perculsu, ex imis pręcordijs gemitus, ex ore lamenta, ex oculis lachrymę non erumpant: funesta totius ciuitatis facies squalidi omnium vultus, męsta cunctorũ ora. amplissima illa aula, aurata tecta, illustribus ciuium tropheis exornati parietes, Principum sublime illud, solium suo pondere destitutum, Ioannem Bembum requirere ac lamentari videtur; sed quò me rapit communis vel dolor, vel iactura? oblitus ne sum fato minime obsisti posse, necessitati obtemperandum esse, neminem ab incommutabili atque inexorabili naturæ lege eximi posse: comprimantur lachrymæ, facessat aliquantisper tumultus mentis, atque in egregium Principem, in quem oculorum obtutum coniјcere non possumus, mentis aciem defigamus, illius virtutes, pro Patria pręclare gesta intueamur, ac perenne illius simulacrum viuis coloribus depictum in nostris nunquam auellendum pectoribus statuamus. Sed de Ioannis Bembi virtutibus dicturo, duo in primis mihi religio in Deum, ac pietas in Patriam excellere videntur, quæ mutuo veluti quodam

complexa

complexu repercussæ auctæ fructus immortales edidere: religione à teneris imbutus annis, summam illi fiduciam præclara quæq; aggressus amore incredibili in Patriā succensus perficit, ambo illi ad summam gloriam aditus patefecere, inde ardor incredibilis effluxit, quo se totum pro Patria deuouit, nam adolescens triremis præfectus in memorando illo ad Echinadas prælio fortiter ac intrepidè se gessit, acriter dimicauit, sagitta licet ac plumbea glande percussus ardentior factus pugnæ insistens tres Turcicas triremes cępit, vt insignis victoriæ, qua clariorem, vel superior, vel præsens nō vidit ætas pars minima non fuisse omnium iudicio videretur. ò felicia vulnera, ò illustres cicatrices, perpetuos inuicti roboris testes, nunquam delenda inexhausti amoris in Patriam argumenta, virtutis trophęa, immortalia laudum monumenta, quibus nondum contentus Ioannes Bembus anno sequenti cum fęderatorum, Turcarumque classes sub tormētorum ferè ictum essent, ipseque in sinistro cornu, quod Iacobus Superantius Legatus ductabat adeo se intulit, ut immanibus globis ferreis hostiles triremes affligeret vicissimq; impetitus pilam triremi exciperet, & nisi victoriæ nostrorum manibus infelici quodam fato trophea erepta fuissent ingentia fortitudinis noua facinora editurus: inde Ioannis Bembi virtutis opinio non apud ciues solùm, sed apud omnes inclarescere cępit, vt mixto inter egregios maritima militari disciplina duces censeretur, nullusque honorum gradus in Republica extiterit, ad quem ciuium studijs domi forisque non sit sublatus: Cretę maritimę custodiæ pręfectus, prępotentis insulæ oras omnes lustrauit, Aegeum mare à piratis purgauit, incolas commerciorum securitate, ac frequen-

tia ditauit: mox Adriatici sinus Pręfectus cum selecta triremium manu circumiecta litora legens Lybicas biremes, triręmesque, quibus frequenter sinus vexari solet disiecit subruit, depressit: Cretensi mox Pręfectura decoratus in populis regendis, iustitiam, integritatem, in Regni tuitione diligentiam, solertiã adhibuit: Classis Legatus maria peragrauit, oras oppidaq; maritima Reipublicę communiuit, maritimam disciplinam pręclaris institutis auxit, ornauit, piratas fudit, repressit, deleuit. Sed cum in dies magis magisque egregij Senatoris ad publicum decus sese virtus patefaceret, nihil postea fuit, vel magnitudine ingens, vel difficultate arduum, vel labore ferè inaccessum, quod non illi concreditum sit, dum assiduis Liburnorum piratarum, (qui Vscochi vulgo vocantur) incursibus, ac latrocinijs Illyrici incolæ vexarentur, atque Hermolaus Theupolus cum summo Imperio Legatus excessisset è vita, Ioannes Bembus statim suffectus, nulla iniecta mora in Prouinciam profectus ita consceleratos piratas obsidione arctauit, fame oppressit, internecione contudit vt debilitati ac fracti, intra suos se specus abditi delitescere cogerentur. Ex Illyrico in Patriam reuerso, Corcyræ cum summa auctoritate Imperium demandatum est, quod dum summa virtute gerit, totius Reipublicæ consensu Procuratoria illi dignitas à Principe secunda, qua rebus pro Patria gestis ciues insignes decorari solent, est attributa, quæ non illi ad quietem sed ad nouos suscipiendos labores gradus extitit, nam anno isto Classis Imperator maioribus comitijs est renunciatus, atque à Leonardo Donato Principe vexillo Imperatorio suscepto sũma põpa ab vniuerso Senatu deductus cum selecta triremium manu soluens

uens

uens reliqua classi se adiunxit, qua numero, milite, viribus egregiè instructa publicam dignitatẽ decusque sustentauit, ac mirum in modum auxit; inde in patriam reuersus, omne tempus in Collegio, in Senatu, consulendo, sententiam dicendo consumpsit. Cum tandem M. Antonio Memmo Principe vita functo pro successore deligendo Comitia haberentur, licet Vir eximius Ioannes Bembus omnium votis Princeps exposceretur, supremoque honore dignissimus censeretur, ipse tamen ab omni alienus ambitione, ac populi vocibus, applausuque contentus vitam grauioribus curis minùs obnoxiam cupiebat; quippe qui secessu, atque Ruris delicijs Villa peramęna ad Athesim extructa delectaretur. At verò cum Diuina prouidentia Ciuium animos, quibus Ducis deligendi facultas erat, ita afflasset, vt omnium repentè suffragijs in eum confluentibus Princeps declararetur, Diuino cessit afflatui, publicumque commodum priuatæ voluntati pręulit, summumque in Republica locum, quem alij studijs ardentissimis concupiuere, summo conatu exquisiuere, virtute tantùm suffragante ciuibus sponte deferentibus obtinuit, atque grauissimum onus subinuitus suscepit. Principatu initò liberalitate, & prudẽtia enituit; regio splendore eminẽtissimum in Republica locum decusque sustinuit, iustitiam constanter retinuit, consilio, prudentia difficillimis turbulentisq; tẽporibus patriæ adfuit, charitatę cunctos ciuitatis ordines est amplexus, vt nemo ab illius conspectu, & colloquio tristis discedere vnquam visus sit. His artibus Rempublicam administrabat, his virtutibus sibi omnium beneuolentiam conciliabat, cum, proh dolor; quam breui momento rerum omnium inuersa, & mutata facies, ex

summa malacia, quàm repentè horrida tempestas coorta est, tranquillum mare deseuijt, intumuere fluctus, nulla nube obductum cęlum ictu oculi tenebris obuolutum, nam iv. idus Martij, cum de more infula, principatusque vestibus indutus, mane in Collegium ascensurus esset, improuiso lateris vehementissimo dolore correptus est, cui febris successit quatuorque dierum spacio confectus, tandem xvij Kal. Aprilis excessit è vita; in ea graui, ac lethali ægritudine, religio in Deum, amor in Patriam, si vnquam aliàs mirum in modum eluxere, vix enim decubuerat, cum statim animam ad cęlestes sedes migraturam omnibus Ecclesiæ Sacramentis communiuit, expiauit, cęlestique pane refecit, ardentissimoque in Deum humani generis Seruatorem affectu raptus, nil mortale vel gestu, vel voce sonabat, tantùm in Rempublicam vehementissimus, ex pectoris fornace amor erumpebat: multa quæ vel tum agenda, vel mox conficiẽda erãt, monere, significare, iubere, quid vero dum æstu in Patriam charitatis percitus, alio mortis genere perire eximio corde petitis votis exoptabat? cur non in acie aduersus hostes dimicans occumberet, cur pulchram per vulnera mortem non hauriret? cur animam in egregio aliquo facinore pro Republica perpetrando non exhalaret? pro ea inquam Republica, quæ se genuisset, vlnis exceptum fouisset, omni bonorum genere affecisset, ac tandem suprema dignitate decorasset? ingrata cubilia (aiebat) segnes exuuiæ, quę sibi tantam felicitatem inuiderent, quàm benè aurata tecta tumidis triremibus, quietum lectulum volubili nauigio commutasset, non interno naturæ pręlio, sed externa hostium pugna fato cessisset: hæc illius sæpius repetita, atque

exaggeratæ

exaggeratæ voces: sed iã vt te alloquar, Ioannes Bẽbe, Princeps optime, atq; egregiè laborũ finem nactus: portum inuenisti, à terreno hoc, & mortali Principatu ad cęlestem sublatus. nos vero te lugemus ademptum, ademptum inquam, & numquam ex nostris cordibus eximendũ, quod enim tempus, quæ dies eximiam tui memoriam ex nostris animis delere poterunt? marmore atque ære perennius in mentibus nostris tuarum virtutum, gestorum, in Patriam pietatis, seruabitur monumentum, sepulchro tuæ mortalitatis exuuiæ claudentur, res illustres, ingentia facta nullis angustijs condi, nullis coerceri limitibus poterunt, postquã cineres superstes fama te obliuionis tenebris, edacisque temporis iniurijs vindicabit. Dumque felicibus iam tot seculis fundata auspicijs, latè cincta mari stabit hęc vrbs (quod Deo Optimo Maximo iuuante æternum erit) tuum nomen, Ioannes Bembe Princeps, laudesque manebunt, egregij vero fratris filij, Augustinus, Bernardus, Benedictus, perfectã tui imaginem referentès, omnium linguis, vocibus, ore celebrantur, qui iam doctrina, moribus, humanitate sibi omnium gratiam conciliarunt, breui incredibili ciuium studio, summis honoribus sublati, tua eximia gesta instaurabũt. Nos interea, quæ ex animo mærore affecto depromere potuimus, mixta lachrymis pręconia, maiore plectro, grauiore stilo à Poetis, Oratoribus, Historicis extollenda, ac celebranda detulimus.

DE ALOYSIO GEORGIO D. Marci Procuratore.

ELOGIVM.

Mortalia cuncta rapida quadam vertigine volui Heraclitus conspicatus ea Fluuio comparauit, qui monte decurrens in mare præcipitet, vt in eadem præterlabentis aquæ parte digitum nobis nunquam imponere liceat. mutantur elementa, mutantur stirpes, mutantur animantia; nihil stabile, nisi instabilitas ipsa. propterea Poetarum Phęnix. Nascentes morimur, finisq; ab origine pendet. *An præterita circumagi? an elapsa retroferri possunt? minimè quidem, sed ea est cogitationis, ea mentis vis, vt quæ longa annorum series, ac circumductio complexa est, vnico obtutu intueatur, quo sanè Diuino, atque immortali munere à summo rerum opifice donati homines sunt, ne in perplexo hoc mundano labyrintho positi cęcis ambagibus errarent, sed rationis opę, veluti inerrante filo, regerentur, atque in mente ipsa simulachrum veluti quoddam immortalitatis gestarent; inde apud quosdam in ambiguo fuit, quinam meliùs de Republica meruerint, an ij, qui fortiter, prudenter, iustè, liberaliter egere, an ij, qui sapientia fortia, prudentia, iusta, liberalia aliorum facta literis tradidere: illi enim in præsentium theatro virtutem ostentauere, hi ad posterorum memoriam, ad Republica*

blica

blicę vtilitatem operam, laborem, industriam propagauere. Qua in re fateor, nostrorum hominum sæpius diligentiam, ac curam desiderasse, vt, qui in substructionibus erigendis aliquãdo summas impensas, immensas opes adhibuere, ij in maiorum egregijs gestis ad posteros transmittendis minùs elaborauerint; iacent enim è nostris ciuibus plerique, qui sapientia, fortitudine, scientia, alijsq; virtutibus excelluere, tenebrisque densissimis obuoluti, atq; obruti in æterno silentio conquiescunt; quos ea mente pro patria desudasse credibile est, vt & sibi posterorum gratiam conciliarent, & ijs veluti facem quandam ad illustria facta imitanda preferrent. Plena sunt Græcorum, plena Romanorum monumenta clarissimorum virorum gestis, quibus nostri nullo in genere laudis concessere; at illos vel perpetui Historici ornauere, vel qui vitas edidere, illustrarunt. Plutarchum auferas, quot præstantium Græcorum, ac Romanorum ciuium imagines interierint? taceo Emilium Probum, Plinium, atq; alios, qui mores, ingenia, actiones hominum posteritatis ante oculos posuere. Nobis certè, si à publicis negotijs liber animus, ac vacuus esset, præter nostrorum temporum Historiam, quam molimur, nullum certè studium, nullus labor magis amplectendus videretur; sed quoniam iam eò ætatis deuenimus, vt potiùs de velis contrahendis, quàm in altum explicandis cogitandum sit; vel inuiti hanc partem penitus deserere cogebamur. Cum superioribus diebus de Aloysio Georgio D. Marci Procuratore viro eximio, quem nuper amisimus, mecum ipse cogitarem incalescere animus cępit, atque impetu veluti commotus nonnihil meditari, vt faculam, tenuem licet ad inclyti

ciuis memoriam illustrãdam accenderet, & quemadmodũ vrbes, oppida, montes, flumina, regiones, quæ peramplæ sunt, in arcta tabella delineatas ope artis inspicimus, ita multorum annorum spatio res à præclarissimo viro gestas breui sermone comprehensas intueremur. Quis enim Aloysii Georgij rectè, atq; adamussim imaginem expresserit? quis sapienter, fortiter, facta, dicta dignè scripserit, ad quæ insito quodam genio, maiorumque ad se transmissa generositate, rapiebatur? Ex ijs enim parentibus, ex ea familia est ortus, quæ multos vel bellica, vel ciuili virtutis laude eximios ciues protulit, quos sanè consultò prætermitto, ne aliorum floribus corollas præclaro huic capiti texere voluisse videar; licet eiusdem nominis, gentis, dignitatis alter Aloysius, quem superioribus annis in Republica Florentem agnouimus, minimè sit silentio prætereundus, qui & bello, & pace vtilis perfectũ egregij Senatoris exemplar posteris reliquit. Paulus Aloysio pater extitit, vir antiquis moribus, prisca seueritate, Decemuiralis Consilij dignitate illustris: ei quatuor filij fuere, Alexander, Iacobus, Aloysius, Ioannes. Alexandrum modo sextum, ac septuagesimum annum agentem, omnes Reipublicæ gradus emensum, Ioannem Senatoria dignitate ornatum cernimus; Iacobus in iuuentæ Flore Montonæ Prætor in Histris obijt. Aloysius annis tribus Alexandro minor anno M D X L I I I. tertio idus Septembris ortus est, in cuius sanè corpore, ingenioque formando vim omnem liberaliter effudisse Natura visa est; siquidem staturæ proceritate, membrorum proportione, totius oris aspectu, grauitatem, ac iucunditatem ita præseferebat, vt nihil illa grauitate suauius, nil ista suauita-

te

te grauius inueniri posset, quæ & ad omnium illi amorẽ, beneuolentiamque conciliandam plurimum poterant, & ad auctoritatem comparandam maximo adiumento erãt. Ingenium vero promptum, atque ad cuncta vel perdiscen da, vel inuenienda, vel excogitanda expeditum; memoria inexhausta, iudicium acre, vis dicendi vehemens, seueritas comitati, atque affabilitati mixta. Neque dubium est, si animum ad scientiarum studia appulisset, quin ingentes fructus fuisset editurus. Sed domesticis imbutus institutis, atque humanioribus literis delibatis, omnes cõ natus à contemplationis otio ad res agendas traduxit; nouerat quippe complures in alijs Rebuspublicis plerosque in nostra extitisse, qui artibus ijs relictis, quarum sæpe Lenocinio homines parum ad actiones apti euadunt, se totos ad rerum vsum, laboresque contulerant, relicta vmbra, in Sole, in campo, in puluere desudauerant. Atque cum ei ante oculos illi obuersarentur, qui rerum maritimarum administratione clarissimi ad amplissimos honores obtinendos sibi viam præstruxerant, ijs artibus se totum dedere statuit: quocirca admodum adolescens maria peragrauit, remotas regiones adiuit, in Aegyptum, & Syriã est profectus, Palæstinam inuisere voluit, atque Hierosolymam Seruatoris nostri memoria, incunabulis, morte venerandum adijt. His in itineribus cum multa obseruasset, didicisset, iamque per ætatem ad maritima onera subeunda idoneus esset, facillimè Trierarchus est lectus; statimque incredibili ardore cuncta munera militaria obire, iussa capessere, reliquos sedulitate, celeritate, ausu anteire, maioribus obtemperare, cum æqualibus de virtute certare, exemplo minoribus stimulos addere cœpit. Hisq;

arti-

artibus tantùm profecit, vt breui summam apud omnes existimationem nactus, cum bellum inter Rempublicam, ac Selymum Turcarum Regem exardesceret, fędere cum Pontifice, atque Hispaniarum Rege icto, anno MDLXXI. à Pio V. Pontifice Maximo inter eos, qui triremibus, quę illi fęderis legibus armandæ obtigerant, præficiendi erāt, potissimum legeretur. munus alacriter suscepit, fortiter exercuit, summa cum laude impleuit; sed in eo minùs egregijs eius conatibus fauere fortunam sensit, quòd nequaquam apta ad nauigandum triremi, prælio ad Echinadas confecto, quo Turcarum maritimæ vires ingenti illa victoria attritæ fuere, interesse non potuit, angebatur fortissimus vir, neque æquo animo patiebatur, tantum sibi ad gloriam aditum, fortunæ malignitate subtractum; sed vt sæpius ferro ignito frigida paulisper aspersa eius vim, feruoremque auget, ita in generoso pectore hoc euentu flamma ingens ad præclara quęque facinora agenda crescebat, quæ vt magis, magisque eluceret, à Senatu Gubernatoris titulo triremi est prefectus; atq; insequenti anno ea omnia præstitit, quæ summa in Legato nedum in Præfecto excogitari possunt; ac quarto idus Augusti sacra D. Laurentio die, cum in Ionio mari prope Tęnarium cuncta ad denuo cum hoste dimicandum compararentur, iamque Superantius Legatus cum sinistro cornu in hostes impetum fecisset, in media acie Georgius pugnam auhelans, ingentia fortitudinis signa editurus erat, nisi vel aduersa fortuna, vel mortalium malignitas egregium decus Reipublicæ Venetæ inuidissent. Pace vero cum Selymo icta, Venetias reuersus Marano, seu, vt Candido placet, Variano munitissimo in Carnis oppido præfectus

ctus est. Prefectura egregiè perfunctus, naualium Magister est creatus, quo in munere illius virtus sese in omniu conspectum dedit: est arx namque illa Senatus, Reipublicę armamentarium, Imperij propugnaculum, substructionum praestantia, opificum varietate, triremium, nauigiorumque omnis generis numero, armorum copia insignis; cui tres maioribus Comitijs Prefecti creantur, totidem ijs à Senatu è Patrum numero, qui grauioribus in rebus consulant, adiunguntur: in ea procuratione quid non egit Georgius? quid ad publicum decus, ac prę sidium non est meditatus? non molitus? Iam tum primum cum de ijs, quæ ad Naualia spectant, in Senatu disceptaretur, eius dicendi vis, & copia cunctos in admirationem rapuit; etsi enim in re maritima consensione omnium excelleret, tantam nihilominus facundiam, tantam orationis vbertatem in eo esse nemo arbitrabatur: exinde sępius grauissimis de rebus in Senatu sententiam dicere, viuido animi impetu, ac libertate nonnunquam Collegij Patrum consulta oppugnare, idque aliquando tanta Senatorum approbatione, vt summos illi in Republica honores cuncti destinarent. Ac sanè in dicendo quidquid à Natura proficisci poterat, cumulatè fuerat consequutus, quidquid illi literarum studia adijcere, exercitatione, atque assiduo dicendi vsu sibi comparauerat, vt omnibus numeris absoluti Oratoris nomen mereretur, suauis, atque elata vox, pectoris firmitas, laterum robur, oris maiestas, decens, atque decorus totius corporis motus; varij orando flexus, verborum indeficiens fons admirabilem orationem reddebant. His accedebant in quaque re proposita argumenta ea vi, ac nixu expressa, vt audientes penè ad

libi-

libitum flecteret. Memini cum de Pado, qui Venetiarum portubus minabatur, auertendo ageretur, triduo ea eloquentia, ijs rationum momentis, ea vocis contentione disseruisse, vt omnes obstupescerent, eiusque sententiam, licet à grauissimis Senatoribus impugnaretur, cunctis ferè suffragijs approbarent, illumque deligerent, cui difficillima prouincia mandaretur; in qua ita se gessit, vt quod, Natura ferè reluctante, vix humano conatu tentari posse crederetur, ipse obstinata industria, ac labore inchoauerit, ac penè perfecerit, à Patriaque ceruicibus ingruentem amplissimi, furentisque amnis impetum repulerit. Erat, quod in paucis animaduertas, ita lepore, ac salibus aspersa eius oratio, vt mirificè auditorem afficeret, fessum recrearet, auersum flecteret, iratum leniret, oscitantem erigeret, quæ ei auditorum animos mirum in modum conciliabant; idque in eo maximè suspiceres, quod iocis, ac facetijs vulgaribus quandoque vtente, nihil de grauitate orationis deperibat; concinnè namque, ac venustè adeo enunciabantur, vt in eius ore omne humile, atque abiectum exuere viderentur. Eandem vero dicendi vim, copiam, robur vsque ad extremam hanc vitæ catastrophen retinuit. Cęterum cum nihil, nisi grande, ac magnificum vir prudentissimus, atque exercitatissimus cogitaret, omnes ingenij neruos ad Patriam ornandam, atque amplificandam adhibebat, publicæ Maiestatis, ac decoris retinens, in prouidendo perspicax, in consulendo circumspectus, in agendo solers; inde effectum est, vt ad omnes honorum gradus citò eueheretur, nihil petierit, quod non illi vltro concessum sit, nihil concessum, quod

non

non peregregiè administrauerit, sæpiusque grauissimis rebus conficiendis, vel inuitus à Senatu præfectus fuerit; nam cum in Carnis Sontij amnis fluxum finitimi auertere niterentur, eò Georgius cum copijs missus, illorum audaciam fregit, conatus repressit, nouata in priorem statum redegit. Cum Tergestini aduersus pacta Salinas extruxissent, Iustinopolitanis commercia ademissent, iussu Senatus Georgius, qui tunc Salinarium Magistratum gerebat, in Tergestinum sinum cum aliquot triremibus delatus absistere illos cęptis coegit, Iustinopolitanisque pristina iura restituit. Cum Histri varijs pressi incommodis Patres adijssent, opem implorassent, Legatus cum Imperio Georgius in Histris est lectus, licet morbo correptus Magistratum inire nequiuerit. Tot vigilijs, laboribus, solicitudinibus cum per annos fermè quinquaginta pro Patria desudasset, tandem summo totius Reipublicæ consensu Diui Marci Procurator est creatus, ad quam sanè supremam in Republica dignitatem ij euehi solent, qui vitam pro Republica contriuere, qui nullos pro Patria labores, nulla pericula exhorruere, qui rectè, fortiterque agendo ætatem insumpsere; in quorum numero Georgium non pręsentes modò, sed tota posteritas meritò posuerit. Vidimus (iam nondum octo elapsis mensibus) insignem ciuem maioribus comitijs, cunctorum ferè ciuium suffragijs, D. Marci Procuratorem renunciatum, suggestum Principis conscendentem, atque ex pręcelso loco ea grauitate, eloquentia ciuibus gratias agentem, vt amplissimam aulam auro fulgentem, sapientissimorum, fortissimorumque Principum, ac ciuium titulis, gestisque

que

que decoratam, oris maiestate, voce, facundia quodammodo occupare, ac implere videretur; fuit certè Cycnea illa vox, ac veluti propinqui fati nuntia, nam cum post paucos dies egregio Purpuratorum comitatu stipatus in holoserico lato, ac purpureo clauo ad aram maximam D. Marci de more inauguratus ad Principis, Patrumq; Collegium adijsset, Magistratusque insignia suscepisset, exinde in nephriticos dolores incidit; cumque in maiorum Preconsultorum numerum, vti solebat, adscitus esset, ingrauescente malo, domi sese continere, munia publica relinquere summo cum animi dolore coactus est, cumque nullis remedijs vis morbi vinci posset, iamque supremum adesse diem intelligeret, ea constantia, animi robore, religione, pietate ad cõmunem mortalium casum subeundum se communiuit, vt cunctis humanis affectibus proculcatis, in rerum omnium parentem, Seruatoremque Iesum animum conuerteret, quique in omni vita moderatè se gesserat, opibus nunquam inhiauerat, ab ambitione remotus honores sibi delatos ad Reipublicæ commodum, Patriæque tantùm ornamentum, decusque susceperat, in extremo actu sibi constans nullam doloris, nullam tristitiæ significationem dedit; sed impauido animo, tanquam in feliciores oras migraturus excessit. Vir sanè, cuius vitæ totius cursus sese ad beneficentiam, prudentiam, fortitudinem, iustitiam explicauit. Vir, qui eximia charitate Patriam complexus, sua negligens in illam quodammodo se transfudisse videbatur. Sed vereor, ne dum in præstantissimi ciuis laudes delabor, vel acerbum, quem ex illius obitu mœrorem percepimus, nimium exasperem, vel humanæ conditionis, sortisque penitus oblitus

videar,

videar, reprimam me, reprimam, atque D. Hieronymi ad Heliodorum in Nepotiani Epitaphio verba attexam. Xerxes (inquit) ille Rex potentissimus, qui subuertit montes, maria constrauit, cum de sublimi loco infinitam hominum multitudinem, & innumerabilem vidisset exercitum, fleuisse dicitur, quòd post centum annos nullus eorum, quos tunc cernebat, superfuturus esset; sed O si possemus in talem ascendere speculam, de qua vniuersam terram sub nostris pedibus cerneremus, iam tibi ostenderem totius Orbis ruinas, gentes gentibus, & Regnis regna collisa, alios torqueri, alios necari, alios absorberi fluctibus, alios ad seruitutem trahi. Hic nuptias, ibi planctum, illos nasci, istos mori, alios affluere diuitijs, alios mendicare, & non Xerxis tantum exercitum, sed totius Mundi homines, qui nunc viuunt, breui spatio defuturos. Vincitur sermo rei magnitudine, & minus est omne quod dicimus. Redeamus igitur ad nos, & quasi è Cęlo descendentes paulisper nostra videamus. Sentis, obsecro te, quando infans, quando puer, quando robustæ ætatis, quando senex factus sis? Quotidie morimur, quotidie commutamur, & tamen æternos nos esse credimus. Non sic Aloysius Georgius, qui ita vixit, vt mortem non pertimesceret, ita mortuus est, tanquam certo ad beatiorem vitam gradu properaret. Quid testantia vultus marmora quærimus? Quid penicilla expressam effigiem attoniti intuemur? viuet Georgius in ciuium animis, in Reipublicæ monumentis, in posterorum memoria, in annalibus, in fastis; neque vlla ætas, vel adeo immemor, vel adeo ingrata erit, quæ optimi, atque egregij Senatoris nomen, virtutes, gesta non admiretur, non extollat.

Hæc

Hæc habui, quæ de ciue eximio dicerem; erunt fortaſſe qui & ſoluta, & aſtricta numeris oratione Georgium ad aſtra ferant. Sed hæc, qualiacunque ſint, mei in illum, quem ſemper dilexi, ac colui, erunt indelebile amoris monumentum.

CHRI-

CHRISTOPHORI VALERII

ELOGIVM.

SIccine è Byzantij Legatione redis, Optime Valeri; hoccine funesto, ac lurido aspectu Patriam, cognatos, amicos reuisis? intèrcipitur spiritus, obmutesco, lacrimis penè obruor; igitur, qui tuum lęti aduentum pręstolabamur, qui insignem, gloria florentem excepturi eramus, nunc męsti, afflicti, pallentes exangue cadauer conspicimus? quæ tibi pręconia debebantur, ea in lugubria carmina, in tristes exequias conuersa sunt? quò me vertam nescio, deplorem ne immensam Patriæ iacturam, orbitatem, tanti ciuis occasum, defleam virtutum specimen, prudentiæ columen, eloquentiæ decus, Christianæ pietatis exemplar, quæ nobis momento erepta sunt? At lacrimarum vberrimis fontibus, neque dolorem sedatum, neque damnum sarcitum iri, iam satis scio: quique Christophorum Valerium, virum fortem, intrepidum, inuictum, nullis fortunæ telis vnquam perterrefactum agnouerim (si quis rerum, quæ hic aguntur, vita functis sensus est) Patriæ, ciuiumque in se pietatem amplexurum, fletu vel suam quietem interturbari, vel plus æquo nos angi, ægrè laturum existimo. Erigendus igitur animus, neque nimio acerbitatis pondere opprimendus est, liceat, inter lacrimas eximij Senatoris virtutis, ac pręstantiæ

reminisci; prȩclaramque illius animi effigiem admirari, atque ad posterorum memoriam effingere. Si quis enim quæ in hoc viro egregia, ac prȩclara eluxere, cognouerit, eum profectò fateri necesse sit, hac vno exemplo perfectũ ciuis optimi, prȩstantissimique Senatoris simulachrum contineri: neque hic ea congerere est animus, quæ ab ijs, qui laudationes conficere solent, pertractantur. Patriam, genus, parentes, & si qua alia sunt, quæ non nostro labore conquisita extrinsecus accedunt. Quis enim nescit Valerium ea in vrbe ortum, ea in Republica educatum, quæ antiquitate, Imperio, rerum gestarum gloria, legibus, diuturnitate prȩstantiores Respublicas non nunquam æquauerit, aliquando antecesserit? Quis ignorat è clarissima Valeria gente progenitum, ex qua egregij ciues, viri bellica virtute, ciuili prudentia, & eloquentia insignes extiterint? At hæc licet eximia per se sint, in tanta rerum copia prȩtermittenda existimaui. prodeat ipse suo tantum decore, atque ornatu contentus, altissimo ingenio prȩditus, moribus ingenuis excultus; cuius pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad iuuentutem, iuuentus ad perfectam ætatem solis virtutibus est traducta. Nulli illum labores fregerunt, nullæ vigiliæ deterruerunt, nullæ illecebræ retardarunt, quò minus alacriter gloriæ stadium percurreret. ingenium illi acre, velox, ad omnia perdiscenda, vel peragenda expeditum; in quo expoliendo suas omnes vires Natura ita exeruisse visa est, vt corporis eatenus rationem habuisse censeri possit, quatenus animo illi inseruiendum fuerit; nam subfusco colore, mesta facie, oculorum imbecillitate facilè apparebat, omnem in spiritu transfusam Naturæ maiestatem, quæ viuida artuum motione,

tione, linguæ volubilitate, vocis flexu, laterum firmitate, è pectore fluentem eloquentiam in mortalium conspectum daret; his aditus subsidijs, quæ domestica educatione, religionis, ac pietatis haustu firmauerat; cum primos pueritiæ annos excessisset, Patauium, tanquam alteras Athenas, accessit; erudiendum, formandumque se lectissimis, doctissimisque viris præbuit. Et quoniam ad capessendam Rempublicam omnes cogitationes destinauerat, potius iurisprudentiæ, quam Naturali Philosophiæ incumbendum statuit; ei enim veluti stabili, ac firmissimo fundamento Respublicas niti animaduertebat; neque inanium quæstionum contentionibus tempus terendum, sed ingenij fructus quamprimum ad maturitatem perducendos arbitrabatur. itaque legum notitiam cum morum Philosophia, atque humanarum literarum studijs ita coniunxit, vt breui inter summos iuris humani, Diuinique consultos præstantissimus, & inter humanioribus studijs perpolitos eloquentissimus haberetur. stupuit Patauinũ Gymnasium vix ephebis egressum, Theses ex intimis legum penetralibus erutas tuentem, cum ex percelebri illo iurisconsultorum cœtu argumenta proponerentur, quæ ipse ea virtute, scientia, doctrina dilueret, vt exercitatissimos quosque in scholis non æquare modo, sed anteire videretur. Stupuerunt quotquot illum, toga virili sumpta, in iudicijs coram summis Magistratibus disceptantem audierunt, vt iam prodigij loco eius virtus, scientia, eloquentia haberetur. Cæterum multis illum amicis, ac cognatis adhortantibus, vt se ad forum conferret, breui futurum ratis, vt eos, qui tunc in tuendis causis operam nauabant, supergressus, ingentes diuitias, famam, honores consequeretur, nihil non celsum, non

sublime meditans acquiescere noluit, sed qui antea in Republica omnes cogitationes defixerat eius quamprimum capescendæ flagrabat desiderio: itaque cum per ætatem licuit, in Sapientum, qui rem maritimam procurant, ordinem summa Senatus consensione est lectus. is porrò patens aditus ad omnes dignitates obtinendas habetur; cum in illo excurrere, atque expatiari adolescentum virtus, & quam maxime se se in Patrum corona explicare possit. In hoc itaq; administrãdo munere, quãtus Valerius in Republica euasurus esset, facile innotuit. sępe in Senatu ea dignitate, prudentia, eloquentia sententiam dixit, vt superioribus palmam, sequentibus spem pręripuisse visus sit. plerisque veterum Senatorum M. Antonij, illius Cornelij, ex quo progenitus Christophorus fuerat, eloquentiæ ingentis ostenta commemorantibus, de quo illud ea tempestate crebrò vsurpabatur, in Cornelio optimum consilium exorandum esse, qui quæcunque proponeret, ea immensa eloquentiæ vi Senatui suaderet. Quinquies vero, quod perrarò accidit, eum Magistratum Valerius adeptus, eam laudem est consequutus, vt qui ætate reliquis cederet, virtute, consilio anteiret; neque enim semel contigit, vt grauissimis in rebus, cum ab omnibus pręconsultoribus dictę in Senatu sententiæ essent, ipse assurgens ita fessos Senatorum animos reficeret, vt ingenti cum silentio auditus quocunque vellet, flecteret, impelleret, dubios, nutantesque ad ea consilia amplectenda, quæ Reipublicæ vtiliora haberentur, permoueret. Hisce constitutis initijs, iactisque ad gloriam fundamentis, haud illi difficile fuit summos sibi amplitudinis gradus in Republica comparare; cum enim ad Senatoriam ferè dignitatem euectus esset,

Trium

Triumuir rerum capitalium factus, in grauissimo munere obeundo, eam integritatis, prudentiæ, eloquentiæ laudem est adeptus, vt in ore omnium, atque admiratione esset; vixque functus Magistratu, in continentis sapientum ordinem adlegeretur, in quo sanè ita excellere, atque exultare cępit, vt cunctorum oculos, mentesque in se converteret, nihilq; aggrederetur, quod non egregie, ac supra vota perficeret. Sint fortasse alij alia re clari; ornentur eximia laude, qui integritatis opinione floruere; habeantur viri egregij, qui nullo vnquam affectui cessere; sint in æterna gloria, quot quot dicendo inter mortales excelluere; omnium laudes Valerius noster est complexus, qui integer, affectibus humanis superior, Diuina eloquentia præditus ita consulendo in commune bonum incubuit, vt nihil vnquam, pręter illud, in ore, in pectore, in mente habuerit. Sed vt nonnihil de eius vi, ac charactere dicendi proferam, ita ad quamlibet rem pertractandam idoneus, atque effictus erat, vt nunquam sententiæ à rebus, à sententijs verba, à verbis actio dissideret. Vtebatur primis annis genere dicendi adeo luminibus verborum, sententiarumque interstincto, vt efflorescens illius oratio animos audientium incredibili quadam iucunditate perfunderet; in Synonymis copiosus, in antithetis frequens, in verborum notatione admodum felix, in repræsentandis rebus propè Diuinus, ad affectus in quamcunque vellet partem propellendos adeo efficax, vt animis vim inferre videretur. Verum cum ætate, ac grauitate processisset, magis pressa oratione vsus est; corpus artis, quod est enthymema ex Aristotelis sententia,

L 3

tentia, amplexus, ita cum auditore dimicabat, vt eum dicendo, & argumentando in suam potestatem redigeret; Flosculos, quibus iuuenescere oratio videbatur, maturitate quadam, parcitate, ac grauitate compescuit. Eaque vt antea attigimus, Naturæ adiumenta ad speciem eloquentiæ exprimendam nactus erat, vt vox, latera, pectus nunquam deficerent, viuidiorque, ac vegetior in extrema orationis parte, quàm vel initio, vel media videretur. Sententijs crebrò grauissimorum auctorum, ac salibus orationem inspergebat, at id eleganter, mirificaque adeo dissimulatione, vt nihil lucernam redolens in eius sermone animaduerteres. Quodque ferè caput est, eam morum integritatem vniuersa præseferebat oratio, vt facillimè auditorum animos sibi conciliando, non minus opinione solidæ virtutis, alliceret, quàm rationum ui, dicendique artificio impelleret. Tot, tantisque cumulatus, vel proprijs virtutibus, vel Patrum laudibus Præturam Vtinensem obtinuit, quam adeo integrè, atque egregiè gessit, vt sui memoriam nullo vnquam tempore in Foroiuliensium cordibus delendam impresserit. In Patriam reuersus statim Censor creatus, mox in Decemuirum collegium lectus, in quo ita se iustum, constantem, nulli gratiæ, aut fauori obnoxium exhibuit, vt priscorum mores, pietatem, animi fortitudinem exprimeret. inde haud difficile fuit supremum præconsultorum locum adipisci; vt in sublimi posita virtus sese ad vniuersæ Reipublicæ commodum, atque ornamentum latius effunderet. Inde salubria consilia, egregia cogitata effluxere, quibus initio ad Rempublicam aspirare

rare

rare cęperat; nulla à ſuſcepto munere humanæ rationes impedire, non metus retrahere, non ſpes allicere, cum omnibus alijs abiectis, neglectis, proculcatis, vnicam ſibi metam, bonum publicum præfixiſſet; non illum priuatæ rei ratio vnquam à publicis curis auertit, aut abduxit: non illi vxor, non liberi; tantum diuitiarum, quantum honeſtè pro Patria impenderet; fratres optimi, qui domeſticis negotijs leuarent; ipſe totus in Collegio, in Senatu, in Comitijs. O egregium ciuem, ò Beatam Rempublicam ſi eiuſmodi complures numerare poſſet, qui, reliquis ſollicitudinibus allegatis, omnem in ea fouenda, ornanda, augenda operam, ſtudium prudentiæ, ingenij, virtutis neruos intenderent. Cum igitur peramplum adeò campum non fortuna, non fauor, at præſtantiſſimę virtutes Valerio noſtro aperuiſſent, in Patria non modo, ſed foris quoque grauiſſimis, atque arduis in rebus ingenium exercere, vires experiri ſtatuit. Itaque ad Amurathem Turcarum Regem legationem petitam, cunctis ſuffragijs à Senatu delatam ſuſcepit. Nam ſi quis locus eſt, in quo ciuium virtus ſplendeſcere queat, is in primis vel negotiorum grauitate, vel potentiſſimi Regis, ac gentis amplitudine, vel finium perpetuo ferè tractu, quo Imperium Venetum circumambitur, eiuſmodi eſt habitus. Adſunt perpetua commercia, multaque occurrunt ad totius Chriſtianæ Reipublicæ incolumitatem, decuſque ſpectantia. Byzantium itaque profectus breui eiuſmodi de ſe apud Barbaras gentes opinionem excitauit, vt ſummo in honore haberi cæptus non modo Reipublicæ negotia feliciſſimè

conficeret, sed eius auctoritatem, dignitatem apud Purpuratos augeret. Ea est virtutis vis, is splendor, vt etiam Barbarorum mentes inuadat, oculos perstringat. vix dici potest, quam illum Visiri (ij sunt, qui vices Regis obtinent) amauerint, quanta reliqui primores in illum beneuolentiæ argumenta ediderint; munere peregregiè functum quot honoribus prosequuti sint, cum Rex ipse duplicatis muneribus ornatum dimiserit? ipse vero Patriam, qua iam triennio carebat, inuisendi summo desiderio captus, simul vt regiones, quæ olim Florentes illustrium Principum, ac Rerumpublicarum feraces fuerunt, inspiceret, terrestre iter arripuit. Thracia, inferiori Mysia Thessalia, Macedonia, Epiro emensis, Corcyram tandem traiecit, inde reliquum itineris naui facturus; ibi cum repente leui febricula. X. Kalen. Iulij correptus esset, qua breui immunem futurum medici vaticinabantur: tertio Kalen. ita vis latitantis morbi erupit, vt statim vigore omni amisso, prostratis viribus, letho appropinquaret, quod ille ea constantia, ac fortitudine animi excepit, qua omnes fortunæ euentus excipere solitus fuerat. itaque pridie Kal. Iulij summo, atque ingenti omnium mœrore, ac lacrymis excessit è vita. Vir sanè ingenio, prudentia, pietate, eloquentia, animi robore cum priscis conferendus; cuius animam in Beatorum sedes domicilium receptam dubio procul credendum est, cum eiusmodi vitam traduxerit, in qua nihil vnquam, vel inuidis iure culpandum fuerit. Amisere cognati, amisit tota Valeria gens preclarum suæ gloriæ Sydus; amisere amici Virum

inno-

innocentia, candore animi insignem. amisit Respublica ciuem eximium, ætate florentem, vsu rerum præstantem, ad omnia Imperia, oneraque pro Patria subeunda idoneum, quem grauissimis quibusque rebus cum domi, tum foris tractandis præficeret; sed denuo iacturæ acerbitas dolorem, ac lacrymas excutit, quas tantarum virtutum commemoratio exhausisse quoquo pacto uidebatur. Ademptus es nobis, ò Valeri, in tuę gloriæ apice, in dignitatum fastigio, in laudum cacumine; abruptæ spes, recisi fructus, tot labores, tot egregia gesta ictu, momento, atrocissimi casus euentu, euersa, ablata, deleta sunt. ò miseram humanarum rerum conditionem, ò lubricas spes, ò incertas cogitationes. igitur quem ouantem expectabamus, iacentem in feretro mortalitatis miserandum exemplar conspicimus? iam deficiunt uerba, surgit, abundatque luctus, qui mihi uocem quoque ipsam intercipit. Vtinam, Valeri præstantissime, tuarum uirtutum ingentem illam, ac heroicam speciem dicendo æquare potuissem, immenso saltem tuorum meritorum cumulo me satisfecisse aliqua ex parte arbitrarer; sed cum mihi vel ingenij tenuitate, vel doloris immanitate, vel rei magnitudine tantum copiæ, atque eloquentiæ tributum non sit, vt de te pro dignitate eloqui queam, reliquum est, vt ex supernis illis sedibus meum in te amorem, obseruantiam, dolorem, luctum inspicias, neque ea, quæ dixi, sed quæ dicere cupiebam, expendas, quique mortalis vitæ cursum exiguis spatijs circumscribi, breuique tractus curriculo absolui intelligis, percelebre nomen tuum in sequentes ætates

tes

tes nunquam interiturum , sed perenni fluxu . temporis , totoque æuo duraturum , ab excellentibus ingenijs , clarissimisque tuarum laudum præconibus ad posterorum exemplum , memoriam , decus transmitti sinas .

DE

DE ARROGANTIA LIBELLVS.

INnumeris morborum generibus impugnari, ac inuadi corpora pręſentimus, quibus quotidie aut reluctamur, aut vincimur: inde angores, dolores, ægritudines, quibus afficimur, excruciamur, diſcerpimur; hinc corruptio, interitus, quorum metu, ac terrore commouemur, horremus, tremiſcimus, vt vix orti interire, vitæque nondum hauſto ſpiritu, mortem imminere ſentiamus. Grauia hæc ſane ſunt, vt nonnullos in eam ſententiam impulerint, vt primum bonum non naſci, ſecundum citiſſimè mori exiſtimauerint. An verò minoribus incommodis vrgetur animus? minoribus vexatur moleſtijs, turbatur ſolicitudinibus, torquetur angoribus? an non iram, triſtitiam, dolorem, metum, inane gaudium, ambitionem, atque huiuſmodi, quæ à Gręcis καθήματα, à noſtris perturbationes dicuntur, grauiſſimos morbos, ægritudines, ac peſtes veluti quaſdam animorum non arbitreris? atque eò periculoſiores, quòd corporum morbis, plerumque ita afficimur, vt remedia expetamus, conquiramus, adhibeamus, quæ verò animæ paſſiones ſunt in nobis metipſis non animaduertimus, fallimur, erramus, decipimur, ſimilitudinibuſque, ac laruatis virtutum ſimulachris illuſi, vitijs virtutum nomina imponimus, ac nobisipſis blandientes inolita mentibus vitiorum irritamenta, virtutes exiſtimamus, quo fit, vt ſummis ſemper diffi-

ficul-

ficultatibus implicitum, ac veluti sentibus obductum viri sapientes putauerint iter, quò ad nostri cognitionem peruenitur: sunt namque plerique, qui cum in magna apud omnes virtutum opinione sint, ijdemque veluti difficillimas emensi virtutum semitas sibiipsis videantur; nihilominus latenter vitijs quibusdam premuntur, ac obsidentur, quæ omnes illorum commaculare laudes maximaque alijs incommoda, ac detrimenta afferre queant; in his dispiciendis sedula animaduersione acri ingenio, lynceis oculis opus est, exilia quandoquidem sunt, obtutumque mentis quodammodo fugientia, illius presertim, quæ nimio sui amore, dulci quodam veluti poculo ebria est. nam si quis grauioribus perturbatam, ac conflictatam, deuictamque mentem inspexerit, non facile animaduertat insuetos motus, tumescentes affectus, ac propè turgidos, & exuberantes appetitus insultantes rationi, illiusque imperium detrectantes. Da iracundum, da nimio amore flagrantem, da cęca rabie, & odio æstuantem, da opibus anxie inhiantem, da mobilis vulgi fauorem, auramque ambitiosè captantem, quis non deprehendat facillimè motus rationi aduersantes, exilientes, ac peruadentes affectuum fibras? At si quis egregio virtutum ornatu perfulgere quodammodo oculis intuentium videatur, ac pręclara opinione omnium animos perstrinxerit, in eo demũ difficillimum est intimas affectuum notas quæ cęcis quibusdam meatibus obrepunt, ac se insinuant, intueri, ac quemadmodum in pręclaro opere picto, cęlato, aut sculpto, non cuiusuis est insitam, solertemque artificijs industriam nosse, minutissimas quasque partes rimari, vimque totius artis expendere, ita haud facile existimauerim animorum

recessus,

recessus, affectionumq; latebras peruadere, ac licet acerrimus sui ipsius iudex quiuis esse videatur, omnium tamen difficillimum arbitror abditas in nobis motiones, errantes affectus, vitiorum momenta lance legitima expendere: huius rei causa est insitus quidam, ac medullitus inhęrens nostri ipsorum amor, qui ceu quoddam velum rationi opponitur, vt plerumque iudicij synceritatem obumbret, atque peruertat. hinc nonnulla erumpunt vitia, quæ coloribus fucata virtutum falsa sub imagine fallunt, ac decipiunt, vt nisi initio surgentia atterantur, ac veluti summi papauerum flores decutiantur, cito incrementa sumant, ac inter virtutes, tamquam lolium in frumentorum satis, dominentur. Quis crederet ex tantula sui existimatione quasi ex stirpe arrogantiam prodire? quæ subtilioris veneni rore omnes virtutes aspergit, oscitantem, ac fortasse nec opinantem animum inficit, mox sensim prodit, dilatatur, intumescit, donec tandem acerbissimi, ac teterrimi fructus exoriantur, ex quibus ingentia mala familiares, ciues, regna, respublicęque perpessæ sunt, vt non ab re existimem, si quædam de huiuscemodi peste proferam, quæ vel vsus edocuit, vel literis consignata illustrium virorum monumenta posteritati reliquere; quod eò libentius efficere aggredior, quò mihi videtur, non paucos esse, qui ingentem virtutum gloriam hoc vno vitio turpissimè fędauerint neque animaduerterint, nihil familiarius, nihil magis proprium mortalibus esse, quàm errare, falli, decipi, ac sæpe euenisse, vt inter homines sapientissimi, ac supra fastigium humanæ, vt putabatur scientiæ euecti, maximarum cladium, ac calamitatum auctores extiterint. Nullam ego hac peste sęuiorem,

rem,

rem, truculentioremque censuerim. operępretium est inspicere, quo gradu se extollat, quo nixu se euehat, quo impetu feratur; quid enim aliud arrogantiam dixeris, quàm non libratis, ac expensis animi viribus propria quadam sui persuasione suffultum se efferens, atque extollens vitium? insana, ac cęca suasio immensas sibi vires arrogat, cuilibet sustinendo oneri pares, cum ad periculum ventum est, labuntur, deficiunt, procumbunt, vt plerique si facultates suas emetiti fuissent, proculdubio non tantùm ausu se extulissent, vt pondere pressi ignauè collaberentur, nec illis, quod Phaëtonti contigisse fabulata est antiquitas euenisset, qui, cum pręferoces Solis equos cęlo subnixus à Patre regendos petijsset; Compos voti factus cęlestique insidens curru Phœbeis insuetus habenis statim nutans, mox pręceps actus est semitas solis egredientibus equis, & cęlum, terræque incendio conflagrarunt. quò enim ista spectant, nisi, vt inde vitæ arripiantur documenta, ne nimium nobis ipsis freti, captum, viresque nostras exuperantia audeamus. expende, quæso, totius huius affectionis progressum, vt paulatim se se effert, reliquos contemnit, sibi assentatur, nil, nisi quod ex se ipso proficiscatur dictum, aut factum rectum putat, cęteros naso, vt dicitur, suspendit, ac nonnunquam irridet, subsannat, in humana societate versatur, feruntur colloquia de re familiari, de publica, de ijs, quæ quotidie nouitate aliqua aures animosque percellunt, ante omnes, pręter omnes iudicium fert, si quis aduersetur, vt assolet, irascitur, cęteros impatiens audit, verba pręcidit, solus se ipsum audit, audiri ab alijs solus vult. Quid verò cum versatur in rebus publicis? quæ ex illius ore, aut cogitatione

gitatione

gitatione non defluxerint quàm ægrè probat, quàm nititur ineptiolis ex sui ingenij labyrintho depromptis, vel ornare, vt ipse putat, vel peiora reddere, vt veritas patefacit? si quid vero ex sui sententia profert, quibus verborum ambagibus, quibus circuitionibus, veluti mæandris, inuoluitur? repugnantibus alijs, rationique nitentibus, quàm raro, quàm difficulter, aut cedit, aut acquiescit, non sententijs, sed oblocutionibus, ac contumelijs pugnaturum dicas, ita nonnunquam pallore afficitur, rubore suffunditur, ore tonat, perstrepit pede, torquetur, exclamat, vt si cerneres lymphatum existimares. quonam erupit minimus ille, ac contemnendus vitiorum fomes, quonam per gradus sese extulit, ac mentem è proprio statu dimouit, ac deturbauit? neque enim potis est, quem hęc fingit Erynnis seipsum introspicere, ac rerum imagines, vt verè sunt, sibi ante oculos ponere. vt rectè oculus sua munera obire possit, ac speties rerum haurire, aiunt optici requiri instrumenti (quod sensorium vocant) rectam dispositionem, rei quę videnda obijcitur certam distantiam, ac medij, quod diaphanum appellant, lumine perfusi ęquabilitatem, quę in aere sunt, obiectu aquæ maiora videntur, immensa cęli longinquitas tamquam proxima sit, oculos fallit, quod spatij inter capedo visu non percipiatur, ita sępe fit, vt ex praua mentis dispositione ex corrupto iudicio maiora minima, minima maiora videantur sed age cum quęlibet animi affectio, siue ea virtus, siue vitium sit, vel in nobismetipsis, vel in aliorum conuictu, & societate, vel deniq; in Rep. ipsa cōsiderari queat, quid in horum singulis elata hæc, ac nimium sibi arrogans opinio

nio efficiat, expendamus. ac sanè si mentis aciem intra animi claustra, ac sepimenta coniiciamus, constabit profectò, vt ego arbitror, hoc vno morbo cæteras virtutes omnes, rectasque animi affectiones lędi, atque vt ita dicam, vri, ne vlterius crescere, atque augeri possint, veluti fascino correptæ, ac fędatę. Cur enim euehantur, atq; extollantur virtutes illæ, quas iam ad summum peruenisse petulans sibi assentatio persuaserit? inde verò profectus omnis miserrimè deperit, ac nondum fructu emisso decidunt inanes flosculi, totúsque virtutis vigor exinanitus arescit. quis enim est, qui corporeo hoc veluti carcere septus vitali, an potius dicam mortali aura fruitur, qui virtutum apices tenere se iactare queat? cum omnia ceu rapido fluxu ferantur, atque animus, licet sui natura mortis expers, ob arctam cum corpore coniunctionem vicissitudine, ac varietate liber omnino esse nequeat. Sunt, qui penitus tollendos, ac radicitus excindendos animi affectus putent, quo in numero Stoici fuere. sunt, qui compescendos, moderandos, inque rationis gyrum ducendos arbitrentur, vt Peripatetici. ingens labor vtrinque proponitur, priores fortasse nulla ratione voti compotes euasuri, at posteriores, in summo studio, ac sollicitudine contendant, nunquam animi motus ad rectam rationem composituri. quid tu hic arrogans, ac metam attigisse gestiens? non ne omnia incrementa virtutis elidis? non ne ista tua nimia de te ipso opinione delectatus solidam, ac veram virtutem, quasq; in te egerit radices, euellis ac destruis? exili, ac inani cibo oblectaris, flatu, inquam, ac vento, illos imitatus, qui nauseantes stomacho salutares cibos reiiciunt, cum interim

rim artus, membraque pabulo destituta languore, & tabe conflictentur. primum itaque, quod ex hoc morbi genere emanat, malum illud est, vt profectus virtutum omnes tollantur, atq; excidantur; sed quoniam in grauioribus, ac periculosioribus morbis, non modo quid sint; sed quousque se effundere queant, animaduerti solet; siquidem sæpe contingit, vt etiam leues, ac minimæ, vt ita dicam ęgritudines, nisi solertia adhibeatur, in magnos, lhetalésque morbos euadant; ita in humanis affectionibus non tantum, quæ illarum natura sit, rimandum sedulo est, sed quousque se efferre, ac producere possint. dant manus sibi inuicem vitia, ac veluti editiore, ac prærupto loco positus, cum semel pede lapsus fuerit, reuocare gradum nequit, nullo ordine, nullis repagulis coercitus, pręceps, ac ruens fertur, ita cum animus, qui rationis vestigijs institerat, labentibus sensim vitiorum incitamentis dimouetur, atque a summo virtutum cacumine in vorticem desilit vitiorum, qui prius cohiberi ratione poterat, laxatis habenis huc, atque illuc circumagitur. Quis non miretur Alexandri Macedonis, qui magni cognomen in omnem posteritatem diffudit, uel fortitudinem, uel rei militaris scientiam, aliasque uirtutes, quibus uel a natura formatus, uel à pręceptoribus institutus est? quas tamen omnes una elatio se se in immensum efferens corrupit, ac fędauit; nam omnem gloriam, mortalesque fastus supergressus se tamquam Deum, Deoq; pergenitum coli, diuinosq; sibi honores adhiberi uoluit, graue id familiaribus suis uisum, inter quos Calisthenes Philosophus, si Dij, inquit, ò Alexander, habitum corporis tui, & animi auiditatem pares esse voluissent,

orbis te non caperet, altera namque manu orientem, altera occidentem contingeres: an ignoras, magnas arbores, quę per non exigua temporum interualla increuerint, momento ferè temporis excindi, atque euelli? vide, ne, dum ad cacumen contendis, prehendens ramos occidas, mortale genus indignatus immortali te semine percreatum inaniter iactitas, quasi & Leo ipse inter caetera animalia fortitudinis, ac magnanimitatis ęmulus quandoq; minimis etiã auibus pabula, ac nutrimenta non prębuerit, deniq; si Deus es, beneficijs mortales afficere nõ incõmodis premere, tua largiri, non sua pręripere debes. si homo es, quandoq; interiturum te cogita. à reliquis abductam in te ipsum animi aciem conuerte. stultum est illarum rerum meminisse, per quae tui obliuiscaris. non flexere ingentem animum, ac supra se elatum Calisthenis dicta, non promouit sensuum grauitate referta oratio, immò veluti admotis facibus incitatus, ac æstro furoris percitus truncari membra, abscindi nares, deformari labia Calisthenis iubet, vt miserandum, ac tragicum spectaculum exhiberet, atque ad omnium malorum, ac ærumnarum cumulum cauea simul cum cane includi iussit. Huccine peruenit hominis mortalis citò interituri innumeris tum corporis, tum animi calamitatibus obsessi effera arrogantia, infelixque superbia? Sed quid ego in recensendis non hominum, sed ferarum potius brutorumque animalium exemplis immoror? vide, quò Romanos omnium sapientissimos, ciuiliũq; virtutum magistros, vel assentatio, vel ingens arrogantia euexerit tum pręcipuè cum respublica ad paucos, ac tandem ad vnum deuenit? Cęsaribus diuinos honores habitos, aras erectas, templa extructa, thura adhibita, immortales,

tales, Deos denique ipsos viuentes, defunctosque vocatos. C. Iulio Cęsari, qui cum virtute, rei militaris peritia, fortitudine Gallos, Germanos, aliasq; gentes Romano Imperio subegisset, victo apud Pharsaliā Cn. Pompeio, Remp. inuasisset, in Senatu à coniuratis vulneribus confecto post obitum immortales honores habiti, vt comete per eos dies in aere viso in astrum transfusus, cęlumque translatus putaretur, Quæ eò magis admiratione digna sunt, quòd in mentem illorum cadere potuerunt, qui Remp. per omnes virtutum semitas traductam frugalitate, modestia, parsimonia, ex parua florentem, atque ingentem effecerant: quot enim legimus ex agris ad magistratus, ab aratro ad dictaturam, summosq; honores vocatos? quot omnes Reip. dignitates emensos, cum innocentiæ paupertatem coniunxissent publico funere sublatos? tamquam nulla maior stimularet animos cura, nulla maior accenderet solicitudo, quam de Patria optimè mereri, illam tueri, augere, propagare, ac victricia signa in remotissimas vsque regiones inferre, atque ijs artibus paci, vt ille inquit, imponere morem, parcere subiectis, & debellare superbos.. attamen eò difluxit victricis gentis elatio, vt sensim corruptis priscis Ciuitatis moribus, quæ in bellorum certaminibus nunquā territa cladibus ingentes labores exhauserat, nimia felicitate, ac libidine corrūperetur. id namque in Rebus publicis quod in singulis hominibus animaduertere licet, morum quasdam vicissitudines vt à prçclaris initijs recedentes ex praua consuetudine, ac licentia in illecebras, otium, auaritiam, cupiditatem labantur: quæ tum primum intumescentibus animis, ac virtutum limitibus egressis, paulatim accidere necesse est. Ex his constare satis arbitror

initia, progressus, exitus morbi, de quo agere institueramus. nunc ad illa sese vertit oratio, quæ in societate, atque vsu quotidiano contingere solent; non enim ad seipsum tantum pro creatus homo est, sed ad aliorum conuictum, ac consuetudinem, ex qua necessitatibus ijs subuenitur, quibus vndequaque sociale hoc animal circumuallatum est; inde amicitiæ exortę, quibus homines inuicem conciliătur, ac vinciuntur, in quibus æqualitas, ac mutua animorum consensio, vitæque communicatio cernitur; cuius virtutes sunt comitas, suauitas, mutuus quidam amor honestati, ac rectæ rationi subnixus, quem ratio propriæ vtilitatis non concutiat, neque cupiditas, aut libido transuersum agat: hinc summouenda videtur omnis contentio, ac cęteros aut paruifaciens, aut despiciens animus. Cum singuli non ita de se ipsis humiliter sentiant, vt supercilium elatæ mentis æquo animo pati queant, neque fortasse ad amicitiam, vel labefactandam, vel conuellendam inuenias, quòd cum hac morositate, & arrogantia conferri possit, vt tandem qui istiusmodi sunt, tamquam ab humana consuetudine, abhorrentes eÿciantur, & explodantur, ac quemadmodum ÿ valde ad gustum sapores accommodati sunt, qui æquabili quodam temperamento à qualitatum excessu remoti. neq; austeritate vellicant, nec nimio dulcore resoluunt, ita ad quotidianam consuetudinem, ÿ mores apprime apti sunt, qui nec nimia seueritate rigent, nec nimia facilitate lasciuiunt: illi censoriam grauitatem, ac Didascalicum, vt ita dicam, supercilium redolent, isti nescio quid à scenæ spectaculis, ac Mimorum ludicris delibare videntur, illos festiua, atq; hilaris amicitiæ frons respuit, hos vero ingenui homines, liberalibusque studÿs enutriti odere, ac penitus

expulere; ij porrò ad voluntates horum sibi conciliandas, ad animos vinciendos, atque ad amicitias ineundas plurimum valent, quos suauis quædam comitas amabiliores, ac gratiores facit, à qua cum scurrilitas abest, tum iactatio, elatio, ac inter æquales eminens quidam, ac inflatus animi tumor, quo solus quisque sibi sapere videatur, reliquos desipere existimet. licet enim hominum consuetudines, non ex ijsdem moribus, studijs, ac virtutibus coalescant, sed plerunque similitudine quadam dissimili ciuilis societas constet, quæ amicitiæ nomen sibi vendicat: ad communem nihilominus vtilitatem, ac suauitatem temperandi sunt mores, formandæ virtutes, vsus vitæ dirigendus; vt quemadmodum ex repugnantibus elementorum naturis repressis, ac vt ita dicam, castigatis, præstans, & diuina totius corporis humani moles exurgit, ita ex animorum æquabilitate eximium amicitiæ bonum oriatur: nam si humorum aliquis, ex quibus constamus, modum excesserit, valetudines, ac morbos gigni, ac nisi reprimatur, & coerceatur interitum subsequi necesse est, haud secus in vita contingere solet, cum certos rationis limites vel natura, vel vsu comparatę affectiones excreuerint. verùm cum duplex sit ciuilis societatis genus, priuatum vnum, quo homines honesta, ac suauis amicitia connectit, publicum alterum, quo ciuitates, Respublicas, Imperia constare dicimus, quo coalitos primum hominum cętus, subinde ortas leges, magistratus, iudicia, Imperia, quibus vinciri humanam societatem, atque iustitia, cęterisque virtutibus formari, certo putamus. Si, quæ mala ex hac vitiorum peste, de qua sermo est, profecta fuerint, quot Rebusp. detrimenta attulerit, recensere velim, immensus sese explicet campus, in quo excurre-

re, atq; expatiari poſſit oratio, nulla enim, vt ego arbitror, ex receſſuum animi profunditate ſe extulit affectio, quæ damna maiora intulerit, atrocioribus cladibus ſæuierit, miſerabilioribus calamitatibus ciuitates inuoluerit, vt ſępius vnius ciuis petulans animus, elata mens in ſupremas anguſtias Rempub. coniecerit, hinc praua conſilia, non ad publicum cõmodum, ſed ad oſtentationem, ad faſtum, ad priuatam gloriam, vel vtilitatem ſpectantia: hinc rumuſculorum, ac ſibilantis auræ ciuium captata, & ſtudioſè conquiſita laus: hinc in dicta ſententia immobilis conſtantia, vel potius pertinacia, ne apud ciues leuitas animi e propria ſententia deceſſio exiſtimetur, quæ eò magis pernitioſa ſunt, quò veluti quodam lita, atque obducta virtutis colore capiunt, viſuſq; perſtringunt, illorum pręcipuè, qui non veri ęſtimatores rerum adumbratam, ac leuem notionem ſectantur; cum non inanis ſed ſolida, non adumbrata, ſed expreſſa, & vera ſit gloria, quæ illuſtriũ ciuium ad recte agendum ſolicitat animos, impellit mentes, dirigit actiones, conſentiens inquam, optimorum ciuium incorrupta laus, de excellentia ſublimique virtute rectè iudicantium vox, quæ tanquam imago reſultat conſonatque virtuti, non ſpernenda ſanè, neque ab optimo quoque repudianda, cum rectè factorum teſtis ſit, tantumque à priore differat, quantum Sol ab vmbra, lux à tenebris, ſpectra à veritate: qui hanc quærit, ad publicam vtilitatem tantummodo reſpicit, nihil pulchrum, nihil decorum arbitratur, quod ab ea ſeiunctum ſit; non ponit, vt ille aiebat, rumores ante ſalutem, non intuetur aſſentantium vultus, non haurit voces, conſilia, dicta, facta, non ſeipſo, ſed Republica metitur. Cuius verò inſolens

ani-

animus à se ipso tantum pendet, dum sibi ad gloriam iter studiose aperire contendit, vmbram insequitur synceręque laudis imitatricem, temerariam, inconsideratam, quam fama popularis nonnunquam vitiorum laudatrix honestatis simulatione corrumpit: hanc isti veluti cęcitate correpti affectant, ac inquirunt. Cum enim præclara cupiant, atque ad ea, quæ reliquos mortales supergrediuntur concitato nimium impetu ferantur, plerunq; quę nesciunt, nec qualia, nec vbi sint, vehementi ardore succensi amplexantur, inde alij Resp. ciuitatesq; euerterunt, alij in ipso conatu vitam ipsam amiserunt, ac dum optima quæq; petere, atq; ad excelsa anhelare videbantur, semper tamen cursus errore decepti sunt: ad hos tanquam ad scopulos priuatas non modo verum etiam publicas fortunas labefactarunt, ac colliserunt, dum excrescens in amorem sui mentis elatio cuncta ad se rapit, ac ingluuiem explere gestiens diuina omnia, humanaq; permiscet. quid porrò artium omnium, ac disciplinarum matrem atq; altricem Græciam perdidit? quid Carthaginem Romani Imperij æmulam deleuit? quid Romanam Remp. belli, pacisq; artibus florentem dum toto orbe Imperium ęquaßet, debilitauit, euertit, prostrauit? quonam insolens ciuium animus, publicæ æquabilitatis impatiens, supra leges se extollens, nec maiorem ferre, neque ęqualem tolerare potens? ab ijs discerpta, ac lacerata Respub. euersæ leges, immutata magistratuum iura, concupitæ Prouincię, direptæ Vrbes, ciuilia bella excitata, terra, ac maria classibus, ac legionibus oppleta, & per mutuas cędes sanguine respersa, atq; fędata, donec populus terrarum orbis Dominus, vilis instar mancipij ab vnius libi-

dine premeretur. Quis neget tot mala, tot calamitates, procellas, pestesque Reip. ex prauis illis initijs, de quibus iam dictum est, prodijsse? Habēt singulæ virtutes sua quibusq; obuia, ac aduersantia vitia, temperantię libido aduersatur, nefas cum iusto pugnat, certat cum fortitudine ignauia, acerrimè in humano animo, veluti campo quodā virtutes singulæ cum vitijs dimicant, digladiantur, elatio, arrogantia, sui existimatio, omnes virtutes prouocat, omnes lacessit: ac veluti in corporibus quamplurimę ægritudines oriuntur, quæ tamen proprijs quibusdam medicamentis, aut leniuntur, aut vincuntur, vel si interitum afferunt, non ad omnes eorum virus pertingit, cum vero pestilentia inuaserit tunc frustra humanæ industrię fomentis adhibitis passim sternuntur homines, hominumq; labores, squalent domus, exhauriuntur ciuitates, diuinusque ab Hippocrate vocatus morbus, non nisi diuina ope pelli potest, ita hæc animorum pestis cum inualuerit, succos cæterarum virtutum rapit, illarumque semina perimit, donec vacua in mentis Regia dominetur. teterrimam itaq; luem effuge, comprime inanes, ac vastos spiritus, elationem subigat moderatio, deturbet arrogantiam modestia, vt his subnixæ virtutes reliquæ genuinam in animo speciem seruent, in humana societate se simplices effundant, ad Remp. syncere se explicent, vt non adscito, sed proprio splendore homines alliciant, trahant; non adulterinos, sed legitimos fructus proferant.

EIVS-

EIVSDEM EPISTOLÆ.

FRANCISCO ERICIO Viro Clarissimo.

ANDREAS MAVROCENVS. S. P. D.

VIDE quantum apud me valeat, vel auctoritas, vel humanitas tua Clarissime Erici, illa iubere, hæc cogere ad scribendum potuit. nam cum ab hoc patauino secessu auulsus in priuatarum publicarumque curarum æstum te demittens obnixe à me petieris, vt si quid accidisset, quod te dignum arbitrarer, id tibi significarem. Prȩcipue vero non nihil de Aquapendentianis delicijs, ad quas te Hieronymus Fabritius inuitauerat, ad te scriberem; nihil vel tuæ erga me beneuolentiæ, vel meȩ in te obseruantiȩ negandum duxi. Audies ergo non de priscorum mensis, non de Sophistarum cœnis, non de Socratico symposio differentem. (habeant hæc laudatores suos) sed de doctissimi nostra ætate, ac celeberrimi philosophi, & medici conuiuio. Ostentent sane alij sybariticas dapes, insuetos nostris litoribus pisces, terris feras, quæ vel ad satietatem, vel ad suauitatem, vel ad libidinem vsque natura genuit, ars produxit, sagax hominum cupido innexit. Quid nam hæc, nisi gulæ irritamenta, ventris lenocinia? inexplicabiles alij per rerum ambages

bages reuol uti, quicquid humana rerum Sapientia, quicquid seria studia, quicquid mortalium pectoribus exquisita instillauit industria, in conuiuia congerant, vt Athenęus ille fecisse videtur. Alij, vt Plato, Agathones, Alcibiades inducant, quibus describentium mentes deliniuntur, atque pulchri oblata specie sensim à continentiæ cursu. detorquentur: Fabritius noster ita varietate ciborum palatum oblectauit, vt syncera voluptas animi sermonum condimento seruaretur. ita mentem demulsit, vt socium illi à Natura tributum sua voluptate non fraudarit. Quid enim aut requiri, aut expeti poterat, quod non abunde ad vota, immo supra vota prę stiterit? Primum eo loco Donatum Maurocenum. Io. Antonium Sfortiam, Horatium Genuam, Me, Andream Adolescentulum nepotem meum excepit: quo nullus hac prę sertim anni tempestate. qua Syrius vrget, qua Vulcanus urit, suauior, nullus salubrior reperiri potest. in quo illud primum admiratione dignum occurrit, quod plano solo collem extruxit, qui leniter assurgens, ita posta eminet, vt in omnibus Cæli regionibus per amplus ac liberrimus prospectus pateat. inde subiecta planities, hinc Euganei molliter sublati montes incredibilem intuentibus iucunditatem afferunt. hic perflante semper vento torrida vis Solis temperatur, atque obtunditur. Rotunda initio aula visitur, fornicato opere ædificata, patentibus in singulas mundi plagas portis, fenestrisque referta: mox ex triplici contignatione cubicula, cænacula sese ascendentibus aperiunt, vt nihil vel ad commodum, vel ad oblectamentum desiderari amplius possit. Exinde licet tamquam ex specula totius loci effigiem, amœnitatemque intueri. Nam lateri quod in Boream

ream

ream porrigitur, ex aduerſo in meridiem ſpectans Citriorum, ac malomedicorum pomorum longa ſeries admirabili ordine diſtincta, ac per ducentos fermè pedes extenta reſpondet. de qua prius dicam? Ambulacra ne inter ſuaue olentes plantarum flores, ac fructus? an aquationem, quæ ex Medoaci propinquo amne deſumitur? ex quo affluens aqua rota ſublata per ſtanneos canales veluti venas diffuſa humum irriguam, ac fœcundam facit? an contiguum. Citriæ propagini ferarum clauſtrum, quod vndique muro prçcinctum intra domeſticos parietes venationes Damarum, Leporum, Canum exhibet? At ſi in Auſtrum te conuertas, lata planities, denſum nemus, propinqui montes incredibili ſuauitate perfundunt. Qua vero vel ad orientem Solem, vel in occidentem vergit; omnigena florum, fructuumque varietate redundantia viridaria alliciunt. Totum Collem aqua ambit, per quæ ſublicios pontes tantum aditus patet. At in reducta propè ferarum ſepta valle medijs aquis miro artificio inſulam excitari curauit. quam adnaſcentes patulæ arbores ita conueſtiunt, vt ad Solis radios arcendos, friguſque captandum maxime opportunæ ſint. Hic nos nil huiuſmodi opinantes, quippe qui alias nunquam locum: inſpexeramus, conuiuio excepit optimus Aquapendens: papè quam lautè, quam opiparè? Hic argentea ad ſtuporem vſque elaborata vaſa in abaco mundiſſima mappa cooperto aſſurgebat. inde arte confectus fons perennem aquam blande murmurans effundebat. illic menſa omnium dapium genere quas anni ratio, vel patitur, vel expoſcit, inuitabat: Vina vel ad leuandam ſitim, vel ad palatum oblectandum generoſa, auſtera, dulcia, pontica alliciebant. Prandium initur inter

luſus,

lusus, argutias, scommata, seria, iocosa, transigitur; Cum ecce tibi cymbam auleis ornatam, cum testudine, lyra, fistulis; Musicos artis peritos, qui voce, pulsu, tinnitu, per varios ambientis aquæ Mçandros circumacti dulcissimo concentu omnia resonare docent. ut etiam ab imo exciti pisces ad summum enatantes sese in nostrum conspectum darent. inter hæc ex latibulis erutæ canum indagine ferę intento cursu (uolatu dixeris) fugiendo, insequendo, preuertendo ad nostros usque pedes prosiliunt. Quid excogitari possit prestantius? Eodem momento palatum, aures, oculi, animus quoque ipse suauissima ambrosia, & nectare pascuntur. Hisce in delicijs aliquot horis insumptis, Ecce Diana loci Tutelaris, Nymphæ in more succincto altera manu iaculum, altera arcum, & sagittam gestans Triumphali curru uecta procedit, pulcherrima, & gratissima carmina porrigit, quibus se nos aliquo munere donaturam annuit. Nouitate suspensi hæremus; alter in alterum oculos defigimus, Tunc Senex ille uenerandus, Eia expiscamini, (inquit) non enim uacua accessit indigena nemoris, collisque Dea. Hic Sfortia, eruditio cum morum elegantia certare uidetur, Maurocenæ familiæ insignia conspicatus, leniter subridens, atque me intuens, ad te fortasse (ait.) Andrea Maurocene donum hoc defert Nympha, extractumque librum Auro tectum porrigit, opus de musculorum artificio, quod mihi doctissimus uir, suamque ueterem in me beneuolentiam illustri, ac peregregio argumento cunctis testatum relinquere uoluit: Tunc ego, tibi uero, prestantissime Fabriti, quas dignas grates rependam? pares sanè nequeo, minores profecto non debeo; id igitur in presens tantum ad-

dam;

dam; tanti muneris memoriam nullo unquam tempore e meo pectore auelli paſſurum. Mox libri eiuſdem exemplar Nympha Donato Mauroceno uirtute, ſcientia, modeſtia, animi tranquillitate cum priſcis heroicis conferendo exhibuit. Nec Andreas Adoleſcentulus ſine xeniolo abijt, nam eleganter elaboratam ad preces recitandas corollam; horariarumque Beatæ Virginis precationum libellum auro incluſum accepit. Sfortiæ, ac Genuæ ſaccharo conditi pinei orbes iucundiſſimi obuenere. Vix dici poteſt, quanta tunc hilaritate perfuſi fuerimus. Omnes ingenium ſenis commendare, uirtutem extollere, uiuidum in proclinata ætate ſpiritum admirari, complures annos comprecari. Ille econtra incredibili delibutus gaudio dona uerbis blandiſſimis cumulare, egregiam noſtrum omnium uoluntatem amplecti, mirum in modum lætari, quod eam diem cunctis laxati curis læti tranſigeremus. Poſt denuo collem aſcendentes, cum ſinguli parum quietis cepiſſemus, rurſus muſicis concentibus reboans aula miram in animis noſtris oblectationem pariebat. Tandem uergente in ueſperum die, cum maiores ex colle umbræ caderent. Rhedis Patauium reuertimus. Hæc quæ mihi improuiſo excidere, ne in loci genium prorſus ingratus uiderer, ad te, incompta licet, Erici Clariſſime mittere uolui. quibus & meam in te beneuolentiam, atque obſeruantiam exili hoc munuſculo teſtarer, & in tantum uirum ſtudium, ſi non perfecte (qui enim poſſumus?) leuiter ſaltem adumbrarem. Vale.

Patauij Kal. Iulij M DC XIV.

AN-

ANDREAS MAVROCENVS STEPHANO GALESIO Patauinæ Carthusiæ Prȩfecto S. P. D.

FIcus, seu caricas ad te mitto, munusculum tempori non importunum, meæ in te beneuolentiæ argumentum perexiguum, prȩclarum virtutis tuæ, celestisque in terris vitæ symbolum: etenim si solitudinem, si affectuum, corporisque coercitionem, si rerum diuinarum contemplationem, quibus potissimum tua viuendi forma concluditur, spectem, quid ad ea exprimenda aptius, quid ad patefacienda prȩstantius inueniri potest? an non tibi videtur abundè satis in sacris literis solitudinem ostendi, dum legitur, cum plantæ sibi Regem deligere vellent, ficumque deposcerent, responsum tulisse, dulcedinem suam relinquere se nolle, quam Regijs tiaris, ac diademati prȩponeret. Est profecto solitaria huius plantæ natura, quippe quæ loca aprica, salebrosa, saxea amat, neque vt reliquæ arbores in quincuncem ad hortorum ornatum disponi, sed sepositis in locis seri solet, in summis quandoque rupibus, ac cautibus nascitur. Quid porrò foliorum scabricies, trunci, ramorumque incondita inæqualitas nullo egregio artis operi apta, nisi corporis contemptum, incuriam, macerationem innuit? non illi flauens purpura, aut ostro infecta coma, non stolones baccis ornati, non color ad oculos oblectandos cuti inspersus, non denique flores, quos fructuum veluti prȩcursores, atque antesignanos, reliquæ arbores emittunt. an non hæc

vos

vos imitamini, dum assurgentes carnis impetus perdomatis dum ambitionem, fastum, libidinem comprimitis, dum Despotico Imperio corpus, mundanaque omnia subigitis. Fortiore vobis tunc veluti Athletis animo, inuicta mente opus: cum carnis illecebris, cum Mundi ostentatione, cum teterrimi generis humani hostis insidijs est dimicandum, quæ sanè, nisi fallor, ficu significantur, eo enim fructu vt memoriæ proditum est, antiquitus Athletæ vires alebant, antequam Pythagoras Antagonista eos carnibus assuefaceret, hinc Patres illi, qui vel remotiora Aegypti, vel Thebaidos examinibus monachorum vndantia deserta incolebant, paucis caricis vitam sustentabant. quid? quod ferocissimum quemque taurum ficui alligatum arden tes iras, flaccescentemq; deponere animum ferant? tantis viribus spiritus illius acrimonia, referente Plutarcho, pollet, vt sæuientem, ruentemque taurum comprimat. Fructu demum, quem ficus profert, nullus dulcior, nullus suauior, palato in primis, ac pectori amicus contemplationis nimirum typus, qua animus supra sensum, supra mortalia elatus, veluti ambrosia, ac nectare pascitur; quod innuens diuinus Vates admirabundus in hęc erumpebat verba. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti diligentibus te? atque alibi. Dulciora eloquia tua super mel, & fauum. Hinc Christus Seruator à nulla arbore, prçterquam à ficu expetisse fructus legitur: hinc mundi in interitum pręcipitis indicia à ficulnea in grossos sese laxante desumpsit: hinc Nathanaeli primum sub ficu agnito, donum Dei, quod apud Hebręos eo nomine significatur, liberaliter detulit. Sexcenta id genus, vel apud sacros, vel apud profanos inueniri scriptores

ptores

ptores comperio, sed pauca hæc veluti. πάρεργον, ideſt appendicem munuſculo adÿcere volui, meæ in te obſeruantiæ, atque amoris notas. Vale optime, ac doctiſſime Galeſi, meque vt ſoles ama.

Venetÿs.

A. M. Aloyſio Lollino Bellunenſi Antiſtiti. S. P. D.

B*Eaſti me, Præſul ampliſſime, tuis literis, quibus nil iucundius, nil eruditius, nil ſublimius; licet quæ benignè mihi de me ipſo atque abundè inſtillas, parcius haurienda cenſuerim, ne ſuaui poculo illectus, lethæo veluti rore perfuſus, meæ tenuitatis obliuiſcar. Quid enim laudum titillatione dulcius, qua non ſecus, ac faſcino mortales corripiuntur? Quid ea prędicatione delectabilius, cuius ſenſu animantia quoque ipſa, quæ prona Natura ad paſtum effinxit, exiliunt, ac geſtiunt? Itaque ea moderatione tua pręconia accipio, ut ſtimulos potius, ac propè calcar mihi adhibeant, quam quidquam enucleati, ac perfecti ex me profectum fuiſſe perſuadeant; nam quò magis in hoc ſcriptionum genere elaboro, eò magis à meta reſilire uideor. Multa ſanè obſtant, publicæ ſolicitudines, temporum conditio, otÿ parcitas, ut illud ſummi Poetæ, non Poetæ mihi ſuccurrat.*

Carmina ſeceſſum ſcribentis, & otia quærunt.
Me Mare, me venti, me fera iactat hyems.

Cęte-

Cęterum pro ingenij, corporiſque imbecillitatę (ſi minus perficere opus queo) deſudare tamen quotidie in conſcribenda Veneta Hiſtoria non deſino. Vtinam partem otij, quod tibi ſuppetit, nanciſcerer, vt non indignum aliquid & poſterorum, & tuo in primis iudicio ederem. Interea, ne tibi diutius debeam, mitto Chriſtophori Valerij Icona: videbis ſummi Senatoris imaginem, rudem illam quidem, atque adumbratam, ſed qualemcunque ex mea officina emittere potui. Extrema tuarum literarum parte vehementer ſum commotus, in qua tempora hæc, moreſq; indignaris, quibus eò ventum eſt, vt tot antiquitatis luminibus extinctis, de ijs etiam ſcintillis penitus opprimendis agatur, quæ inter tot humanarum rerum diſcrimina, ac viciſſitudines infinito prope labore, ac ſtudio, à Iacobo Barotio, quem merito aureum fori ſydus appellas, conquiſitæ, ac ſeruatæ ſunt. Hinc iure bile tumidus in acerrimos Iambos, eoſdemque pulcherrimos erupiſti. At ego viciſſim incredibili dolore excrucior, dum in dies ſtudiorum illam cupiditatem, quæ in maioribus noſtris, in hac perampla ciuitate olim floruit, ac viguit, elangueſcere, video. Quò magis, Pręſul ſapientiſſime, qui literarum Venetæ Reipublicæ decus tueris, in eo laborare, atque initi debes, vt ſuperioris ætatis, noſtrique æui famam apud poſteros tua eximia ſcientia, ac virtute ſuſtentes. Donatus Maurocenus noſter cunctis ferè ciuium ſuffragijs Cretæ Prętor ſuperioribus Comitijs eſt renuntiatus. Gaudeo gentili, atque amico, indeque multum illi dignitatis, ac gloriæ, multum nobiliſſimo Regno vtilitatis, ac decoris acceſſurum confido: licet tanto Maris, terræque tractu à nobis egregium virum diſiungi non æquo animo ſim paſſurus.

rus. Vale, Pręsul amplissime, meque tui studiosissimum, atque obseruantissimum, vt soles, ama. Venetijs.

A. M. In Ioannis Francisci Mussati obitu.

QVonam meo fato contigisse dicam, Ioannes Francisce Mussate, vt qui tuam olim eximiam sapientiam adolescens suspexerim, eiusdem (ah nimium sero) extrema tua, mea iam incipiente senecta, fructum ferre cęperim? Summo id felicitatis reponebam loco, me proximis hisce annis inter huiusce Gymnasij moderatores à Senatu cooptatum, talem virum nactum, qui cum de ijs rebus communicarem, de ijsque differrerem studijs, quibus iuuentam alueram, quæ, nullis neque domesticis, neque publicis curis impeditus, animo eieceram meo; ex quo, inquam, viro infinita propemodum exempla virtutis haurirem, qui omnis antiquitatis vel Gracæ, vel Latinæ, memoriam altè adeò retineret, vt dum cum alloquerer, cuncta mihi in eius ore lumina sapientiæ intueri viderer, quæ adeò intimioris theologiæ arcanis, omnique Christianarum choro virtutum illustrauerat, vt vnum hunc Senem ciues suspicerent, externi venerarentur. At quanta breui immutatio subsequuta est? repente eo orbatum me sentio, quem curarum lenimen, dolorum, ægritudinumque, quibus crebro excrucior leuamen mihi constitueram, vnumque in Patauino recessu ad animi, corporisque molestias sedandas delegeram; dum sæpius cum cla-

rissimis

riſſimis viris Nicolao Contareno Philoſophicis diſciplinis ornatiſſimo, ac Donato Mauroceno gentili meo omnium virtutum genere excultiſſimo, & rara in primis animi moderatione percelebri, eius ædes frequentaremus, totoſque dies iucundiſſimis ſermonibus expleremus. Præiuiſti, Muſſata doctiſſime, ac ſuauiſſime, atque ad cęleſtes Sedes virtuti tuæ debitas (vt credimus) euolaſti, in quibus æterno ſummi boni (quod ſemper concupiueras) aſpectu, infinito gaudij delibutus ſenſu perfrueris. Vtinam uero ego, uel corporis ualetudine, uel annorum premente ſarcina, grauis, ex hiſce compedibus ſolutus, ad metam illam, quam tu feliciſſime contigiſti, perueniam. Cæterum dum ſpiritus infirmos hos reget artus, dum uitam hanc mortalem perpetuis curis, angoribuſque obnoxiam peragam, nunquam ex meo pectore tua effluet dulciſſima imago, quam, uel literarum monimentis ornandam, uel ære, aut marmore, ad poſterorum exemplum, ducendam, aut ſculpendam curabo, ut omnes intelligant, quo te amore, ac admiratione uiuentem ſum complexus, eiſdem quoque uita functum, proſequutum fuiſſe.

A. M. Aloyſio Lollino Epiſcopo Bellunenſi. S. P. D.

EGregijs tuis epulis non palatum oblectaſti, ſed animum feſſum, ac languentem ita fouiſti, ac recreaſti meum, vt non ſybariticis menſis, non Sophiſtarum cęnis, aut Platonicis ſympoſijs inuideam;

 quas

quas enim cupedias, quæ scitamenta ijs antetulerim, quibus mens ipsa ἀοράτῳ, idest inuisibili illo quidem, ac puriori cibo pascitur, nutritur, vegetatur. an nihil in rerum natura est, quod ad sui tuitionem pabulo aliquo non indigeat, solus animus eo priuabitur? Gustate, ait Vates, & videte, quam suauis est Dominus; ac ne saporem requiramus. Quàm dulcia, inquit, eloquia tua super mel ori meo. Quid mirum igitur, si tuarum literarum suauissimis dapibus ita delecter, vt eas animi intimo sensu degustem, ac propè deuorem: neque enim me magis Lucrina iuuerint conchylia, magisue rhombus, aut scari, si quos Eois intonata fluctibus hyems ad hoc vertat mare; non Afra auis descendat in ventrem meum, non Attagen Ionicus iucundior. Epistolam insuper tuorum elegantissimorum carminum apophoreto cumulasti, quo nil gratius, nil suauius; ad has lautitias Donatum nostrum admisi, qui hoc in primis suum abitum dolet, quod tandiù tua consuetudine carere cogetur. In negotio Bellunensis istius Cleri, etsi quæcunque à me proficisci poterant abundè præstiterint; attamen meæ in te obseruantiæ nondum satisfactum arbitror, licet animi tui ingenuitas me imbre gratiarum ferè obruerit. Ea demum tuarum literarum parte vehementer sum commotus, qua sub amaro, ac vehementiori stilo Musarum nostrarum exilium, ne dicam exitium, deploras. qui, enim inter lituos, tubasque morari diutius possint? iam illas nigro peplo obductas, turbatam ex suis fontibus aquàm haurire, atq; in istorum montium latebras se recōdere intueor, quas, veluti ex naufragio emerserint, tuo sinu foue atq; excipe, Præsul Amplissime, perditis hisce tēporibus scientiarum, virtutumq; tutissimū perfugiū. Vale.

A. M.

A. M. Hieronymo Seni, ſiue Aquapendenti. S. P. D.

CVm de animantium integumentis ſubtiliter adeo, atque acutè diſſeris, Vir Excellentiſſime tuam omnigenam rerum, ac ſcientiarum cognitionem iandiu perſpectam, ac cognitam magis, magiſque detegis. cum vero Ioanne Preuotio viro eruditiſſimo, veluti paranympho, me aureolo opere donas, facilè tuam in me beneuolentiam, atque amorem patefacis; cui ſanè pręclaro muneri non Graiorum tripodas, non Pactoli arenas, non Arabum beatas diuitias antetulerim. Egregie, ac ſapientiſſime Senex, qui te non amat, caret amandi ſenſibus, qui te non miratur, lethęo ſopore perfunditur; quis enim hac tempeſtate penitiora Naturæ arcana te melius, exactius, perfectius inſpexit, eruit, rimatus eſt? credo equidem, vt gratam vicem rependeret, diuturnum hoc vitæ ſpatium (quod vtinam adhuc longiſſimum ſit) Naturam ipſam tibi elargitam fuiſſe, ſummaſque vires in te formando, ac ſeruando adhibuiſſe; ſed quod illa certis circumſcripta, ac vallata cancellis nequit, tu Diuino, atque immortali ingenio efficis, vt vitam, ac gloriam æternitati æques, iamque ipſe ſpectator, tuorum operum vberem prouentum colligis, quo bono vt diu fruaris à Deo Optimo Maximo ſummis votis precor, atque exopto. Vale pręſtantiſſime Senex, meque, vt ſoles, ama.

A. M. Ioanni Preuotio. S. P. D.

PRosperi Alpini casum doleo vehementer, cum pro ea, quæ mihi cum illo vetus intercedebat, necessitudo, tum quod optimo, & doctissimo viro orbati Gymnasium istud animaduerto: sed postquam ea lege conditi sumus, vt Magno Imperatoris iussu hinc demigrandum sit, communem mortalium conditionem ferre non iniquo animo oportet, verum & anteactę vitæ fructu, & futuræ spe lętari debemus, cum pręsertim in hoc vbere solo vestro optimarum artium ingeniorumq; prouentu, auulso vno non deficiat alter, aureus & simili splendescat uirga metallo: de meo erga decus, dignitatemque tuam studio Preuoti optime, & si antea plurimis argumentis cognoscere potuisti, faciam hoc tempore, vt intelligas, nihil à me confici potuisse, quod non cumulatissime pręstiterim, cur enim, qui in amplissimo hoc theatro eximiæ virtutis tuæ fundamenta ieci, non idem enitar, vt locus abs te nauatæ egregiæ operæ cunctis eminentissime pręfulgeat? Vale Preuoti doctissime bono animo esto, meque nulla in te, quantum officio, diligentia potero, tibi defuturum esse confide, iterum vale.

A. M. Aloyſio Lollino Epiſcopo Bellunenſi. S. P. D.

CVm ad te ſuperiorem epiſtolam exaraſſem, imo dictaſſem, neque facultas tabellarij foret, pauca hæc, quibus te de mea valetudine certiorem facerem, addere volui. pugnandum mihi fuit cum acerrimo, ac inſolenti hoſte, victoriam, at non incruentam retuli, brachio enim vulneratus, atque per inſidias nouo tormenti genere, vel bombum, vel cucurbitam vocant, impetitus ſum; vtinam vero non mihi denuò ſtruat dolos, ſed ab hoc pugnę genere ad aliud certamen vocatus ſum, nam qui in continenti ſemeſtre ſuperius laborando inſumpſi, nunc in altum, iubente Senatu rurſus vocor, ſed omnino parendum eſt, id unum me mordet, angit, atque excruciat, quod Hiſtoriam, quam ſummis uigilijs ferè uſque ad hæc tempora perduxi ad umbilicum adducere nequeo, neque enim uel ſemihoram diei, ac noctis quietam ducere licet; annuet fortaſſe meis uotis aliquando Deus Opt. Max.

A. M. Aloyſio Lollino Epiſcopo Bellunenſi. S. P. D.

VTinam uero in literarium ærarium tuum egregij aliquid conferre potuiſſem, iam pulchre mecum actum laboriumque auguſtam mercedem me conſequutum arbitrarer; Nunc uero quid tuo, uel adſpectu,

vel iudicio dignum proferam preſertim hoc tempore quo vndique cruarum æſtu circumfuſus ſum? Nonne vides Preſul Ampliſſime ventis aſſurgentibus turbatum mare? an non audis frementes fluctus, modo in ſummam altitudinem elatos, modo in profundum ſubſidentes, nunc æthera, nunc tartara petentes? non aſpicis ut reciprocante æſtu cuncta miſceantur, agitentur? Proferant te digna Doctiſſime Lolline quibus otia ſuppetunt, quibus affulget beata Serenitas, & me interim quæ ſimplicia, atque inelaborata ſuperioribus menſibus de ſacris lipſanis in aurea Baſilica repertis profecta ſunt, hilari, atque exporrecta, ut ſoles, fronte accipere ne graueris, exile munus, non exiguum amoris pignus, perpetueque in te obſeruantiæ meæ argumentum. Vale.

A. M. Ioanni Preuotio S. P. D.

HIeronymi Senis libellum de animalium integumentis accepi, inſpexi, ſuſpexi, miratus ſum ſapientiſſimum Senem ita de minutiſſimis quibuſq; Naturæ differentem, vt illius non modo perfamiliaris, ſed à ſecretis quoq; eſſe videatur, quodq; de Serpente narratur, in eum apprimè conuenire poſſe exiſtimo, cum veteribus veluti exuuijs detractis, in latiſſimis Philoſophiæ, ac Medicinæ campis iuueneſcat, ac propè exultet; totus certè nucleus eſt, vt eleganter tuo epigrammate innuis; ei epiſtolam perſcripſi, quam vt meo nomine exhi-

beas,

beas, rogo. De sarciendis ædibus, atq; horto iam in Senatu relatum fuisset, nisi mea valetudo me domi inuitum detineret. Ego, mi Preuoti, anni huius initio cum nondum benè confirmatus ad Collegium accessissem, in grauiorem morbum incidi, nam vehementissimis oculorum doloribus alternis noctibus excrucior, quas sæpè insomnes traduco, neq; adhuc remedia vincere malum queunt, at cum primum vel mitescente cęlo, vel Dei benignitate lætior mihi affulserit dies, nihil à me vel in tuum commodum, vel in istius horti ornamentum, ac delicias desiderabis. Loti excisionem, si ita cum triumuiris aliàs decretum est, atq; ea excisio vtilis, ac necessaria habetur, nihil moror. Memini ea de re actum dum Illustrissimi viri Nicolai Donati collega essem; arboris pulchritudo, species, ac proceritas obstabat, modo si ita, vt ais, se res habet, facilè à sententia deducor; sin tibi secus videtur cum Præfecto agere poteris, vt parua iniecta mora rursus de amouenda loto consulatur, idque eo magis faciundum erit, quod Excellentissimo Nanio Procuratore Magistratu defuncto, Contareno Byzantium Legato designato, Excellentissimi Antonius Priolus, & Hieronymus Iustinianus Procuratores suffecti sint. Hæc mea est sententia; tu quid opus, quidue vtilius factu sit, circumspice atq; exequere, meiq; inter studiorum tuorum, ac vigiliarum labores memineris. Vale.

A. M.

A. M. Nicolao Contareno. S. P. D.

SAluete felices animæ, quæ ſeceſſu hoc Patauino fruimini, ſaluete præſtantes viri, qui proculcata ambitione humani generis peſte, cęteriſq; prauis cupiditatibus perdomitis, tranquillam, omniſq; perturbationis expertem vitam nacti altius mortalibus rebus caput extuliſtis. non vos vulgi fauor euehit, non inuidia deprimit, non opes ſolicitant, affectuum nubes tranſgreſſi in ſupremam illam regionem egregio nixu voſmet ipſos ſuſtuliſtis, ad quam nulli ex terrena concretione ſublati vapores perueniunt, ex tumultu ad quietem, ex negotio ad otium omni negotio ſublimius confugiſtis. O ſi mihi laudes concelebrare veſtras datum eſſet, quantum expatiaretur, atq; excurreret oratio. Attamen facere nequeo, quin ad te Nicolae Contarene ſermonem conuertam, qui cum Philoſophia, ſacriſq; literis imbutus in patria eximium ingenÿ, ac virtutis ſpecimen dederis, non vt pleriq; humanæ induſtriæ conatus ad caducas, fragileſq; res, ſed ad immortalitatem contuliſti, eoq; fructu lætaris, quem multi ſuadent, pauci amplectuntur, pluſq; candidi mores tui, ingenita affabilitas, mens curis vacua, quàm aliorum honores, Magiſtratus (dicam liberrime) ſceptra, ac diademata ipſa probos, ac Sapientes in admirationem rapiunt. Qui enim ſilentio præterire poſſum ædes illas tuas in reducta ciuitatis parte ampliſſimas, virtutum domicilium, ſcientiarum paleſtram, honeſtæ oblectationis condimentum? in

ea

ea nanq; regione, quam Vantium (forte tanquam alias vincentem) vocant, admirabile ædificium aſſurgit, quod eloquentiſſimus, doctiſſimuſq; Io. Baptiſta pater tuę virtutis Vates in ſtudiorum gratiam erexit. Patens in omnes Cœli regiones adeſt, liberq; deſpectus: circumquaq; virentia prata, agri, diſcurrentes riui, atque aquulæ peramęnum locum efficiunt: domus ipſa eleganter picta, aulis peramplis, cubiculiſque apprimè ornatis diſtincta, horti delicijs affluentes, piſcinæ fluuiali ſcatentes piſce, quas tu in ędium penetralia miro artificio deduxiſti, auiaria palumbibus, alijſque altilium generibus referta, vt nihil vel ad vſum opportunius, vel ad iucunditatem ſuauius reperiri queat. Huc vero tanquam in alteram Academiam, Lyceum, aut porticum quot vndiq; illuſtres viri, omnique exculti ſcientiarum genere confluunt? nemo eſt in hiſce Athenis noſtris, qui dum aſylum hoc bonarum artium frequentat, non ſe beatum putet. Quid enim ſummis votis expeti poteſt, quod hic non abundè ſuppetat? Vis ad mulcendas aures muſicos concentus? adſunt, qui voce, tibijs, hidraulicis, omniq; inſtrumentorum genere cęleſtes illos harmonicos ſonos, quatenus mortali fas eſt, ęmulentur. Vis de rebus arduis difficillimas quæſtiones pernoſcere? Quoties ego diſceptantes cum Philoſophos, tum Theologos naturæ arcana, imperuia humanis ſenſibus myſteria ſubtili indagine veſtigantes, atque enodantes audiui? Adde pietatem, religionem, quibus impulſus nuper ſacellum ſtruxiſti, in quo ſtatis diebus ſupplicationes Deo Opt. Max. Beatę Virgini, cœlitibuſq; habentur, aliaque Chriſtianæ virtutis officia, ac munera eduntur. Te fęlicem ò Contarene, qui ſtabilem hunc,

cer-

certumque gradum ad æternam beatitudinem comparasti, cęlumque ad terras, vt ita dicam, attraxisti, fruere hoc eximio, ac singulari bono, humanos despice casus, te totum musis, literis, virtutibus, pietati, religioni dicatum conserua. Socium habes huiusce pulcherrimi instituti tui Donatum Maurocenum virum Clarissimum, in cuius ore, ac pectore Minerua, ac Mercurius certam veluti sedem sibi defixisse videntur. quid ille dicendi vi, morum suauitate, reconditis studijs non valeat? quem neque honorum libido, neque proposita decora, neque amicorum adhortationes à semel arrepto pacatæ, ac tranquillæ vitę cursu auocare potuerunt. Tertium adscribo Ioannem Michaelium virum (Deus immortalis) quam liberum, expeditum, nulli addictum, mortalia cuncta temnentem, peracrem ingenio abditarum rerum vestigatorem, medicorum arcanorum scientissimum, musicæ facultati à pueritia assuetum, qua animum ita composuit, atque ad symmetriam redegit, vt nullis vnquam neque prosperis rebus intumuerit, neque aduersis deiectus sit. Vtinam vero τετράδι, id est, quaternione illa Pythagorica dignus censerer: quam libenter Vrbanos istos strepitus Diuino hoc otio commutarem, sed tempestatibus publicis rapior, vndis ciuilibus mersor, neque qui semel litus reliqui è fluctibus emergere potis sum, faciam id spero vestro auxilio, atque opera viri illustres, qui stabili solo herentes me inuitatis, attrahitis, cogitis. Gaudete interim mirifico hoc, atque eximio bono, hasq; ex imis manantes sensibus voces excipite, quas ἐνθουσιασμῷ, i. furore veluti quodam correptus vobis exaraui, exposui, profudi. &c.

A. M.

A. M. Donato Mauroceno. S. P. D.

ACcidit plerunque, Donate Mauroceno, vt cogitationes, ſermoneſque noſtri imagines, ac ſimilitudines in ſomnis pariant earum rerum, de quibus vigilantes, vel egimus, vel collocuti fuimus. id perlectis tuis literis, deque Io. Franciſco Muſſato noſtro multa mente verſanti mihi contigit; nam arctiori ſomno correptus cum eſſem. Venerandus Senex ſe mihi forma obtulit, qua illum ſæpius Patauij intueri ſolebam, quem vt aſpexi, horrore quodam perculſus vix emittere vocem mihi poſſe videbar, tum ille ea, qua viuens conſueuerat, humanitate, omitte, inquit, timorem, hilari animo ſis, quæ dixero, memoria conde; amicis, Donatoque Mauroceno in primis tuo, meoque ſignifica. Quid conamini meum nomen mandare literis, anguſtiſque terminis famam tandem interituram circumſcribere? quæ licet per vniuerſum terrarum orbem extendatur, ne punctum quidem excesserit? an me his vel egere, vel oblectari arbitramini, cui Diuinæ torrente voluptatis perfuſo, reliqua omnia ſordent, ac vilia ſunt? Hic ego, licet nondum metu diſcuſſo, ò grande noſtri æui decus, contemnis ne igitur, quæ ij, qui, dum mortalem vitam tranſigeres, te ſingulari amore proſequebantur, ſqualidi, ac mærentes vel metro, vel ſoluta oratione in tui laudes effundunt? non agnoſcis Donatum Maurocenum, Io. Antonium Sfortiam, atque alios vel ciues, vel amicos, qui ſcribendo, & ſibi ſolatium, & tibi gloriam parant? Ad hæc ille; Pietatem certe erga

me

me veſtram nunquam ex animo excidere patiar; at cur ego eas nunc laudes amplectar, quas, dum vobis cum eſſem, effugi? non enim illecebris gloriæ captus ad ea me contuli ſtudia, quæ & tranquillitatem mihi, & beatitatem hanc peperere; honores contempſi, ſeiunctam à curis, ac negotijs vitam traduxi, Regum aulas exhorrui, Principum ædes vitaui, vnam illud mihi propoſui, vt reliquis calcatis, in Diuinum bonum omnia mea cogitata, actaque defigerem. hucque toto pectore adſpirarem, quò iam perueniſſe me ſentio. parcite, parcite lachrymis, importuno queſtu amici mentem ne ſollicitate, ad immortalitatem ipſam egregio nixu contendite. Hic vos præſtolor, quò nullæ humanæ perturbationes pertingunt, perpetua lux præfulget, ſtatuſque omnium bonorum cumulo perfectus inuenitur. me ne igitur ex Salo tot fluctibus iactato in portum perueniſſe ex tantis calamitatibus, quibus humanum obſidetur genus, euaſiſſe excruciamini? Non inquam admirande Senex, ſed tua ſuauiſſima conſuetudine orbati cur te non lugeamus, qui morum ſanctitate, vitæ integritate, dicendi lepore Diuinarum, humanarumque rerum ſcientia informatus, atque eruditus virtutum omnium nobis exemplar prębere ſolitus eras? Quid mirum, ſi Athenæ noſtræ lugent, ſi flent boni, ſi ciues parentem, ſtudioſi patronum amiſiſſe conqueruntur? Abſtergite lachrymas (ait) meque perennis compotem felicitatis amicorum ſeptum corona viuere lętamini. Tunc ego dum de Benedicto Georgio, deque alijs, qui è corpore, tanquam è carcere euolauerant, percunctari incipio, ſomno ſolutus ſum. &c.

A. M.

A. M. Franciſco Ericcio. S. P. D.

DE Chriſtophori Valerij è Byzantina legatione in Patriam reuertentis obitu triſti nuntio accepto, attonitus adeo, ac conſternatus ſum, vt neque lachrymis dolorem ſedare, neque vlla ratione mærorem lenire poſſim: obuerſante ſemper animo eius imagine, quæ me ita in varios affectus induit, vt, quocumque oculos vertam, pręſentem illum intueri videar. Hinc effectum eſt, vt ex me ferè inſcio ea ampliſſimi Senatoris. ICON. effluxerit, quæ, vt vim doloris exprimere valeat, ita illius egregias virtutes repræſentare nequeat. Eam ad te mitto, ERICCI præſtantiſſime, Agnoſces adumbratam amici effigiem, meam in te obſeruantiam, ſupremum pietatis in Chriſtophorum officium, qui ad gloriam ſatis, ad Patriæ decus parum, nobis ne momento quidem vixiſſe viſus eſt. Vale.

Datum VII. Kal. Auguſti M DC XV.

A. M. Angelo Grillo P. A. S. P. D.

ANniuerſario ſtomachi dolore iam aliquot dies laboranti mihi nihil, uel ad leniendos cruciatus opportunius, uel ad conſtantiam firmandam ſalubrius tui de me memoria accidere potuit, Pręſul ampliſſime, quam ſuauiſsimis, ac peregregijs xeniclis ita ornare,

ac

ac cumulare uoluisti, ut quas gratias, uel oratione habeam, uel re ipsa referam, haud satis sciam. primo enim augustissima se se obtulit species, quam nomine ipso pręte fers. Angeli inquam, cui humanæ uitæ cura concredita, qui uirga mortalium turbam coercet, infimosque cum superis mira ratione connectit, cuius monitus, aspectusque intuentem iam pudet obluctantis animi, atque durius hæc ferentis mala, quæ iampridem nascentibus humana conditio indixit. Vtinam uero ex beato illo vultu tantum pręsidij haurirem, quantum si non ad detergendam, mitigandam saltem ægritudinem sufficeret. sed tu mollius mecum agendum existimasti, dum hoc algente anni tempore, rigente gelu, delicias omnes Veris, Aestatis, Autumnique fructus ingeris, quos à sinu senescentis naturæ abreptos nitidos ad me ita transmisisti, ut uel ea artii se debere quamplurimum fateatur, quod suo cursu labentia, ac fatiscentia ad mortalium utilitatem miris modis conciliauerit. sint hæc inclitæ Liguriæ tuæ ingeniorum, armorum, artium feracis ornamenta. At quid cum Angeli animo collata? qui semper sublimia meditatur, effingit, atque æternitati parat. O te beatum, ò te in hac uita caduca immortalem. iam quod àbs te amer, quod in amicorum albo recensear, me felicem existimo. Plura parantem dicere angor impedit, tantum addam, si precibus istius uestri nobilissimi ac sanctissimi Cęnobij Deo Opt. Max. Deiparæ Virgini, Cęlitibusque commender, uitam me à uobis recepisse existimaturum. Vale.

Venetijs IV. Idus Februarij M DC XIV.

A. M.

A. M. Nicolao Contareno. S. P. D.

Hinc rugit, furit, sęuit Leo, hinc Canis latrat, inuadit, mordet; nę tu optime Contarene, sapienter, qui in istas dulces tuas, amęnasque latebras te contulisti, illius impetum, huius rabiem effugisti. Ego vero trabalibus clauis hic confixus detineor, iam bien nio tuarum deliciarum exors: ò quam iuuaret aquulis circumfusum Vanzium, & inter vmbrosas platanos, viridantes lauros auras gratissimas haurire, quibus & Canis rabies, & Leonis momenta lenirentur, opacum frigus captare, otium iucundissimis sermonibus terere, curas abigere, venis; animoque melleam tuam illam suauitatem excipere; sed cum id non liceat, quis prohibet saltem memoria repetere, quæ re ipsa libentius vsurparem? Quid vetat (dices) quominus huc conuoles? An te fatigem narrando, quæ melius, quam ego, nosti. Viuendi hoc implicatum curis genus, quod perhorresco; fugientem insequitur, vitæque meę breuis summam intercipit, expellere si connitar, tamen vsque recurret. Quid plura? nulla mihi requies à rebus publicis, quæ nocturnis, diurnisque negotijs corpus; animumque ipsum deterunt. Tu vero, mente Diuino scientiarum pabulo refecta, sæpius in altos nubium tractus tendis, quo neque nimio calore feruidus, neque nimio frigore rigens purus æther aspirat. O te felicem, ò te non dicam ter, quaterque, sed millies, milliesque beatum, qui inter labores requiem, inter tumultus tranquillitatem nactus es. sed me reprimo, ne

O tibi

tibi adblandiri statuisse, ne meo iusto dolori nimium indulgere voluisse videar. Vale.

Venetijs VI. Kal. Sextilis M DC XVI.

A. M. Aloysio Lollino Episcopo Bellunensi. S. P. D.

ID *ferè expertus sum, dum tuos elegantissimos Iambos perlego, quod nosti in Homerica illa cathena apud Platonem in Ione, nam anulo tuo aureo tactus statim me, veluti* ἐνθουσιασμὸς, *idest furore affici, ac rapi animaduerti, vt iam repente Poetam euadere miratus, nescio quid balbutire inciperem.*

Egregias Lolline tuas, qui dicere laudes,
 Carmina qui potis est concelebrare tua,
Protinus is numeret fulgentia sidera Cęli,
 Immensum vitro claudat & Oceanum.

At illico me excutio, illico iratus discedit Apollo, dum pennis per aera ferri mihi videor, iam humi serpo: nihil itaque mireris, si te in altos nubium tractus tendentem minime sequi, nedum assequi valeam. Animi serenitatem, secessum, otia amant Camœnę, quæ omnia, vel pleraque mihi nunc ablata sentio, ac si quid suffurari ad scribendum temporis concessum est, castra, pugnæ, obsidiones, emensa maria, peragratæ regiones, tum Curia, Comitia, Senatus, Magistratus ante oculos versantur: quid ferus Thrax, quid potens Persa, quid instabilis Dacus, quid

feroces

feroces Belgę, quid fluctuantes Menapij agant. quid perpetuo æmuli Iberi, Gallique parent, quid olim grauida Imperijs Italia agitet, veſtigandum eſt. Quid cum his Muſę? quæ antra amant opaca, ſolitudine oblectantur, atque à Sole ad vmbram, à negotio ad otium libenter ſe recipiunt? At te felicem, qui Dijs charus, Muſis amicus, Apollinari laurea dignus: ſiue adſtrictis, ſiue ſolutis numeris literis aliquid mandas, æternitati ſcribis, quodque ſibi quiſque, id poſteritati ſapis. Quas tibi grates rependam, Pręſul ampliſſime? non ſi mihi linguæ centum ſint, ora centum, ferrea vox poſſim pro meritis pares reddere: id reliquum eſt, vt tibi deuinctiſſimum, tuorum ſpectatorem operum, laudum pręconem, exilem licet, foueas aſſiduè, atque amplectare. Vale.

Venetijs III. Nonas Nouembris M DC XIV.

A. M. Aloyſio Lollino Bellunenſi Epiſcopo. S. P. D.

INter animæ facultates nullam ego, Pręſul ampliſſime, imaginationi, quam φαντασίαν, Græci vocant, antetulerim, ſi quidem eius vi perpetuo quodam ſuccedentium rerum nexu pręterita pręſentibus iungentes totius vitæ curſum, quæ ſuauia, quæ moleſta acciderint, inſidentibus in nobis earum imaginibus, contemplamur, nihil eſt adeo ſpatio ſecretum, tempore remotum, magnitudine ingens, quod nobis volentibus non ſe-

se obijciat. Cęlum istud, quo tegimur, Solem, quo illustramur, terram, qua sustentamur, atq; alimur, in mente ipsa gerimus. Sed quorsum, dices, hæ verborum ambages? Ea potissimum de causa, ne te cęlem, quæ mihi his diebus contigere: peragraui enim mente superioris nostræ ætatis annos, studia, mores, instituta, vitæ rationes, atque me ita in hisce cogitationibus defixi, vt summa modo voluptate, modo męrore perfunderer. Quid enim ad memoriam iucundius, quàm illius temporis reminisci, quo post Turcicum bellum, pace cum potentissimo Rege icta, anno superioris sęculi septuagesimo quarto felici meo fato in celeberrimo totius orbis Patauino gymnasio te primum agnoui: Dij boni, quantum sublimis ingenij tui virtus eluxit, quos in omni scientiarum genere profectus edebas, quàm in omnium ore versabaris, dum ædes tuæ omnium studiosorum perfugium essent, nihil tunc mihi optatius, quàm te uidere, audire, alloqui, iucundissimos sermones de communibus studijs serere: ò pręclara tempora, cum nobilitatis Veneta flos in amplissimo, ac pulcherrimo literarum theatro, sese ad egregios mores, atque disciplinas effingeret. Erant omnigena eruditione pręstantes viri Fędericus Pendasius, Franciscus Piccolomineus, Iacobus Zabarella, qui Philosophiam profitebantur. Erat Thomas Peregrinus Peripateticæ supernaturalis Philosophiæ columen, qui Metaphysica interpretabatur. Erat Melchior ille Guillandinus ingenuarum artium promptuarium, qui amęnissimo pręsidebat horto, plantarumq; omnium imagines mente complexus portento similis cunctos ad stuporem vsque excitabat; quot ibi de abditis rerum causis, de Naturæ arcanis disceptationes, quot de vr-

banis,

banis, domeſticiſque negotijs, ſalibus, ac facetijs inſperſi ſermones? Tranſiere beata illa otia, in Patriam conceſſimus, toga virili ſumpta, aliquantiſper ego è ſtatione deflexi: tu peruigil, acer dies noctesque cum linguarum cognitioni, tum ſcientijs impensè operam nauabas, mutuis alloquijs, frequentibus congreſſionibus alebantur animi; in tuis, inque noſtris ædibus de rerum Natura, de moribus, de Diuinis rebus diſputationes habebantur; aderant multi, quos perdiſcendi ſtudium attrahebat, ex noſtra Nobilitate aliquot, intererat Nicolaus frater meus, qui te vnicè colebat, quem tu mirificè adeo diligebas, vt nunquam ſeiungeremini; Alcyonios recolo dies, quibus per liquentia hæc lateque extenta ſtagna incredibili voluptate vehebamur. ſed cum ego, ac frater ad Rempublicam vocaremur, tu eam vitæ rationem inſtituiſti, qua, ſtudijs, & tranquillitati commodius conſulere poſſes; nam Bellunenſis Antiſtes creatus pietatis, religioniſque officia cum omni literarum genere ita coniunxiſti, vt hodie (parce precor, neque id aſſentationi, à qua longiſſimè abſum, tribuito) θαῦμα habearis. Immaturo fato ablatus eſt mihi ſuauiſſimus frater, tui amantiſſimus, qui mihi omnes voluptatis, ac iucunditatis ſenſus eripuit, ſolus ſtadium hoc publicorum munerum percurrere coactus ſum, quam laboriosè, quanta cum meę valetudinis iactura non commemoro. Incanui, conſenui, iam ad calcem deueni, cito colligenda vaſa ſunt. At tu, Ampliſſime Pręſul, eundem ſemper vitæ tenorem ſeruans diu viuas lætus, felix, cunctis cumulatus bonis, quique ex vberrimis ſapientiæ fontibus ſacrum repleſti pectus, patere quæſo, vt inde ſtillæ aliquot ad nos dimanent. Iam ſatis in vitæ noſtræ

i. miraculum.

campo expatiatus sum, iam viuidis coloribus expressam breuem hanc mortalitatis vsuram animo inspexi. Vtinam quemadmodum paribus, licet dissimilibus, passibus hoc quidquid spatij fuit, emensi sumus, ad eandem metam perennem nempe beatitudinem perueniamus. Vide obsecro Antistes optime, quò me imaginatio rapuit. Agnosce fratris olim mihi carissimi tibi addictissimi manes, meamque in te obseruantiam; studium foue, atque amplectere, idque pro certo habeas nihil in hac vita contingere mihi iucundius posse, quam si abs te viro egregio, quem summa veneratione prosequor, me vicissim amari intellexero. Valerij Icona ita exornasti, atque in bono lumine collocasti, vt tuo munere fortasse illam eruditi oculi non i. appẽdix. i. opere. *dedignaturi sint, licet τὸ πάρεργον maius τῷ ἔργῳ videatur. Vale literarum præsidium, nostrique æui ornamentum.*

Venetijs Idibus Decembris M DC XVI.

A. M. Aloysio Lollino Episcopo Bellunensi. S. P. D.

ANniuersario ferè oculorum dolore laboranti, atque in tenebricoso loco sedenti mihi tuarum literarum, præstantissimarumq; imaginum fulgor ita mentis aciem affecit meę, vt inde etiam non nihil ad oculos ipsos redundarit; qui enim non maximè oblectarer, cum, te Duce, ac chorago, in celeberrimo gloriæ thea-

tro

tro pernobilem magnorum Heroum coronam manu duci inspicerem? qui etsi fato iam functi immortali æuo procul à nobis fruantur, ita tamen illos viuis coloribus, ac luminibus exornasti, vt ne Zeusis quidem, Praxitelis, vel Phidiæ tabulas, æra, aut marmora desiderent; quoties ego simul omnes, quoties vnumquemque singillatim sum intuitus, toties flammam in pectore exuscitari persensi, qua nonnunquam ad amorem, aliquando ad studium, semper ad admirationem raperer. An non Francisci Barbari incredibili virtute commouerer, qui exules sua tempestate à nostris oris nitidiores literas postliminio reuocarit, qui clarissimam Brixiæ ciuitatem ab exercitu Philippi Vicecomitis obsessam mira fortitudine defenderit, cuius animi vigorem, vitæ integritatem, constantiam firmissimis Venetæ Reipublicę presidijs ille anteferebat: pauca tanti viri monumenta publicè extant, bina vidi ego epistolarum volumina latino sermone conscripta apud Hermolaum Barbarum Patriarcham Aquileiensem, penes me epistola quædam est, qua multo ante Diuini ingenij vir Byzantij cladem, seruitutemque prędixit. A Francisco ad Hermolaum transgressus quid mihi non egregium sese obijciebat? dum immensam propemodum rerum cognitionem complexum felicem virum cognoscebam, qui Plinianum opus mille auctoribus lectitandis studio insumpto, preciosa quæque, sedula veluti apis, delibando confecit: Dioscoridem illustrauit, Aristotelem Latio donauit, ea postmodum fortunæ malignitate indignus, qua è summo culmine deturbatus, prostratusque iacuit: nulla profecto erit tam ingrata posteritas, quæ non illius exantlatos in literaria palestra labores magnis laudibus non cumulet,

summisque ad astra pręconijs non tollat: obijt is Auorum, aut fortasse Patrum nostrorum ætate. Danielem Barbarum nos ipsi vidimus; cum enim Anglicanam Legationem Reipublicæ nomine apud Eduardum VI. obiret, in Aquileiensi Ecclesia administranda Ioanni Grimano Patriarchę collega est lectus, quo in munere paulo post excessit è vita; eius admirabile ingenium monumenta ostendunt, quæ sua icone à te ita enumerantur, atque explicantur, vt facilè cunctos ad ea perlegenda allicere queant: viuum vero suimet simulachrum M. Antonium fratrem reliquit, facundia, virtute, admirabili ingenij felicitate clarissimum, Magistratibus, legationibus insignem, atque illa in primis, qua inardescente Turcico bello apud Selymum Regem functus est; cuius constantiam, virtutesq; Mehemetes, qui principem Visiratus locum obtinebat, admiratus barbarum animum exuens in Barbaro ornando, atque in summo honoris loco habendo se minime barbarum ostendit: in architecturæ studio fratri haud dissimilis fuit, quæ enim ille luculentissimis commentarijs illustrarat, re ipsa, atque opere expressit, multis priuatis excitatis ædificijs, inter quæ Maserianam villam in agro Taruisino ita magnificè, atque eleganter extruxit, vt priscorum Romanorum delicias æmulari videatur; sed præcipuè hac tempestate non modo, verum in omne æuum Palmæ insignis Italiæ propugnaculi erit substructio, cuius exędificandæ cum auctor præter cæteros Senatui fuisset, ab eodem Legatus cum summa auctoritate, & Imperio in Carnos, vt ingens illud opus aggrederetur, missus est. Præstantissimorum virorum vultibus inhærentem triplici lumine distinctum Iustinianæ familiæ iubar abstraxit, quis. n. Leonardum pa-

truum

truum Bernardum nepotem Senatores ampliſſimos non ſuſpiciat? qui Patriam virtute, rebuſq; geſtis decorarunt, ſitu eorũ tempeſtate ſqualentes optimas literas illuſtrarunt; illius perelegãtes aliquot epiſtolæ, atq; orationes leguntur, huius Hiſtoria, qua vrbis primordia, atque antiquitates perſequitur, Dionyſium, ni fallor, Halicarnaſſeum imitatus, Doctorum manibus teritur, quam vtinam longius produxiſſet, multo enim plura ijs, quæ prudenter, ac propè Diuinè inſpexit, inde ad ciuilem prudentiam colligi poſſent. Verum in Laurentio contemplando mens deficit, dum in illius inſignem pietatem, religionem, ſanctitatem defixa extra ſe rapitur, vt merito illum Phœnici comparaueris, nullo enim humano edoctus ingenio eam Diuinæ ſcientiæ copiam ſuis ſcriptis effudit, vt non terreno calamo exarata, ſed linguæ cęleſtis velociter ſcribentis ſtilo dictata, atque impreſſa videantur: erit fortaſſe, & breui, tempus, quo, quemadmodum illum Beatorum conſortem Veneta colit, ita Sanctorum cętui adſcriptum vniuerſalis Eccleſia venerabitur; neque enim ſemel de Beato Viro in Sanctorum numero cooptando actum eſt, ſed quo minus id hucuſque confici potuerit, multa fuere impedimento; anno enim 1519. cum Franciſcus è Paulæ oppido Minimorum ordinis inſtitutor, Franciſco Primo Galliæ Rege curante, à Leone X. Pont. Maximo inter Cęlites relatus fuiſſet, per idem tempus, vt Laurentius eodem honore afficeretur per Marcum Minium Legatum ab eodemmet Pontifice Senatus petijt; ſed cum forte teſtium aliquot dicta incendio abſumpta fuiſſent, atque haud multò poſt Italia bello premerętur, ſubindeque Leonis mors ſubſecuta eſſet, negotium ad exitum perduci non potuit, de quo

denuo

denuo superioribus hisce annis cum agi cęptum esset, eò res redacta est, vt cito sperandum sit de insigni huius tanti viri sanctitate publico decreto edito, ingentem Iustinianæ familiæ splendorem, Venetæ Ecclesiæ, Patrięque decus accessurum; qua ex re in primis tibi, Pręsul Amplissime, lętandum erit, qui nobile Iustinianæ gentis germen perillustri familiæ tuę inseruisti, vt nullo non tempore duplici eximiæ virtutis, ac sanctitatis laude efflorescere. Sed iam Andreas Naugerius me vocat, in quem libentius animi aciem conuerto, quo communi studio necessitudo, atque affinitas, quæ mihi cum ea familia iam inde ab auo meo inchoata fuit, accedit, de quo sanè viro cùm multa, tum illud in primis memini me audiuisse, illum prima iuuenta à secretis Bartholomei Liuiani Venetorum Imperatoris fuisse, multorum, quæ ille & bello, & pace gesserat, comitem extitisse; inde cum ad Rempublicam propius accessisset, summis, arduisque negotijs adhibitum difficillimis temporibus Legationes apud summos Reges obijsse, inter quas celeberrima illa fuit, qua apud Carolum Quintum Imperatorem anno 1526. & 1527. est functus, ex qua cum in Patriam reuersus ad Franciscum Galliarum Regem Orator missus esset, Blesis semel illum allocutus graui morbo correptus excessit è vita, supremisque tabulis Venetarum rerum Historiam à se conscriptam cremari iussit; atque vtinam (quod de immenso Virgilij opere ab Augusto factitatum legimus) extitisset aliquis, qui tantam inhibuisset iacturam, nociturumque posteritati incendium extinxisset, reliquiæ enim eximij Poetæ, atque Oratoris operum, illius scriptorum suauitatem, elegantiam, robur, ac neruos facilè ostendunt. Cæterum obruere omnia suæ tem-

pestatis

pestatis ingenia Petrus Bembus visus est, solisque instar, cui tu illum egregiè comparas, Stellarum omnium splendorem perstrinxisse, cuius sciendi ardorem vel vnum illud liquidò patefecerit, quod ad Lascharem audiendum, vt ab eo literas Græcas perdisceret, in Siciliam vsque se contulerit, vt Græca Latinis, Latinis Hetrusca indissolubili eruditionis nodo connecteret; ibi elegans illud opusculum de Aetna monte composuit, in quo æternos illos ignes, erumpentes flammas, exesos, nigrosque lapides, squalentia, & horrida loca ita ob oculos ponit, vt totum illum terræ hiatum, subiectamque regionem inspicere videamur: in conscribenda Historia feliciorem calamum latinum, quam Hetruscum omnium ferè calculis tulit, sed Iusti Lipsij acerrimam censuram vitare non potuit, quam ille maligno potius in Italos animo, quam certo rectæ rationis iudicio edidisse, nemo inuidiæ expers non dixerit; & sunt qui iam stilum in Lipsium acuerint, vt Bembi priscis illis Historicis nulla in parte inferius dicendi genus patefaciant. Quis porrò Gasparis Contareni effigiem, præcelsi animi simulachrum non mirabundus intueatur? in quo sanè ornando Veneta cum Ecclesiastica Republica certare visa est: illum Patria summis honoribus extulit, insignibus legationibus decorauit: Bononiæ in celeberrimo illo conuentu pro firmanda Italiæ pace habito, in quo Clemens Pontifex, ac Carolus Cæsar de more coronam Imperij suscepturus, fuere, dignitatem, ac decus Venetæ Reipublicæ egregiè sustinuit; mox cum in Patriam concessisset, atque inter sex viros, qui Principi assident, lectus de more Maioribus Comitijs præesset, illi ne cogitanti quidem à Paulo III. Pont. Maximo purpureus galerus est transmissus;

inde-

indeque grauissimis Ecclesiæ, Reipublicęque Christianę rebus pertractandis est adhibitus, pręcipuèque ad Lutheranam hęresim profligandam in Germaniam missus est, vbi tantum eruditione, exemplo, ac gratia, quam sibi apud eas gentes conciliauerat, profecit, vt nisi à Solymano illatum Pannoniæ bellum alio Cęsaris curas auertisset, victoriam penitus relaturus crederetur; cum verò in Italiam rediÿsset Bononiensi legatione à Pontifice ornatus ea in vrbe supremum diem obÿt. inter tot negotia, quibus vndiq; circumfusus erat, mirum, quomodo tot vel ad naturalem Philosophiam, vel ad ciuilem, ac Theologicam scientiam spectantia opera ediderit, inter quę, vt ego arbitror, illud eminet, quod de animorum immortalitate aduersus Petrum Pomponatium, cuius ipse auditor fuerat, conscripsit: id est, nunc, & huiuscemodi homines vel cum Diogenis lucerna quære, inuentos albo lapillo signa. Thomam Contarenum nos vidimus Gasparis fratris vestigÿs in administranda Republica insistentem, maritimis præsertim Imperÿs haud semel feliciter gestis clarissimum, cuius nepos Thomas anno 1613. dum Legatione apud Paulum V. fungeretur, extinctus est. Sed iam Petri Barotÿ tui cęlestibus coloribus depicta imago tenet, atque allicit, quem virum quis te melius vel effingere, vel ornare potuit? qui tanta virtutis, sanctitatis, laborum conscius es, qui impressa illius vestigia teris, vbi excubauerit, quo loco preces ad Deum fuderit, quo Aethereis Musis incubuerit, ante oculos habes. His oblectaris, ac suauissima dulcedinis sensu perfusus, teque illi simillimum reddens mortalia cuncta despicis; scripsere alÿ de recta viuendi forma libellos, ille de recta moriendi ratione commentarium edidit,

in

in quo immortalitatis amore ita mentes incendit, vt pro trahendæ vitæ ſtudium omne ab animo expectoret. Coronidem egregio tuo operi Auguſtinum Valerium imponere voluiſti, idque iure meritò, quippequi illi eſſes ſumma familiaritate coniunctus, ab eoque amareris plurimum; ego vero, qui illum puer in gymnaſio Veneto Philoſophiam interpretantem ſemel audiueram, anno ſuperioris ſeculi. 1584. Cardinalem à Greg. XIII. creatum, Ac Dum Veronæ eſſem ſæpius ab eo humaniſſime exceptus ſum meque illi obſeruantiæ vinculo perpetuo addixi: de quo ſanè neq; ſine iniuria ſileri, neque pro dignitate dici poteſt: ita enim erat virtute, ac doctrina perfectus, vt in omni laudis genere excelleret, religione inſignis, pietate eximius, charitate in Patriam ſingularis, animo ingenuo, ac libero, vt in ampliſſimo ordine collocatus nullum aſſentationi locum daret, gratia, atque odio immunis liberrimè ſententiam diceret, abſolutumque Chriſtiani Senatoris exemplar præberet, quem vtinam, vel ſaltem eius ſimiles difficillimis hiſce, ac turbulentis temporibus haberemus, ſed eò ventum eſt, vt dum vnuſquiſque ſuis rebus conſulit, publica ſalus in diſcrimen vocetur; hinc fit, vt compluribus nominibus præclarè actum cum incomparabili hoc viro putem, tum ob id in primis felicem illum exiſtimem, quod in has procellas, ac tempeſtates, quibus iactamur, non inciderit: licet minimè deſperandum ſit, Diuino annuente numine, repente tranquillitatem, ac malaciam exoriri poſſe. Interea, Preſul Ampliſſime, hoc quidquid moleſtiarum exantlandum eſt, veteribus ſtudijs leniamus; ego ſanè tuis perlegendis literis, effigie doctiſſimorum, atque excellentium virorum, quos mihi ad intuendum propoſuiſti, ita ſum delectatus,

lectatus, vt haud exigua dolorum meorum parte leuatus sim, idque re ipsa compererim fieri posse, vt alio auocato animo, corporis cruciatus non persentiantur. Quis porrò non mira iucunditate delibutus Diuina tua carmina perlegat, ita sententiarum pondere, & verborum pudicis illecebris scatent, vt nihil in perfecto, veroque Sophocleo carmine desiderare quispiam vel fastidiosi iudicij, atque acrioris censuræ possit; quæ sanè ita crebro manu teram, oculis percurram, mente euoluam, vt egregij tui laboris munus non omnino mihi inutile fuisse videatur. Vale Præsul Amplissime, meque tibi addictum, ac deuinctum perpetuò sinu tuæ gratiæ iam diu exceptum, vt soles, ama.

Venetijs Kal. Ianuarij M DC XVII.

A. M. Aloysio Lollino Episcopo Bellunensi. S. P. D.

VNdenam exordiar, Præsul Amplissime, an à tuis suauissimis literis, an à meis acerbissimis doloribus? illæ animum erigunt, recreant, pascunt, hi corpus deprimunt, torquent, excruciant; Nam cum anni initio ab ophthalmia, qua mirum in modum vexatus fueram, conualuissem, atque iterum ad Collegij pensum redijssem, me grauior morbus excepit, quo alternis noctibus capitis, oculorumque dolore vehementissimo maceror; neque vllis adhuc remedijs pertinax malum euinci potuit,

Medici

Medici potius morbi nouitate, atque obstinatione vincuntur, non Asclepiade, Erasistrato, Thessalo, Hippocrate, Galeno, sed Aesculapio, atque Apolline opus esset. Ex his quæ mea nunc sit vitæ ratio cognoscere potes, à publicis negotijs abstinere cogor, sed id in lucro reponerem, nisi mihi lectione, & scriptione penitus, interdictum esset; aures tantum restant, quæ me auditu exercent, anagnoste, idest lectore vtor, qui labantem quandoque animum lectione, parum operosa, at vtiliori sustentet. Heroes tui demulcent nonnunquam, ac leniunt, literę vero, quas nuper accepi Hybleo melle dulciores, atque Hesperidum delicijs suauiores, ita mentem explent meam, vt nisi corporis mœroribus abducerer, aliquam felicitatis partem attingere arbitrarer. Sunt Diuini ingenij tui pręclara monumenta iandiu à doctis viris expetita, expectata; ego vero etsi te nullis famæ pennis egere inspiciam, qui opinionem hominum virtute superasti; attamen tuæ humanitatis, atque in commune bonum propensi animi esse existimo, alijs quoque, doctrinæ tuæ, fulgorem impertiri. Sed ne absq; corollario meę ad te perueniant literę, Aurelij Palazzoli, Medici, cuius solerti opera vtor, Panegyricum in Francisci Plazonij Anatomen, quam me curante his diebus exhibuit, ad te mitto: est sanè Aurelius ipse tibi ob singularem benignitatem, atque eximiam virtutem tuam addictus, ac planè deuinctus. Plura his addere dolor vetat, quem vtinam cum Chrysippo molestum tantum, non malum, atque ingens malum dicere cogerer. Vale Pręsul optime, ac pręstantissime.

A. M.

A. M. Ioanni Preuotio. S. P. D.

QVid? nihil igitur à me tibi tandiu literarum? oblitus ne ego Preuotij? minime id quidem, sed assiduis curarum fluctibus ita inuoluor, ac penè mergor, vt neque satis commodè respirare queam; quò fit, vt non tantum negligentiæ, sed rusticitatis nomine reus nè peragar, aliquando veritus sim. Vtinam me ex his compedibus eximere per aliquot possem dies, conuolarem istuc, atque sub vmbra opacarum istarum arborum conquiescendo delicijs horti tui fruerer; sed frustra obnitor, in aduersum tendentem magna vis superiorum orbium rapit. Quid igitur faciam? mente, ac spiritu, si minus corpore tecum peragro, gestientem, ridentemque tuo aspectu amœnissimi istius loci faciem intueor; ab agris, montibus, syluis omnigenum plantarum genus deductum cerno, modo te resecta, & scissa arbore inserentem surculos, malo gemmas cum exiguo cortice in partem delibratam inoculatione agglutinantem contemplor, fugientes violæ, surgentia lilia, erumpentes rosę, floralia dona ob oculos versantur. Quid plura? his oblector, hæc mente vsurpo, teque nunc huc, nunc illuc obambulantem inspicio: Non Epicuri, quem primum Athenis hortos instituisse ferunt; sed Apollinis, aut Aesculapij instar. Inter hæc ad curas redit animus, atraque caligine circumfunditur spiritus. Vale Gymnasij Patauini decus, amicisque nostris, Musarum alumnis, inprimisque Ioanni Antonio Sfortiæ, quem vnicè diligo; meis verbis salutem dicito, feliciaque omnia comprecatur. Iterum Vale. Venetijs IX. Aprilis M DC XVII.

A. M.

A. M. Aloysio Lollino Episcopo Bellunensi. S. P. D.

NEscio quid mali pręsagiebat animus, literis, ac Musis nostris, dum superiorem ad te exararem epistolam; nam improuiso accessit, qui Octauium Meninum agere animam nuntiauit; repentino perculsus ictu, statim mitto qui me tota de re certiorem faciat; erat dies xiij. Kal. Aprilis, cum ille à prandio in lectulo parumper quietis percepturus decubuit, libellis varijs, vti solebat, circumfusus; vsque in vesperam quiescentem, filij, ac familiares longiorem somnum mirati, expergifacere nituntur, immotum inueniunt, nullis neque clamoribus, neque stimulis excitare queunt: tum id, quod erat, rati, graui aliquo casu oppressum, Medicum accersunt, qui comitiali morbo correptum animaduertit; caustica adhibet medicamenta, sinapismis vtitur, frustra, nam etsi nondum vitali destitueretur spiritu, attamen vox, motus, sensus, nullis remedijs reuocari poterant; aderant tamen signa quædam, mente adhuc ipsum constare, nam cum ad Diuinam opem in summo vitæ discrimine confugerent sui, lipsanaque Sanctorum adhiberent, eumque ad constantiam hortarentur, summis illa digitis apprehendere nitebatur: biduo cum immobilis, sensusque expers fuisset x. Kal. excessit. Vir sanè summis virtutibus, excellenti doctrina pręditus, laurea certè Apollinari dignus, seu per Lyricos versus, seu per solutam numeris orationem verba deuolueret; amisi amicum, cuius consuetudine, ac suauitate

mirum in modum oblectabar; quo curarum mearum lenimine ſępe vtebar; qui ita ſumma te obſeruantia colebat, vt cum de Muſis, vel literis, vt vſu venit, verba haberentur, ſummis laudibus tolleret, nullumque hac tibi ætate anteponeret: illi vel tua carmina, vel epiſtolas nonnunquam perlegi, quibus nil amęnius, nil grauius, nil eruditius conſtanter affirmabat. At quantam calamitatem literæ perpeſſæ ſint, vix longa oratione narrare poſſem; florebat gymnaſium hoc Venetum ſuis auſpicijs, cum vel Oratores, vel Hiſtoricos ea ſapientia, eloquentia, antiquitatis notitia interpretaretur, vt exteri multi ad eum audiendum confluerent; nulla ferè erat dies, qua non elegantiſſima carmina pangeret, ea ſuauitate, puritate, facilitate, ſalibus, vt omnium iudicio cum priſcis de palma certare videretur. Momento tot nobis ablata ſunt; ſqualent Muſæ; ſtudioſi lacbrymis madent; nemo eſt, niſi prorſus aut ferreus, aut ferus ſit, quem non acerbus Menini caſus incredibili dolore afficiat. Hæc raptim tibi Pręſul Ampliſſime ſcribere volui, vt ex me potius, quam ex alijs iacturam noſtram intelligeres. Vale.

Venetijs VIII. Kal. Aprilis MDCXVII.

A. M. Aloyſio Lollino Epiſcopo Bellunenſi. S. P. D.

DE Octauij Menini improuiſo obitu ad te ſcripſeram, ſed cum tabellarij facultas non eſſet, morari literas coactus, piaculum me facturum exiſtimaui, niſi tibi lætos hos, feliceſque dies precarer, quibus

bus Humani generis Seruatoris resurrectio toto orbe concelebratur; quas enim curas, molestiasque non abstergat, quas non depellat tenebras omnipotens, atque omniparens Lucifator ab inferis rediuiuus rediens? iam in fuauissimos hymnos piorum ora resoluuntur, Deo Opt Max. ex imis pectoribus gratias ingentes agunt, vota instaurant. Concines hęc Amplissime Pręsul grandiore plectro, captiuamque ducentem captiuitatem immortalitatis corona redimitum personalis, qui aliquando viscera nostra mortua reparabit, equè exesis, puluerulentisque tumulis priscas deducet effigies. Hac spe sustentamur, hac cuncta vincimus, breuem lucis vsuram æternitate cito commutaturi. Vale.

Venetijs V. Kal. Apr. M DC XVII.

A. M. Ioanni Preuotio. S. P. D.

O Ignaras hominum mentes, ò cęcos euentus, ò lubrica consilia! Ergo temporis momento tanta clades præstantissimæ totius Europæ vrbi, Gymnasij istius splendidissimi ocello incubuit? Nuntio tantæ calamitatis paucas post horas perlato obstupui, exhorrui, prę rei nouitate sese arrexere comæ, vox faucibus hæsit; dolorem, mærorem que conduplicarunt literæ tuæ, quæ miserabile incendium ita mihi animo, ac prope oculis subiecere, vt ferè præsens horribilem illum fragorem, ingentemque bombum audiuerim, dissilientia tecta, subsultan-

tem humum, obruta, ac semisepulta ruinis hominum cadauera inspexerim. Angunt me hæc vehementer, sed Horti istius faciem deformem, luridam, cinere, ac puluere conspersam, ædes tuas studiorum domicilium dirutas qui siccis oculis intueri possum? statim publicis perlectis literis, anxius, solicitus, tremens quæro, quid Preuotius noster? valetne, an aliquid detrimenti passus? vt audio te incolumem, spiritus redit, animum sumo, tuaque ἐυτυχίᾳ *haud parum solatij capio; tum rerum humanarum imbecillitatem, ac volubilitatem contemplor, terrarum haustus, Maris illuuiones, absorptas ciuitates, flammis, bellis, vastationibus deserta loca, pestilentia absumptas regiones, atque harum rerum contemplatione afflictam, ac ferè commotam mentem reuocare conor. Idem tibi faciendum est, Preuoti doctissime, qui tanta perlegisti, notasti, vidisti. Cæterum si nimium hoc argumento tecum vti velim, ineptus fortasse sim. Tumultuariam, verum perelegantem epistolam tuam collegis ostendi, Magistratus nomine ad Præfectum statim literas dari curaui, quibus enixè ab eo petimus, vt Hortum perpurgari, ædes tibi attributas instaurari curet, ac, si quid est aliud, quo te consolari, ac lenire molestiam tuam possit, id statim præstet Interea vt hæc afflictatio prospero aliquo tibi, felicique euentu compensetur D. O. M. exoro. Vale doctissime, atque amantissime Preuoti.*

i. prosperitate.

Venetijs VII. Kal. Iunij M DC XVII.

A. M.

A. M. Aloyſio Lollino Epiſcopo Bellunenſi. S. P. D.

Diuturni ſilentij mei rationem reddendam tibi exiſtimarem, Præſul Ampliſſime, niſi me tacente perpetuæ ſolicitudines, ac peruigiles curæ ſatis loquerentur; iam enim ſextus agitur menſis, ex quo nulla mihi requies, ac ne reſpirandi quidem facultas: Et ſæpe accidit, vt ſcribere conanti calamus intercipiatur. Verum ne Harpocrati omnino litaſſe videar, parcius licet, tibi tamen ſcribendum ſtatui, cum vt tui memoriam mihi ita hærere intelligeres, vt ab animo nunquam diuelli poſſit meo, tum vt quam vehementer tua, & amicorum cauſa omnia cuperem, cognoſceres. Si tempus ſineret, plura additurus, neque enim vel gaudij, vel doloris cauſę abeſſent, gaudij ob nuper repertas in vrbe ſacratas reliquias antiquitate, ac præſtantia quolibet theſauro pretioſiores; doloris, ob miſerabile incendium, quod Patauij in officina tormentarij pulueris prope medicinalem hortum erumpens totam ferè ciuitatem ingenti horrore perterrefactam concuſſit, adiacentiaque loca non ſine multorum ſtrage diſiecit. Verum alterum Ioannis Theupoli Primicerij libellus, quem ad te mitto, alterum Ioannis Preuotij literarum exemplar in conſpectum dabunt. Plura addere cupientem multa vetant. Vale Pręſul Ampliſſime, ac ſuaui, & Diuino otio tuo aſſiduos labores meos, ingrataq; hęc negotia ſolarę.

Venetijs pridie Kal. Iunij M DC XVII.

A. M. Aloyſio Lollino Bellunenſi Epiſcopo. S. P. D.

Qvòd perraro ad te meas literas, mirari deſine, Ampliſſime Preſul, currenti, ac in auguſtum tuarum virtutum ſinum penè ruenti pleraque remoram faciunt. Mærore perculſus à Muſarum oblectamentis ad curarum tormenta inuitus, ac ferè ſine vita rapior; ſed quis fato ſiſtenti obſiſtat? Nunc mihi bicipitis Parnaſſi iuga, nunc Helicon, Permeſſique fontes clauduntur; Academia, Lyceo, Stoa arceor. Martis, immo mortis ſimulacra obſeruantur animo, tubarum clangor, machinarum fragor, ſonipedum ſtrepitus, copiarum tumultus. Igitur otij beata quies ingrato negotio permutanda eſt? fiat ſanè, dum Patriæ commodo, dum Chriſtianæ Reipublicæ bono fiat. Vtinam vndæ iſtæ cito reſidant, immo occumbant. Sincliticum diligebam antea, atque ob egregias virtutes, reconditamq; doctrinam faciebam plurimi; nunc præclara, atq; eximia tua teſtificatione amplector, ac ſi quid, erit, in hac Patauini Gymnaſii procuratione, in quo ad illius vtilitatẽ, atq; ornamentum ſeſe mea poſſit opera, atq; induſtria patefacere, nec tu, Ampliſſime Præſul, deſiderabis, nec ille requiret. id ex Henrico Dauila eius cõterraneo Marti ac Mineruæ ęque charo, cui Concilium meum, expoſui, planè intelliges. Vale ò dulce præſidium, meorumq; laborum leuimen.

Venetijs.

A. M.

A. M. Aloyſio Lollino Epiſcopo Bellunenſi. S. P. D.

O Singularem humanitatem, ò eximium amorem in me tuum, qui de mea valetudine ſolicitus, non modo, quæ mihi acciderunt, ægrę tuliſti, ſed cauſſas quoque ægritudinis, ac ſalutis meę diuina mente vaticinatus es, nam poſtquam nimia illa frigoris vis remitti, aer tepeſcere, ac cęlum clementius eſſe cępit morbi furor elanguit, pauciſque diebus dolor ille, quo vehementiſſimè excruciabar, concidit, eam nimirum ob cauſſam, vt ego arbitror, quod capitis ardor, qui ambiente aeris frigiditate cute denſata, quibuſdam quaſi clauſtris coercebatur, modo laxatis ſpiramētis ſeſe explicet, ac effundat, ſed vtcumque ſit quantas maximas poſſum tibi Ampliſſime Pręſul gratias ago, qui binis me literis ſolari, binis egregijs carminibus donare voluiſti, in quibus felici aura ſublatus ſuper nubium tractus euehens. Quid enim abs te de Laurentio Iuſtiniano Primo Venetæ Eccleſię Patriarcha ſublimius, quid de Iuſtina Virgine diuinius dici poterat, quorum alterum victrici lauro, alteram nobili palma decoraſti, ſunt hæc pręclari ingenij tui illuſtria monumenta, quæ venerari, atque ex oſculari queo, aſſequi nequeo, quis i. diuina.
enim talia niſi θεία, *quadam* μοίρᾳ, *pręſtare poſſit* θεία i. forte.
δύναμις δήπου κινεῖ: ἔνθεος *enim, vt iam non mirer ſi diuinas illas mentes, quæ tempori minime obnoxiæ ſenio non corripiuntur æmulatus, virens, ac viuidus labentis ætatis detrimenta non ſentias, quaſque à puero imbibiſti artes ro-* i. diuina vis ſcilicet mouet: diuinitus inſtinctus.

ſcidæ, ac florentes in te perſeuerent, illud profectò de nobis dici poteſt κύκλος τὰ ἀνθρώπινα, qui tanquam ſpecula tot tantaſque quotidie in hoc orbis meditulio varietates, mutationeſque animaduertimus. Nulla eſt dies, mihi crede, qua dum ſummo mane ad collegium accedo, ocyſſime quadã vertigine cũcta rapi propè his oculis nõ intuear, omitto obitus amicorum, vel inſignium virorum, clades, quæ ſępe, vel mari, vel terra accidunt, vrbes certe, Prouinciæ, Regna ipſa nutare, ac circum agi videntur. in Oriente cum ſeptimum, ac vigeſimum annum ageret Amurathes Thracius Imperator repente extinctus fratrem ſibi Muſtapham viginti annos natum, raro inter Othomanidas exemplo ſucceſſorem renuntiat. Italia per tot annos alta pace florens armis laceſſita nondum ſe ab externorum technis, ac machinis, ne quid grauius dicam expediri poteſt. At republica ancipiti, vel multiplici potius implicata bello cunctas ad libertatem, dignitatemque tuendam vires exerere cogitur: quid plura? mirarer tot rerum flexus, anfractus, mutationes, niſi cęleſtes illos Orbes, ne dum mortalia hæc aſſidua conuerſione circumuolui intuerer: quo fit, vt nos quoque eadem conditione in hoc mundi, naturæque Theatrum immiſſi aſſiduo gyro tandiù volutemur, donec in ſe conſidẽte circuitu quietem tandem nanciſcamur, tibi enitendum eſt doctiſſime Pręſul, in quem tot egregia, vel labor, & induſtria, vel acies mentis, ac uigor diuinum nomen contulere, ne diutius literarium orbem tuo orbatum lumine patiarę. Vale.

i. circulus humana.

A. M.

A. M. Ioanni Preuotio. S. P. D.

NOnis Iunij datis Patauio tuis literis minime reſpondere, niſi re perfecta conſtitueram, cum heſterna die Senatus iuſſi Illuſtriſſimis Rectoribus perſcriptum, ædes tuas collapſas inſtaurarent, dirutos horti fornices ſarciri curent, omnique nitantur ſtudio, ac diligentia, vt priſtino nitori ac pulchritudini amęniſſima citius loci facies reſtituatur: habebis iſthic Ducem, ac moderatorem Illuſtriſſimum Franciſcum Contarenum, cuius virtute, ac nutu omnia nobis felicia polliceri poſſumus, neque deſpero Iulij menſis initio exantlatis Collegij laboribus per dies aliquot me Patauium conferre poſſe; interea Illuſtriſſimo Contareno ſalutem dicito plurimam, amiciſque ampliſſimum vale meis verbis impertito, alia addere non tempus, non aſſidua curæ permittunt, quæ tuorum ſtudiorum ratio, qui horti ſtatus, quid ex Senatus conſulto agetur, certior fieri cupio.

A. M. Ioanni Preuotio. S. P. D.

DE Illuſtriſſimi viri Benedicti Sanuti obitu (quem recte ſe habere pridie intellexeram) nuntio accepto cohorrui, affinis, atque amici caſum dolui vehementer; eum enim amiſi, quo nec virtute, atque integritate pręſtantiorem, nec mihi multis nominibus chariorem

riorem unquam habui, scio te quoque optimè Preuoti ingentem iacturam fecisse, quippe qui ab eo summa beneuolentia complecterere, neque quidquam esset, quod non ille una cum fratre in tui gratiam facturus videretur, sed ea lex naturæ, ea fatorum est, ut cum magno illi Imperatori, ac δημιουργῷ *placuerit, hinc nobis migrandum sit, ex eoque haud parum solatij capio, quod æterna modo beatitudinis gaudijs illum frui mihi persuadeam, paremus nos ipsos ad commune hoc mortalibus cunctis iter exantlandum, cognatorum amicorumque nostrorum, qui corporeis vinculis soluti ad superos euolarunt, vestigijs insistamus, sed hæc hactenus, ne longiori sermone recens vulnus exasperem. De horto, de instauratis publico ære ædibus, deque omni herbario negotio abs te certior fieri cupio, & si enim publicis impeditus curis hinc diuelli nequeam, attamen nostra studia, atque molliores, benignioresque cogitationes libenter percuro, Alpinus Alpinus Prosperi filius nunquam ad triumuiros literarios adijt, seque breui studiorum, quæ per triennium Philosophię impendit periculum facturum, lauream que petiturum significauit, in id literas ad Prefectum dedimus, ceterum adolescentis ingenium, indolem, mores totiusque Botanicę rei studium, quo mirum in modum flagrare videtur, conspicari, si qua inueniri possit ratio, quo pręclara hæc virtutum semina ad maturam frugem perducantur, animo agitantibus in mentem venit tuis auspicijs, & charitate tenellam hanc plantam perfici posse, id vero collegarum, & meo nomine tibi significandum duxi, ut, quid hac in re confici queat, quæ mens tua, quæ cogitatio sit, significes; hoc enim, & tuo immenso labori non nihil demi, & abstruso, à vulgique studijs remoto negotio,*

i. effectori.

gotio,

gotio, aliquid in posterum adiumento accedere posse confidimus.

A. M. Ioanni Preuotio. S. P. D.

EGregio Senatus decreto Patauini Gymnasij ornamento ac decori consultum fuisse vehementer lętatus sum, etsi enim nihil timendum videbatur in ea causa, cui nulla, vel æquitate vel prestantia comparari poterat in hac sapientissimorum patrum corona, qui prudentia, pietate, sapientia mirifice excellunt, attamen cum, vt tu nosti, res sit soliciti plena timoris amor: fluctuabat animus assiduo æstu agitatus, meum isthuc valetudinis causa aduentum proferebam, donec tandem omnium consensu absoluta res est; ego vero, & istorum Clarissimorum virorum in me grati animi argumenta libenter amplector, tuum in primis doctissime Preuoti in me summum studium, cum hisce paucis mensibus eam apud omnes doctrinæ, ac virtutis antea conceptam opinionem confirmaueris, vt nihil nisi summum abs te omnes expectent; me certe studiorum semper tuorum fautorem habebis, ac quidquid vel auctoritatis, vel facultatis nactus fuero, illud omne ad te augendum vltro conferam, Vale meque vt soles, ama.

A. M. Aloyſio Lollino Epiſcopo Bellunenſi. S. P. D.

Ridenda ne cum Democrito, an potius cum Heraclito deflenda rerum humanarum varietas, fluxus inconſtantia? quis non modo riſu, verum etiam Cachinnis excipiat turgidos hoſce faſtus, exultantem lętitiam, murice veſtes infectas, pulſantes ſidera plauſus, ahæneos bombos, æraque flammiferis imitantia fulminis ictus, quis non lachrymetur, cum repente viderit demiſſos vultus, pallentia ora, atratos amictus humum vertentes, pullato peplo obtecta capita, interrupta ſuſpirea, tubarum, ac tympanorum raucos, atque fractos ſonos? harũ rerum exemplar in oculis habemus, dum Nicolaum Donatum, Ioanni Bembo, quem miris modis fleuiſti, ſuffectum annos Platonicos agentem, repente pręter omnium opinionem, non pręter illius pręclara merita ad Reipublicæ Principatum euectum, momento ſublatum iacentem in feretro ad ſepulchrum deduci vidimus, vt merito Democriti riſus cum Heracliti lachrymis iungere poſſimus; ita enim ſibi connexa, & conſociata ſunt, vt nulla ratione diuelli queant, ſapiens, extrema gaudia luctum occupare, ait Plato in Phędone, malum bonumque, ſuaue moleſtum natura diſſociabilia, ita ſummum δημιουργὸν deuinxiſſe affirmet, vt ſibi inuicem nullo interiecto ſpacio ſuccedant, Donati exequias Antonio Priolo inſigni optimeque de Republica merito, cui nuper delatus ſupremus honor excepit, qui cum in Illyricum pacis cum Ferdinando Boemię Rege

ſeque-

sequester à Senatu missus esset, mirę fortunæ cum hominum voluntate concursu princeps lectus est, Marcus Ottobonus Senatus scriba, qui illi Curictæ degenti adeptam dignitatem gratularetur, statim missus, x. Kal. Iunias Curicta discedens cum duabus triremibus Parentium Histriæ vrbem accessit, octauo Kalen. Clodiam peruenit, duodecim ciuium Legatio decreta, qui lectissimorum nobilium adolescentium comitatu ad eam vrbem cum peruenissent, Senatus, omniumq; ciuitatis ordinum amplissimis verbis lętitiam graui oratione testati sunt, exinde Magnus scriba Principatus infulam detulit; sequenti fossa Clodia Princeps legatis stipatus, ingentique lintrium, cymbarum, biremium numero comitante ad Diui Nicolai in litore se cõtulit Senatus cum Bucentauro obuius gratanter excepit: quid tunc tormenta displosa, quid ingentes boatus, quid lætas acclamationes, quid redditas à recuruis hisce litoribus uoces, quid innumera uarij generis nauigia, quibus cõstratum pelagus inter litora, ac vrbem cernebatur, commemorem? hac pompa ad minorem plateam mari obiectam peruentum, ibi egressus, ab vno & quadraginta electoribus in maiorum comitiorum aulam deductus est, quæ infinito prope populi concursu referta lætis vocibus resultabat, mane vero tota ciuitate confluente, atq; exultante, de more inauguratus est, quod vt faustum, felixque Reipublicæ sit, Deus O. M. summis votis precibusq; exorandus: fuit spectaculum hoc magnificentia insigne, ciuium, atque aduenarum frequentia percelebre, nouitate vero rarum, nam ab anno humanæ reparationis 1413. *nihil huiusmodi contigisse certum est, septies, dum res Venetorum percurro, id accidisse reperio, Anno enim* 1289. *Petrus*

Grade-

Gradenicus, dum Iustinopolitanam preturam gereret Princeps creatus, triremi ad eum deducendum missa pridie Kal. Decembris ad vrbem accessit; anno vero 1354. Marinus Faletrus eques Vallisque Marini Comes, dum Romę apud Aegidium Carillium Innocentij vi. Pont. Max. qui tunc Auinione degebat, vices obeuntem legatione fungeretur, Princeps est lectus, qui illi ad fossam Clodiam obuiam irent duodecim ciues legati Senatus Bucentauro naui ad Diui Clementis in ęstuarijs sitam insulam occurrit. Anno 1356. dum Taruisium a Pannonię Rege graui obsidione premeretur, Ioannes Delfinus, quod in eadem ciuitate prefecturam cum summo Imperio gerebat, ad Principatum est euectus, Veneti statim legatos, qui tutum ei in Patriam ab Rege reditum poscerent, designarunt; id cum ille negasset, peditibus mille equitibus sexcentis, qui è nostris prope vrbem se intulerant, Dux exceptus Margariam deductus, inde Venetias venit. Quinquennio post, nempe anno 1361. Laurentio Celso Adriatici sinus Prefecto Duce renuntiato, duodecim ciuium legatio decreta, hi triremi Cretensi, quam per eos dies Venetias accedere iusserat, ad eum delati adeptam dignitatem nunciarunt. Bucentauro Senatus venienti obuius fuit. Mirabile est, quod de Andrea Contareno annalium memorię tradunt, his enim in Gambariarum vico, dum semotam à curis publicis vitam agere instituisset. Princeps declaratus, cum nulla ratione ad tantum onus subeundum adduci posset, sexdecim ad eum legati missi sunt, qui Reip. nomine peterent, exorarent, ne preclarum de se Patriæ iudicium contemnere vellet, sed cum tam illustri significatione minime inuictus animus flecteretur, quo sui propositi rationes

tiones

tiones Patribus aperiret, ad vrbem venit, tota ferè in eius occursu infinita propè cymbarum, aliorumque nauigiorum numero sese effundente, ciuitate, sed renuentem, ac recusantem permouit tandem Patriæ charitas, senatusque preces obstinatum propositum peruicere: ò magnanimum, ac vere heroicum pectus, in quo dignitatum despectus cum Patriæ Imperio certauit, diuturnus illius Principatus per summos labores, curas, vigilias, bellaque traductus; cuius egregium monimentum in comitio in eo pariete, qui suggestui Principis è regione respondet, promeruit. Antonius Venerius dum Cretę Prefectus esset anno 1382. *Principatum obtinuit, nuncio per celocem accepto, duabus triremibus, ex ijs, quæ custodię Regni præerant, Venetias contendit, cum in Adriaticum sinum peruenisse nunciaretur, duodecim legati, qui in Histriam aduentanti obuiam irent, lecti, à Senatu Bucentauro ad D. Nicolai Phanum in litore exceptus ad vrbem deductus est. Postremus Princeps absens renunciatus Thomas Mocenicus extitit, anno* 1413. 7. *Idus Ianuarij, dum legatione apud Gabrielem Fundulum Cremonæ Dominum, vel vt alij apud Ioannem III. Pontif. Maximum, ac Sigismundum Romanorum Regem fungeretur, quos vna ex tempestate Laudę Pompeiæ, Cremonæ, Mantuæ, fuisse constat, duodecim ciuium legatio, quæ Veronæ occurreret missa, ciuitatibus Venetę ditionis, per quas ei transeundum erat, vt venientem honorifice, vti Principem Reipub. dicebat exciperent, Imperatum, an Senatus obuiam iuerit annales pretermittunt, ab eo anno quinque, ac ducenti effluxere, ex quò nemo absens ad Principatum est sublatus, id vt hac tempestate accideret, diuino numine effectum est, vt iam nihil sit, quod non hęc ætas inspe-*

inſpexerit: Dum hęc ſcriberem Fortunius Licetus Philoſophus mihi familiaris, tuę virtuti ac ſapientię addictiſſimus, bini libri de ſpontaneo viuentium ortu ab ſe nuper in lucem emiſſi exemplaria detulit, quorum alterum vt ad te mitterem rogauit. eſt opus immenſi operis, ſtudij, laboris. vtinam mihi tempus, vel ad illud primis labijs delibandum ſupereſſet, nondum me ex collegio collegi, vt amęnioribus muſis vacare poſſim, faciam breui, vt ſpero: accipe interim, quę currēti calamo perſcripſi, dum hodie ictericia affectus domi me contineo. Si quid erratum, ignoſce, expunge, dele, fateor enim me extra obeliſcorum, & liturarum aleam non eſſe. Vale literarium ſidus, tuoque benigno, vt ſoles, me influxu aſpecta, foue, intuere.

A. M. Nicolao Contareno S. P. D.

PLenas humanitatis, officij, beneuolentiæ tuas perlegi literas, ſuauiſſime Contarene, quę me ita affecerunt, vt amotis aſſiduis, quibus inuoluor, curis, me totum ferè in vancium tuum tranſtulerim, animo certe ea vſurpauerim, à quibus temporum conditio, difficillimum hoc, quod ſuſtineo, onus auocant, iuuat me recordatio, oblectat memoria, mens ipſa dulciſſimarum rerum imagine incredibili ſuauitate perfunditur, quid plura? Crœſi diuitias, Polycratis fortunæ non inuideam, ſi mihi conſuetudine tua hoc cęlo, his amicis frui liceret; Langueo, contabeſco nulla mihi requies, Muſis, valete, dixi,

dixi, iam tertius annus agitur ex quo secessum istum nostrum Patauinum non adij, Donatus Maurocenus propediem ad Oaxem profecturus vasa colligit, dumque in Orientem tendit, in occiduis hisce oris nos indies occidentes relinquit, attamen obfirmemus animos, vir præstantissime, ac fortissime, atque in hac vita catastrophe ad omnia fortunæ sæuientis tela excipienda nos comparemus noscamusq; ludibria humanarum rerum, atque Philosophos tandem vere nos esse meminerimus, conemurque has mortalitatis exuuias immortalitatis amictu commutare, hæc scribo festinus raptimque, dum ad Collegium propero. Vale iucundissime Contarene virtutum omnium decus.

A. M. Aloysio Lollino Episcopo Bellunensi. S. P. D.

QVis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? ex labore mihi labor seritur, è curis curæ exurgunt, vix collegij semestre tempus exegi, cum statim magistratu aquarum excipior, quæ licet ad omnes horum turbulentissimorum temporum ex animo molestias abstergendas, atque eluendas confluant, frustra nitantur; pennis, volatu est opus, vt columbę quietem nanciscantur; hæc quis pręstet nisi ille, qui ponit nubem ascensum suum, qui ambulat super pennas ventorum, qui mundi huius igne probatis pennas columbæ deargentatæ, ac pallorem auri pręstat? At tua Presul Amplissime

fundamenta in montibus sanctis de medio pennarum iucundissimas voces emittis, mel de petra, deque præruptis bisce saxis iucundissimum oleum effundis, quid enim mel aut oleum, cur lac, vel potius nectar tua suauissima carmina, tuas perelegantes, ac mirifico plenas succo literas non vocem? quarum gustu ita affectus, ita exhilaratus sum, vt beatum planè me sentiam, sunt hæc virtutis Doctrinæ, aureę sanctitatis tuę exempla incude constantiæ, malleo diligentiæ, feruore charitatis elaborata. Audebam ego quoque aliquid animi causa de sacris lipsanis nuper repertis scribere, tibique destinabam, sed ingenij tui fulgore terrebar, acri iudicio trepidabam, modo mihi animos addis, ingenti humanitate, beneuolentia, quam tua epistola ita exprimis, vt non modo me, sed omnia quoque mea vlnis amoris tui fouere, & amplecti videaris, mittam propediem iam enim amanuensi opellam excribendam tradidi.

A. M. Stephano Galesio Cartusiæ Patauinæ Prefecto. S. P. D.

Dvplici abs te afficior dulcedine R. P. suauissimis literis animum, iucundissimis fructibus sensus demulces, in vtrisque & tuam in me veterem beneuolentiam agnosco, & meam in te obseruantiam fateor: vtinam vero temporum conditione, & te adeundi, & amplissimi istius cęnobij inuisendi mihi potestas non prçriperetur, nihil optatius, nihil ad leuandas animi molestias

lestias opportunius accidere posset, sed ita modo se res habent, vt nulla hinc ratione diuelli queam, vsurpem nihilominus mēte, & cogitatione sæpius amœnitatem istius loci, vitreas Medoaci strepentes vndas, nitentes flores, hortulos vestros discoloribus veluti gemmis uestientes, felices arborum umbras, quibus renidens operitur humus, atque inter hæc sermones uarijs de rebus tecum habitos memoriæ repetam, ita falli ac decipi iuuat, his solicitudines, & curas, quæ me premunt, & coquunt lenire, & molliores reddere contendo, fluctibusque iactatus portum tandem me assecuturum spero. Vos qui in litore statis, uotis aspirate, plaudite, excipite, ut tandem D. O. M. cęlitibusq; humentes exuuias grati animi ergo suspendere queamus. Vale amice iucundissime, cęlestiumq; musarum magne alumne.

A. M. Ioanni Preuotio. S. P. D.

N*Erens negligentiæ fierem, vererer, cum nonis Nouembris abs te datis literis nondum responderim, nisi, quæ meę vitę ratio, quæ curę sint, ipse optime nosses, obstinatisque meis laboribus te, quæ tua ingenuitas est, veniam daturum sperarem, cum pręcipue nunquam mihi tui, nunquam istius Gymnasij, nunquam horti memoria animo excidat: nam, quæ de Gymnasio scribis, adeo me pupugerunt, vt horum temporum infelicitatem non satis dolere queam: Hoccine Athenęum illud, ex quo tot excellentes in omni facultate, eximijque viri prodiere?*

potuit ne tantum vesana, ac preceps ambitio, vt in castissima Musarum subsellia irreperet? aut calamis, atramento, libellis in gladios, ac æreas tubas conflatis? iure parentes filios studiorum causa alio ablegarunt: ò mores, quantum rerum omnium immutata facies? nil tamen desperandum Preuoti vir doctissime Gymnasij nostri decus, ita fert rerum conditio, sunt termini quidam, intra quos humana vertitur vicissitudo; stirpes altius terra effosse imbribus, glacie cooperta letiores, ac beatiores exurgunt: Baptista Nannius affinis meus breui Patauinam inibit Preturam, vir hoc celo ad omnem virtutem formatus, eo duce spero quietem vrbi breui partum iri, parentes posthac filios non in castra, sed ad tutissimum scientiarum emporium missuros. De te vero quid dicam? virtuti semper inuidia comes fuit, fumus alta petit, ingentes tantum pinus ventis agitantur, eminentiorem metam omnes collimant, at neque euerti, neque concuti virtus potest, tamquã rupes immota, omnes fluctus excipit, ac propellit, quantum velint, luctentur; nunquam efficient, vt animi tui splendori illorum tenebræ officere possint: de horto vehementer solicitus sum, neque enim æquum est, sumptu vt ea perficiantur tuo, quæ ære publico absolui debent, excellentissimus Franciscus Contarenus Marcius Procurator, literarius triumuir, propediem Patauium veniet, cum Prefecto aget, vt edibus tuis hortique fornicibus consulatur, neque patietur vt hac hyeme, frigoris ventorum geluque inclementia, vel tua domus vel hortus ipse aliquid detrimenti patiatur, pauca hæc inter negotiorum gurgites scripsi, plura te puto à Petro Brusonio meo accepisse, cui in mandatis dederam, vt mea vice tibi scribendo fungeretur. Vale.

A.M.

A. M. Nicolao Contareno. S. P. D.

ADeo ne me oblitum tui, oblitum Patauini se cessus vt pocula lethęo perfusa somno ebiberim, existimasti? Hærent, hæret profecto intimis præcordijs otij & quietis istius recordatio, ac desiderium, quod eleganti mea epistola immo per nobili παραινέσει ita acriter, in me excitasti vt iam calamum pręuertissem, nisi aquarũ inuecta copia, ac vehementia, quæ Seculum Deucalionis minantur, intercluderes: Cur vero nondum ad vos conuolarim, multa in causa fuere, quæ optime nosti: illud inter cætera quod nisi omni studio, officio, pietate Gymnasij istius toto terrarum orbe celeberrimi causam amplexus fuissem, videbar mihi indelebilem ingrati, ac fortasse ignaui animi notam subiturus, quippe qui si quid est in me ingenij, (quod sentio quam sit exiguum) illud omne ex eo tanquam fonte hauserim, atq; arripuerim, Sed prudentia ac sapientia Veneti Senatus in illius dignitate, ac existimatione retinenda & seruanda egregie eluxit, Accessit lex de librorum impressione De humanarum literarum prælectione Octauio Menino viro Eruditissimo tribuenda Senatus Consultum, quæ omnia trium viris referentibus decreta sunt. Vtinam vero de Ioanne Baptista nepote tuo, qui ætatem scientia superauit, aliquid conficere potuissem, moram hanc in vrbe illius commodo, atq; ornamento abunde

de

de pensasse arbitrarer. Sed de hoc coram. Nunc, quid ego de præstantia ingenij tui, de acumine, de sententijs, quibus tuas literas inspersisti? Silentio potius prętereunda, quam exiliter, ac ieiunè pertractanda sunt. Non cani, non rugę tantam tibi, & gratiam, & auctoritatem peperere, sed vir tutis iam inde ab adolescentia iacta fundamenta, honeste acta superior ętas, candidi, & ingenui mores has tibi semitas ad immortalitatem aperuere, vt sapientiam, virtutem, religionem vberrimos in tuum sinum fructus edidisse omnes fateantur. Sed me reprimo. vela contraho animo tecum, Optime Contarene, cito adero & corpore. Interim Vale. meisque verbis amicis Salutem dicito.

Kal. Iunij M DC XIV.

A.M.In Laurentij Pignorij de Antonio Priolo Venetiarum Principe Elogium.

Sileant marmora, taceant ęra, obmutescant picta, sculpta, cęlata monumenta, omni ęre, ac marmore firmius, & perennius Pignori Doctissime Trophæum istud erit abs te sapientissimo, prudentissimo, felicissimo Antonio Priolo Principi dicatum, erectum, in quo ita heroicas illius virtutes expressisti, vt Zeuxim, Praxitelem, Phidiam quotquot cęlarunt, sculpserunt, pinxerunt famam, ęquaueris non modo, verum etiam longe superaueris: Est illud eximiæ artis, eloquentię, doctrinę tuę, vt quę altissima mente concepisti, efficta, elaborata, perfecta,

in

in hominum conceptum, lucemque publicam emittas: Verſabitur per te Prioli Principis nomen in ore omnium, ſtabit egregium illius ſimulacbrum in ciuium pectore, cunctorum hęrebit pręcordijs abs te tanti Principis expreſſa effigies, Venetę ditionis nobiliſſimę ciuitates, quibus tanquam fulgentibus ſtellis ſublimis huius vrbis vertex pręcingitur Senatus auctoritate, beneuolentia, ipſo Duce, immortalibus beneficijs, ornamentis cumulabuntur, decorabuntur, Salue interim Pignori pignore quolibet carior, ac pretioſior, qui dum alijs immortalitatis ſpecimen impertis, tui memoriam in omnem poſteritatem longiſſime propagaſti.

Finis Primæ Partis.

Ioannes Maria Spadonus Corr.

Pag.	lin.	Errata	Correct.
13	9	Molofates	Tolofates
36	20	variæ	varia
39	10	æquo	ęquo
49	3	magiftri	magiftrum
55	15	earum	eorum
62	9	Qua cuius	Cuius fanè rei
67	16	ornabunt	ornarunt
67	26	foleta	folet
70	7	fe	fex
70	9	induti	induta
71	8	habeant	abeant
83	26	in gloria	inglorium
90	23	reuereretur	teneretur
91	27	ferue	feruet
129	1	quo	quos
171	20	καθήματα	παθήματα
172	2	rapientes	fapientes
177	27	pergenitum	progenitum
178	6	pereceatum	procreatum
180	21	excreuerint	exceſſerint
198	19	te	re
199	29	laboriumq;	laborumq;
206	7	vnam	vnum
227	9	perfonalis	perfonabis